พลายจำเริญ

ช้างแสนรู้ คู่บ้านคู่เมืองนครฯ

ศูนย์ศึกษาสืบค้นประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
พิพิธภัณฑ์เมืองนครศรีธรรมราช
เทศบาลนครนครศรีธรรมราช

ชื่อหนังสือ พลายจำเริญ ช้างแสนรู้ คู่บ้านคู่เมืองนครฯ

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.๒๕๖๑

จำนวน ๕๐๐ เล่ม

บรรณาธิการ นายสมพุทธ ธุระเจน
ผศ.ประหยัด เกษม

ผู้จัดพิมพ์ โครงการศึกษาสืบค้นประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
พิพิธภัณฑ์เมืองนครศรีธรรมราช
กองวิชาการและแผนงาน
เทศบาลนครนครศรีธรรมราช

ที่ปรึกษา นายพงศ์สินธุ์ เสนพงศ์
นายไสว เขียวจันทร์
นายสมเธียร ภู่สันติสัมพันธ์
นายมนัส พงศ์ยี่หล้า
นายประจักษ์ ทองบัว
นางสุริวรรณ สาสนานนท์

รูปเล่ม นางอรณยา สยังกูล พิมพ์/ทาน
นางสาววารุณี ช่วยอักษร ออกแบบปก/เล่ม

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์อักษรการพิมพ์
๓/๓๙-๔๐ หมู่ที่ ๑ ถ.กะโรม ต.โพธิ์เสด็จ อ.เมือง
จ.นครศรีธรรมราช

สารบัญ

	หน้า
“พลายจำเริญ (คชานุสรณ์)” พระปลัดเลี่ยม อาสโย	๙
“พลายจำเริญ” อาจารย์นะมา โสภาพงษ์	๑๒๑
“พลายจำเริญ ช้างแสนรู้” ผู้ใช้นามปากกา “คนเมืองคอน”	๑๕๙

คำนำเสนอ

“พลายจำเริญ ช้างแสนรู้ คู่บ้านคู่เมืองนครฯ” เป็นชื่อหนังสือรวบรวมเรื่องราวที่กล่าวถึงพลายจำเริญช้างสำคัญของเมืองนครศรีธรรมราช

ตามหลักฐานกล่าวถึงพลายจำเริญว่า เป็นช้างที่มีลักษณะต้องตามตำราคชลักษณ์ ช้างเนียม ซึ่งเป็นช้างสงคราม อาจารย์นะมา โสภาพงษ์ ได้บรรยายว่า **“มีลักษณะเป็นมงคล ที่เป็นช้างสำคัญ คือ มีกายดำนิลเล็บดำ ขนทวน และมีหางเป็นพวงยาวกวาดดิน”** ในหนังสือ **“พระสมุดตำราแผนคชลักษณ์”** ได้อธิบายลักษณะของช้างเนียมไว้ว่า

รูปพระคชลักษณ์ช้างเนียม ๓ ประการ ๓ ช้าง ในนี้

ที่นี้ช้างเนียม ๔๒ ตัว รูปพระคชลักษณ์ตัวนี้มีนามชื่อว่า มณีจักรราชาเนียมเอก มีพรรณลักษณะ สงสถานตนนั้นสั้นก็สั้นกว่าเนียมโท และงานั้นเป็นจาวมะพร้าว ยาวแต่สองนิ้วเข้ามาจนไพรปาก กล้าหาญนักทรงเสด็จราชา ชนะศัตรูทุกทิศแล

ที่นี้ช้างเนียมโท ๔๓ ตัว รูปพระคชลักษณ์ตัวนี้มีนามชื่อว่า มณีจักรราชาเนียมโท มีพรรณลักษณะสมบูรณ์ สงสถานตนนั้นสั้นก็สั้นพร้อม สั้นกว่าเนียมตรี แลงานั้นเป็นรูปไข่ยาวพ้นไพรปาก แต่ห้านิ้วเข้ามาจนสองนิ้ว กล้าหาญนักทรงเสด็จราชามีชัยชนะมากแล

ที่นี้ช้างเนียมตรี ๔๔ ตัวแล รูปพระคชลักษณ์ตัวนี้มีนามชื่อว่า มณีจักรราชาเนียมตรีเนียมเขม มีพรรณลักษณะสมบูรณ์ สงสถานตนนั้นสั้นก็สั้นพร้อมกว่าช้างทั้งปวง แลงานั้นเป็นรูปปลีกล้วย ยาวแต่หน้างวงเข้ามา ห้านิ้ว กล้าหาญนัก ทรงเสด็จราชา ชนะแก่ราชศัตรูทุกเมื่อแลถ้างายาวพ้นหน้างวงออกไป ๒ นิ้ว ออกไป ๔ นิ้วไซร้ มิได้ชื่อว่าเป็นช้างเนียมเลย

ห้องเก็บรักษาพิพิธภัณฑ์สำคัญของบ้านเมืองที่ศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช มีเก็บรักษางาช้างไว้หลายคู่ และมีบางคู่สอดคล้องกับตำราคชลักษณ์ช้างเนียม คือ งาช้างประกอบคู่กันแล้ว ปลายงาจะโค้งเข้าหากัน ริคล้ายรูปไข่ ในจำนวนเหล่านั้นว่ากันว่าเป็นงาของพลายจำเริญอยู่ด้วย

ประกอบกับในปี พ.ศ.๒๕๖๐ นายจำเริญ ทิพญพงศ์ธาดา ได้ย้ายมาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชและเมื่อเข้าพักที่จวนผู้ว่าราชการจังหวัด คณะผู้ต้อนรับได้จัดพวงมาลัยคล้องอนุสาวรีย์ช้างที่หน้าจวนด้วย ท่านสงสัยว่าทำไมจะต้องคล้องพวงมาลัยช้างตัวนี้ เมื่อคณะผู้ต้อนรับแจ้งว่า ช้างนี้ชื่อพลายจำเริญเป็นช้างแสนรู้สำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครศรีธรรมราช ท่านจึงให้ศึกษาเรื่องนี้เพื่อความกระจ่าง และบันทึกเหตุการณ์คู่บ้านคู่เมืองด้วย

ต่อมาได้บูรณะปรับแต่งอนุสาวรีย์ช้างหน้าจวนให้ดูดีมีสง่าน่าสนใจยิ่งขึ้น และจัดทำคำบรรยายไว้ที่ฐานเพื่อการศึกษา

พลายจำเริญ (คชานุสรณ์)
โดยพระปลัดเสี่ยม อาสโย (เสี่ยม นาครภัฏ)

พลายจำเริญ เป็นช้างของตระกูล ณ นคร มีชีวิตอยู่ปลายรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ท่านขุนอาเทศคดีคนเก่าแก่ของเมืองนครศรีธรรมราช เล่าให้ฟังว่า ช้างเชือกนี้น่าจะถือกำเนิดในใบบุญของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พร้อม หรือ หนูพร้อม) ตกจากท้องแม่เมื่อ พ.ศ.๒๓๙๒ มีอายุถึง พ.ศ.๒๔๐๔ เมื่อเอ่ยชื่อใครๆก็รู้ว่าเป็นช้างที่รู้ภาษามนุษย์ แสนรู้ ชาญฉลาด เป็นยอดช้างของเมืองนครศรีธรรมราช

นายจำเริญ ทิพญพงศ์ธาดา
ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช
จัดทำเมื่อ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๙

ศูนย์ศึกษาและสืบค้นประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์เมืองนครศรีธรรมราช เทศบาลนครนครศรีธรรมราช ได้พิจารณาเห็นว่าหลักฐานและเอกสารที่กล่าวถึงพลายจำเริญมีมานานแต่มิได้แพร่หลาย ควรที่จะได้รวบรวมหลักฐานไว้ในที่เดียวกัน

หนังสือเล่มนี้ เป็นการรวมฉบับงานเขียนที่กล่าวถึงพลายจำเริญช้างสำคัญของเมืองนครศรีธรรมราช ไว้ ๓ สำนวน คือ

“พลายจำเริญ (คชานุสรณ์)” ของพระปลัดเลี่ยม อาสโย เป็นงานร้อยกรอง พระปลัดเลี่ยม เดิมชื่อเลี่ยม นาครภัฏ เป็นคนมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้อุปสมบทและสุดท้ายจำพรรษาที่วัดเพชรจริก มีงานประพันธ์หลายเรื่องและแต่งบทหนังตะลุงให้นายหนังหลายคณะ

“พลายจำเริญ” ของอาจารย์นะมา โสภาพงษ์ เป็นอาจารย์ศิลปะโรงเรียนเบญจมราชูทิศ เป็นผู้ร่วมคณะผู้ก่อตั้ง **“สารนครศรีธรรมราช”** เมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๔ มีผลงานภาพวาดเรื่องราวประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรม ปรากฏอยู่ในสถานที่สำคัญและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาพปกของสารนครศรีธรรมราชมากมาย อาจารย์เขียนเชิงนิยาย ใช้ภาษาชวนอ่านและได้เกร็ดความรู้อีกหลายประการ

“พลายจำเริญ ช้างแสนรู้” ของผู้ใช้นามปากกา **“คนเมืองคอน”** คือ นายดิเรก พรตตะเสน ข้าราชการแขวงการทางนครศรีธรรมราช ผู้รักการศึกษาเรื่องราวโดยเฉพาะประวัติชื่อบ้านนามเมืองและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้เรียบเรียงและเป็นวิทยากรเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ตลอดมาจนได้รับเสนอชื่อเป็น นักวัฒนธรรมดีเด่น ลักษณะงานเขียนเป็นเชิงสาระบันเทิงคดี อ่านได้เพลิดเพลินเหมือนกับกำลังฟังผู้เขียนเล่าให้ฟัง

อย่างไรก็ตามเรื่องพลายจำเริญทั้ง ๓ สำนวนนี้เป็นเพียงการรวบรวมเรื่องมาไว้ด้วยกันเท่านั้น มิได้ขัดเกลาหรือเปลี่ยนอักขรวิธีให้ถูกต้องตามปัจจุบันแต่ประการใด อีกทั้งสำนวนภาษาและเวลาที่กล่าวถึงในเรื่องทั้งสามนี้ มิได้ปรับให้เป็นปัจจุบัน คงไว้ตามต้นฉบับเดิมทุกประการ

โครงการศึกษาและสืบค้นประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
เทศบาลนครนครศรีธรรมราช
๒๕๖๑

พลายจำเริญ (คชานุสรณ์)

ภาพช้างศุภลักษณ์หน้าต้น ที่ ๒๓-๒๔

พระปลัดเลี่ยม อาสโย
ประพันธ์

พลายจำเริญ (คชานุสรณ์)

พระปลัดเลี่ยม อาสโย

บทนำ

วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมที่แปลกไปจากวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ ที่ค้นพบ ความแปลกก็คือผู้แต่งได้นำเอาเรื่องของช้างแสนรู้ของเมืองนครศรีธรรมราชมาเขียนทำนองเล่าประวัติของช้างตั้งแต่เล็กจนตาย โดยปกติแล้วการผูกเรื่องหรือการนำเรื่องในทำนองนี้มาเขียนมีน้อยมาก อาจจะมีอยู่บ้างซึ่งส่วนใหญ่ก็เขียนเป็นร้อยแก้วแทบทั้งสิ้น จึงนับได้ว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีลักษณะพิเศษเรื่องหนึ่ง

เรื่องคชานุสรณ์หรือพลายจำเริญมีพิมพ์เป็นร้อยแก้วในวารสารนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นวารสารของจังหวัดนครศรีธรรมราชติดต่อกันหลายฉบับ ผู้เขียนคือคุณดิเรก พรตตะเสน ได้เขียนเป็นทำนองเล่าเรื่องและเกร็ดที่น่าสนใจเกี่ยวกับพลายจำเริญไว้อย่างละเอียด ดูเหมือนว่ามีผู้สนใจอ่านกันอย่างกว้างขวาง

เรื่องคชานุสรณ์ยังมีต้นฉบับที่ผู้แต่งเขียนด้วยลายมือของตนเอง ซึ่งลูกหลานของท่านได้เก็บรักษาไว้มาจนถึงทุกวันนี้ ผู้แต่งเขียนลงในกระดาษ สีขาวรุ่นเก่ามีกระดาษสีน้ำตาลทำเป็นปกเพื่อให้คงทนแข็งแรงอีกทีหนึ่ง เนื้อเรื่องยังมีครบบริบูรณ์ทุกประการ

ผู้แต่ง

ผู้แต่ง คือพระปลัดเลี่ยม อาสโย กวีที่ฝีปากคมคายท่านหนึ่งของเมืองนครศรีธรรมราช ผลงานทางร้อยกรองของท่านผู้นี้มีอยู่หลายเรื่อง เช่น โขนเสื้อเมือง ลิเกในวัง หาดทรายแก้ว พลายจำเริญ ทิดปาน นิราศถูก-วาตภัย เป็นต้น

สมัยที่แต่ง

เรื่องนี้คงแต่งขึ้นหลังจากปี พ.ศ.๒๔๗๙ ทั้งนี้เพราะในปีนี้เป็นปีที่พลายจำเริญล้มประมาณอายุของเรื่องนี้คงราว ๔๐ ปีเศษ

จุดมุ่งหมายของผู้แต่ง

ผู้แต่งไม่ได้บอกจุดประสงค์ไว้ว่าแต่งเรื่องนี้ขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายใด แต่ถ้าสังเกตจากรายละเอียดของเรื่องก็พอจะคาดคะเนได้ว่าคงจะต้องการรวบรวมเรื่องราวของพลายจำเริญไว้มิให้สูญหายประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็คงจะมุ่งให้ผู้อ่านได้รับความบันเทิงใจและประการสุดท้ายก็คือต้องการสอนเรื่องกรรมดังข้อความที่ปรากฏในตอนจบของเรื่องว่า

เรื่องของสังขาร จะโทษโกรธปาน ใช่ที่จะปราศัย
ว่าโดยธรรมมา เวราซัดให้ สร้างกรรมทำไว้
จึงต้องใช้กรรม

ช้างเคยฆ่าคน จึงได้รับผล เพราะตนกระทำ
ถูกช้างเถื่อนฆ่า เวราชักนำ ได้รับผลกรรม
ช้างทำไว้ก่อน

ผู้ฟังผู้อ่าน ยลเยี่ยงคชสาร เป็นอุทาหรณ์
กรรมยังตามติด พึงคิดสังวรณ์ กรรมคือตัวหนอน
เกิดไข้ในกาย

รูปคือสังขาร รับผัสสาหาร หนาวเหน็บเจ็บไข้
ชั่วหนีดีทำ ควรบำเพ็ญไว้ ใครจะรู้วันตาย
ดุจพลายจำเริญ

ลักษณะการแต่ง

ก.ฉันทลักษณ์

ผู้แต่งใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ ๓ ชนิดมาใช้แต่ง คือ กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉบัง ๑๖ และกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ สำหรับสุรางคนางค์ ผู้แต่งเรียกว่า **"ราบ"** ฉันทลักษณ์ส่วนใหญ่ถูกต้องตามลักษณะบังคับ มีบ้างบางตอนที่ส่งสัมผัสผิดพลาด แต่ก็ไม่ผิดอย่างฉกรรจ์นัก

ข.การดำเนินเรื่อง

ผู้แต่งใช้กาพย์ยานี ๑๑ บรรยายบทไหว้พระรัตนตรัยครูบาอาจารย์ ให้ช่วยชี้แนะในการแต่งให้ปราศจากสรรพโรค และขอให้พระแม่ธรณีจงช่วยบันดาลให้ผู้แต่งปราศจากภัยทั้งปวง

นะโมข้ายอไหว้ วระตรัยระตะนา
พระครูผู้เมธา เจ้ามหาปถะพี
อุปัฌาย์อาจาริเย ไทเทวาในราษี
คุณาประดามี ขอให้ข้าปรีดาเชาว์
ปราณีนำชี้แนะ อาอี่แอไอโอเอา
ฑีฆะสระเนาว์ ไม้โทตรีที่มีอยู่
ลำนำทำสารา ให้เมธาพอตาหู
ที่ใช้ไม้ไต่คู้ และบาลีคัมภีร์ไทย
กอขอและนอโม ที่เง่าโง่ประจำใจ
ให้เบาฤทัยใน สะพะโรคาอย่ามามี
....
ขอพระแม่ธระณี ให้ข้านี้อยู่อาศัย
อย่ามีราคีภัย เจริญชัยตลอดกาล

ต่อจากนั้นผู้แต่งก็เริ่มเรื่องพลายจำเริญ โดยเริ่มบรรยายตั้งแต่พลายจำเริญเกิดที่วัดโรงช้างว่า

เรื่องครูยุติไว้ อภิปรายลูกคชสาร
จากครรภ์วันอังคาร ต้นปีขาลเมษายน
คลอดในฐานโบสถ์ร้าง วัดโรงช้างกลางมณฑล
มิใช่กระกูลพล เชื้อชาติเนียมพระพุมบัว

หลังจากนั้นก็เล่าเรื่องราวของพลายจำเริญอย่างละเอียด จนพลายจำเริญถูกช้างป่าแทงถึงแก่ความตาย เรื่องจบลงเพียงแค่นั้น ในตอนจบผู้แต่งกล่าวว่า

“มัจจุโรโอหัง มาขยี้ชีวัง กำลังเพลิดเพลิน
ไม่ถึงคราวจะม้วย เหตุด้วยเผอิญ ช้างป่ามาเผชิญ
ทับต่อมรณา
ได้อยู่ดูโลก เคล้าคลุกทุกข์โศก ร้อยปีกว่ากว่า
ชาวบ้านหญิงชาย สดายคชา ช้างสิ้นชีวา
พอศอสองพัน
สี่ร้อยเจ็ดสิบเก้า ปีฉลูระดูหนาว เดือนอ้ายวันจันทร์
นับว่าอวสานต์ นิทานคชวัน สารัมสัมพันธ์
อภินันทนาเอย”

เนื้อเรื่องย่อ

พลายจำเริญ เกิดเมื่อปีขาล วันอังคาร เดือนห้า ในฐานโบสถ์ร้างวัดโรงช้าง เป็นช้างเนียมมีลักษณะดีต้องตามตำราคชลักษณ์ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยนั้นกลัวเกรงว่าพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์จะทรงโปรด จึงได้ให้คนถอนขนหางของลูกช้างให้เป็นหางช้างธรรมดาเพื่อจะได้ไม่ต้องส่งลูกช้างที่มีลักษณะดีไปยังกรุงเทพฯ หลังจากนั้นก็ได้มอบให้ขุนทิพย์นำไปเลี้ยงที่บ้านฉลอง ขุนทิพย์ได้มอบลูกช้างให้นายจันทร์เป็นผู้ฝึกหัด ครั้นลูกช้างโตขึ้นก็ให้ทำพิธีทำขวัญและให้ชื่อว่าพลายจำเริญ

ต่อมาเมื่อขุนทิพย์มีลูกสาวก็ได้ให้ชื่อว่าจำรัส เพื่อให้คล้องจองกับชื่อพลายจำเริญ

วันหนึ่งขณะที่ขุนทิพย์นำพลายจำเริญไปเล่นน้ำที่คลอง ขุนทิพย์ว่ายน้ำจนเหนื่อยอ่อนจึงจมน้ำลงไป เมื่อพลายจำเริญเห็นก็ได้ช่วยชีวิตของขุนทิพย์เอาไว้ โดยใช้งาช้อนร่างของขุนทิพย์ตั้งเหนืองานำกลับไปบ้าน ทุกคนต่างก็สรรเสริญความสามารถของพลายจำเริญโดยทั่วกัน

ต่อมาเจ้าเมืองฯ ได้มีหนังสือมาถึงขุนทิพย์ให้นำพลายจำเริญไปให้ท่านดู ขุนทิพย์พร้อมด้วยจำรัสบุตรีและนายจันทร์ควาญช้างก็นำพลายจำเริญเดินทางไปยังเมืองนคร ระหว่างทางพลายจำเริญได้พบช้างป่าดุร้าย จึงได้นำทั้งสามไปไว้ที่ศาลา ส่วนตัวเองได้เข้าต่อสู้กับช้างป่า จนช้างป่าตัวนั้นถึงแก่ความตาย ต่อจากนั้นก็เดินทางเข้าเฝ้าเจ้าเมืองนคร

พลายจำเริญได้รับอนุญาตจากเจ้าเมืองนครฯ ให้ขุนทิพย์นำไปเลี้ยงต่อไปอีก ครั้งถึงวันแห่พระในเดือนห้าขุนทิพย์ได้จัดให้มีการแห่พระขึ้นที่วัดถ้ำ ในงานนี้ขุนทิพย์ได้นำสุราที่ตัวเองดื่มกรอกให้พลายจำเริญด้วย ทำให้พลายจำเริญเมา ครั้นขุนทิพย์มีเรื่องถกเถียงกับนายเอี่ยงเกี่ยวกับเรื่องเงินจนถึงกับหยิบอาวุธจะทำร้ายกัน พลายจำเริญก็ได้วิ่งมาหาขุนทิพย์ เมื่อขุนทิพย์ออกขวางหน้าและร้องด่าพลายจำเริญซึ่งกำลังเมาจึงได้แทงขุนทิพย์ถึงแก่ความตาย แต่เมื่อพลายจำเริญได้สติก็โหยไห้เป็นที่น่าเวทนายิ่งนัก

หลักจากขุนทิพย์ตายพลายจำเริญก็มาอยู่กับนายสมบุญที่ท่าศาลา อยู่ที่นี้ไม่นานพลายจำเริญตกมันอาละวาดจนชาวบ้านชาวเมืองเดือดร้อนไปทั่ว เจ้าเมืองนครฯ ได้ให้คนนำพังหงษ์แม่ของพลายจำเริญมาล่อจึงจับพลายจำเริญได้ เมื่อนายสมบุญตายพลายจำเริญก็ตกไปอยู่กับควาญอินที่ตำบลเวียงสระ ควาญอินและนายถกให้พลายจำเริญทำงานอย่างหนัก และ

ทรมานต่างๆ นานา จนในที่สุดเมื่อพลายจำเริญอดทนไม่ได้จึงได้แทงนายอินถึงแก่ความตายอีก หลักจากนั้นพลายจำเริญก็ได้เที่ยวเกะกะระรานให้ชาวบ้านชาวเมืองและสัตว์เลี้ยงได้รับความเดือดร้อนทั่วไป ในที่สุดเจ้าเมืองนครฯ ก็ให้คนออกมาจับพลายจำเริญ แล้วมอบให้นายห้าวเป็นผู้เลี้ยงดูนายห้าวเลี้ยงดูพลายจำเริญอยู่ไม่กี่ปีก็ถูกพลายจำเริญแทงตายอีก เพราะผิดสัญญาเรื่องเหล้ากับพลายจำเริญ

ในระหว่างนี้เองพลายจำเริญได้ตกเป็นสมบัติของพระเสน่หามนตรีบุตรเจ้าเมืองนครฯ พระเสน่หามนตรีได้มอบให้นายช่วยชาวบ้านลานสกาเป็นผู้เลี้ยง ครั้งนายช่วยสิ้นชีวิตนายเนียมก็ได้เป็นผู้เลี้ยงพลายจำเริญสืบต่อมา นายเนียมเป็นควาญช้างผู้โชคร้ายอีกคนหนึ่งที่ถูกพลายจำเริญทรมานด้วยการปล่อยให้นั่งบนคออยู่ตลอดคืน เมื่อพลายจำเริญเป็นอิสระก็เที่ยวเกะกะระรานสร้างความเดือดร้อนขึ้นอีก ครั้นพลายจำเริญถูกจับได้ก็มอบให้นายนากเป็นผู้เลี้ยงดู หลังจากนั้นพลายจำเริญก็ได้ก่อความเดือนร้อนอีกหลายครั้ง ซึ่งส่วนใหญ่มีต้นเหตุมาจากผู้เลี้ยงไม่ซื่อตรงต่อพลายจำเริญก่อนเสมอ

พลายจำเริญล้มให้ปี พ.ศ.๒๔๗๙ เนื่องจากถูกช้างเถื่อนรุมแทง หากปลอกไม่ติดเท้าพลายจำเริญคงจะมีชีวิตยืนยาวนานกว่านี้อีก

แนวคิดสำคัญของเรื่องนี้

วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาคือแสดงให้เห็นกฎแห่งกรรม แม้จะเป็นการแสดงให้เห็นโดยสัตว์เดรัจฉานมาเป็นสื่อความคิด แต่ก็นับได้ว่าเป็นแนวความคิดที่แยบคายมาก แนวความคิดอีกประการหนึ่งที่สำคัญก็คือ สิ่งใดก็ตามที่ถือว่าเป็นของคู่บุญบารมีของ

พระเจ้าอยู่หัวก็ควรที่จะถวายเป็นของหลวง เพราะไม่เช่นนั้นแล้วความวิบัติมักจะเกิดขึ้นได้ แนวความคิดเช่นนี้เป็นความเชื่อของไทยเราที่สืบเนื่องมาแต่โบราณจนกระทั่งถึงปัจจุบันและแนวความคิดสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการที่มนุษย์มีความรักความเมตตากรุณาต่อสัตว์อย่างจริงใจ ก็จะได้ความรักความกตัญญูจากสัตว์อย่างจริงใจเช่นเดียวกัน และในทำนองเดียวกันการเบียดเบียนสัตว์ก็ย่อมจะได้สิ่งตอบแทนในทางตรงข้าม

ความงามความไพเราะของเรื่องคชานุสรณ์

แม้ว่าเรื่องนี้จะเป็นวรรณกรรมซึ่งมีลักษณะผิดปกติแปลกไปจากเรื่องอื่นๆ กล่าวคือใช้สัตว์เดรัจฉานเป็นตัวเอกของเรื่อง แต่เรื่องนี้ก็เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีความไพเราะเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะได้กล่าวดังต่อไปนี้

ประการแรกของการเลือกสรรคำมาใช้ การเลือกสรรคำมาใช้ในเรื่องนี้จะพบว่า ผู้แต่งพยายามใช้คำธรรมดาๆ ที่เข้าใจได้ง่าย แม้ว่ารูปและเสียงของคำเหล่านี้จะไม่สง่าเป็นพิเศษแต่ก็เหมาะกับเนื้อหาและคำประพันธ์ที่ใช้อย่างดียิ่ง ขอให้สังเกตการใช้คำในข้อความต่อไปนี้

“ออกจากเสาเภา ข้ามห้วยผ่านเขา คลองเก่าท่าหลา
ลงล่องคลองพยิง ขึ้นตลิ่งริบมา บรรดาช้างป่า
ดันรกตกมัน

สวนทางขวางหน้า สำแดงศักดา ลงงาเป็นควัน
ขุนทิพย์ตกใจ เหงื่อไหลตัวสั่น ร้องบอกอ้ายจัน
โห่กันไว้ก่อน

จำเริญแสนรู้ แลเห็นคู่สู้ ออกขวางทางผ่อน
ครั้นจะรับแรงงาน เกรงควาญจะม้วยมรณ์ สับท้านสาวถอน
ทวนรอยถอยมา”

หรือ

“เจ้าพระยาตบมือผาง แลเห็นช้างหัวคาคา
นิยมชมคชา ว่ามันหัดน่าอัศจรรย์
บอกกูหน่อยสิวะ มึงฝึกมากี่ร้อยวัน
ดีใจจนตัวสั่น ช้างเทียบประทับเข้ากับเกย
ชาววังนั่งตกข้อง ลืมขนของนั่งปากเผย
คุณหญิงไม่นิ่งเฉย เรียกนายหมวดมาตรวจตรา”

หรือ

“ถึงวันพิธีปีใหม่ ต่างคนตั้งใจ
จะไปแห่พระตามเคย
ตกแต่งกายาน่าเชย น้ำมันประเปรย
หวีหัวเฉิดฉิ้มพริ้มเพรา
แม่ค้าหน้าตาเกลี้ยงเกลา ผุดผาดลาดเลา
เชิงเชาว์เชื่องเช่นเป็นที่
บ้างถือธงแถบแพรสี นำเหล่าสัตรี
แห่แหนเป็นขนัดถัดมา”

ในส่วนที่เกี่ยวกับภาษาถิ่นที่ใช้นอกจากจะเข้าใจได้ง่ายสำหรับผู้สนใจภาษาถิ่นแล้ว ยังช่วยให้เกิดอารมณ์และมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในท้องเรื่องได้อย่างดีอีกด้วย เช่น ตอนที่นายพรหมมองเป็นนายนาคผู้พ่อซึ่งอยู่บนคอของพลายจำเริญ

“เห็นพ่อบนคอช้าง นั่งขาถ่างน้ำตาเล็ด
แข้งขาหลุหละเหม็ด ส่งรสกลิ่นออกหมินคาว

หญิงชายชาวประชา ได้ทัศนาหัวเราะฉาว
นายพรหมยิ่งร้อนร้าว ปล่อยช้างพังลึงลังดี
ฉวยหอกออกยืนหัน แล้ววิ่งดันขึ้นพฤกษี
นายชาวหัวคิดมี ขึ้นไปนั่งปลายมังคุด
บ้างปีนขึ้นปลายตะโก ตบมือโห่บนยอดสุด
นายชาวคัดมังคุด กินทั้งยางเคี้ยวคางเย”

ประการที่สองของความไพเราะของเสียง ความไพเราะของบทร้อยกรองแต่ละบทนั้นขึ้นอยู่กับส่วนประกอบหลายประการเช่น สัมผัส ลีลา จังหวะ การเล่นคำ และการเลียนเสียงธรรมชาติ เป็นต้น แม้ว่าวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องนี้อาจจะมีส่วนประกอบดังกล่าวแล้วไม่ครบทุกประการก็จริง แต่ก็มีส่วนประกอบบางประการอยู่อย่างเด่นชัด เช่น

การสัมผัส การส่งสัมผัสช่วยให้เกิดความคล้องจองซึ่งเป็นแง่งามอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะสัมผัสอักษรหรือสระซึ่งเป็นสัมผัสในจะช่วยได้มาก ลองพิจารณาตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

“ช้างเหมี่ยเสี่ยกำลัง หยองเท้าหลังล้มตะแคง
ข้างพุงเลือดพุ่มแดง ลุกขึ้นวิ่งราวลิงลม
ช้างพลายไล่ตามหลัง สวนอิพังพงตัวกลม
แม่ค้าทิ้งถาดหนม ว่าโวยวายขึ้นปลายปอ
ที่ยังนั่งกินข้าว ยินเสียงฉาวว่ิงทุ่มห่อ
สมเพชลุงเกดหมอ กำลังไล่ดวงชะตา
พ่อหม้ายร้ายคู่รัก เฝ้าไช้ซักเกณฑ์ภรรยา
พอเหลียวเห็นคชา โดดข้ามหัวตาขรัวครู”

หรือ

“สองช้างต่างสู้ ต้านแรงต่างรู้ ทั้งสองคชไกร
ผลัดกันทิ่มแทง ผ่อนแรงรุกไล่ ช้างป่างาไว
เลี้ยวไล่ได้ที่

เข้าล่างแบกเศียร จำเริญหันเหียน ขุนทิพย์ถอดสี
คิดว่าลูกตาย น้ำลายไม่มี ไม่เป็นสมปดี
วิ่งสลัดพลัดบ่อ

จำเริญตัวฉลาด งาจ้วงงวงฟาด ถอดบาทโดดผรอ
เบี่ยงขวางาผัด จุกอัดแดกคอ แผลฤทธิ์บิดศอ
พาเหาะหอบปลิว

สงสารช้างป่า หัวขวิดติดงา เท้าหน้าห้อยหิ้ว
สุดจะต้านแรงรับ ล้มพับคอพลิ้ว ปลดปลิดจิตปลิว
ม้วยดิ้นสิ้นปราณ”

ลีลาจังหวะ สีลาจังหวะที่ว่างามนั้นขึ้นอยู่กับการใช้คำ ชนิดของคำ ประพันธ์และเนื้อเรื่องที่สอดคล้องกัน สามสิ่งนี้จะชี้บ่งให้เสียงอ่อนเนิบ คึกคักและกระแทกกระทั้นหรือเร่งเร้า ลองเปรียบเทียบลีลาจังหวะของข้อความต่อไปนี้

“จำเริญคชา ครั้นได้สติมา น้ำตาช้างไหล
กลิ้งเกลือกเสือกตัว ฟุบหัวถอนใจ หมื่นเห็ดผู้ใหญ่
ปราสัยจักควาน”

หรือ

“สำหรับท่านขุน เกิดในกองบุญ ใครไม่ดูหมิ่น
ทรัพย์สินมั่นคง เต็มทั้งแผ่นดิน ไกลกันกับอิน
พูดง่ายได้สบาย

ผมเป็นคนยาก ต้องหาใส่ปาก อดเข้ากินสาย
จะอยู่เปล่าไป ไม่อะไรใช้จ่าย ซึ่งคุณพิปราย
ใช่จะไม่เอาคำ”

หรือ

“คชรินทร์ยินความ ด่าว่าประจาน หมดความเกรงกลัว
ฟัดงวงเสยงา ถ่างขาสะบัดหัว ถกรู้สึกกลัว
ผุดวิ่งทิ้งแซง”

หรือ

“ช้างยืนฟัดงวงท้วงเหล้า ยื่นคอรอคร่าว
เห็นเจ้าของเรือนเชือนแช
แผดร้องก้องเสียงเปรี้ยงแปร้ เสยงาซะแป
นางเปียเมียพุ่มทุ่มรัง
นายพุ่มแอบซุ่มรุกขัง ยินเสียงช้างดัง
ปีนขึ้นต้นแคแลไป
คนรำงาแกว่งไกว เห็นไม่ได้ไหว
คชไกรลงงาผ่าเรือ”

ประการที่สาม ความหมายอันลึกซึ้งกินใจ ความหมายอันลึกซึ้งกินใจของบทร้อยกรองใดๆก็ตาม จะเป็นสิ่งสร้างสรรค์อารมณ์หลายๆ ประการให้แก่ผู้อ่านผู้ฟัง เช่น ช่วยแนะนำภาพในจิตให้แลเห็นและรู้สึกร่วมด้วยจินตนาการ ความหมายอันลึกซึ้งกินใจเกิดขึ้นจากกลวิธีการแต่งหลายประการ เช่น การใช้อุปมาอุปไมย การพรรณนาอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน การเสนอความคิดใหม่ การสะท้อนความรู้สึกและสร้างบรรยากาศ การกล่าวเกินความจริงและการใช้สัญลักษณ์ เป็นต้น ในวรรณกรรมท้องถิ่น

เรื่องคชานุสรณ์มีกลวิธีการแต่งบางประการดังที่กล่าวแล้ว แม้ว่าจะไม่ครบทุกประการแต่ก็เป็นองค์ประกอบที่ยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องนี้มีความหมายลึกซึ้ง กินใจผู้อ่านผู้ฟังไม่แพ้เรื่องอื่นๆ ดังจะยกตัวอย่างประกอบดังต่อไปนี้

การใช้อุปมาอุปไมย เป็นการกล่าวเปรียเทียบซึ่งช่วยให้เกิดความรู้สึกชัดเจนยิ่งกว่าธรรมดา ลองสังเกตการกล่าวเปรียบเทียบต่อไปนี้

"เจ้านายพูดกันยาก ถึงมีปากเหมือนหอยเต่า
ใคร่จะส่งไปนอกเขา อยู่มณฑลไม่พ้นภัย"

หรือ

"หมื่นเห็ดยิ้มพลางทางสรวล งาสองของสงวน
ทำไมเอาไปให้นาย
เนื้อหนูเพิ่มช้างต่างฝ่าย ลาภเราเขาได้
หวังจักอนุกูลสูญเปล่า"

หรือ

"เลี้ยงช้างไม่ใช่ กินขี้ช้างได้ ผมไม่เคืองคา
นี้กินข้าวสาร คาวหวานนานา หมากพลูปูนยา
ต้องหาไว้กิน"

การพรรณนาอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน เป็นการพรรณนาจนผู้อ่านสามารถแลเห็นภาพตามที่พรรณนาให้เห็นอย่างตรงไปตรงมา การบรรยายให้เห็นนาฏการ และอื่นๆลองพิจารณาข้อความจากเรื่องคชานุสรณ์ต่อไปนี้

การพรรณาอย่างตรงไปตรงมา

"สมบุญถึงตาย จำเริญตกได้ กับควาญคนใหม่
ชื่ออินยินนาม ข้ามเขาธงไป ดุดื้อมือไว
นิสัยร้ายแรง

อยู่บ้านนากะซะ ตำบลเวียงสระ อำเภอพระแสง
ชอบเล่นโปถั่ว ต่อยหวัววัวแกง ขัดข้องร่องแร่ง
เทือกเถาเถ้าแก่

ควานตื่นชื่อถก ตัวเหมือนคางคก มงคร่อหอแห
เพื่อนบ้านไม่ไขว่ นั่งไอครอแคร จนตวันผาแป
อัดควันกัญชา”

การบรรยายให้เห็นนาฏกรรม

“แต่สำหรับผม บุญไม่อบรม เกิดขึ้นเป็นกรรม
พูดแล้วสองชาย แก้สายโซ่ล่ำ ขับช้างไปทำ
งานลากจากป่า

ถกถือหอกตาม แทงโลหิตซาม ทั้งสี่บาทา
ช้างยืนตัวแข็ง หมดแรงลากพา อินชี่คอด่า
ขอรันสั่นรัว

คชรินทร์ยินความ ด่าว่าประจาน หมดความเกรงกลัว
ฟัดงวงเสยงา ถ่างขาสะบัดหัว ถกรู้สึกกลัว
ผุดวิ่งทิ้งแซง

อินตกใจนัก หักด้ามขอหัก ตกคว้างกลางแปลง
ช้างจับฉิ่กขา เสยงาสองแทง อุราผาแล่ง
ลุตลอดปอดโครง”

หรือ

“จำเริญตัวฉลาด งาจ้วงงวงฟาด ถอดบาทโดดผรอ
เบี่ยงขวางงาผัด จุกอัดแดกคอ แผลงริทธิ์บิดศอ
พาเหาะหอบปลิว

สงสารช้างป่า หัวขวิดติดงา เท้าหน้าห้อยหิ้ว
สุดจะต้านรับ ล้มพับคอพลิ้ว ปลดปลิดจิตปลิว
ม้วยดิ้นสิ้นปราณ”

จะเห็นได้ว่าการศึกษาเรื่องนี้นั้นให้ประโยชน์แก่ผู้ศึกษานานัปการ ที่เดียว แต่อย่างไรก็ตามเรื่องนี้จะอำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้ศึกษาอย่างจริงจัง ก็ต่อเมื่อผู้ศึกษาพยายามทำความเข้าใจกับเรื่องนี้อย่างละเอียดทะลุปรุโปร่ง มิใช่แต่ค้นหาความดีได้เพียงผิวเผินเท่านั้น

ข้อน่าสังเกตเกี่ยวกับคชานุสรณ์ ผู้แต่งคือพระเลี่ยม อาสโย กล่าวว่าพลายจำเริญตกจากท้องแม่เมื่อ พ.ศ.๒๓๘๒ และปีที่ล้มคือ พ.ศ.๒๔๗๙ ท่านขุนอาเทศคดีเล่าว่าปีเกิดน่าจะผิดพลาด ส่วนปีที่ล้มนั้น คุณหลวงคณิตฯ ได้กล่าวกับคุณดิเรกว่าผิดพลาดแน่นอน เพราะท่านจำได้ว่าพลายจำเริญล้มก่อน พ.ศ.๒๕๗๕ แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีใครยืนยันรายละเอียดได้ชัดแจ้ง ผู้สนใจอาจจะอ่านเรื่องพลายจำเริญช้างแสนรู้ของ **“คนเมืองคอน”** เพิ่มเติมในสารนครศรีธรรมราช ฉบับเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๕๑๔ ได้

ศ.ชวน เพชรแก้ว

พลายจำเริญ

ยานี ๑๑

นะโมข้ายอไหว้ วระตรัยระตะนา
พระครูผู้เมธา เจ้ามหาปถะพี
อุปะฌาย์อาจาริเย ไทยเทวาในราษี
คุณาประดามี ขอให้ข้าปรีชาเชาว์
ปราณีนำชี้แนะ อาอี่แอไอโอเอา
ฑีฆะสระเนาว์ ไม้โทตรีที่มีอยู่
ลำนำทำสารา ให้เมธาพอตาหู
ที่ใช้ไม้ไต่คู้ และบาลีคัมภีร์ไทย
ก.ข.และนอโม ที่เง่าโง่ประจำใจ
ให้เบาฤทัยใน สะพะโรคาอย่ามามี
อูฐูอย่ารู้เศร้า กิเลเหล่าปะลาหนี
กรรมใดทำมิดี อโหสิสละกำ
กายใจและวาจี กำมิดีอย่ากระทำ
หินะอย่ายียำ มาใส่ร้ายให้ราคี
ที่ใดมีพาละ แม้ทะว่าสุเมดี
เดชะบารมี ขอให้ไปไกลหูตา
ที่ใดมีพระเจ้า ประชาเหล่าถือศีลา
แม้ว่าพะสุธา จะแฉะฉำไม่ร่ำไร
ขอแม่พระธรณี ให้ข้านี้อยู่อาศัย
อย่ามีราคีภัย จบ ก. ไก่จะว่ากลอน
ลินลาศประกาศครู มีมากฐูขอตัดทอน
เทอดเทอญดำเนินกลอน เรื่องกุญชรเจ้าพระยา

จังหวัดนครศรีฯ
เก็บรวบรวมเรื่องมา
ทำเล่นไม่เช่นเชาวน์
จืดเกลือเจือน้ำตาล
เดิมเรื่องว่าคชา
เปนพังกิริณี
ฝึกหัดให้กราบกราน
ไม่ใช้งานโยธา
ยกยศคชลักษณ์
เบี้ยหวัดท่านจัดให้
ชื่อช้างนางพระยา
จากนั้นนางกิริณี
ท่านเห็นช้างตั้งครรภ์
บังคับควาญกุญชร
ท้องแก่ตั้งแต่นี้
ออกลูกเป็นพังมา
ฟังท่านควาญคชี
เฉพาะให้เกิดพลาย
กลับบ้านดับห่อผ้า
กล่าวฝ่ายนางกิริณี
อาศัยถานโบสถ์ร้าง
คลอดลูกพลายโสภา
เดือนห้าขึ้นเก้าค่ำ
เฉพาะตรง ณ วัน
พ.ศ.สองพันสาม
เปนพลายผึ่งผายดี
สิ้นชีวีสามปีกว่า
ผูกเป็นกลอนไว้นอนอ่าน
โปรดฟังเอาแต่นิทาน
เริ่มออกจอขอไปที่
ของเจ้าพระยานครศรีฯ
ทองดีคว้าญเลี้ยงนานมา
บำเพ็ญทานตักบาตร์พระ
ไว้สำหรับรับเจ้านาย
ผู้พิทักษ์ก็ฉุยฉาย
งบสำรวจเป็นงวดปี
ยกยศถาสูงศักดิ์ศรี
เริ่มทรงเชี่ยงเคี่ยงอุทร
นั่งนับวันด้วยอาวรณ์
ให้ระวังพังคชา
ทุกนาที่ป้อนน้ำหญ้า
ชีวิตมึงจะถึงตาย
นึกถึงหนีไปทวาย
นี่แกว่าบ้าหรือดี
ปล่อยคชาแล้วเปิดหนี
ปวดท้องคลอดลอดเข้ามา
วัดโรงช้างได้เวลา
เมื่อปีขาลอังคารวัน
ตวันต่ำลับสัตตะพัน
เถลิงศกยกนามปี
ร้อยแปดสองแห่งดิดถี
เชื้อชาติเนียมกระพุมบัว

ดำนิลส่งกลิ่นหวน
พุมหางเหมือนหางวัว
เกรงจะรู้ถึงหูพระยา
ปากชาวตลาดลือ
ชาติเนื่ยมกระพุมบัว
หากมีพระกระแสร์
พลางคิดหาอุบาย
ต่อมากว่าๆปี
เปลี่ยนร่างจากหางวัว
ท่านพระยายอว่าเยี่ยม
แล้วให้ทามันเสือ
พลางสั่งว่าเองอย่า
มึงได้ยินใครพูด
รู้ถึงกระทรวงคลัง
เจ้านายพูดกันยาก
ใครจะส่งไปนอกเขา
ลูกช้างอย่างตัวนี้
เปนชาติอาชานัย
ต่อสู้คู่ผจญ
เล็กกว่าก็อย่ากลัว
ได้กลิ่นดิ้นกระแด่ว
แม้นลงสรงวารี
กูได้ให้ทดลอง
แล้วให้นำพลายบูรณ์
ถึงท่าไม่กล้าลง
ตีนยันกายสั่นรัว
เส้นขนทวนตลอดหัว
เห็นลูกช้างท่านครางฮือ
ปิดปากหมายากหน่อยหรือ
รู้ถึงเจ้าก็เท่าแต่
เจ้าอยู่หัวทรงโปรดแน่
จะแก้ไขฉันใดดี
จำแก้ถ่ายแต่เดิมที่
ให้ถอนหางลูกช้างเนียม
เปนหน้าจั่วรูปสามเหลี่ยม
ตบโพกบัวหัวคาๆ
ที่ตรงเนื้อถอนโลมา
ไปโปรข่าวให้ฉาวดัง
จับเฒ่ียนตูดด้วยเชือกหนัง
กรมขุนหลวงมาท้วงเอา
ถึงมีปากเหมือนหอยเต่า
อยู่มณฑลไม่พ้นภัย
มึงเห็นมีบ้างที่ไหน
นอกสนามเพื่อนคร้ามกลัว
ผัดงาชนตัวต่อตัว
ทั้งพังพลายวายชีวี
ออกวิ่งแผล่วกระโดดหนี
กับปวงช้างต่างตระกูล
พาลงคลองกับอ้ายพูน
ลงเหนือน้ำรวมสามตัว
ยืนงันงงสบัดหัว
ร้องเสียงหลงพงเข้าป่า

พังหงส์พาลงคลอง
นอนล่างช้างมารดา
เหมือนจะรู้ว่าเป็นบาป
ลอยกระแสร์ถูกแม่ตน
สิบแสนกูไม่ขาย
เกรงจะรู้ถึงหูพระยา
จะให้นำไปถวาย
อ้ายเด็นมึงเห็นใคร
โต๊ะเด็นทูลกระซิบ
พักอยู่บ้านตูทอง
พอเห็นขุนทิพย์ถึง
ขุนพรั่นกายสั่นรัว
เจ้าพระยาเข้ามาใกล้
ท่านว่าอย่าครวญคราง
หามึงมาปรึกษา
กูได้ลูกคชรัง
เปนเนื่ยมกระพุมบัว
จะเลี้ยงไว้ที่นี่
กูนึกเสียสดาย
มึงนำไปบำรุง
แต่ไม่ให้เป็นสิทธิ์
พรุ่งนี้พากันไป
ขุนทิพย์ยินดีแสน
พลางทูลว่าพรุ่งนี้
มึงมีใครไปเพื่อน
เจ้าคุณอย่าหวาดหวั่น
ไม่คนองผ่านไปมา
อยู่เพียงใต้ไม่ผ่านบน
กลินอายอาบตกสายชล
จึงนอนล่างช้างมารดา
หาไหนได้ไม่วาสนา
ลอบนำข่าวทูลท้าวไทย
กูเสียดายลูกคชไกร
พอจะได้ฝากพลายทอง
ว่าขุนทิพย์จากฉลอง
เออสิวาไปหาตัว
ตบโต๊ะผึงมือเกาหัว
ถอนใจผรูตาดูทาง
ขุนน้อมกายซี่โครงห่าง
ใช่ว่ากูจะดุดัง
หรือผิดมาจึงสาหลัง
เพิ่งคลอดมากว่าสามปี
การดีชั่วค่อยพาที
เกรงรู้เรื่องถึงเมืองกรุง
คชาพลายเป็นสี่สุง
เปนมิ่งขวัญกันจังไร
ใช้การกิจหาว่าไม่
สิบค่ำหัสบดิ์สวัสดี
ยิ้มปากแบนเหมือนจะปริ
ขอกราบลาพาคชวัน
เกลือกช้างเถื่อนออกดุดัน
แสงไปด้วยช่วยราวี

เออไปเปนสุขสวัสดิ์ ขุนน้อมหัตถ์กราบสามที
ตัดว่ารุ่งราตรี นำคชามาบ้านตน
แต่นั้นฝึกคชา เล่นกีฬาได้เหมือนคน
ตักบาตร์เดือนละสี่หน อบรมบุญจนคุ้นเคย

ฉบัง ๑๖

แต่นั้นขุนทิพย์ค่อยเสบย ดีใจกระไรเลย
ด้วยช้างฝึกได้เหมือนใจ
วันหนึ่งสุริเยเวไล ผัวเมียปราศรัย
ปรึกษาปรองดองแก่กัน
ว่าช้างเติบไวใหญ่วัน ควรจักทำขวัญ
พาดโวงให้ชื่อคชา
ครั้นเสร็จซึ่งการปรึกษา ขุนทิพย์บัญชา
ข้าทาษหญิงชายฝ่ายตัว
แล้วสั่งให้ปลูกโรงครัว บอกกันไปทั่ว
วงศาน้าพี่นี่นั้น
ครั้นเสร็จซึ่งการจัดสรรพ์ ตบแต่งของขวัญ
บายศรีต้นกล้วยสามกอ
สิบค่ำเดือนหกปีเถาะ ตรงกับ พ.ศ.
สองพันสามร้อยแปดสิบห้า
ราชครูจุดเทียนบูชา แล้วว่าพรหมมา
พระสงฆ์สาธยายอวยชัย
หมอเฒ่านำช้างเข้าไป เชิญขวัญคชไกร
สามจบครบถ้วนตามมี่
แล้วให้ช้างกินบายศรี โดยความสวัสดี
เสร็จแล้วชื่อพลายจำเริญ

ยกโวงพาดประจำนำเดิน มิได้ขัดเขิน
นับว่าเสร็จการพิธี
ผัวเมียสุขเกษมเปรมปรีดิ์ จำเริญคชี
พ่วงพี่เติบไวใหญ่วัน
ขุนฝึกวิชาสารพัน กี่ฟ้าสามัญ
รำกระบี่ตีบองชกมวย
ช้างเสยงาจ้วงงวงฉวย ขุนนอนกินกล้วย
ช้างม้วนงวงทุ้งพุงตึง
ฉวยขยอกออกกล้วยหนวยหนึ่ง แล้วลงงาตรึง
กลวมอกขุนชกเต็มแรง
ช้างล้มทอดร่างกลางแปลง ทำตายตัวแข็ง
เล่นกันสนุกทุกคืน
ขุนรักประดุจว่าจะกลืน จากไปชั่วคืน
ใจหวั่นนอนฝันเห็นตัว
คชไกรอาลัยพันพัว ทั้งรักทั้งกลัว
จากกันวันเดียวเที่ยวตาม
ชาวบ้านระบือลือนาม เป็นที่เกรงขาม
ตลอดฉลองคลองกลาย
ใครไม่กล้าพูดหยาบคาย เกรงกลัวช้างพลาย
จะเปนหญิงชายตามที
หกเท็จแร่งด่าวาจี ไพร่หรือผู้ดี
ช้างพลายไม่ให้อภัย
ไม่กล่าวหยาบช้าปราศรัย พูดแต่จริงใจ
คชไกรก็ไม่ดุดัน
หลังจากได้พระยาคชวัน นางกลับผู้ภรร-
ระยาขุนก็คลอดบุตรี

ให้ชื่อจำรัสสาวศรี เคล้าคลองคชี
เปนที่รักห่วงมารดร
ฝ่ายว่าจำเริญกุญชร รักห่วงบังอร
ดังร่วมอุทรท้องเดียว
จำรัสรุ่นงามทรามเพริยว จำเริญพาเที่ยว
เณรจันทร์บุตรชายนายกระจ่าง
มีความเสน่หาบ้านาง เดินลัดตัดทาง
เจอะจวนสรวลสาพาที
ศรีสวัสดิ์อย่าตัดไมตรี หมากพลูยังมี
ให้พี่ขอกินสักคำ
พยายามตามเฝ้าเช้าค่ำ บุญนักชักนำ
ให้ได้มาประสบพบพาน
อย่าสลัดตัดรักหักราน จำรัสฟังสาร
พูดเกี้ยวเสี่ยวแสบหัวใจ
ร้องดังไม่หวังอาลัย จำเริญคชไกร
ยินน้องร้องแล่นรำงา
เณรจันทร์สั่นรัวกลัวตะบะ วิ่งผลุดดุดหญ้า
ทุ่มตัวหัวแตกแถกดี
ถึงบ้านเปนไข้คล้ายผี แทบสิ้นชีวี
ผมหล่นจากฐานล้านแวว
บ่าวๆ รุ่นหลังนั่งแกร่ว ไม่กล้าก่งแร้ว
เห็นนกนั่งถกคอมอง
เป็นยอดสาวงามทรามคนอง ตลอดย่านบ้านฉลอง
ไม่สันทัดเทียบเปรียบปุน
เจ้าชู้น้ำค้างต่างครุ่น อยากบำเพ็ญบุญ
หากเกรงคชี่พี่ชาย

ขุนทิพย์เป็นสุขสบาย วันหนึ่งนำพลาย
เดินตรงไปสรงสาคริน
คลองนั้นลึกกว้างห่างถิ่น น้ำใสไหลริน
ชื่อว่าคลองเหลี่ยนเตี่ยนสบาย
ครั้นถึงที่สะอาดหาดทราย ขุนทิพย์เยื้องกราย
ช้างพลายก็ลงสาคร
ขุนทิพย์อาบอยู่เพียงดอน ไม่กล้าบทจร
ด้วยไม่ชำนาญนที
จำเริญสุขเกษมเปรมปรีดิ์ ล่องเล่นวารี
ดำผุดอุตลุดเวียนวง
พ่นน้ำพุ่งราวเม็ดฝน แหวกว่ายสายชล
ดำทนได้แทบครึ่งวัน
ขุนทิพย์ชำระกายัน ล่องเล่นสาคะรัน
น้ำดันตกเชี่ยวเกลียวธาร
ลอยตามสายชลลนลาน หมดแรงต้านทาน
ไม่นานก็จมนที
จำเริญผุดจากวารี แลไปยังที่
ไม่เห็นตาขุนบิดา
คชไกรตกใจหนักหนา ดำดั้นค้นหา
ไปได้กึ่งเส้นพบพาน
ช้างอุ้มขุนขึ้นจากธาร เพี่ยงจักสิ้นปราณ
ริกๆ รัวๆ ตัวอ่อน
จำเริญซบหน้าอาวรณ์ จึงเอางวงช้อน
ยกขึ้นใส่งาพาไป
ถึงบ้านภรรยาข้าไท ต่างเห็นตกใจ
นึกว่าวายวางช้างแทง

พากันโศกเศร้ากันแสง ด้วยไม่รู้แจ้ง
ว่าเป็นเพื่อเหตุอะไร
ช้างโซมลงหน้าบันได ต่างวิ่งเข้าไป
ยกศพลงจากคชา
พรั่งพร้อมญาติวงศ์พงศา พิศดูกายา
ทั้งกายไม่เห็นเหตุการณ์
บ้างพูดกันว่าตกธาร ยังไม่สิ้นปราณ
ริบช่วยไม่ม้วยชีวี
พลางยกขยอกวารี น้ำในไหลรี่
ท้องแห้งมีแรงสูบลม
ค่อยคลายได้สติอารมณ์ ซ้ำนัดยาดม
ชื่นชมลุกนั่งตั้งกาย
หมื่นเห็ดวาทีภิปราย ไต่ถามแยบคาย
เหตุร้ายเกิดจากใดมา
ขุนทิพย์กล่าวตอบวาจา เล่าเรื่องเดิมมา
เหมือนแต่หนหลังฟังยิน
วงศาได้ทราบระบิล ว่าตกวาริน
ใช่ช้างทำโพยโบยรัน
ต่างเห็นเป็นน่าอัศจรรย์ โฉ่ฉ่าวกล่าวขวัญ
สรรเสริญจำเริญกุญชโร
ไม่ใครเลยเล่าเท่าโต ทวดตาย่าโป
ใครบ้างเห็นช้างช่วยคน
ควาญตกน้ำตายวายชนม์ นึกน่าฉงน
ถึงคนก็ไม่ได้เหมือน
ตายายชายหญิงทิ้งเรือน มากันกล่นเกลื่อน
ยืนนั่งเต็มทั้งคามา

พ่อแม่คลอเคล้าน้ำตา นางกลับภรรยา
เข้ามาลูบหัวช้างพลาย
ว่าโอ้พ่อคุณบุญหลาย จักหาไหนได้
รอบรู้ไปทุกสิ่งอัน
แต่นี้เช้าเย็นเป็นวัน อย่ารู้คลาดกัน
ตราบเท่าชีวันบรรลัย
แม้ว่าเกิดชาติใดๆ ขอพบคชไกร
ดังใจแม่ตั้งสัจจา
ชาวบ้านชวนกันพรรณนา ชี้เกียจจะว่า
ทุกคนเมตตาปรานี
ว่าแต่ย่นย่อพอดี เรื่องต่อไปนี้
คชีช่วยทำไร่นา

ราบ ๒๔

ขุนทิพย์ทำสวน กว้างยาวเข้าประมวล ห้าสิบไร่กว่า
ขุนถางช้างขุด ตอขุดด้วยงา ใหม่เก่าเอามา
ทิ้งสับทับลง
แลเตี่ยนเสมือนวัด ใหญ่น้อยสารพัด มิได้หลังหลง
เก็บเข้ากองใหญ่ เอาไฟสุมลง แล้วปลูกถั่วคง
ฟักแฟงแตงไทย
ครั้นกลับคามา ช้างยกใส่งา ไม่เลือกน้อยใหญ่
นอกจากใช้อื่น ทำฟืนใส่ไฟ แล้วช้างเที่ยวไป
แสวงหาหญ้ากิน
กล้วยอ้อยแตงกวา ของชาวชนา ทั่วทั้งท้องถิ่น
ไม่ทำอันตราย ให้เปนราคิน เลือกแต่หญ้ากิน
ทุกคนเมตตา

ด้วยตาขุนควาญ ไม่ทำทรมาน ผูกล่ำคชา
บางวันคชไกร เที่ยวไปกลางนา แก้ควายวัวมา
ปล่อยให้ชนกัน

ตัวน้อยตัวใหญ่ สู้กันยุ่งไขว่ ฝุ่นฟุ้งเป็นควัน
ที่หมดแรงสู้ พลัดคูอาสัญ บ้างเกรงคชวัน
วิ่งดันหัวนา

เพื่อนยิกฟันท้าย ปล้ำตีนขวายๆ ขี้ไส้พุ่งฉา
ควายยิกฟันวัว ปักหัวมรณา จำเริญเข้าป่า
หลีกกายหายตัว

เจ้าของวัวควาย ต่างคนวุ่นวาย ชักควายยุงวัว
ที่ยังหมูกเปล่า ยืนมือเกาหัว บ้างตัดเชือกวัว
พันน่องของเอง

บ้างกลัวความตาย ไม่กล้าเข้าใกล้ ยืนไพล่ศอกเขลง
เด็กตบมือโห่ ฉาวโฉ่ครื้นเครง บ้างแค้นใจเอง
คลุ้มคลั่งนั่งบ่น

ใช่ช้างเจ้านาย ยิงเสียให้ตาย ให้หายสัปดน
ซุกซนไม่หยุด นี้สุดขัดสน หมื่นเห็ดหมื่นพล
รวมปรึกษาการ

พวกเราทุกคน เสียทรัพย์อับจน เดือดร้อนรำคาญ
ขาดโคคู่ไถ ปีใหม่อดสาร ควรไปหาท่าน
ขุนทิพย์พิมล

อย่าใช้คำหยาบ เรียนเรื่องให้ทราบ เพื่อเป็นลาภผล
ทันใดนายแสง มาแจ้งยุบล ว่าขุนพิมล
ให้เชิญตัวไป

พันแสงแจ้งเรื่อง ต่างคลายแค้นเคือง ชวนกันครรลัย
ถึงบ้านขึ้นเรือน ขุนเตือนทองไฝ ว่าแล้วฉวยไห
ส่งให้คชวัน

ตั้งลงเหนืองา จำเริญรับพา ออกจากคามัน
พอตะวันบ่ายโมง ถึงโรงน้ำกลั่น ได้กลิ่นหมินควัน
ปากสั่นรัวๆ

พวกเจ็กลูกจ้าง เหลียวมาเห็นช้าง เข้ามาถึงตัว
ตื่นแตกแซกกัน บ้างดันเข้าครัว เถ้าแก่นั่งหวัว
ฉวยหอกออกมา

พอเปิดปากตู เห็นช้างยืนอยู่ ผุดวิ่งราร่า
ช้างตั้งไหลง แล้วพงเข้าหา จิ่นร่ำไฮ้ลา
แถกผลาวเข้ามุ้ง

นางแกวดภรรยา อายจิตปิดตา โยนผ้าให้นุ่ง
พลางบอกสามี คชีคุณลุง ในบ้านลานทุ่ง
ไม่ทำไมใคร

ยังจะมุดหัวนอน รีบนุ่งผ้าผ่อน ออกมาเอาไห
ใส่เหล้าให้ช้าง อย่าครางชักใบ จิ่นว่าอย่าไขว่
อั้วใจไม่ดี

พูดเหมือนเป็นบ้า ให้เอาสุรา บูชาคชี
เจ็ดชั่วปู่ย่า ใครไม่พาที อีหญิงอัปรีย์
พูดได้ไม่อาย

นางเมียตอบไป ยังจะขืนปราศรัย เดียวใจฉิบหาย
กำลังเถียงท้า คชาฉัดทราย รุนไหส่งให้
จิ่นไม่รองรับ

จำเริญตัวฉลาด เห็นจิ่นหมิ่นประมาท เจรจาจองหอง
ฉัดเทฟัดทะ เนียงสาโยนคลอง เตาหูงเหล้าดอง
แหลกลาญพ่านดี

เจ็กแกล้งลองใจ ตักน้ำใส่ไห ส่งให้คชี
ช้างแลเห็นไห จิ่นใส่วารี จดปลายงวงจี้
จ้วงจิ้มชิมดู

รู้ว่าน้ำบ่อ ฟัดงวงดังผรอ ฉวยไหชัดผรู
ถูกจีนล้มกลิ้ง บ้างวิ่งพลัดคู ดันแดกแหกตู
ล้มลุกคลุกทราย

นางแกวดรู้ใจ ริบออกมาไว นั่งยกมือไหว้
ซึ่งทำทุจริต ขอชีวิตไว้ แต่นี้จนตาย
จะไม่หลอกลวง

ว่าแล้วรีบไป ตักเหล้าครึ่งไห เพราะใจยังห่วง
ส่งให้คชี ช้างจี้ปลายงวง ไม่เต็มไหตวง
ช้างจ้วงงาแทง

พวกเจ๊กตกใจ รินให้เต็มไห ไม่สู้ขัดแขง
ได้เงินไม่ได้ อย่าให้ช้างแทง ช้างหมดระแวง
รับเอาไหพา

ออกจากกว้านเจ๊ก เหล่าพวกเด็กๆ เห็นคชามา
เคยรู้นิสสัย เข้าไปเมงงา ล้อมหลังล้อมหน้า
คับคั่งพรั่งพรู

ช้างเกรงทารก จะทำไหตก แสร้งทำท่าขู่
เท้าฉัดงวงตี เด็กหนีพราวพรู จำเริญเดินจู่
มุ่งมาคามัน

ฝ่ายพวกคอเหล้า ฉวยพล้อรอคร่าว นั่งหาวปากสั่น
บ้างถูกน้ำเปล่า นั่งเมาครึ่งวัน ที่ใจฉกรรจ์
นั่งฉันแกงเปล่า

เสือผลบ่นเอ็ด คราวนี้แหละเสร็จ ท่านขุนต้มเรา
ไว้ใจคชา ให้พาไหเปล่า คร่าวกินน้ำเมา
กูกะว่าฟาว

พบอะไรฉวยแตก ไหตกพลัดแตก ขุนออกตัวฉาว
กลับบ้านดีกว่า ป่วยเวลาคร่าว ถึงได้ก็ฉาว
กับเจ้าของโรง

ฝ่ายตาหมื่นพล ว่าเฮยตาผล อย่าพูดโอ่งโถง
ช้างรู้แยบคาย เดียวจักตายโหง จำเริญไม่โกง
กูเคยทดลอง
สองครั้งสามคราว เรื่องให้ซื้อเหล้า กูกล้ารับรอง
ถึงไปไหเปล่า ไม่เอาเงินทอง ใช่แกล้งยกย่อง
เต็มปุกทุกที
ผลพูดตัดบท ปั้นตั้งทั้งหมด ใครอย่าอวดดี
สัตว์กินทางพร้าว จะเล่าใครมี ลวงเด็กสองปี
ผลขี้เกียจฟัง
หรือเห็นว่าผล อัตคัดขัดสน ยังดูกับหนัง
ลวงเล่นบ้าๆ ว่ามาอย่าหมัง เสียเวลานั่ง
ขุนฟังผลกล่าว
เลือดฉีดขึ้นหน้า ระงับโทษา จึงว่าอย่าฉาว
ของใครเสียหาย เราไม่ให้ฟาว อดใจรอคร่าว
กินเหล้ากันก่อน
เลิกพูดท่านขุน เห็นว่ามีทุน กลิ้งเกลือกเสือกขอน
ค่อยเอาชาติหน้า ผลลาไปก่อน อ้ายจันเลือดร้อน
เจ็บแค้นแทนนาย
ส่งหมัดวัดคาง ถีบซ้ำต้ำผาง ผลล้มยักหาย
พอจะเสริมด้วยศอก ผลออกหนีได้ โยนเยื้องเรื่องพลาย
อุ้มไหเหล้ามา
ถึงวงลงเท้า นายพลับรับเหล้า จากงาคชา
รินปันกันกิน จนลิ้นเป็นฝ้า เมามายคล้ายบ้า
ทั้งช้างทั้งคน
เสร็จกินสิ้นการ ขุนทิพย์กล่าวสาร กับท่านหมื่นพล
ให้เอาวัวควาย แจกทั่วทุกคน ถึงไม่วายชนม์
ขาเฉเพการ

เลือกตามพอใจ ใครขาดคู่ไถ เอาไปใช้งาน
ต่างคนรับพา แล้วลากลับสถาน แต่นั้นชาวบ้าน
เกรงกลัวกุญชร

ระยะกาลนานมา ได้รับสารตรา ของเจ้านคร
อยากดูคชา ให้พาริบจร ขุนทราบสุนทร
รีบรัดจัดการ

ฟักทองฟักเขียว ข้าวเจ้าข้าวเหนียว แตงไทยไข่ห่าน
นมคู่ปูกรอบ ของชอบรับประทาน สั่งอ้ายจันควาญ
ขี้นหลังนั่งคอ

ขุนทิพย์แต่งตัว ห่มยันต์ตาขัวว ทาผงดินสอ
จำรัสบุตรี นุ่งสีดอกปอ ทั้งสองลูกพ่อ
ขี้นหลังนั่งเรียง

เหนือสัปคับรอง ออกจากบ้านฉลอง สุริย์ฉายบ่ายเบี่ยง
พักนอนเสาเภา เพื่อนเก่าเคยเคียง พอรุ่งมุ่งเวียง
วังท่านผ่านมา

ออกจากเสาเภา ข้ามห้วยผ่านเขา คลองเก่าท่าหลา
ลงล่องคลองพยิง ขึ้นตลิ่งริบมา บันดาลช้างป่า
ดันรกตกมัน

สวนทางขวางหน้า สำแดงศักดา ลงงาเป็นควัน
ขุนทิพย์ตกใจ เหงื่อไหลตัวสั่น ร้องบอกอ้ายจัน
โห่กันไว้ก่อน

จำเริญแสนรู้ แลเห็นคู่สู้ ออกขวางทางผ่อน
ครั้นจะรับแรงราญ เกรงควาญจะม้วยมรณ์ สับเท้าสาวถอน
ทวนรอยถอยมา

กลับหลังหวังช่วย ควาญให้รอดม้วย จากโภยช้างป่า
ใช่จะเกรงอานุภาพ คู่ปราบที่มา กระทั่งถึงศาลา
คชาโซมลง

ขุนทิพย์จันควาญ
ต่างคนผลุนผลัน
โวงลงทันที

จำเริญตัวคนอง
ลุกแล่นกลับหลัง
ออกขวางช้างป่า

ขุนทิพย์กับจัน
ส่งกำลังใจ
ด้วยความข้องใจ

สองช้างต่างสู้
ผลัดกันทิ่มแทง
เลี้ยงไล่ได้ที

เข้าล่างแบกเศียร
คิดว่าลูกตาย
ขาเคล็ดเข็ดคอ

จำเริญตัวฉลาด
เบี่ยงขวางาผัด
พาห้อหอบปลิว

สงสารช้างป่า
สุดจะต้านแรงรับ
ม้วยดิ้นสิ้นปราณ

เสร็จปราบศัตรู
ขุนทิพย์อ้ายจัน
ฉุดงาว่าฮอ

เปลื้องผ้าเช็ดเลือด
ปล่อยมาเที่ยวป่า
เกณฑ์กึ่งถึงตาย

รู้ระหัสเหตุการณ์
ชวนกันรีบลง

ครั้นสองเจ้าของ
หวังยุทธวิธี

เป็นห่วงคชวัน
อวยชัยภาวนา

ต้านแรงต่างรู้
ผ่อนแรงลุกไล่

จำเริญหันเหียน
น้ำลายไม่มี

เท้าหน่วงงงวงฟาด
จุกอัดแดกคอ

หัวชวิดติดงา
ล้มพับคอพลิ้ว

เดินกลับมาสู่
พากันชื่นบาน

พลางนึกดุเดือด
นึกว่าหัวเราะ

คชาประสงค์
แล้วช่วยกันปลง

ลงจากหลังขี่
กระทั่งยังที่

ชวนกันรีบมา
ขึ้นปลายพฤกษา

ทั้งสองคชไกร
ช้างป่างาไว

ขุนทิพย์ขวัญหนี
ตกจากพฤกษี

ถอนบาทโดดผรอ
แผลงฤทธิ์บิดศอ

เท้าหน้าห้อยหิ้ว
ปลดปลิดจิตปลิว

ร่มต้นไม้ส้าน
ขุนวิ่งทยาน

ช้างใครใดหนอ
เป็นกรรมจำเพาะ

ผิดจากจำเริญ ตายทับยับเยิน สิ้นทั้งบ่าวนาย
ทั่วทั้งเวียงไชย ไม่ใครหาได้ แล้วสองบ่าวนาย
มาสู่ช้างป่า
เห็นล้มคอพับ แผลงาผ่าตับ รูหวอดลอดขา
ตัดว่าสองควาญ ทำการถอดงา กลับสู่ศาลา
เรียกหาบุตรี
เสร็จอาบน้ำช้าง พาดโวงเยื้องย่าง จวนตะวันบ่ายสี่
ถึงคลองท่าแพ ผ่านกระแสนที หยุดบ้านหมื่นศรี
สำนักพักนอน
ครั้นรุ่งกระชั้น อุทัยไก่ขัน พากันริบผอน
ตะวันเอียงน้อยหนึ่ง มาถึงนคร ปลงช้างหยุดร้อน
เข้าเฝ้าเจ้านาย

ยานี ๑๑

คราน้ันพระยานคร นั่งอิงหมอนเสมอกาย
หน้าท้องพระโรงพราย บ่ายพักตร์เห็นขุนทิพย์มา
ถามว่าเป็นไฉน ได้ช้างไปกี่หายหน้า
ยินข่าวเขาเล่ามา ว่าคชามึงฝึกดี
พามาด้วยหรือเปล่า ไยไม่เอาเข้ามานี่
ขุนทิพย์ทูลวาที ว่าพามาอย่ากังวล
วันนี้มาเหนื่อยนัก ขอผ่อนพักกายสกนธ์
วันรุ่งพระสุริยน จึงจะพามากราบกราน
เสร็จกิจสนทนา ขุนทิพย์ลากลับสถาน
พักผ่อนนอนสำราญ ครั้งรุ่งเช้ากินข้าวปลา
ควาญคอนำคชี ลงนที่อาบธารา
เสร็จสรรพริบกลับมา บรรทุกช้างย่างเข้าวัง

ถึงประตูผ่านผู้คน
บังคับคชรัง
หญิงชายได้ทัศนา
คลานได้ไม่เหนื่อยใจ
เจ้าพระยาตบมือผาง
นิยมชมคชา
บอกกูหน่อยสิวะ
ดีใจจนตัวสั่น
ชาววังตั้งตาจ้อง
คุณหญิงไม่นิ่งเฉย
ขนส่งลงบัญชี
เร็วเรียกลูกน้องมา
ช้างละสี่คนหามหนัก
ผูกโยงไม่โคลงคลอน
เจ้าพระยาเพ่งตาปรำ
ส่งสีเหมือนขี้ผึ้ง
เองได้จากไหนมา
ขุนทูลสิ้นกระแสร์
คราวเมื่อตกนที
ครั้งนี้รอดชีวัง
เจ้าพระยาน้ำตาพราย
นึกเห็นเป็นนิวรณ์
พลางสั่งกับหมื่นพรหม
ท่านยืนพื้นกำแพง
แล้วจัดของประทาน
ตาขุนกับบุตรี
ขุนพิมลลงจากหลัง
ให้คลานมาหน้าพระโรงชัย
ต่างหรรษาชมคชไกร
ระยะไกลเกือบเส้นกว่า
แลเห็นช้างหวัวคาๆ
ว่ามันหัดน่าอัศจรรย์
มึงฝึกมากี่ร้อยวัน
ช้างเทียบประทับเข้ากับเกย
ลืมขนของนั่งปากเผย
เรียกนายหมวดมาตรวจตรา
พลางพาทีตำรวจขวา
ขึ้นยกงาหลังกุญชร
เข้าวางพักบนเบาะหมอน
สูงไม่หยอกสี่ศอกกึ่ง
เข้าลูบคลำเอาจนถึง
พลางพาทีว่านี่แน
ยาวเป็นบ้าเกือบถึงแป
เล่าขยายให้นายฟัง
ช่วยชีวีไม่มรณัง
พรรณนาคุณของกุญชร
ฟังขยายเรื่องเก่าก่อน
เพิ่มความรักขึ้นหนักแรง
จัดขนมอ้อยกล้วยแตง
ป้อนให้กินหมดสิ้นดี
ให้คนควาญคอคชี
สิ่งต่างๆ จัดรางวัล

ขุนทิพย์ได้ประทาน ของตระการทุกสิ่งสรรพ์
กราบลาพาคชวัน มาที่พักสำนักตน
แต่ยังไม่ได้กลับ ต้องยั้งยับฟังนุสนธ์
ด้วยท้าวเจ้ามณฑล จะผนวชบวชบุตรา
คุณชื่นโอรสรัก ไว้เป็นหลักกับศาสนา
กำหนดการบรรพชา ปลายเดือนห้าต้นปีจอ
จากนั้นพวกกรมเวร ออกหมายเกณฑ์ไปเหนือสอ
ไม้หวายเอาให้พอ อีกพลูหมากจงมากมี
ท้าวนายนางฝ่ายใน ต่างขวักไขว่จัดบายศรี
นางมากับนางมี รับหน้าที่หาใบตอง
พนักงานพวกช่างไม้ ปรับเครื่องไว้สิบเก้าห้อง
ราชวัตรฉัตรธงทอง ต่างจัดสรรพ์ให้ทันการ

ราบ ๒๔

ครั้นถึงเดือนหก เจ้าพระยาวิตก ถึงมงคลงาน
จะบวชโอรส จึงกำหนดการ เก้าค่ำศุกระวาร
เป็นมหาฤกษ์วัน
ชนชาวนครา ทราบการบรรพชา ต่างริบจัดสรรพ์
ชาวนอกชาวเหนือ ล่องเรือตามกัน นำของกำนัล
สารพันหมากพลู
แสนสาวชาวที่ จัดกันอึงมี่ บายศรีหัวหมู
ครั้นถึงเวลา โหราราชครู นั่งล้อมพร้อมพรู
ลั่นฆ้องสามลา
แห่นาคเข้าโรง ยิงปืนผางโผง ชโยโห่ฉา
พระสงฆ์สาธยาย พราหมณ์ถวายมังคะลา นาคนั่งวันทา
วงษาพร้อมมูล

พราหมณ์จุดแว่นเวียน ตามคัมภีร์เรียน อวยชัยไพบูลย์
ส่งต่อกันมา วงศาประยูร ทำตามเค้ามูล
ไสยเวทย์โหรา

ครบสามรอบถ้วน นำมาประมวล โบกควันเฉลิมหน้า
พราหมณ์รดน้ำสังข์ ไหลหลั่งธารา ลงเหนือเกศา
เจ้านาคนักธรรม์

พราหมณ์แรกโกนเกษ แล้วท่านบิตุเรศ ญาติวงศ์พงศ์พันธุ์
พิณพาทย์ฆ้องกลอง กึกก้องสนั่น สามคืนสองวัน
ทำขวัญนาคใน

ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ เกณฑ์แห่ประจำ ธงทิวไสว
ราชวัตรฉัตร์ชั้น กลดกั้นผ้าไตร ตามยศผู้ใหญ่
แตรสังข์วังเวง

พราหมณ์ดีดบัณเฑาะว์ เสียงใสไพเราะ เพราเพราะห่างเหง่
สองฝ่ายถนน ผู้คนครื้นเครง เล่นรำทำเพลง
โฉงเฉงเฮฮา

ให้เคลื่อนขบวน เดินออกนอกจวน ครื้นครั่นหรรษา
ท้องสูงหนึ่งคู่ หูใส่จินดา สูงราวสามวา
คนเข้าอยู่ใน

เขาทำโครงสาน ประดิษฐ์พิศดาร สานด้วยไม้ไผ่
มีคนถือธง เดินตรงหน้าไป เป็นของแต่ไหร
ชาติไทยนิยม

ขุนทิพย์แต่งช้าง ปกกระพองสองข้าง พาดสัประคับถม
ตาข่ายห้อยหน้า ดิ้นระย้ากลอกกลม ปักรูปเทพนม
เก็จกนกปกกะพอง

สองงาสอดใส่ ทองคำกำมะไล สอดใส่งาสอง
กรอบราชาวดี สวมสี่บาทรอง ขุนขี่คอประคอง
พาย่องยาตร์มา

เทียบประทับเกย เจ้าพระยาเฉลย เชิญโอรสา
เจ้านาคคุณชื่น นุ่งพื้นผกา ม่วงขาวโสภา
ขึ้นคชาชาญ

มือถือพานทอง ภายในใส่ซอง หมากพลูตระการ
คนนั่งกั้นกลด บดบังสุริย์ฉาน ออกนอกทวาร
รับขานชโย

ตำรวจถือหวาย เกียรติยศขวาซ้าย เดินฝ่ายละสองโหล
จตุสดมกรมนา นำว่าอิโหย้ สะละพาเฮโล
แห่โห่ครื้นเครง

พิณพาทย์ฆ้องกลอง มโหระทึกกึกก้อง เต้นรำทำเพลง
ยิงปืนร้อยนัด พลุประทัดวังเวง ที่ไม่กลัวเกรง
ทิ้งทดคชา

จำเริญเดินสลัด ถูกเขาจุดประทัด ล้อมหลังล้อมหน้า
คนเดินแซกแซง ไม่แสดงกิริยา ที่ใจกล้าๆ
เมงงาคชี

ลุงสงข้าหลวง แขวนลูกเชือพวง กลวมหัวฤาษี
ห่มจีวรพระ ราร่าเสี่ยดี จับงวงคชี
พาดบ่าพาเดิน

คนดูเป็นวง บ้างว่าลุงสง สัปดลจนเกิน
เล่นผิดท่าทาง เดียวช้างจำเริญ แทงตับยับเยิน
ฉิบหายวายชนม์

จำเริญคชา คอยระวังบาทา เมื่อจะตั้งหลังถนน
ค่อยหลบค่อยเลี่ยบ เกรงจะเหยียบตื่นคน พวกค้านเหตุผล
หายสนเท่ห์ใจ

เดินกบวนด่วนมา จากวังเจ้าพระยา ถึงหน้าตลาดใหญ่
หมื่นพรหมนายเวร ร้องกะเกณฑ์ไป ให้พราหมณ์ผู้ใหญ่
ว่าคำตักมา

ฝ่ายพราหมณ์ผู้เฒ่า ร้องเห่คำกล่าว น่าเศร้าอุรา
ว่าเจ้านาคเอย พึงเสวยศาสนา อย่าหวังเจตนา
เคหาลูกเมีย

คณะลูกรับ ตอดปี่ตีกรับ ลำขับไม่เสีย
สาวๆ ชาววัง ฟังใจอ่อนเพลีย น้ำตาไหลเรี่ย
ระทวยงวยงง

พลางรีบยุรยาตร์ ถึงวัดพระธาตุ ดังใจประสงค์
เกณฑ์แห่แต่ละหมู่ หยุดอยู่เป็นวง เชิญเจ้านาคลง
จากหลังคชา

ขึ้นสู่ที่พัก หมื่นพรหมพิทักษ์ ให้ตำรวจขวา
ยิงปืนครื้นครัน เลื่อนลั่นสุธา โห่ร้องสามลา
แซ่เสียงฆ้องกลอง

พระสงฆ์ฉันเพล ภายในบริเวณ โดยชอบทำนอง
ผู้คนรับประทาน คาวหวานข้าวของ แล้วให้เรียกร้อง
พวกมวยเข้ามา

คนหนึ่งชื่อคล้าย รูปร่างคมคาย บ้านอยู่สงขลา
คนหนึ่งชื่อลิบ ชุนทิพย์นำพา บ้านอยู่ไชยา
เข้ามาบังคม

สมเด็จเจ้าพระยา ดูมวยสงขลา หน้าตากลอกกลม
ฝ่ายมวยไชยา พักตราขำคม พลางสั่งหมื่นพรหม
ให้จัดที่ทาง

องครักษ์พนักงาน รับเสวนาการ ลาลุกเยื้องย่าง
ปักเสาขึงสาย วงไว้รอบข้าง กันคนกีดขวาง
เข้าเลือกเชือกวง

ที่หน้าพลับพลา ใครเดินเกะกะ ตำรวจหวดส่ง
ส่วนโรงปะรำ แกล้งทำบรรจง ขึงเชือกกล้อมวง
ปักธงคเชนทร์

เรียงแถวเก้าอี้ สำหรับสตรี ดูหมัดชัดเจน
แล้วนำมวยไทย เข้าในบริเวณ คนดูถูกเขมร
ยักคอต่อรอง
แขกตีกลองชนะ สองเข้าปะทะ สู้กันทั้งสอง
ลิบมวยไชยา ที่ท่าไวว่อง ตื่นเท้าศอกถอง
คล้ายหยองทุกที่
คนดูรอบวง ต่างร้องโห่ส่ง ต่อห้าเอาสี่
ไม่แพ้ชนะกัน ครบอันพอดี ออกพักยังที่
เก้าอี้เอาแรง
มือน้ำข้างละสอง ล้วนแต่แคล่วคล่อง เข้าแก้เข็ดแขง
ดูแผลสองมวย คล้ายยังสวยแรง นายลิบปากแหว่ง
กลับแผลงเป็นรอง
พักพอครบอัน ลุกขึ้นชกกัน เป็นยกที่สอง
นายลิบเข้าชิด หมัดปิดศอกป้อง คล้ายเหลี่ยวกวางทอง
ลอดถองหลังตึง
ออกห่างพลางถีบ โดนเข้าตัวลิบ ลิบปีบล้มผึง
หัวปักยักหงาย นอกสายเชือกดึง คนโห่ดังอึง
นับหนึ่งเกือบพัน
เอยฟากรากออก นัยน์ตาเกลือกกลอก กลบหัวตัวสั่น
มือน้ำเป่าหม่อม ล้อมคร่อมเพื่อนกัน นอนสลบขบฟัน
ช่วยกันวุ่นวาย
คล้ายมาวันทา สมเด็จเจ้าพระยา หน้าตาผึ่งผาย
ลิบเพื่อนช่วยหาม เลือดซามทั้งกาย กึ่งเป็นเกือบตาย
แพทย์ไม่รับรอง
เจ้าพระยาพาที ยอคล้ายว่าดี ท่าที่ไวว่อง
กูนึกไม่ถึง เติมมึงเป็นรอง พลางสั่งลูกน้อง
แจกของรางวัล

เงินสิบย่ำไป กับแพรหนังไก่ คนละผืนเท่ากัน
แล้วมีบัญชา ให้พาคชวัน ขุนบังคมคัล
ลาลุกออกมา

ยืนท่ามกลางวง แจ้งความจำนง ของท่านเจ้าพระยา
พลางเรียกคชชื่ มานี่ลูกมา ช้างวิ่งทิ้งหญ้า
เข้าผ่าหมู่คน

ต่างตกใจตื่น หกล้มทั้งยืน ลงทับสับสน
หน้าเซียวเยี่ยวแตก นอนแถกดิ้นรน หญิงป่ายชายปน
สาละวนยุ่งดี

ท่านเจ้าพระยา เสียงดังฉาวฉา เลิกฝามู่ลี่
นึกว่าคชา เข้ามาราวี พอทราบคดี
ตบโพกโบกมือ

จำเริญคชวัน ยืนชงงงงัน ยืนตรันเท้าซื่อ
ขุนมาจูงหู คนดูอึงอื้อ เจ้าพระยาว่าอือ
อ้ายนี้ดีจริง

ผู้คนแออัด น่าจะเหยียบฟัด นี่มายืนนิ่ง
แม้เป็นช้างร้าย ไม่ชายก็หญิง ประจักษ์ตาจริง
สมข่าวเล่ามา

ฝ่ายตาขุนควาญ บังคับคชสาร ให้คลานมาหา
ถึงโรงปะรำ กระทำวันทา สมเด็จเจ้าพระยา
เจ้าจอมหม่อมนาง

ท่านคุณหญิงพลอย ให้ยกท่อนอ้อย มาจากกระถาง
ส่งให้คชี ลิ้นจี่ม่วงปราง ให้จำเริญช้าง
กินเล่นเย็นใจ

แล้วกลับออกมา ท่ามกลางประชา ขุนกล่าวปราศรัย
อุปโลกน์ตัวเอง ไม่เกรงใจใคร พี่น้องชาวไทย
อภัยให้กัน

วันนี้เจ้านาย ท่านบังคับใช้ ให้ตัวของฉัน
แสดงกิฬา กับพระยาคชวัน เป็นจุดสำคัญ
ในวันแสดง
พลาดท่าเสียที ถึงสิ้นชีวี เท่าที่แถลง
คนดูชูใจ แต่ภัยร้ายแรง เผลอนิดช้างแทง
ท่านแจ้งใจดี
ว่าแล้วแต่งตัว ผูกประเจียดโพกหัว เศกขี้ผึ้งสี่
ทำอ่านอาคม เป่าลมสามที ย่างขี้นงารี
หักคอคชา
ช้างล้มตัวทอด หางขี้ขี้ฉอด นอนทอดแข้งขา
จีนไทยไชโย ขานโห่เฮฮา ตะโพกโบกผ้า
ลอยเตลิดเหิดแล
ที่มีร่มกาง ชูเชิดเหิดคาง ลมลอดทอดแห
ร่มแฉ่งขึ้นบน โกรธคนคอยแล บ้างโยนหมวกแพร
ลมทูนสูญพลอย
จบชุดจุดยา พลางมึกสุรา พอทาคอหอย
ช้างยื่นงวงขอ หมดพล้อยืนคอย ขุนสาธุพลอย
ตรอกซ้ำคว่ำเท
ฉากสองของสมัย ขุนสอดปิไส ถึงบ่าตามคะเน
ปากร้องประกาศ ว่าญาติทั้งเพ ชุดนี้มีเล่ห์
ชาติอร่อยคอยชม
ว่าพลางทอดกาย คู้ตีนขวาซ้าย มุดหัวตัวกลม
ปิไสบังมิด ปิดไม่รั่วลม ช้างแทงงาจม
ขุนผลักปักดิน
ช้างทำสีหนาท แผดเสี่ยงเปรี้ยงปราด ดังจะกลืนกิน
ปากงับขยับกลืน คนตื่นทั่วสิ้น ขุนพลัดตกดิน
ลอดท้องคเชนทร์

โดดผลุดยุดหาง เวียนขวาพาช้าง ไปรอบบริเวณ
คนโห่อึงอล ลอกก้นถกเขมร ลืมกลัวนายเวร
เมี่ยนขูดตูดลาย
เจ้าพระยาตาจ้อง ปากคาบยากล้อง พลัดหกตกหาย
สาวๆ ชาวชะแม่ แลลืมพระพาย พัดผ้าห่มหาย
นั่งถวายของเพล
เสร็จการกิฬา สมเด็จเจ้าพระยา บัญชากะเกณฑ์
ให้แห่นาคไป เข้าในบริเวณ พร้อมลูกหลานเหลน
เวียนทักษิณา
วิหารสามรอบ ต้องตามความชอบ ประกาศศาสนา
นาคเข้าวิหาร จัดการบรรพชา เสร็จครองสิกขา
ญาติกากลับไป
คุณชื่นสามเณร อยู่ในบริเวณ วัดเสมาชัย
การฉลองของขวัญ จัดสรรเสร็จไป กล่าวฝ่ายคชไกร
อยู่ในพารา

ฉบัง ๑๖

ล่วงวันระยะกาลต่อมา เสร็จกิจบรรพชา
ขุนลาท่านท้าวเจ้านาย
ท่านพระยาพาที่พิปราย ยกความชอบให้
สรรเสริญกิติศักดิ์กุญชร
ยอช้างยอควาญชาญกร สามารถฝึกสอน
ทำได้แคล่วคล่องว่องไว
แต่เราไม่ใคร่จะไว้ใจ เกรงจะเป็นภัย
ต่อไปตาขุนควรระวัง
ตอนสอดปิไส่ใบบัง แล้วให้คชรัง
ลงงาจ้วงกระโจมโถมแทง

ได้ดูกูนึกแสยง หากเกิดพลาดแพลง
นั่นคือตัวมัจจุโร
เปนเหตุเภทภัยใหญ่โต ควรยั้งมโน
ฟังเราคิดดูจงดี
พูดพลางทางสั่งขัณฑี จัดผ้าแพรสี
กับหีบหมากนากปนทอง
ขุนรับโองการสารสนอง คำสอนพรสอง
กับซองหีบหมากนากปน
ควาญออกนอกพระโรงไพชยนต์ ลาพรรคพวกตน
แล้วชวนกันรีบบทจร
แก้ช้างเทียบเกยกุญชร พ่อลูกผันผ่อน
ขึ้นหลังพร้อมด้วยจันควาญ
จากเมืองไม่เคืองรำคาญ ปลอดเหตุเภทพาล
ถึงบ้านหมดความกังวล
ปลงช้างแล้วลงสรงชล ขึ้นสู่เรือนตน
ภรรยาข้าทาสหญิงชาย
ปราศรัยไต่ถามความนาย ขุนทิพย์พิปราย
เล่าเรื่องคราวสู้ช้างป่า
ช้างร้ายวอดวายชีวา เราถอดเอางา
ไปถวายท่านเจ้ามณฑล
ท่านให้หีบหมากนากปน ต่างทราบเหตุผล
สรรเสริญเยินยอพอควร
หมื่นเห็ดยิ้มพลางทางสรวล งาสองของสงวน
ทำไมเอาไปให้นาย
มะพร้าวขายสวนควรหมาย ลาภเราเขาได้
หวังจักอนุกูลสูญเปล่า

พูดพลางทางมึกน้ำเมา ขุนว่าอย่าเอา
ฟางล่อมาจ่ออัคคี
พลาดผิดค่อยคิดให้ดี วันหน้ายังมี
พาทีก็เสียเวลา
พูดกันเรื่องนี้ดีกว่า แห่พระเดือนห้า
ปีนี้ให้ดีกว่าก่อน
หยุดพักเราจักเล่นลคร กับด้วยกุญชร
เปนตายไว้ลายครั้งเดียว
แม่กลับนั่งกริ๊กนึกเสียว ขุกคิดเฉลี่ยว
คำขุนนึกเห็นเปนลาง
หมื่นเห็ดกินเป็ดพุงกาง หลับจนสว่าง
รุ่งเช้ากินข้าวแล้วไป
ครั้นถึงพิธีปีใหม่ เดือนห้าตรุษไทย
วัดใดมีพระประธาน
ศิษย์วัดต่างรีบจัดการ ย่านอวดทางลาน
เอามาผูกมัดรัดนม
คาดพนักปักเสาเกลากลม ธงทองล่องลม
ม่านแฉกแกวกกั้นบัญชร
กล้วยอ้อยสล้างแลแก่อ่อน ช่วยกันถอดถอน
ทั้งต้นทั้งลูกปลูกลง
เพดานลาดแดงบรรจง ราชวัตร์ฉัตรธง
พัดโบกจามรทอนตะวัน
ทุกสิ่งสารพัดจัดสรร ถึงกำหนดวัน
แรมค่ำนำพระขึ้นนม
เครื่องประโคมฆ้องระฆังดังระงม ประดุจแห่เศียรพรหม
ออกจากวิมานผ่านโพยม

ลากเลื่อนผ่านพื้นครื้นโครม พระยืนลอยโฉม
เขาเล่นสนุกทุกปี
ส่วนเมืองนครธานี การแห่พระนี้
มีทั่วแทบทุกตำบล
ในเขตอำเภอสิชล ขุนทิพย์พิมล
เป็นใหญ่กว่าคนทั้งหลาย
ชักชวนพี่น้องหญิงชาย ชาวบ้านไกลใกล้
แห่พระวัดถ้ำอำไพ
ถึงวันพิธีปีใหม่ ต่างคนตั้งใจ
จะไปแห่พระตามเคย
ตกแต่งกายาน่าเชย น้ำมันประเปรย
หวีหัวเฉิดฉิมพริ้มเพรา
แม่ค้าหน้าตาเกลี้ยงเกลา ผุดผาดลาดเลา
เชิงเชาวน์เชื่องเช่นเป็นที
ปากหวานขานเพราะเหมาะดี ปลูกโรงร้านรี
ผัดหมี่เฉียวฉาวคาวหวอ
ผู้ชายกรีดกรายเดินกรอ พูดเกี้ยวเลี้ยวล่อ
ผู้หญิงค่าทอครุนเครง
เหล่าพวกชี้เมาโฉงเฉง เล่นรำทำเพลง
ครื้นเครงพระแห่แซ่มา

ยานี ๑๑

ขุนทิพย์วันจะตาย นอนฝันร้ายตื่นผวา
จตุโภตในกายา เป็นหนูริ่งวิ่งทยาน
ขุนเห็นนึกฉงน แต่เหตุผลไม่แจ้งฉาน
สนใจจะไปงาน รีบจัดแจงตกแต่งตัว

แม่กลับภรรยา
กำลังทิ่มเครื่องมัว
ตกใจทิ้งสากเบือ
ออกมากล่าวพาที
เดินมาไม่มีหัว
เล่าพลางนางร้องพลาง
พูดกันไม่ทันเสร็จ
เตือนว่าอย่าช้าที่
ขุนทิพย์ฟังวาจา
มือจับขอคเชนทร์
ออกชานลงบันได
ขุนทิพย์ตกสุธา
ภรรยาและข้าทาส
เกิดเข็ญเห็นไม่งาม
ทุกครั้งจรลี
ครั้งนี้อัศจรรย์ใจ
ห้าขั้นหักหมดดี
พูดพลางทางโศกา
ฟังเมียพูดห้ามปราม
กรรมเก่าบันดาลดล
พลางนั่งพูดปลอบเมีย
ทำจิตให้ยุ่งไขว่
กลับไปอุ่นแกงเป็ด
ยินคนแห่เครงครื้น
แม่กลับขึ้นเคหัง
อยู่เดี่ยวเปล่าเปลี่ยวกาย
ตื่นนิทรากี่เข้าครัว
เหลียวเห็นผัวหัวไม่มี
น้ำตาเพรื่อถูกดีปลี
ว่าน้องนี้เห็นเป็นลาง
เมียนึกกลัวไปรอบข้าง
กอดบาทาขุนสามี
พ่อหมื่นเห็ดมาพอดี
จวนตะวันไม่ทันเพล
รีบนุ่งผ้าถกเขมร
โจงกระเบนเคว็ดจ้อนมา
หักหมดไปถึงคั่นห้า
แขนแข้งขาเลือดไหลทราม
เห็นประหลาดต่างคนห้าม
จงฟังความอย่าคลาไคล
ห่อนจะมีเหตุเภทภัย
หัวบันไดใช่พุกรา
อย่าจรลีฟังเมียว่า
เช็ดน้ำตาต่อหน้าคน
นึกเกรงขามต่อเหตุผล
ให้มืดมิดปิดหัวใจ
อย่าละเหี่ยโศกาลัย
รัตนตรัยยิ่งกว่าอื่น
ขัวให้เผ็ดกว่าแต่คืน
รีบเยื้องย่างขึ้นช้างพลาย
ใจพลุ่งพลั่งแทบเป็นไข้
เฝ้าคามาเคหาตน

จำเริญเดินรำงา ถึงนมพระแหวกหมู่คน
เด็กๆ มาเกลื่อนกล่น เข้ากุมกอดลอดงางวง
ช้างไม่ทำร้ายรัน เดินแดกดันคนทั้งปวง
หญิงชายใคร่ล่อลวง บ้างส่งพวงต้มให้กิน
ที่รู้จักนิสัย คอยยกไหสุรารินิ
ขุนทิพย์รับมากิน แล้วกรอกให้พลายจำเริญ
หมื่นเห็ดขี่คอช้าง รำท่าทางหัวแดงเผิน
ล้านเลี่ยนเตียนนานเนิ่น เหมือนปรนไร่ไม่เส้นเดียว
ยนท่มหวนสุรา ดูดกัญชาลูกตาเขียว
หัวร่อคอเป็นเกลียว ฉุกคชาว่าเอา ๆ
จำเริญตัวเอกกะ ฉวยเชือกพระชักเขย่า
คชรังกำลังเมา กระชากชะพาตะบึง
ธงทิวปลิวสบัด คนจุดประทัดทุผางผึง
เครื่องประโคมดังอื้ออึง คนโห่ร้องกึกก้องมา
เล่าเรื่องหญิงสัปดล ชื่อป้าเงินคนล้าต้า
นุ่งสอบครอบหัวม้า เดินฉิ่กขาวาทาเว
มือรำทำบทนาด ตีก้นฉาดเต้นฉับเฉ
ชาวประชาต่างฮาเฮ อยากล้อเล่นไม่เว้นคน
เด็กๆเอาอ้อยป้อน อ้าปากร่อนชี่ฟันหล่น
เลือดไหลพ่นใส่คน บ้างหลีกตนกระแทกกัน
ขี้เกียจพรรณนา เก็บมาว่าไม่เป็นอัน
ค่อยดูตอนชีวัน ขุนทิพย์ม้วยด้วยคชี

ราบ ๒๘

พระหยุดพักเที่ยง ต่างจัดของเลี้ยง กันตามหน้าที่
พระสงฆ์ฉันเสร็จ ในเจ็ดนาที บุรุษสตรี
ต่างกินข้าวปลา

ฝ่ายข้างตาขุน วันจักสิ้นบุญ ลงจากคชา
เพื่อนเรียกเคียงข้าง ปล่อยช้างแล้วมา นั่งเลี้ยงสุรา
ร่วมสามัคคี

นายคงหัวปลา ไม่หวังสุรา เฉี่ยวหัวปลาจี่
ตามใจกี่ตัว ครุบหัวทุกที่ ดิบสุกขลุกดี
ใครติถูกด่า

คราวจะเกิดอันตราย มีคนสองชาย บ้านอยู่ท่าหลา
นายเอี่ยงนายริด เหน็บกริชหัวงา พวกสามสิบห้า
เดินมาเป็นราว

มือถืออาวุธ เครื่องรบครบชุด หอกดาบแหลนหลาว
กระบองกระบี่ กริชกริ่สั้นยาว สองไทยใจกร้าว
เดินเข้ามาก่อน

ขุนนั่งกินเลี้ยง เหลียวไปเห็นเอียง เพื่อนเคยร่วมนอน
เรียกเข้ามาหา ด้วยความอาวรณ์ น้องเราบทจร
มานี่กี่คน

เอียงนั่งฟังความ คำพี่ขุนถาม ตอบไปบันดล
ฉันมาเตี่ยวนี้ รวมสี่ห้าคน เพื่อนเขาสัปดล
ตกหล่นกันไป

ได้ทราบคดี ว่าพี่พักนี่ ยินดีเหลือใจ
แวะเข้ามาหา หวังจะถามไถ่ เรื่องเงินทองไฝ
น้องข้าคราก่อน

พี่ได้เมตตา เห็นดูน้องข้า จัดสรรผันผ่อน
เงินพี่มีใช้ อย่าให้เดือดร้อน น้องชายไข้จร
เจ็บหนักพักเดียว

ขุนทิพย์หัวเราะ เงินอะไรกันหนอ มาขอแขบเคี่ยว
เสร็จไปเป็นนาน ยังพาลมาเคลียว ไม่เหลือเหรียญเดียว
ยังเกี่ยวมากวน

เอียงค้านคำกล่าว ใช้เงินสวนมะพร้าว เงินเข้าหุ้นส่วน
เงินหุ้นจิ่นฝั่น รวมกันทั้งมวล จิ่นขี้คร้านกวน
หักส่วนหุ้นมา

ส่วนใหญ่ส่วนน้อย แหลกๆ ย่อยๆ รวมร้อยกว่าๆ
ไม่มากมายนัก จิ่นหักให้มา ตกได้น้องข้า
เมตตาคนจน

เงินพี่มีใช้ พอจะมีปันให้ มิใช่ขัดสน
ขุนทิพย์ฟังสาร รำคาญกมล จึงตอบยุบล
ว่าจนน้ำใจ

จิ่นฝั่นกับเรา ทำการรับเหมา ถูกเขาปรับไหม
รายได้หุ้นส่วน ขาดทุนหมดไป ไม่ค้างเกินใคร
เงินอะไรมาเอา

หรือว่าเอียงน้อง กดรอยคอยซ่อง ว่าพี่มืนเมา
ขู่ขวัญกันลอง โชคคล่องได้เปล่า หรือจะแกล้งให้เรา
ได้รับอับอาย

ฟังขุนสุนทร เอียงทำเสียงอ่อน ช้าก่อนพ่อนาย
อะไรดุดัน นึกขันใจหาย คารมคมคาย
ทบแทกแดกดัน

เอียงไม่โง่พอ เสือกหน้ามาขอ ให้หมินขี้ฟัน
พอรู้ถูกผิด ถ้าไม่ติดพัน พี่ยาจาบัลย์
คมสันเกินไป

คนอย่างอ้ายเอียง ถึงไม่ชื่อเสียง ไม่เคยแพ้ใคร
ถึงมียศศักดิ์ อย่าพักทำใหญ่ ใครจะเกรงกลัวใคร
เมื่อไม่ไยดี

ขุนหมูขุนหมา ขุนกินเคยปลา พูดจาเหมือนผี
หน้าไก่ใจกา สัจจาไม่มี นึกว่าจะดี
จึงมาหารือ

พูดพลางออกมา ผุดลุกเงื้องำ ชักอาวุธถือ
ฝ่ายพวกตาขุน ชุลมุนอึงอื้อ บ้างจับเครื่องมือ
ฉวยกระหวัดซัดมา

ฝ่ายพวกริดเอียง ครั้นได้ยินเสียง รายล้อมหลังหน้า
แกว่งง้าวเข้าชิด ไม่คิดชีวา พุ่งฟาดศาสตรา
หวังฆ่าแก่กัน

แต่เอียงกับริด มุ่งเอาชีวิต ขุนทิพย์อาธรรม์
ศัตรูคู่เก่า พุ่งเอาตัวสั่น ขุนเรียกคชวัน
ตามสัญญาไว้

คชรินทร์นิลพัฒน์ ยืนกินย่านหนัด เด็กๆป้อนให้
ยินเสียงบิดา คชาจำได้ ควบผรูหูผาย
ออกขวางกลางแปลง

ผู้ชายปายหญิง พากันวุนวิ่ง เกรงถูกช้างแทง
บ้างวิ่งพลัดคู บ้างอยู่ใต้แชง พระวิงวรแดง
เข้าปนสีกา

ฝ่ายคชาชาญ ไม่พบขุนควาญ วิ่งผ่านไปมา
เอียงวิ่งทุ่มกริช ริดวิ่งทุ่มผ้า ช้างพลายไล่หา
พบตาขุนควาญ

คชรังยั้งหยุด หยองสี่เท้าทรุด ขุนทิพย์ชื่นบาน
ย่างขึ้นหลังขี่ คชีพาควาญ รุกไล่พวกพาล
สองมิตรริดเอียง

คชาอาละวาด งาจ้วงงวงฟาด โกญจนาทแผดเสียง
ริดวิ่งขี้หด เอียงถดถื่นเพลี่ยง บุกคาผ่าเที่ยง
เอยฟากรากเอ

ขุนขับคชรัง หลงทิศผิดหวัง มากระทั่งริมทะเล
ไม่พบหลบหลัง มายังบริเวณ์ โฆษณาด่าเป้
คลุมคลั่งนั่งบ่น

ครั้นสงบเหตุร้าย ชาวบ้านหญิงชาย ต่างโกลาหล
นำพระกลับวัด โดยสวัสดิมงคล ขุนวันจะสิ้นชนม์
ไม่กลับคามา

ลงจากหลังช้าง พูดภาษากลาง ท่ามกลางประชา
เรากับคชี จะเล่นกีฬา จงอยู่รอท่า
สักสามนาที

หมื่นเห็ดปราศรัย ว่าเราหนักใจ คิดให้จงดี
ค่อยกันวันหน้า ใช่ว่าจะสิ้นปี พลาดท่าเสียที
เข้าขั้นอันตราย

ขุนว่าอย่าหมอ อะไรใจคอ เป็นเหมียเสียได้
ว่าแล้วออกมา ฉุดงาช้างพลาย นอนขวางกลางทราย
เรียกให้ช้างแทง

คชรังฟังควาญ ม้วนงวงจ้วงทะยาน รำงากวัดแกว่ง
ควบตะบึงถึงพ่อ ยืนรอเท้าแข็ง ไม่ยอมแสดง
ทวนรอยถอยมา

ขุนวิ่งไล่จับ ฉุดคอขอสับ เลือดซับหน้าตา
ช้างฟัดงวงผรอ แย่งขอขุนพา แสร้งทำเดชา
แทงต้นอินทนิน

คัดง้างผางโผง ทะลุปรุโปร่ง เว้าโว่งแหวะวิ่น
ทั้งแก่นทั้งเปลือก ลงเกลือกจมดิน เหล่าพวกทมิฬ
สรวลเสเฮฮา

กูกะว่าเปล่า มาเถิดพวกเรา กลับบ้านดีกว่า
ขืนทำก็ตาย พระได้กุศลา ขุนยินคนด่า
แค้นคับอับอาย

ลุกขึ้นฉวยขอ หมื่นเห็ดว่าพอ กลับบ้านกันได้
คนเมาช้างเมา ฟังเราภิปราย ขุนถึงวันตาย
ไม่ฟังวาที

สับหน้ากระซาก ฉุดหูช้างลาก ปากว่าด่ามี่
ช้างหมดเมตตา ตะบะขันตี่ ลืมคิดปิตุริ่
โดดตะพงลงงา

ถูกกลางหว่างอก โลหิตติดตก ราดเรี่ยสุธา
สุดสิ้นชีวัง คนดังฉาวฉ่า หนุ่มแก่แม่ค้า
หลีกตัวกลัวภัย

จำเริญคชา ครั้นได้สติมา น้ำตาช้างไหล
หมื่นเห็นอ้ายจัน วิ่งมาทันใด ต่างโศกาลัย
การุณขุนควาญ

จำรัสบุตริ์ รู้ว่าบิตุริ์ สิ้นชีพสังขาร
ร้องไห้ร่ำรัก เพี่ยงจักวายปราณ ล้มลุกคลุกคลาน
ซมซานแล่นมา

ถึงที่เกิดเหตุ แลเห็นปิตุเรศ สิ้นชีพสังขาร์
โลหิตติดร่าง นอนกลางสุธา นางเดินเข้าหา
ใครว่าก็ไม่ฟัง

ถึงศพบิดา เข้ากอดบาทา น้ำตาไหลถัง
โอ้ว่าเจ้าพระคุณ เคยอุ่นอุรัง ควรหรือมรณัง
ไปทั้งชื่นตา

น่าสงสารนัก เศียรศอคอหัก ยับย่อยรอยงา
นับแต่นี้ไป ที่ไหนจะเห็นหน้า โพทองลูกอา
หักแล้วจะพึ่งใคร

ลูกยังเป็นสาว หาไม่ผู้เฒ่า หมดความผ่องใส
เหล่าพวกชายเพริ่ยว ก่อเกี้ยวกวนใจ จะอยู่ไปไย
ตายไปด้วยกัน

พูดพลางร่ำพลาง น้ำตาโอบคาง อกถ่วงทรวงตัน
ร่ำร้องก้องมี่ เข้าติดชวัน จงมาฆ่าฉัน
ให้ม้วยมรณา

จำเริญแสนรู้ สะท้อนใจผรู เห็นดูกนิษฐา
ยกงวงลูบอก ช้างตกน้ำตา ดังจะออกวาจา
คชาทอดตัว

กลิ้งเกลือกเสือกกาย นอนทับกับทราย ช้างไม่ยกหัว
ฝูงชนหญิงชาย พลอยให้หมองมัว เศร้าใจไปทั่ว
ทุกตัวชนา

อาลัยผู้ตาย สงสารช้างพลาย บุตรีธิดา
หมื่นเห็ดผู้เฒ่า เดินเข้ามาหา นึกเกรงคชา
หนวยตาไม่วาง

จันควาญคนรอง ยกปืนขึ้นจ้อง หมายจะยิงช้าง
หมื่นเห็ดผู้เฒ่า วิ่งเข้ากั้นกาง ปากร้องว่าพลาง
ใช่ช้างแกล้งทำ

ขุนแกล้งหาเรื่อง มิได้หบเหี้อง ซนซุกปลุกปล้ำ
เราได้ห้ามปราม ขุนไม่ตามคำ นับว่าเป็นกรรม
อย่าทำคชี

ว่าพลางเข้ามา ประคองธิดา จำรัสสาวศรี
ออกไปไกลช้าง พลางกล่าววาที อย่ามัวโศกี
รีบกลับคามา

ช่วยกันจัดการ นำศพกลับบ้าน แจ้งการมารดา
อย่ามัวกำสรวล ด้วยจวนเวลา จำรัสฟังว่า
ค่อยคลายโศกี

จึงสั่งจันควาญ ช่วยกันจัดการ นำศพปิตุรี
จันเดินเข้ามา ถึงพระยาคชี ช้างได้สมฤดี
ยกผึใส่งา

จันแย่งศพนาย ช้างมิยอมให้ ออกเดินนำหน้า
น้ำตาโอบคาง ยกย่างไคลคลา ต่างพลอยโศกา
ด้วยพระยาคชไกร

ชาวบ้านนอกนั้น นำพระคลาผัน กลับวัดทันใด
กล่าวฝ่ายคชา ที่พาศพไป ถึงเคหาใหญ่
เทียบประทับชาน
วางศพบิดา ลงแล้วโศกา นึกน่าสงสาร
ญาติกามาถึง อื้ออึงทั้งบ้าน แม่กลับรู้การ
ณลานออกมา

ฉบัง ๑๖

ครั้นถึงเข้ากอดศพผัว นางทุ่มทอดตัว
ลงแล้วโศกเศร้าโสกา
ซบเสือกเกลือกกลิ้งไปมา ร้องร่ำพรรณนา
ว่าโอ้พ่อผู้ผัวขวัญ
ห้ามไว้มิได้ฟังกัน มืดมนธ์โมหันธ์
ดื้อดันจนถึงวันตาย
แม้นไม่จรจรัลผันผาย ไหนจักอันตราย
ท้าทายพูดจาพาโล
เอาแต่โมโหโทโส อนิจจาพุทโธ
ปากโหว่ลิ้ดลิ้นปลิ้นตา
ยับย่อยล้วนแต่รอยงา หวะแหว่งแข้งขา
อุราเลือดทะลักปรักปรำ
ไข้อื่นพอจะขืนฝืนบำ บัดยาประจำ
เช้าค่ำมิให้อนาทร
ครั้งนี้สุดที่จะผันผ่อน ต้องงากุญชร
ม้วนมรณ์ไม่เห็นจิตต์ใจ
ก่อนๆพ่อพรากจากไป กลับมาครั้งใด
ลูกเมียข้าทาสหญิงชาย

ต่างได้รับสุขสบาย ของแปลกแจกให้
คนละเล็กละน้อยตามมี
อนิจจากลับมาครานี้ เห็นแต่ซากผี
ศพซากมาฝากลูกเมีย
พ่อมาสลัดตัดเสีย มรดกตกเรี่ย
เงินทองเป็นของผู้อื่น
จะมาทับถ่มข่มขืน ข้าทาสแตกตื่น
ประจบหลบลี้หนีตัว
สารพัดบ้านช่องหมองมัว ไม้รกปกรั้ว
จะเป็นป่าร้างช้างนอน
อนึ่งภาษีเบี้ยบ่อน พ่อได้ถ่ายถอน
หรือยังอยู่เต็มทั้งปี
เสมียนนายทะเบียนบัญชี นั้นใช่พอดี
ได้ทีฉ้อโกงเงินตรา
เขาจักริบราชอาชญา นางร่ำพรรณนา
ว่าโอ้คชาเนรคุณ
ล่ำเลี้ยงเพียงบุตรอุดหนุน เป็นที่เคยคุ้น
ควรหรือฆ่าหมอหลอควาญ
พ่อแม่รักใคร่ใครจะปาน เช้าค่ำสำราญ
ยิ่งกว่าข้าคนบนเรือน
เลี้ยงช้างเหมือนสร้างโรคเรื้อน อุบัติสัตว์เถื่อน
ไหนจักรู้รักชั่วดี
สบช่องปองร้ายได้ที เสมือนหนึ่งทรพี
ลองฤทธิ์ชวิดพ่อมรณา
ร่ำพลางนางฟางน้ำตา เกลือกกลิ้งไปมา
จำรัสธิดาโศกี

เข้ามากอดคอชนนี ทุ่มทิ้งกายี
ญาติกาน้ำพี่ร่ำไร
ว่านักเห็นจักช้าไป คลายโศกาลัย
ต่างคนตั้งใจจัดการ
นำศพชำระชลธาร เสร็จแล้วไม่นาน
เข้าไม้แล้วนำศพมา
ขึ้นตั้งยังที่หอหน้า ประดับประดา
ติดดอกไม้ไหวใส่กระจัง
นิมนต์พระสงฆ์มานั่ง ให้ศีลสรณัง
แล้วสวดพระสังคิณี
อภิธรรมทั้งเจ็ดคัมภีร์ ถ้วนสามราตรี
เลี้ยงสงฆ์ตามมีครบครัน
ฝ่ายว่าจำเริญคชวัน นับตั้งแต่นั้น
มิได้เที่ยวไปในป่า
ค่ำเช้าเฝ้าศพบิดา นอนทับสุธา
น้ำหญ้ามิได้ใกล้กราย
ชาวชนาประชาชนหญิงชาย สงสารช้างพลาย
วุ่นวายการุญกุญชร
บ้างเอาน้ำหญ้ามาป้อน มันพลวกหยวกอ่อน
กุญชรไม่เป็นภักษา
ค่ำเช้าเคล้าคลั่งน้ำตา ชูงวงฟัดงา
ชลนาไหลซาบอาบคาง
ครั้นเขานำศพลงล่าง น่าสงสารช้าง
เข้ามารับศพซบตน
ขับไล่มิได้จรดล ซบหัวเข้าชน
โลงท่านขุนควาญผู้ตาย

ครั้งเขานำศพผันผาย จำเริญซบกาย
ลงแล้วรับตั้งเหนืองา
แม่กลับญาติวงศ์พงศา ช่วยประคองคชา
จำเริญก็พาศพเดิน
วงศาเคียงงาจำเริญ มิได้ห่างเหิน
พระสงฆ์ประจำนำมา
จำเริญเดินเคล้าน้ำตา กระทั่งถึงป่าช้า
วงศารายล้อมพร้อมมูล
ยกศพตั้งเหนือกองกูณฑ์ ญาติกาประยูร
ต่างเข้าจ่อจุดอัคคี
จำเริญไม่เป็นสมปฤดี โถมเข้าโจมตี
ไฟดับแล้วกลับทิ้งฟืน
ชาวบ้านทำการขัดขืน ช่วยกันเข้ายืน
ล้อมไว้ขับไล่กุญชร
แล้วเข้าสุมเพลิงเชิงตะกอน ช้างตักสาคร
เวียนวนมาพ่นหลายคราว
ชาวบ้านหลีกตัวกลัวหนาว วิ่งพรูกรูกราว
พริกเพรื่อไม่เหลือคนเดียว
ช้างพ่นน้ำพุ่งเป็นเกลียว ไฟดับฉับเฉียว
บัดเดี๋ยวชำรุดทรุดซา
เจ้าภาพท่านผู้มรณา นึกแค้นคชา
อุราเร่าร้อนคือเพลิง
ว่าแก่หมื่นเหี็ดหัวเหลิง ท่านผู้รู้เชิง
เช่นนี้จะคิดกลใด
คชามาทำยุ่งไขว่ น่ารำคาญใจ
ทำไฉนจะได้เผาจี่

ชักช้าเข้ายามราตรี เวทนาซากผี
ทอดทิ้งเหนือพื้นสุธา
เลือดเนื้อเป็นเหยื่อแร้งกา ผู้คนนินทา
ด่าว่าอัปยศอดอาย
หมื่นเห็ดวาทีภิปราย เหตุนี้ดีร้าย
ข้าหมายถึงใจคชี
ด้วยความจงรักภักดี เป็นห่วงซากผี
นึกมาก็น่าเอ็นดู
คชรังตั้งจิตกตัญญู มิได้ล่วงรู้
ชนบธรรมเนียมของเรา
ฉะนั้นมันจึงคิดเหมา ครั้งเห็นเราเอา
ไฟเผาก็ยิ่งตกใจ
สำคัญว่าคนอยู่ใน นั้นจะบรรลัย
ช้างจึงตกใจวุ่นวาย
แม่อย่าพูดจาหยาบคาย จงไปพิปราย
ให้พระยาคชรินทร์ยินยอม
ค่อยกล่าวเฉลี่ยเกลี้ยกล่อม ประโลมโนมน้อม
ดูที่จะสมเจตนา
แม่กลับฟังคำปรึกษา ร้องเรียกคชา
มานี่ลูกมาจำจำ
จำเริญเดินวนตักน้ำ ครั้นได้ยินคำ
สำเหนียกแม่เรียกรีบมา
คลานดึงถึงท่านมารดา ยกงวงพาดบ่า
แม่กลับจึงว่าทันใด
ลูกเอยฟังแม่ปราศรัย พ่อเจ้าตายไป
แม่ไม่ถือโทษโกรธแทน

บัดนี้ทำตามแบบแผน พ่ออย่าหวงแหน
ให้แม่ตั้งใจทำบุญ
แก้วตาอย่าทำทารุณ รับเอาส่วนบุญ
ให้แม่ได้สำเร็จการ
พ่ออย่าขืนขัดทัดทาน ทำลายที่ฐาน
กองกุณฑ์ให้สูญพิธี
อย่าทำกรำกรากซากผี ฟังแม่พาที
บุญเลิศไปเถิดพ่อไป
คชรังฟังแม่ปราศรัย ทวนรอยถอยไป
ถอนใจยกงวงพาดงา
แม่กลับญาติวงศ์พงศา ต่างคนเข้ามา
ฟืนรุมแล้วสุมอัคคี
จำเริญไม่ทำยำยี หักท่อนไม้รี
มาใส่ไฟรุมสุมลง
เพลิงร้ายไหม้ศพผุยผง ครั้นจวนอัสดง
ต่างกลับสู่เหย้าเรือนตน
นิมนต์พระสงฆ์สวดมนต์ ครั้นรุ่งสุริยน
ดับธาตุตักบาตรให้ทาน
นับว่าเป็นสำเร็จการ ฝ่าคชาชาญ
อยู่เฝ้าป่าช้าอาลัย
ใครพาคชาไม่ได้ น้ำหญ้าสิ่งใด
ไม่เป็นภักษาหากิน
รูปร่างรูปากายิน ผอมไผ่ไปสิ้น
ตั้งแต่โศกเศร้าเฝ้าเปรว
ช้างยืนดินลุ่มถึงเอว ลึกดังห้วงเหว
ไม่ใครกล้าไปกล้ำกราย

ที่เผาช้างเอาฝุ่นทราย เข้ามาประปราย
อยู่หลายทิวาราตรี
ชาวบ้านรำคาญพันทวี ใครตายพาผี
เผาจี่ฝังค้างข้างเรือน
ซากศพทบทับกลับเกลื่อน อบกลิ่นหมินเอือน
ไปทั่วแทบทุกคามา
ทราบข่าวไปถึงเจ้าพระยา ท่านจึงจัดหา
คนเลี้ยงชื่อว่าสมบุญ
แกไม่หยาบช้าทารุณ นิสสัยใจบุญ
ผิดกับตาขุนควาญเก่า
ขึ้นชื่อว่าของดองเมา แกไม่ตะเหมา
ถือเอาแต่ความสัจจา
ใจซื่อหมั่นถือศีลา บ้านอยู่ท่าหลา
วัตถามีพอใช้จ่าย
ได้ฟังท่านบังคับใช้ ให้รับช้างพลาย
จำเริญมาไว้บ้านตน
เป็นสุดที่จะขัดนุสนธิ์ ครั้นรุ่งสุริยน
สมบุญจากบ้านท่าหลา
กระทั่งบ้านฉลองคามา ตรงเข้าไปหา
แม่กลับขอรับคชี
ต่างคนสนทนาพาที กันแต่พอดี
แล้วรีบมายังคชา
เห็นช้างนางเคล้าน้ำตา คิดถึงภัสดา
ทั้งนึกเวทนาช้างพลาย
ครวญพลางนางเดินเข้าใกล้ วาที่พิปราย
จำเริญด้อมกายเข้ามา

คุบหัวกราบกรานมารดา คลั่งเคล้าน้ำตา
แม่กลับกอดงาร่ำไร
แต่นี้จะจากแม่ไป ตกค้างทางไกล
จนใจแม่แล้วลูกอา
หาไหนได้เหมือนคชา ทำการอาสา
รอบรู้ไปทุกสิ่งอัน
แต่นี้เช้าเย็นเป็นวัน พลัดพรากจากกัน
นับวันไม่ประสบพบพาน
บุญคุณคชไกรใครจะปาน พ่อเจ้าตกธาร
ชูช่วยมาได้ไม่ตาย
ซ้ำฆ่าช้างเถื่อนเพื่อนพลาย รอดพ้นอันตราย
คุณนี้เหลือลับนับตวง
แม่หวังทดแทนแสนห่วง ทุกข์เข็ญเป็นบ่วง
ข้องจิตคิดอยู่ทุกวัน
หวังจักอุปถัมภ์ทำขวัญ เพื่อสนองกตัญ
ญูตอบความชอบคชี
พอเกิดอันตรายราคี เจ้าต้องจากที่
ชนนีหมดหวังตั้งใจ
บุญเลิศไปเถิดพ่อไป อยู่ด้วยควานใหม่
จงรักษาใจแก่กัน
แก้วตาพ่ออย่าดุดัน พลางลูกคชวัน
รำพันพิไรไปมา
ขอลัดตัดทอนกลอนว่า สมบุญอำลา
ขึ้นคอพลายดำจำเริญ
แม่กลับนั่งกร่อคอเหิน แลจนจำเริญ
ลับแล้วกลับสู่บ้านตน

จำเริญเดินน้ำตาหล่น ไม่อยากจรดล
เป็นห่วงถิ่นฐานมารดร
สมบุญรู้ที่กุญชร ปลอบจนใจอ่อน
ถึงบ้านเข้ายามราตรี

ยานี ๑๑

ย้ายจากบ้านฉลองมา อยู่ท่าหลาเป็นสุขี
น้ำหญ้าสง่าดี ค่อยพ่วงพีมีกำลัง
สมบุญปฏิบัติ มิให้ขัดเคืองอุรัง
วาจาก็ระวัง ไม่หลอแหลกล่าวแต่จริง
วันพระละการงาน ใครขอขานก็ยอมนิ่ง
ไม่เห็นแก่ทรัพย์สิ่ง ให้กุญชรพักผ่อนแรง
หกเท็จแต่ละข้อ ทั้งด่าทอไม่กล้าแถลง
คนช้างต่างแสดง รู้ใจกันแต่นั้นมา
คราวหนึ่งเหตุบังเอิญ พลายจำเริญตกมันบ้า
แตกปลอกออกอยู่ป่า แทงบ้านเรือนลงเปื้อนปน
สมบุญรู้กิติศัพท์ จะตามจับก็ขัดสน
ร้องป่าวประชาชน ให้คาดห้างหนีช้างพลาย
แล้วจึงชวนนายบัว ไม่นึกกลัวเรื่องเป็นตาย
ตามช้างทุ่งลายสาย ถึงโคกปดเห็นคชรัง
สมบุญแอบตอยาง บัวขุนนางส่งเสียงดัง
คชามาปึงปัง ตีงวงฟัดเท้าฉัดทราย
บัววิ่งตดพรูดพราด ย่านปดฟาดล้มยักหงาย
จมูกกิ่งไปครึ่งปลาย ขี้แตกพ่านคะอ้านเอ
ช้างถึงงวงดึงผิด แถไปติดต้นพาเข
สมบุญหมุนตัวเกว ซัดหอกคว้างถูกข้างพุง

ร้องตวาดด้วยสำเนียง
พาหอกแล่นออกทุ่ง
ลุกขึ้นขี้เต็มเบน
เปื้อนเปรอะเขล่อะทั้งตัว
ผุดวิ่งทิ้งสมบุญ
ชายหญิงวิ่งกันเกรียว
เบิบข้าวคำสองคำ
แล้วชวนกันปีนป่าย
บ้างที่มีลูกติด
บ้างเหลี้ยมหลาวไว้แทง
ที่คาดห้างไม่ทัน
เดชะคุณตายาย
พระเณรทุกอาราม
วรบาตรทิ้งราดเรี่ย
โบสถ์วัดแน่นยัดเยียด
สีกาปนพระเณร
คชาเที่ยวระราน
แก่นักแทบจักหลง
แก่นักหอบหอแห
ตกใจไม่สบปดี
เร็วมาพากูกัน
หมดดีไม่มีใคร
ทิ้งไว้ในช้างนึด
เรียกๆ จนสิ้นแรง
ช้างจำเสียงกลับตัวผลุง
สมบุญมาฉุดคร่าบัว
ไหลเลนเป้นเหม็นเจ็บหัว
เหมือนลูกวัวหลวนเดียวๆ
ดินเปนฝุ่นไม่แลเหลียว
แคละห่อผ้าคร่าแม่ยาย
ล้างถ้วยคว่ำกลับเป็นหงาย
ขึ้นหอห้างกันช้างแทง
ม้วนผ้าปิดปากลูกแข็ง
อีกขยะเหยื่อใต้เสื่อมาย
นั่งรำพันยกมือไหว้
ในห้องหอครูหมอเมีย
ได้ทราบความหัวใจเสีย
ต้องอดข้าวทั้งเช้าเพล
ไม่รังเกียจประสกเถร
เกรงชีวิตจะปลิดปลง
เข้าในบ้านตาจันคง
อายุราวเก้าสิบปี
พอเหลียวแลเห็นคชี
ร้องอึงมี่เรียกเณรไช
แล่นจันหวันไปที่ไหน
พาแต่ตัวชาติชั่วแรง
ลูกนอกริดเศษคนแช่ง
เสียอารมณ์เป็นลมพลอย

ล้มพับลงดับจิต
ปากอ้าเขฬ่าย้อย
ลูกหลานยินเสียงดัง
ตายดีครั้งนี้กู
ไวๆ รีบไปช่วย
หญิงชายต่างวายเวย
บ้างคาดคบไม้ไผ่
พอเหลียวเห็นคชวัน
เรื่องช้างเล่นจันหวัน
ฟันเฝือเบื่อจะแต่ง
เรื่องนี้ที่ได้รู้
สมบุญนำคชสาร
อุปัชฌาย์ของข้าพเจ้า
คราวบ้านำมันจัด
ลือกันว่าแทงคน
เรายังสนเท่ห์ใจ
สมบุญนั่งขัดสมาธิ
จับเริ่มแต่เดิมที
แกเล่าเป็นเค้ากลอน
ถึงว่าบ้านำมัน
คนกลัวกันเสียเอง
เที่ยวหาที่อาศัย
แม้นร้ายเหมือนช้างอื่น
คงถึงความม้วยมรณ์
แถกไปติดกองขี้ฝอย
ขาดชี่วาคาประตู
แล่นสิงลังเข้าไปดู
พ่อเฒ่าคงผงเป็นเคย
อย่าให้ม้วยเสียก่อนเหวย
มาพร้อมหน้าประดากัน
แล้วจุดไฟวิ่งเป็นควัน
ล้มกลิ้งทูตนอนตูดแดง
ขี้เกียจกลั่นมาแถลง
เก็บพาทีแต่นิทาน
เมื่อครั้งอยู่วัดหน้าพระลาน
เมื่อหายคลั่งมายังวัด
ให้แก่เล่าเรื่องประวัติ
จำเริญช้างทำอย่างไร
เสียปี่บ่นจริงหรือไม่
หรือใส่ร้ายให้คชี
กลางอาวาสเข้าได้ที่
สำแดงข่าวคราวลงมัน
ว่ากุญชรนี้อัศจรรย์
ไม่ดุดันทำร้ายใคร
ด้วยนึกเกรงว่าสัตว์ใหญ่
ทิ้งเรือนร้างคาดห้างนอน
คนในพื้นภาคอุดร
ล้มตายบ้างเพราะช้างแทง

ซึ่งว่าตาคงตาย
ใช่ว่าคชาแทง
ใส่ร้ายให้กับช้าง
เซ็ดปากแล้วจากที่
เซ็ดปากว่าเจ็ดปาก
เล่นลิ้นเสียชินตัว
ร้ายอยู่คนหมู่มาก
ที่ไม่รู้อะไร
ที่จริงตาจันคง
แต่ว่าเวลานั้น
ลูกหลานของผู้ตาย
นึกเหมาเอาคชี
พูดปร๋อกันต่อไป
ลือดังทั้งลายสาย
พูดเปล่าไม่เข้าเรื่อง
พูดเหตุไม่สมผล
แกเล่าว่าคชี
ยืนรอพอสว่าง
ช้างนึกว่าคนหลับ
แล้วไปตักวารี
ครั้นช้างไปตักน้ำ
ลอบแล่นมาบนพื้น
หวังจะลักเอาซากศพ
ทั้งจะแลบาดแผลงา
คนทั้งหลายกลับมาแหลง
แกลุกล้มเพราะลมตี
คิดดูบ้างเรื่องปักษี
พูดกันมี่นึกน่ากลัว
พูดถลากจนหลำตัว
พลิกชอเซ็ดเป็นเจ็ดไป
เห็นคล่องปากก็เอาใหญ่
พลอยไถลไปตามกัน
ใช่ปลดปลงด้วยคชวัน
ช้างมาพบก็สบที
เห็นช้างพลายยืนช้างผี
ว่าลงงาตาคงตาย
ที่พอใจก็กลับกลาย
ว่าแทงตายสิบกว่าคน
ให้พลอยเปลืองเวลาตน
เพียงเรื่องราวเข้าระวาง
ครั้งเห็นผีจันคงคาง
ล่วงเวลารุ่งราตรี
เดินถอยหลับออกจากที่
มาประปรายเพื่อให้ตื่น
ฝ่ายนางขำกับนายชื่น
อีกชาวบ้านพล่านเข้ามา
พาหลีกหลบหนีคชา
ว่าลึกกว้างเป็นอย่างไร

ครั้นมาพร้อมหน้ากัน
ไม่เห็นมีอะไร
กำลังนั่งปรึกษา
บางคนผ้าไม่มี
บ้างวิ่งกลับคามา
บ้างที่ห่วงผีพ่อ
ครั้นสิ้นแสงสุริยา
ซุกไว้ใต้ถุนห้อง
พระเพลิงก็ลามลุก
ลูกหลานท่านตาคง
ข้าวยังสามสี่เลียง
จะเข้าช่วยอัคคี
ไฟค่อยซุดซาลง
โอ่งเนียงพลอยเกลี้ยงแวว
จบกันฑ์ของขันน้ำ
ผู้ฟังยังติดใจ
บ้างว่าเจ้าพระคุณ
ตอนจับคชวัน
สมบุญทำตากลอก
จะให้ต่อขอสักจาน
ฟังท่านสมภารขอ
บ้างว่าอย่าร้อนเร้า
สมภารควานคชี
ยิ้มแย้มกระแอมออ
ต่างลุกลนค้นดูไป
ก็เข้าใจว่าลมตี
เห็นช้างมาวิ่งทุ่มผี
พวยเข้ารกนอนถกคอ
ส่วนคชายืนเคลียคลอ
แอบกองข้าวเฝ้าด้อมมอง
ช้างไปพาฟืนมากอง
แล้วหาไฟมาใส่ลง
ติดไม้พุกเป็นแสงส่ง
ตบอกผลุงวิ่งยุ่งดี
ก็หมดเกลี้ยงในคราวนี้
เกรงคชียืนตาแวว
ตาจันคงก็หมดแผว
นับว่าแล้วเสร็จกันไป
มึกแทบคว่ำเสโทไหล
เชี่ยหมากให้รับไม่ทัน
โปรดการุญขออีกกัณฑ์
ฟังคารมเถิดสมภาร
จึงร้องบอกว่ายังจ้าน
แก้คอแห้งมีแรงกล่าว
ต่างหัวเราะกันมี่ฉาว
ส้มกับเกลือเชื่อว่าพอ
ไม่ทำทีให้แค่นขอ
จับเรื่องต่อตาจันคง

นับจากแต่นั้นมา
จำเริญเที่ยวเดินดง
ผู้คนต่างแตกตื่น
ถึงว่าไม่ดุดัน
เจ้าพระยาเฝ้าปรารภ
หมอช้างแต่ปางเก่า
ต่างรีบกันเข้ามา
ไปอำเภอสิชล
ลูกเมียเจ้าของบ้าน
เคยปลาแกงกับหนุน
คนแรกจับคชา
คามันอยู่จันพอ
หนวดยาวปกสะดือ
รู้เลศทางเวทย์มนต์
ท่วงทีมีตะบะ
จับช้างเอากลางเลว
จึงชวนสมบุญควาน
เสาอ้อยสามท่อนกลัน
จำเริญเมามันมา
ถึงกลางระหว่างเนิน
เห็นอ้อยทองหอหมอ
ฉวยคาบสาบมันยา
ทองหอถกคอจ้ง
ใคร่จะวิ่งเข้าไปตี
ได้สิบห้าทิวาตรง
ยังเป็นบ้าไม่ซามัน
นั่งกลางคืนนอนกลางวัน
ทำมักง่ายไม่ใช่เต่า
สั่งไปจบที่นอกเขา
รู้วิธีดีเวทย์มนต์
ขันอาสาหมดทุกคน
หยุดพักบ้านควาญสมบุญ
ซ้อมแต่สารเป็นตัวถุน
ทั้งดิบสุกจุกไม่พอ
ยินเขาว่าชื่อทองหอ
อายุย่างเข้ากลางคน
มีขอถือด้ามไม้พล
เรียกผีชินได้สิ้นเปรว
ลือกันว่าไม่ไหลเหลว
ร่ำปากอ้ากล้าพนัน
ไปทำการจับคชวัน
แล้วตั้งขวางทางช้างเดิน
แทงพฤกษาหักยับเยิน
ทางสามแพร่งแหล่งมรรคา
ตั้งวางล่ออยากภักษา
ส่งเท้าฉัดกับปัฏฐะพี
ยืนดุมฉงโกรธตาจี้
แต่เกรงใจมันใหญ่กว่า

แค้นนักหักหน้าหมอ
พลายพังทุกครั้งคราว
ถ้าเป็นชาติเผือกเนียม
นี่สัตว์กินผึ้งกือ
ด่าพลางคิดมาพลาง
ถึงเรือนตั้งพิธี
ผีตายไม้โลงใส่
ผียังไม่ทันตาย
ริบไปจุกศชา
มันทำระยำเป็น
กาศพลางจุดเทียนไชย
เทียนล้มหักเอนโอน
ทุปรัวะดังขั้วตอก
ขวั้นไหม่ใส่ดินปืน
วิปริตผิดสังเกต
สมบุญขนลุกเกรียว
ชาวบ้านที่มาดู
จะกล่าวฝ่ายศชารัง
งาจ้วงฟัดงวงผรอ
ดันล่องช่องวิฬา
นางนิ่มเมียสมบุญ
สัญญาว่าลูกเอง
ทองหอหมอปีศาจ
ช้างเห็นคู่สังหาร
เคยเรียนต่ออาจารย์มา
ถึงดื้อดันไม่พ้นมือ
ทำใหญ่เยี่ยมก็ไม่ถือ
จะเล่นกูได้ดูดี
จำต้องล้างให้เป็นผี
ร้องเรียกผีพวกภูตพราย
ผีขาดใจเพราะกินควาย
หามลึงลังฝังทั้งเป็น
ล้างชีวาให้กูเห็น
เจ็บไม่หน่อยฉัดอ้อยโยน
ไม้ขีดไฟพลัดลงโถน
ป้องมือฉุดจ่อจุดอื่น
ฉวยได้ทอกกับดุ้นฟืน
แล้วจุดลองทำนองเดียว
ต่างเห็นเหตุนึกเสี่ยวๆ
ออกหลีกหนีหาที่บัง
หลีกจากหมู่ไม่กล้านั่ง
เดินตะบึงถึงคามา
ตาทองหอแถกติดฝา
เชือกพานโครงห้องโตงเตง
ฉวยได้หนุนวิ่งโทงเทง
พาหนีช้างเดินคางยาน
ปล้ำเชือกขาดลงนอนคลาน
ก็ลงงาไม่ปรานี

เสร็จฆ่าคู่อาฆาต
พวกหมอที่ยังมี
คนหนึ่งชื่อนางฉ่าง
หัวใสเหมือนไฟลน
แกมีช้างตัวต่อ
รู้ทางจับช้างเพรียว
ขันต่อเข้าขอสู้
เสร็จการกินข้าวแกง
ข้าวไข่ใส่หางตอง
มุ่งตรงเข้าดงรัง
หยุดช้างกลางสนาม
ทำเพียรตามความรู้
เหล้าขาวตั้งเส้นวัก
โอมอ่านเวทคาถา
เอาด้ายดำแดงขาว
แก้ปลอกออกจากคอ
ช้างต่อวันจะตาย
ประชาชนบ่นพึมพำ
กูว่ามะตี้เง็ง
จะพูดว่าขัดคอ
ฝ่ายช้างช้างตัวต่อ
ฉัดดินจับกลิ่นอาย
คชรินทร์ได้ยินเหมี่ย
รำงามาเป็นควัน
แล้วถอนบาทออกจากที่
ต่างหลีกกายเกรงวายชนม์
ดูท่าทางแกชอบกล
ดังปรนไร่ไม่เส้นเดียว
เชื่อพังหรอดูประเปรียว
เก่งฉกาจไม่พลาดแพลง
ตื่นเช้าตรู่หวันแตกแสง
ขึ้นนั่งคออิหรอพัง
ให้ลูกน้องถือตามหลัง
มาถึงที่คชีอยู่
มือล้วงย่ามหยิบมีดครู
ลงจากคอพังหรอมา
จุดเทียนปักแปดทิศา
เศกข้าวก้อนป้อนช้างต่อ
ผูกคอเท้าอิพังหรอ
ยันต์ปกหัวตะกั่วดำ
ไม่ผึ่งผายเดินหัวปรำ
ว่าตาฉ่างกับช้างต่อ
นอนชักเห็งเหมือนทองหอ
เดียวก็เห็นใครเป็นตาย
ออกเดินล่อจำเริญพลาย
แผดเสียงร้องก้องอรัญ
ที่อ่อนเพลียก็แข็งขัน
พังหรอหันอยู่กลางแปลง

พลายดำเกิดกำหนัด
เสยงาคัดขาแข็ง
อีพังไม่หวังพาด
กุมงาพาพลายงาม
ฉ่างควานอีพังหรอ
จำเริญเดินเคล้าไคล
พังหรอแอบตอไม้
ครั้นถึงที่แคบคับ
จำเริญไวที่ท่า
สองช้างต่างแผลงฤทธิ์
ช้างต่อถลำหลุม
โถมแทงเต็มแรงรุด
พังหรอมรณา
ตกบ่อนอนคอพับ
ตาฉ่างหมอช้างเหมีย
ชายหญิงวิ่งตื่นเซน
ตาฉ่างครั้นช้างตาย
ใครว่าไม่จาบัลย์
ทราบข่าวถึงพระยา
พรุ่งนี้มึงกับเพย
บางทีรู้ว่าแม่
นายเฉยไม่เลยใจ
ไปส่งยังข้าพเจ้า
ให้พาคชาพัง
เข้าสัมผัสเอาเต็มแรง
งวงพาดหลังด้วยขลังกาม
ยั่วสวาทให้หลวงตาม
หวังเอาที่ให้มีชัย
ยิ้มปากผร้อน้ำลายไหล
งวงกว้านท้องคลำของลับ
กุมงาพลางเยื้องขยับ
อิงตัวทับฉวยงาบิด
หยองเท้าหน้าเข้าต่อติด
จำเริญขวิดอีพังทรุด
งวงที่กุมงาพลายหลุด
เลือดไหลปุดเข้าถึงตับ
ขาดชีวาล้มลงทับ
ชีวิตดับโลหิตเลน
ยืนหน้าเสียเหมือนลิงเสน
น้ำมูกเพรื่อเหงื่อเป็นมัน
เดินหน้าหายตื่นมือสั่น
ทิ้งบอกยนเปิดพันเลย
จึงบัญชากับนายเฉย
เอาพังหงษ์ส่งให้ไป
กูเชื่อแน่ว่าจับได้
รีบออกมาพาช้างพัง
บอกว่าท้าวคุณรับสั่ง
เป็นมารดามาแต่ก่อน

ข้าพเจ้าเห็นคชี มิได้มีสโมสร
ด้วยว่าพังกุญชร ก็เกินแก่ชะแรกาย
ทั้งเป็นช้างตัวเมีย กำลังเพลียแรงหาไม่
เหมือนพามาให้ตาย แต่ท่านใช้จะต้องทำ
ปรึกษากับนายเฉย จนล่วงเลยเข้ายามค่ำ
ชวนกันกินข้าวน้ำ แล้วไสยาล่วงราตรี
ครั้นรุ่งสุริยา ตื่นล้างหน้าสูบบุหรี่
รีบมาพาคชี อีพังหงษ์ตรงเข้าไป
ครั้นถึงที่แต่ก่อน ปล่อยกุญชรไว้ชายไพร
เป็นตายก็ตามใจ แล้วแอบอยู่ดูคชา
จำเริญบ้ามันคลั่ง เห็นช้างพังตะพงมา
ไม่รู้ว่ามารดา จะลงงาพังกุญชร
พังหงษ์ฟัดงวงผรู จำเริญรู้ว่ามารดา
วิ่งสะดุดไม่หยุดหย่อน หางชี้ฟ้าชี้ระนาว
พังหงษ์ตะพงถึง เอางวงดึงหางลูกบ่าว
ส่งปลอกให้ใส่เท้า ติดโซ่ยาวสบายดี
ข้าพเจ้ายินดียิ่ง กระโดนวิ่งขึ้นหลังชี่
จบเรื่องจับคชี เพียงเท่านี้ลงเอวัง

ราบ ๒๙

พวกฟังนิทาน กราบลาสมภาร กราบสู่เคหัง
สมบุญพักบ้าน หนังหวานท้ายวัง ครั้งรุ่งสิริยัง
เข้าเฝ้าเจ้านาย
สมเด็จเจ้าพระยา เห็นควาญคชา ยื่นผ้าขาวให้
ราคาแปดอัฐ ปลวกกัดประปราย จงเอาไปใช้
กันลมห่มนอน

สมบุญรับผ้า ขี้ไรให้มา แล้วกราบลาผ่อน
พ้นออกนอกวัง ใคร่จะฝังใต้ขอน ผ้าอ้อมเด็กอ่อน
ริ้วร้ายไม่ปาน

เข้าบ้านหวานหนัง อายจิตต์ปิดบัง บัดสีหนังหวาน
เก็บของขึ้นช้าง ตั้งวางควรการ แขบขับคชสาร
กระทั่งคามา

เลี้ยงช้างตามเคย มิได้ละเลย สุขสวัสดิ์วัฒนา
เช้าค่ำสำราญ เป็นช้านานมา ช้างอยู่ท่าหลา
สิบห้าปีปลาย

ข่าวคราวร้ายดี นอกจากพาที ไม่มีอันตราย
สมบุญคนควาญ รักปานลูกชาย ชาวบ้านไกลใกล้
ยำเยงเกรงกลัว

ตาสมบุญควาญ ไม่แก่เกินการ เนื้อนุ่มพุ่มพัว
บังเกิดโรคา เข้ามาเบียดตัว พุงลั่นดันพรั่ว
ขี้รั่วบวมพอง

นางนิ่มภรรยา ให้แพทย์ประกอบยา ไม่กล้ารับรอง
มีทรงกับทรุด สิ้นสุดข้าวของ สารพัดขัดข้อง
ทวนทับกลับกลาย

หมอนวดตรวจเส้น ค่ำเช้าเคล้าเคล้น มิได้เคลื่อนคลาย
มีแต่โทรมทรุด ลงทุกเพรางาย บอกอาการตาย
หัวเสือกเกลือกตา

ที่รู้ญาณสูตร์ ประชุมกันพูด มนต์พระสงฆ์มา
สวดเป็นบังสุกุล ยันทุนคาถา คนไข้ไหว้พระ
ลมปะทะสิ้นปราณ

ญาติกาปรารภ จัดงานการศพ สวดมงคลบ้าน
รุ่งเช้าดับธาตุ ตักบาตรให้ทาน นับว่าเสร็จการ
ขึ้นข้อต่อไป

สมบุญถึงตาย
ชื่ออินยินนาม
นิสัยร้ายแรง

บ้านอยู่นากะซะ
ชอบเล่นถั่วโป
เทือกเถาเก่าแก่

ดีปลีขี้หมิ้น
เพื่อนบ้านปลูกฝัง
เมาแต่สุรา

เมียดังรายมาย
พริกตะไคร้ใส่ลง
รวมรุมหลุมเดียว

คุ้ยหญ้ามาปก
ไก่เขี่ยหมูดุด
แดดเผาเอาตาย

เมียด่าประจาน
ทำไหรไม่ถูก
เสียให้มรณัง

ความตื่นชื่อเถื่อน
มงคร่อหอแห
อัดควันกัญชา

ส่วนอินกินเหล้า
วันหนึ่งสองชาย
อำเภอลำพูน

ไม้เจ็ดพันยก
ชักลากจากป่า
เศษเก้าสิบวา

จำเริญตกได้
ข้ามเขาธงไป

ตำบลเวียงสระ
ต่อยหัววัวแกง

ถึงเวลากิน
เที่ยวนั่งคอยแล

เอาจอบกายๆ
แตงคงถั่วงา

รอเคร่าฝนตก
เป็นผุดเป็นเกลียว

อ้ายปราณขี้คร้าน
ทำลูกทำได้

ไม่มีบ้านเรือน
เน่าแผลเรื้อรัง

เมาค่ำเมาเช้า
เหมาไม้ฝรั่งมา

เงินสามพันหก
มาคลองสินปูน

กับความคนใหม่
ดุดื้อมือไว

อำเภอพระแสง
ข้อข้องร่องแร่ง

คอยปลันพ่อแม่
ขี้คร้านเหมือนแพะ

แล้วปลูกขิงข่า
น้ำเต้าขี้พร้า

คงแตงแห้งเหี่ยว
ฝนแล้งแห้งเหี่ยว

เสียชาติเปนชาย
ใคร่จะใส่ยาตาย

ตัวเป็นกุฎฐัง
ตุ้งกาไม่ตั้ง

ทุกวันอัตรา
จากคลองเคี่ยนซา

ร้อยบาทประมูล
ทางร้อยเส้นศูนย์

การเหมาครั้งนั้น หุ้นส่วนชวนกัน มากแรงคชา
แต่ช้างนอกนี้ จักมิพรรณนา เก็บแต่เรื่องว่า
ประวัติจำเริญ

ลงงานลากไม้ ด้วยควาญใจร้าย แขบใช้จนเกิน
น้ำหญ้าอาหาร สองควาญละเมิน ฟันสับยับเยิน
เลือดซับนับรู

เดินไม่ทันใจ เถื่อนใช้หอกใหญ่ ถิ้มแทงตาหู
ช้างร้องปากอ้า นึกน่าเอ็นดู ท่านขุนพิปูนรู้
พูดจาห้ามปราม

อย่าทำหยาบช้า รู้ถึงเจ้าพระยา ดูท่าจะเกินความ
ฟังเราพาที คชีตัวงาม ขึ้นชื่อลือนาม
ข่าวดังทั้งเมือง

ครั้งอยู่ฉลอง ขุนทิพย์ยกย่อง ไม่ให้ขุ่นเคือง
มาทำขมขี่ เห็นมิเข้าเรื่อง สำหรับช้างเครื่อง
ประดับรับนาย

เอาใช้การงาน ทุกข์ทนทรมาน คชสารผอมผ่าย
ทำไม่ปรานี คชีท่านตาย จะเกิดวุ่นวาน
เห็นไม่เข้าการ

ถึงท่านไมว่า จำเริญคชา รอบรู้กิจการ
อย่าเล่นสกปรก นรกจะกินกะบาล ฝืนกฎคชสาร
ช้างประหารบรรลัย

อินควาญขานตอบ ท่านขุนว่าชอบ ทุกสิ่งจริงไป
แต่สำหรับผม ปรารมภ์หัวใจ ไม่มีอัฐไพ
เลี้ยงบุตรภรรยา

เลี้ยงช้างไม่ใช่ กินขี้ช้างได้ ผมไม่เคืองคา
นี้กินข้าวสาร คาวหวานนาๆ หมากพลูปูนยา
ต้องหาให้กิน

เฉพาะท่านขุน เกิดในกองบุญ ใครไม่ดูหมิ่น
ทรัพย์สินมั่งคั่ง เต็มทั้งแผ่นดิน ไกลกับกับอิน
พูดเล่นได้สบาย

ผมเป็นคนยาก ต้องหาใส่ปาก อดเช้ากินสาย
จะอยู่เปล่าไป ไม่ไหรใช้จ่าย ซึ่งขุนพิปราย
ใช่จะไม่เอาคำ

แต่สำหรับผม บุญไม่อบรม เกิดเข็ญเปนกรรม
พูดแล้วสองขาย แก้สายโซ่ล่ำ ขับช้างไปทำ
งานลากจากป่า

เถื่อนถือหอกตาม แทงโลหิตซาม ทั้งสี่บาทา
ช้างยืนตัวแข็ง หมดแรงลากพา อินขี่คอค่า
ขอรันส่นรัว

คชรินทร์ยินควาญ ด่าว่าประจาน หมดความรักกลัว
ฟัดงวงเสยงา ถ่างขาสบัดหัว เถื่อนเห็นฟ้ารั่ว
ผุดวิ่งทิ้งแซง

อินตกใจนัก ฟันด้ามขอหัก ตกคว้างกลางแปลง
ช้างจับฉีกขา เสยงาสองแทง อุราผ่าแล่ง
ลุตลอดปอดโครง

เถื่อนเหลียวแลมา เห็นช้างลงงา เพื่อชายตายโหง
ตกใจตาขาว วิ่งราวปลาโทง ถึงที่พักโรง
ล้มเสือกเกลือกคลาน

ท่านขุนพิปูน นายแก้วนายพูน นั่งปรึกษาการ
เสียงดังกรากโกรง หน้าโรงพื้นชาน แลดูเป็นนาน
เห็นควาญคชี

มานอนทอดกาย ปล้ำตื่นขวายๆ อยู่ใต้ครกสี
ต่างลุกออกมา เงื้อดง่ากระบี่ มองดูรู้ดี
ว่าเถื่อนเพื่อนกิน

ต่างนึกสงกา เหตุไฉนวิ่งมา ผ่อนผ้าขาดสิ้น
หรือแล่นหลีกหลบ พานพบพยัฆคิน ไม่เห็นนายอิน
เหตุผลกลใด
หรือถูกคชา แทงอินมรณา นึกน่าสงสัย
มานอนเกลือกแกลบ เกือบแทบจะขาดใจ ลำเพ็งขบไข่
มดลิ้นกินตา
ต่างช่วยเหยอครก เถื่อนเหิดคอถก นึกว่าช้างคร่า
แลเห็นท่านขุน ค่อยอุ่นอุรา ละอายไม่ผ้า
โดดผลาวเข้าครัว
ท่านขุนยิ้มพราย แก้วพูนสองสหาย ต่างปิดปากหวัว
แล้วจึงซักถาม เนื้อความส่วนตัว เถื่อนค่อยคลายกลัว
เล่าต้นตลอดปลาย
ท่านขุนตอบความ เราได้ห้ามปราม ไม่ทันจะข้ามงาย
อินทำครั้งนี้ ป่นปี้กันหลาย จำเริญแสนร้าย
เรารู้เรื่องดี
อินตายได้เรื่อง กว่าจะรู้ถึงเมือง ช้างเที่ยววาริ่
ไม่มึงกี่กู คอยดูพรุ่งนี้ กล่าวฝ่ายคชิ
บ้าเลือดเดือดดาล
แทงอินสิ้นใจ แล้วช้างเที่ยวไป หาเพื่อนเถื่อนควาญ
ไปพบศัตรู เข้าสู่ไพรสาณฑ์ จวนราตรีกาล
ถึงคลองท่าชี
แลเห็นไม้ฝรั่ง ซึ่งซักมาตั้ง ริมฝั่งนที
กองน้อยกองใหญ่ งัดไปจากที่ ไม้ตกวาริ่
จมลงคงคา
ฝ่ายคนเฝ้าไม้ ฝรั่งจ้างไว้ ให้อยู่รักษา
ยินเสียงเปรี้ยงปร้าง นึกว่าช้างป่า แตกโขลงเที่ยวมา
ต่างหาคบไฟ

จับหอกคนละอัน วิ่งไฟเป็นควัน ช่วยกันยิกไล่
จำเริญคชี แสร้างทำหนีไฟ เลี่ยบแม่น้ำไหล
สองชายไล่มา

ถึงที่แคบคับ ช้างหันหน้ากลับ เข้ารับอาญา
คนทิ่มคบไฟ คชไกรแย่งมา ทิ้งลงคงคา
สิ้นทั้งหอกยนต์

นายแสงนายไหม ถูกช้างดับไฟ มืดไม่เห็นหน
จะสู้ก็ไม่ดี จะหนีก็ไม่พ้น ถึงริมฝั่งชล
พลาดพลกตกพลวม

จรเข้น้อยใหญ่ ต่างตัวดีใจ แย่งเนื้อไปอวม
นายแสงแถกดี น้ำตีเข้าซ่วม ปลาแขยงแพงพวม
ขึ้นตลิ่งวิ่งดม

จำเริญคชา ออกเดินรำงา มาทุ่งทิตย์พรหม
แสดงหาหญ้าน้ำ ตามชอบอารมณ์ กินจนพุงกลม
เที่ยวตามความสบาย

เห็นช้างนายพูน รวมทั้งขุนพิปูน เจ็ดช้างผูกไว้
จำเริญเข้าปล้ำ ช้างลำแตกพ่าย สิ้นทั้งพังพลาย
ไม่เหลือตัวเดียว

พวกช้างเหล่านั้น หลุดจากเครื่องพัน วิ่งพรูกรูเกรียว
เข้าสวนกวนผัก ถอนหักเปนเกลียว ลงนาป้าเนี่ยว
ยืนเคี้ยวพุงแบน

คชาเจ้ากล ออกจากบ้านบน เข้าไร่นาแทน
รื้อคอกวัวควาย ทลายรั้วแดน แผดเสี่ยงเปรี้ยงแปร๋น
เข้าไล่ราวี

กระบือเหมียผู้ เกรงกลัวศัตรู ดิ้นดิ้งวิ่งหนี
บ้างเหยียบลูกตาย แตกพ่ายหมดดี จำเริญคชี
หลีกกายหายตัว

ยานี ๑๑

สุริโยโผล่ท้องฟ้า บ้างตื่นตานั่งมัวซัว
ที่เพิ่งมีเมียผัว นอนหมัดฟากไม่หยากตื่น
ที่หวังต่อการงาน ก็ลนลานไม่แข็งขืน
ล้างหน้าออกมายืน อยากสูบยาหาตองชิง
บ้างออกไปจุดไต้ เห็นวัวควายขาดวุ่นวิ่ง
ลึงลังไม่นั่งนิ่ง โดดทยานลงชานเรือน
เห็นวัวควายแตกคอก ตะโกนบอกกับเพื่อนๆ
ต่างคนมากล่นเกลื่อน เสียงโฉฉาวว่ิงพราวพรู
บ้างแล่นจับวัวควาย เลยศูนย์หายไปทั้งคู่
บ้างยกจับลูกหมู มาใส่เล้าผลุดเข้าป่า
กำลังเที่ยวแล่นหา ยินชาวไร่ตะโกนด่า
ตัดหัวมัวนิทรา ปล่อยวัวควายให้ผัดคง
ชาวนาร้องด่าฉาว ฉากหัวเจ้าช้างใครหลง
ผัดข้าวเหนียวจนผง จะจับส่งไปอำเภอ
ตาแทนยังนอนหลับ กรนผอดผับปากละเมอ
ควายกูอยู่นี้เหวอ นอนในเคาะไม่เอาะกิน
ทองห่อผู้ภรรยา ตื่นลืมตาหูได้ยิน
ปลุกผัวมัวสุบิน ยังนอนฝันหวันผาแป
เสียงใครตะโกนด่า จงฉิกตายกขึ้นแล
อ้ายเฒ่าหอนเห่าแซ่ หรือว่าเสือเข้าเถือควาย
ตาแทนยินเมียปลุก ถลึงลุกขึ้นบิดกาย
ฉวยผ้านุ่งแม่ยาย คลุมหัวล้านผ่านออกไป
นายพูนนอนหนูนบอก จนหัวหลอกเป็นเงาใส
แสงตวันดันปลายไทร สอดส่องหน้าลืมตาตื่น
ลุกขึ้นยืนบิดตัว เหาบนหัวพลัดนับหมื่น
ขุนพิปูนลุกขึ้นยืน ถามเรื่องราวทราบข่าวการ

คราวนี้แหละฉิบหาย
จำเริญเข้าเล่นงาน
ช้างทำไมใครเห็น
ขืนเข้าทูลเจ้าเมือง
มิใช่แต่ที่นี้
ซื้อเหล้าให้เจ้าของ
อัฐไพมีหรือไม่
กงษีย่ีสิบกว่า
คราวนี้ประจักษ์ตา
เที่ยวทำระยะเป็น
แล้วกลับไปลับเงา
เสียทรัพย์อัปรา
ขุนพิปูนผู้ประมุข
ยกเหตุขึ้นแสดง
ช้างท่านใช่ช้างเรา
ฟังคำขุนบรรยาย
เจ้าข้าวและเจ้าผัก
ไม่ใครพูดท้วงติง
ช้างเล่นสัปดน
ว่านักก็ชักเปลือง
จับเรื่องแต่แทงควาญ
ตัดว่าเจ้านคร
แล้วจัดคนคอควาญ
คนนี้แล้วคนนั้น
ยังมีชายนอกรีต
ภรรยาชื่อปลาตะเพียน
กว่าจะได้จัดหมอควาญ
หมอทั้งตัวหัวการเมือง
เพียงแต่เป็นรู้ราวเรื่อง
พยานปลูกเดียวถูกบอง
ครั้งคชีอยู่ฉลอง
เป็นเอเย่นต์เซ็นสุรา
ช้างเอาได้ทุกครั้งคราว
เลิกโรงร้างเพราะช้างเซ็น
ใช่เพียงว่าต่างได้เห็น
ปล่อยวัวควายลงไร่นา
เราถูกปรับหรอยราสา
อินก่อเหตุชาติเปรตแรง
นั่งปรับทุกข์กับชาวพะแสง
กับพวกพ้องเจ้าของควาย
จะปรับเอากับใครได้
ยกเหตุอ้างต่างเห็นจริง
เห็นเสี่ยหลักก็ยอมนิ่ง
ต่างระงับดับความเคือง
แต่ว่าคนนอนคางเหลือง
เวลากล่าวหาวเหานอน
สิบวันวานอยู่ดงดอน
จับผูกล่ำบ้านกำนัน
ใครไม่หาญจะบากบั่น
ทั่วตำบลแต่วนเวียน
ชื่อนายฉิดดำเนื้อเนียน
ตั้งเคหาอยู่นาบอน

รู้ข่าวว่าเจ้าพระยา
แขงมือเข้าซื้อร้อน
ออกจากบ้านทุ่งหัน
ถึงบ้านค่ำไรๆ
ขึ้นเรือนนั่งนอกแหยะ
เมียได้เครื่องอาภรณ์
เงินทองของพอใจ
ผู้หญิงยิ่งศรัทธา
ฉิดรับเลี้ยงคชา
เหตุร้ายไม่ก่อกวน
เพื่อนบ้านก็นับหน้า
นับว่ามีอันจะกิน
คราวหนึ่งมรสุมฝน
ตรง พ.ศ.สองพัน
ทุ่งสงน้ำท่วมตลาด
บ้านเย็บเตาะทำโพง
รามจันเทศพ่อค้า
ฉิดอยากได้สตางค์
แล้วพูดกับจำเริญ
ถึงเมืองรื้อเครื่องลง
คชรับฟังปฏิญาณ
เทศนั่งเหมือนลูกไก่
คชาพาตะบึง
เสร็จสรรพรับเงินทอง
หยุดพักพระนางหงษ์
รุ่งตะบึงถึงคลองหนา
ท่านจัดหาควาญกุญชร
รับคชาพาเอาไป
รีบตะบันไม่หยุดไหน
ล่ำคชาป่าไสอ่อน
ลูกร่ำแซ่เหมือนแมงชอน
หัวริกริ่ด้วยปรีดา
ทุกคนไปย่อมปรารถนา
เห็นเงินผัวปลิ้นตัวนวน
รวมเวลาสิบปีถ้วน
ด้วยจริตผิดกับอิน
ใครไม่กล้าพูดดูหมิ่น
พูดถึงทรัพย์แทบนับพัน
น้ำหลากล้นจมคามัน
สี่หกสี่ปีมะโรง
ในฤดูหาสน์จมอ่างโอ่ง
วิดน้ำออกหัวศอกด่าง
ดับห่อผ้าพูดจ้างช้าง
รับบรรทุกจุกของลง
เหตุฉุกเฉินพาเทศส่ง
ไม่รับรองทุกของใคร
ออกเดินทางผ่านนทีไหล
ถูกเพื่ออุกหัวจุกซอง
คืนเดียวถึงเทศรื้อของ
ยี่สิบบาทแล้วยาตรา
บ้านพ่อสงเกลอบิดา
ลงข้ามสาครินวน

น้ำเชี่ยวกลิ้งเกลียวกลัด
คชรินทร์ดิ้นกระวน
โวงสบัดพลิกพลัดพลาด
คชรังรั้งงวงเกี่ยว
ฉิดบอบนั่งหอบฮัก
โวงล่มจมสาคร
ผ้าลายเทศให้เมีย
ฉิดควาญรำคาญใจ
ฝนซ้ำลงพร่ำพรู
ค่ำพลบพื้นนภา
ขอพลัดไม่รู้มือ
คชสารชำนาญทาง
เทียบช้างกับศาลา
ลืมล่ำคชไกร
อ้าปากรากเกลี้ยงแผว
คลำพุงแล้วใจหาย
จำเริญเห็นคนหลับ
เข้าไร่ของนายทอง
เต็มพุงพอรุ่งแสง
พ่อค้าสาจีนไทย
พวกเจ๊กขายข้าวแกง
เตาข้าวกี่หุงข้าว
ตาทองเจ้าของอ้อย
ล้างหน้าออกมายืน
มักง่ายลักไม่ขอ
เดินมาด่าอู้อี้
วายุพัดกระพือชล
เลยตกน้ำลอยตามเกลียว
พานหน้าขาดตกชลเชี่ยว
กุมกอดควาญผ่านขึ้นดอน
คางสั่นกักเหนื่อยตัวอ่อน
เงินสิบเก้าก็ผลาวไป
ก็ลอยเสียตามน้ำไหล
นึกรันทดอดข้าวปลา
นั่งหัวคู้กางแผ่นฟ้า
มืดจี้ตาไม่เห็นทาง
นั่งคลำดือเปลือกพุงบาง
มาถึงร่อนราวก่อนไก่
คลานลงมาเหมือนปูไต่
นอดคุกเข่าเมาน้ำลาย
นอนท้องแหนวเหนื่อยแทบตาย
คิดถึงเงินที่หล่นคลอง
ออกเดินกลับหนีเจ้าของ
ยันเอาอ้อยอร่อยใจ
แล้วค่อยแฝงหลีกตัวไป
เปิดร้านโรงเสียงโกรงกราว
ติดไฟแดงแต่หัวเช้า
เตาน้ำร้อนก็ป้อนฟืน
ตะวันลอยสะดุ้งตื่น
ผันเห็นอ้อยยับย่อยดิ
กินหมดหนอชาติอัปรีย์
เห็นรอยช้างกว้างเกือบวา

ช้างใครใหญ่เท่าหวัน
ตามรอยถึงศาลา
นอนคู้เหมือนหมูขูด
เปรตแท้นอนแก้เปลือย
หมัดหูแยงรูดือ
ยกขึ้นเถิดอ้ายบ่าว
ฉีดนอนล้อนเหมือนแรด
ยินเสียงสำเนียงคน
ซึ่งลืมล่ำคชี
ได้ยินตาทองดัง
อะไรคนแก่ๆ
ศีลาห้าประการ
ช้างล่ำตลอดคืน
ตาทองฟังกระแสร์
ยังพูดโกหกได้
ฉิดฟังตาทองย้ำ
ไม่รับแก่จับติด
นั่งหน้าเหมือนพระราม
น่าเกลียดช้างอัปรีย์
ไม่ทันจะปิดตา
เจ้าทรัพย์มาปรับเอา
เทศให้ยี่สิบแบงก์
แต่จะกินยังไม่มี
นึกพลางทางพูดเคลียว
กรุณาเถิดน้าชาย
เงินมีอยู่ที่น้อง
เข้ามาหยันเอาราสา
พบหัตถีกับชีเปลือย
ยืนพิศูจน์จนลืมเหนื่อย
นึกสงสัยไทยหรือลาว
ยุงบินฮือลืนตาขาว
ช้างแตกปลอกออกแทงคน
ได้อุ่นแดดกำลังกรน
ลืมตากว้างเห็นช้างยัง
เผลอสติไม่นึกหลัง
ขึ้นเสียงแขงแถลงการณ์
ชอบอยู่แต่สมาทาน
นี้คารมไม่สมแก่
ลุงยังขืนพูดตอแหล
เจ้าช้างรับจับถ้อยคำ
กุญชรพลายที่ไหนล่ำ
ร้อนฤทัยดังไฟลาม
ขืนเบี่ยงบิดจะเกิดความ
เมื่อทศภักตร์ลักษีดา
ชนสิ้นดีใคร่หักขา
เที่ยวค้นเหตุชาติเปรตแรง
ยังหัวเข่ากับหน้าแข้ง
ลอยน้ำฉาดไม่บาทเดียว
คิดให้ถี่แล้วน่าเสียว
ดัดลมลิ้นปลิ้นตาทอง
ค่าเสียหายที่เรียกร้อง
บ้านร่อนในจะไปเอา

ตาทองร้องตุ๊กแก
ปลอกปลิ้นลิ้นนอกเขา
เถิดลองแลสักครั้ง
ถ้าแม้นพูดหลอกหลอน
ว่าพลางทางตักเตือน
ฉิดนั่งเงยแลหวัน
สุดจะผัดตัดสินใจ
เดินเชือนเหมือนไม่ดิน
เข้าถึงตลาดใน
ผันไปแลในโรง
จีนเฒ่าเจ้าของบ้าน
เรียกเข้ามากงษี
จีนยกสุรารินฉิดเยารางพัดผ้า
ฉวยเกี๊ยบตะพุ้ยข้าว
แกงร้อนช้อนจนเหลว
ปากเผยเงยดูดาว
พุงซื่อดือเหมือนอ่าง
เสร็จกินโภชนา
ลาล่วงกลับเนาะเขา
ปูงอั้วลูเขาแตง
ลีเงินค่าแลงงาง
ฉิดรับนับใส่เป๋า
ยื่นให้ตาชายไป
พาดโวงแล้วชี้นคอ
หาเงินใช้ค่าหนี้
ว่านั่นแน่จะเล่นเรา
มิใช่เราเป็นเด็กอ่อน
แม้จริงจังจะผันผ่อน
จะจับส่งลงโทษทัณฑ์
อย่าแชเชือนไปด้วยกัน
ถ้าเหาะได้ใคร่จะบิน
แล้วลงไปล่ำคชรินทร์
สติลอยราวคอยโลง
หยุดหายใจเกือบชั่วโมง
เห็นข้าวตากอยากพอดี
ฝันเห็นควาญพลายคชี
ฉิดได้ช่องย่องเข้ามา
เรียกให้กินโภชนา
ปล่อยหัวตรงพงเข้าเปรว
อ้าปากเคร่าเหมือนรูเหว
มึกตายืนราวกลืนกาง
ทุ่มถ้วยข้าวมือตบคาง
เดินไซไลราวไก่เภา
เถ้าแก่ว่าใช่ดูเบา
ด้วยคักชาอั้วต้องการ
ขอจ้างแลงศักชสาง
เปงปะจังฉิกยั้งไป
นั่งหน้าเศร้าด้วยอาลัย
แล้วกลับมาหาคชี
พลางว่ารอสักราตรี
เพราะละเมิดจึงเกิดการ

เจ้าอ้อยออกโจทย์จับ ต้องถูกปรับตามมาตรฐาน
เสร็จทุกปูนถึงบ้าน เถ้าแก่อยู่เลี้ยงสุรา
ไม่จริงดังพาที ล้างชีวิให้มรณา
ตัดบทว่าคชา รับปูนพาถึงคามัง
ฉิดโซมคชาลง รื้อปูนส่งจนหมดลัง
ฝ่ายว่าคชรัง หมดของทุกลุกขึ้นยืน
ฉิดเสร็จธุระเรื่อง ขยับเยื้องชับช้างคืน
คชารำงาคริ้น หวังกินเหล้าเฝ้าประตู
ฉิดคิดจะบิดราด ใช้อำนาจตะคอกชู่
คชไกรหยั่งใจรู้ ว่าควาญโกงหลอโวงลง
ฉิดตกถึงสุธา ช้างลงงาชีวิตปลง
ฉุดกระชากศพซากผง นิดโวงหักทะลังทลุย
ชัดศพเข้าร้านโรง ถูกอ่างโองแตกกระจุย
จีนไทยทั้งใหญ่นุ้ย ต่างตื่นเต้นแล่นทุ่มเรือน
แม่ค้านั่งร้านราย ต่างโวยวายตะโกนเพื่อน
ฉุดคร่ากันสะเทือน บ้างวางวิ่งทิ้งหาบคอน
ชาวบ้านวิ่งพล่านพลุก แล่นทุมปุกพุงปลาช่อน
จำเริญออกเดินจร ไม่มุ่งหมายทำร้ายใคร
ใครร้ายก็ร้ายตอบ ใครดีได้รับอภัย
ชาวร่อนตอนนอกใน นิยมกันแต่นั้นมา

ฉบัง ๑๖

ตอนนี้กลับกล่าวเจ้าพระยา แก่เกิดโรคา
ชีวาก็ดับศูนย์ไป
ยังบุตรธิดาดวงใจ พัศดุใดๆ
แบ่งบันเข้าทาษเรียงราย

จำเริญตกได้บุตรชาย ผู้สืบศักดิ์สาย
ชื่อพระยาเสน่หามนตรี
ท่านได้ทราบว่าคชี ว่าทำราวี
ร้าวรานแทงควาญมรณัง
ชายหญิงทุ่มทิ้งเคหัง จึงออกคำสั่ง
ชาวชนตำบลช้างกลาง
สังกัดเขตอำเภอฉวาง ชื่อว่านายกระจ่าง
หมู่บ้านคามันจันดี
ให้มาจับพระยาคชี จ่างทราบวาที
โองการผ่านเกล้าเจ้านาย
จึงรีบจัดแจงแต่งกาย ผูกตะกรุดสามสาย
อีกงาช้างพลายนที
ออกจากคามันจันดี พอตวันบ่ายสี่
ถึงร่อนหยุดนอนบ้านเกลอ
ต่างพูดอ่อนคอออเออ จ่างนำเรื่องเสนอ
ว่ามาจับพระยากุญชโร
เกลอชายฝ่ายเจ้าคาโม เห็นชองตอบโต้
ตามประสาชอบพอคอเก่า
จูพูดขอสมาว่าเรา ใช่จะดูเบา
แต่เป็นทุกข์นักหนักใจ
จำเริญช้างเอกฉัตรชัย สกุลสูงใหญ่
สมบูรณ์สมบัติวัฒนา
คราวตกมันที่ท่าศาลา ประหารชีวา
ทองหอชาวเมืองเลื่องลือ
จ่างฟังเพื่อนยาหารือ เบือนคางครางหือ
เขาถือไสยวิทย์ผิดกัน

เวทมนต์คาถาอาถรรพ์ ฤกษ์ยามสามชั้น
บ้างวันได้รับขับเคือง
งาช้างนที่นิ้กระเดื่อง ครั้งตั้งบ้านเมือง
ตามกล่าวว่าท้าวอุเทน
ขึ้นเฝ้าเจ้าจอมพระสุเมรุ ขอปราบคเชนทร์
ต่อองค์สมเด็จพระนารายณ์
พระองค์ทรงประสิทธิ์พรให้ คชรังพังทลาย
อย่าได้ต่อต้านราญรอน
คชิในสีทันดร ตลอดเขตโคจร
แห่งจักราษิสุริยัน
จูพลอยเห็นจริงนิ่งอั้น เสร็จปฤกษากัน
ต่างนิทรารมย์สมคะเน
ครั้นอรุณเคลื่อนคล้อยลอยเว หาทันดันเม
โฆล่องส่องพื้นชมภู
ไก่นกผกผันขันคู นายจ่างนายจู
สองเกลอลืมเผยอตาตื่น
นางมิตรติดไปใส่ฟืน หุงข้าวขาวรื่น
อุ่นแกงน้ำแห้งเป็นดัง
เสร็จสรรพดับโตกตื่นตั้ง ยกออกมายัง
ระเบียงสองเรียงหน้ากิน
อิ่มท้องสองแต่งกายิน ออกจากฐานถิ่น
เดินมุ่งไปทุ่งน้ำจาน
ชาวร่อนยินข่าวล่าขาน ต่างคนลนลาน
จีนไทยอยากไปดูดี
ด้วยเขาพูดจาพาที ว่าจ่างนั้นมี
งาช้างน้ำสำหรับตัว

ช้างบกได้กลิ่นดิ้นรัว ยำเยงเกรงกลัว
ตลอดสิ้นทั้งพังพลาย
ต่างรู้ระแบบแยบคาย ชวนกันผันผาย
กระทั้งยังที่กุญชโร
เห็นช้างเตร็ดเตร่เอโก จ่างจูผลูโผล่
ออกหน้าฝ่าชนหญิงชาย
กรกุมขอชับกับกาย เรียกจำเริญพลาย
โดยทะนงชื่องาว่าดี
จำเริญเป็นช้างหัตถี ไม่เกรงบารมี
โดดทะลวงดุดึกคึกมัน
จ่างโจมจ้วงเจาะขอฟัน จูใช้หอกยัน
ช้างรวบตัวส่งลงงา
ทับดิ้นสุดสิ้นชีวา จูวิ่งทิ้งผ้า
สะดุดตอขอนนอนแคง
จีนไทยที่ใจกล้าแขง ช่วยกันเข้าแย่ง
ตบมือโห่รับดับอึง
ช้างเหหัวหันดันดึง นายเถื่อนนายถึง
โถมเข้าฉุดกระชากลากจู
หามวิ่งบุกน้ำข้ามคู ชายหญิงวิ่งพรู
เกรงช้างจะล้างชีวี
จำเริญเดินพรากจากที่ ไม่ทำย่ำยี
นอกจากศัตรูคู่ปอง
เข้าป่าตามประสาคะนอง ชาวร่อนสยอง
ตลอดจีนไทยใจปลิว
จูเดินกร่งกร่อยคอพลิ้ว เป็นลมตะคริว
เมียตามมาหามขึ้นเรือน

เรอรากครากครอกออกเดือน พลอยถูกเพราะเพื่อน
เป็นไข้จ่ายเบี้ยเมียด่า
กราวโขนโยนเรื่องใหม่ว่า กล่าวพระเสน่หา
รู้ข่าวนั่งเศร้าเสียใจ
หมอเวทย์ก็ม้วยบรรลัย ดิ้งาคชไกร
ส่งไปก็สิ้นชีวัง
..... เห็นสุดกำลัง
สิ้นหวังทดลองของดี
ต่อระยะกาลผ่านหลายราตรี ตัดว่าคชี
จับได้สมดังเจตนา
จัดคนพิทักษ์รักษา อยู่บ้านลานสกา
หน้าตาแหลมหลอพอดู
ชื่อช่วยท่าทีขี้ชู้ เพื่อนบ้านเรียกครู
แต่เสียอยู่หีดริดเมีย
จริตติดเขลาเบาเหีย ตั้งหน้าบ้าเหมีย
ใครยอปลิ้นใช้ไม่อือ
ไม่รู้อ่านฟังหนังสือ อัฐเงินถึงมือ
หญิงมาปลิ้นขอพอใจ
มอบให้จนไม่เหลือไหร ตลอดคชไกร
ใครมาสอพลอขอแรง
ถูกใจไกลใกล้ไม่แหลง ขอกินข้าวแกง
ค่าแรงบูชาพระพาย
วันหนึ่งสาวแก่แม่หม้าย แต่งลิ้นปลิ้นใช้
ขึ้นสะตอพลัดคอหักเลย
ช่วยตายช้างไว้กับเฉย บ้านอยู่ลุ่มเตย
ตำบลหิ่นตกศกเดียว

ปลอมสตางค์ติดตะรางหน้าเชียว ท่านคิดเฉลียว
จำเริญเดินท่องข้องใจ
จัดการหาควาญคนใหม่ รับเลี้ยงคชไกร
ชื่อว่านายเนียมเอี่ยมโอ
ชอบเที่ยวฉายฉุยคุยโว อยู่บ้านกาโห
แขวงอำเภอร่อนพิบูลย์
เป็นเชลยท่านขุนอนุกูล รับความอุดหนุน
ชั่วปู่ชั่วย่าตายาย
ได้ทราบวาทีภิปราย สุดจะขัดเจ้านาย
รับเอาคชาพาไป
เช้าเที่ยวล่ำเลี้ยงคชไกร มาช้านานใน
จนรู้นิสสัยแก่กัน
เนียมเช่นเชิงเล่นการพนัน พาช้างบางวัน
เที่ยวโยนโปฉ้อพอกิน
วันแพ้รวมรัดทรัพย์สิน ขึ้นคอคชินทร์
บาทเดียวไม่ใช้ให้ใคร
เพื่อนเที่ยวด้วยกันพรั่นใจ เหตุก่อเวรภัย
เกรงถูกลูกขวานกว้านคอ
คราวหนึ่งเดือนสี่ปีเถาะ ตรงกับพ.ศ.
สองพันสี่ร้อยหกสาม
ท่านพระยาเสน่หาให้ตาม เนียมรับทราบความ
พาช้างล่ำพลายท้ายวัง
ยกรี้อโวงลากจากหลัง สารเหนี่ยวสองถัง
สารถั่วพลูหมากมากมี
ขึ้นหาท่านพระเสน่หามาตรี ท่านว่ามะรืนนี้
หายเหนื่อยแล้วนำคชา

เอาไปลากไม้ในป่า จิกขาวเอามา
ยังบ้านศาลามีไชย
ครั้งรุ่งเช้าตรู่สุริใส เนียมบอกคชไกร
ตามเรื่องอย่าเคืองราคี
ท่านสั่งจริงดังพาที ไม้สองท่อนที่
จิกขาวมาศาลามีชัย
ไม้นอกจากนี้มิไขว่ พลางแก้คชไกร
จึงชวนนายบัวหัวการ
เปนเพื่อนปลุกปล้ำทำงาน พาช้างจากบ้าน
ไปสู่สำนักพักกาย
ช่วยกันผูกมัดรัดไม้ ขึ้นตังตั้งไว้
เทียบช้างแล้วลากจากป่า
งายเดียวสองเที่ยวช้างพา ไม้ถึงศาลา
มีชัยเสร็จดังวาที
สองควาญสำราญหัทยี เนียมขึ้นคอขี่
หวังจะกลับพอท่านไปถึง
ท่านถามไปตามคำนึง ยังไม่เหลี่ยมหนึ่ง
อยู่ที่บางเตยจงไป
ชักมายังศาลามีชัย ครบสามเหลี่ยมไม้
จะได้กลับไปคามา
เนียมควาญฟังท่านบัญชา กลับช้างสู่ป่า
จำเริญคชรัตน์ขัดใจ
ไม่ตรงวาจาปราสรัย ทวนรอยถอยไป
พอถึงทุ่งกว้างกลางดอน
สำแดงแผลงฤทธิ์กุญชร ท้าวฉัดฟัดฟอน
ดังพลาดเชือกขาดเป็นจุล

บัวทุ่มหอกทิ้งวิ่งดุน โดนหัวหญ้าครุน
หกล้มหัวจมขี้ควาย
เนียมนั่งตัวสั่นขวัญหาย แม่ซื้อดับพาย
กาหลอมารอกลองตี
นั่งกร่อนบนคอคชี่ เสมือนนกอินทรี
ค่อยเฉี่ยวปลาหนองจ้องบิน
นายบัวนอนหัวคลุกดิน ครั้นเห็นคชรินทร์
ไปพันวิ่งตะบึงถึงเรือน
หัวใจอาลัยถึงเพื่อน ครั้นรุ่งตักเตือน
ให้เมียคดห่อช่อพาย
รีบไปที่เกิดเหตุร้าย แล้วขึ้นปลายไม้
พร้อมด้วยเพื่อนชายห้าคน
แลเห็นจำเริญเดินวน เนียมนั่งอยู่บน
คอคชบัวโฉโห่ดัง
จำเริญครั้นได้ยินฟัง ลุกแล่นมายัง
แล้วโลดตะพงลงงา
บัวอยู่ต้นไทรใบหนา กิ่งก้านสาขา
แผ่ซ่านรึงรังทั้งก่อ
หกนายมิได้ย่อท้อ ยืนตบมือสอ
เนียมควานทะยานกิ่งไทร
เพื่อนยุดฉุดคร่าขึ้นไป คชาคว้าไขว่
ชูงวงล้วงผิดติดปาง
แทงไม้ม่วงโมงโผงผาง ไม่เจตนาล้าง
ทวนกลับลับเข้าไสอ่อน
นายเนียมรอดจากกุญชร ชวนกันผันผ่อน
ลงทางพฤกษ์หนีมา

ลุกแล่นดันดอดลอดป่า บัวว่ิงสามขา
ผ่อนผ้าหนามเหนี่ยวเกี่ยวพัน
ออกทุ่งฝุ่นฟุ้งเป็นควัน เนียมบัวตัวสั่น
ฉุดคร่าพากันวิ่งดุน
หกล้มหัวขวิดติดฝุ่น เนียมเพื่อนช่วยรุน
โพกแบนเหมือนแลนข้าโพลง
ผ้าผ่อนล่อนหลุ้ยเลียนโล่ง หกล้มโก้งโค้ง
ขาแข้งแดงเหมือนขาดทา
ขึ้นถนนผู้คนถามหา ไม่พูดไม่จา
เห็นบ่อแวะขอน้ำกิน
ฉวยไหตั้งกรกยกริน มึกจนติดดิน
ขึ้นเรือนปากอ้าตาลาย
นอนทอดมือตีนปีนป่าย กล่าวฝ่ายช้างพลาย
ครั้นเนียมหลีกลี้หนีจร
ช้างไม่ไล่หาอาวรณ์ เสมือนหนึ่งปลิดหนอน
ทิ้งลงไฟเผาเบาคอ
ไม่ได้ผูกจิตติดต่อ เดินออกจากกอ
ไม้ไทรเที่ยวไปตามสบาย
ออกทุ่งเท้าสบัดฉัดทราย แก้วัวปล่อยควาย
เล่นคนองตามประสาบ้ามัน
ออกทุ่งบางเตยเลยดัน เข้าไร่เจ๊ะสัน
ถอนมันฉุดดึงหนึ่งกอ
แขกเฒ่าเจ้าไร่ไหว้ขอ เห็นดูเถิดพ่อ
ขอไว้พอได้ทำพันธุ์
คชรังได้ฟังเจ๊ะสัน ออกจากไร่มัน
ถึงทุ่งหนองบ่อพอเย็น

งวงชะหญ้าสบัดฟัดเล่น พอเหลือบไปเห็น
โคผู้ถึกล่ำหนึ่งตัว
ช้างเข้าฉุดชักหลักวัว วัวร่ำปล้ำตัว
ความกลัวช้างร้องก้องแดน
ช้างดึงเชือกฉ้อคอแหงน พาออกนอกแดน
ตลอดสองคืนสามงาย
นายขาวเจ้าของร้องไห้ คิดว่าผู้ร้าย
ลอบลักเที่ยวชักเพื่อนตาม
ครั้นรุ่งเช้าตรู่รู้ความ แลเห็นพลายงาม
เที่ยวจูงเดินท่องร้องมอ
น้ำหญ้าไม่ปะพานคอ พุงกลวงเหมือนบ่อ
ขาวคลอน้ำตาอาลัย
สงสารโคผู้คู่ใจ จะม้วยบรรลัย
เพราะช้างทำเหตุเปรตแรง
ความโกรธใคร่จะโดดเข้าแย่ง ช้างเศษคนแช่ง
ชาติลักอุบาทว์คาดไก่
เดินร่ำจนค่ำไรๆ ขึ้นนอนปลายไทร
ตั้งใจหวังจักลักวัว
นอนทนยุงริ้นกินหัว ไม่รู้สึกกลัว
บารมีผีสางภูตพราย
ครั้งรุ่งรู้ข่าวเจ้านาย จัดการจับได้
แต่วัวตกบ่อมรณัง
ขาวเดินหัวตุงพลุ่งพลั่ง ส่วนว่าคชรัง
มอบให้นายนาคปากบุญ
พูดจาก็น่าการุณ พ่อคุณแม่คุณ
ล้วนแต่ผมฉานหวานเย็น

ไม่ใครให้ร้ายได้เข็ญ เช้าค่ำบำเพ็ญ
ไม่ได้ร้อนรุกทุกข์ทน
แกมีลูกชายหนึ่งคน บ้านอยู่ตำบล
ที่วังอำภอทุ่งสง
หลักฐานบ้านเรือนมั่นคง นิสสัยใจตรง
อายุราวห้าสิบปี
คราวหนึ่งจะไปธานี จึงเทียบคชชี
บรรทุกสารถั่วหัวมัน
แล้วขับคชาคลาผัน เดินทางสองวัน
กระทั่งนครพารา
ล่ำช้างแล้วเข้าไปหา ท่านแสนปรีดา
จึงว่าเออกูขอบใจ
ต่อมาวันรุ่งอุทัย ท่านพระยาปราศรัย
กับนากว่าเราจะขอแรง
จำเริญไปบ้านอ้ายแจ้ง ทุกข้าวขาวแดง
สองเที่ยวแล้วกลับที่วัง
นากควาญรับโองการสั่ง รีบออกมายัง
ที่ผูกคชาพาที
ว่าพระยาเสน่หามนตรี ต้องการคชี
ให้ไปทุกข้าวบ้านเตียน
ท่านสั่งสองหลังไม่เพี้ยน แม้นว่าถ้าเปลี่ยน
คำพูดแล้วอย่าปรานี
คชรังได้ฟังคดี จดจำวาที
ยกงวงคำนับรับคำ
นายนากแก้สายโซ่ล่ำ พาดโวงประจำ
ขับช้างออกจากพารา

ตอนนี้ของลัดตัดว่า เสร็จทุกข้าวปลา
ตามคำสัญญาของท่าน
นับว่าเปนสำเร็จการ นาคจะกลับถิ่นฐาน
พอมีคุณเสนาะเดาะมา
บุตรชายฝ่ายพระเสน่หา มืนเมาสุรา
มาถึงจึ่งว่าทันใด
อ้ายนากอย่าด่วนกลับไป คุณพ่อสั่งไว้
ให้พาช้างไปท่าเรือ
ทุกมะพร้าวแก่อ่อนผ่อนเจือ พร้าวพันเหลือๆ
พรุ่งนี้ถึงนครตอนบ่าย

ยานี ๑๑

นายนากดีดปากเผาะ ยินคุณเสนาะพูดมักง่าย
มาถึงบังคับใช้ ให้พาช้างไปท่าเรือ
เดิมพูดแต่เพียงข้าว สองหลังกล่าวมิได้เหลือ
มาเพิ่มมะพร้าวเจือ เป็นสามหลังไม่ยั่งยืน
พูดสองแล้วแถมสาม ไม่ทำตามว่าขัดขืน
น้ำลายถ่มแล้วกลืน เถียงก็ยากปากเจ้านาย
ช้างโกรธทำโทษเรา ใช่ว่าเขามาพลอยตาย
คิดพลางทางพิปราย กับบุตรท้าวเจ้านคร
ที่แท้พูดแต่ข้าว ส่วนมะพร้าวไม่สุนทร
ครั้นเสร็จส่งข้าวฟ่อน อ้างมะพร้าวแถมเข้ามา
ถ้าแม้เปนช้างอื่น พอแข้นขืนไม่ผัดผา
จำเริญใช่ปูนา ผิดสัญญาเคยเห็นเลย
พูดแล้วกลับคืนคำ มันก็ทำเอาเฉยๆ
กรากเนียมไว้บางเตย เพราะโป้ปดต่อคชา

คุณเสนาะครั้นได้ฟัง
คนเฒ่าไม่เข้ายา
พ่อกูไม่เชี่ยวงา
น่าจะเอาลงเฒี่ยนกัน
จำเริญช้างแสนรู้
สับปรับพูดทับทวน
ฉวยไม้หมายเฉพาะ
นายนากนั่งปากอ้า
แย่งขอจากหมอควาญ
ลงคลองล่องขึ้นฝั่ง
หญิงชายบ้านท้ายวัง
นึกว่าแทงควาญตาย
บ้างปีนขึ้นกำแพง
บ้างยืนโก้งโค้งแช่
ฝ่ายพระยาเสน่หา
เรียกหาประชาชน
ถึงที่เกิดเหตุการณ์
จึงชวนชาวชนัง
ถึงถนนเขตรถไฟ
ชวนกันกลับคามา
อับปางช้างเที่ยวพา
บ้างว่าไม่หลาบจำ
บ้างว่าพรุ่งนี้หนอ
บางคนบ่นว่าอือ
ฝ่ายพระเสน่หา
ขี้ร้ายชาติพลายเลว
ขึ้นเสียงดังว่าอ้ายบ้า
เกรงคชายิ่งกว่าคน
จึงขี้ข้าชอบเสือกสน
ให้ตูดลายด้วยหวายตะพวน
ยืนปรับหูฟังสำนวน
ขยับหน่อยถอยออกมา
ชัดคุณเสนาะล้มถลา
ช้างพาออกนอกทุ่งปรัง
ชัดถูกวานขวานท้ายวัง
หลอโวงฟัดกระจัดกระจาย
เห็นคชรังทำวุ่นวาย
เสียงโฉ่ฉาวทั้งเฒ่าแก่
เหิดตะแคงป้องมือแล
ลมเปิดถุงพุ่งขึ้นบน
ทราบกิจจายิ่งร้อนรน
จับศาสตรามาทุ่งปรัง
ทราบว่าควาญไม่มรณัง
ออกเลยลามตามคชา
จะตามไปหมดเวลา
คิดถึงนากถูกตรากตรำ
อดข้าวปลาลมจะทำ
คชาทำเนียมคราวซื่อ
เราคดห่อไปให้หรือ
ขี้คร้านพาไปหาเปรว
แค้นคชาทำไหลเหลว
ก่อทุกข์เข็ญไม่เว้นปี

อ้ายนากจะเปนตาย
เช้ารุ่งวันพรุ่งนี้
ตริแล้วกี่นิทรา
อาทิตย์สถิตพื้น
หญิงชายที่หมายจะไป
คดห่อใส่เตาะแห้ง
ฝ่ายพระเสน่หา
ออกทุ่งมุ่งตากลม
ถามข่าวชาวแม่ค้า
เที่ยวพานายนากเดิน
ครั้นได้แจ้งคดี
บัวนางย่างหลาวๆ
แจ้งล้านกับปานผร้อ
ขึ้นถนนเห็นคชา
นายนากนั่งตากแดด
กรำกรากตากแดดฝน
ท่านพระยานึกปรารมภ์
ผ่อนผ้าไม่พันเอว
หนึ่งคืนกับสองงาย
เด็กๆ โห่เฮฮา
จำเริญได้ยินโห่
ชายหญิงวิ่งเก้กัง
ขุนพัฒน์พลัดลงคู
พรหมหงอกทิ้งจอกเหล้า
คุณเสนาะกับพรรคพวก
จุดดำตรงลำกล้อง
กี่ยังไม่แจ้งคดี
ต้องไปช่วยด้วยลูกปืน
ยินไก่กาสะดุ้งตื่น
ผ่านโลกล่วงส่งดวงแดง
ดูคชไกรริบจัดแจง
ผูกเชือกหิ้วเดินผิวลม
พร้อมบุตราและนายพรหม
คุยกันฉาวเป็นราวเดิน
เขาบอกว่าพลายจำเริญ
ทุ่งโพธิ์เด่จไม่เท่จกล่าว
ริบจรลีมาเปนราว
โดนขุนพัฒน์พลัดชายนา
ต่างหัวเราะกันฉาวมา
ยืนเล่นทรายในสายชล
หัวแดงแจดเหมือนไก่ลน
ขี่คอช้างนั่งห้างเปรว
เรียกนายพรหมว่าช่วยเร็ว
พรหมเห็นพ่อคลอน้ำตา
กินพระพายน่าเวทนา
หัวเราะลั่นสนั่นดัง
กี่วิ่งโผล่มาปึงปัง
ช้างรำงามาเกรียวกราว
ผู้ใหญ่หมู่วิ่งโพกขาว
ปล่อยผืดตูมทูมลงคลอง
ยืนแอบปลวกยกปืนจ้อง
ครอบแก๊บกรกสับนกยิง

ช้างตะพงมาลงงา
ผ้าถุงขาดรุ่งริ่ง
แถกผรอเสือกกอเตย
นายพรหมยิ่งร้อนร้าว
เป็นเหตุเพราะคุณเสนาะ
จึงไหว้วอนชาวบ้าน
น้ำกินรินใส่บอก
ต้มพวงผูกถ่วงไว้
แล้วลงจากพฤกษี
ไม่กรายเข้าใกล้ป่า
นายนากนั่งปากอ้า
คชรังยั้งเขย่า
ควาญคอขอเสี่ยงแห้ง
ช้างปลดกินหมดเหมง
น้ำลายไหลวดๆ
ล้มสูกที่ผูกแขวน
ยังแต่ลูกส้มไฟ
ส่งให้ควานคนขี่
เปลือกเยื่อไม่เหลือไหร
ด้วยอดสุดกดทน
ท้องลั่นขี้นทันที
นายนากกดปากตุม
ช้างพาเดินฝ่าเที่ยง
คอแห้งแขบแรงจาม
คชไกรลงในคลอง
เห็นน้ำใคร่จะลง
เยี่ยวแตกซ่าผุดได้วิ่ง
หญ้าพานน่องพลัดคลองลาว
ยืนปากเผยเด็กโห่ฉาว
สงสารพ่อทรมาน
พลอยให้พ่อออดอาหาร
ขอข้าวห่อผูกกอไม้
แขวนปลายกอกพอเอาได้
พลางดูช้างไม่วางตา
ฝ่ายคชี่เดินตรงมา
เกรงนากควาญจะยานเอา
เอื้อมมือคว้าได้แต่เงา
ฉุดกระชากใส่ปากเอง
เอื้อมมือแย่งจนลืมเกรง
นั่งปากโหว้งราวโพรงแลน
พอเห็นหมดร่ำปากแบน
เก็บกวาดกินหมดสิ้นดี
คชไกรเล่นอัปรีย์
สงสารนากหยากเต็มทน
เก็บจุกใส่ไม่ตกหล่น
ยันเอาเหม็ดเจ็ดแปดกลุ่ม
ตดฉูฉี่เปนควันกลุ้ม
เกรงส้มไฟจะไหลตาม
แดดร้อยเปรี้ยงนึกหยากน้ำ
ทำปากอ้าหน้าเหมือนจง
แกนั่งมองน้ำตาผง
ไปมึกเองนึกเกรงใจ

ครั้นจะขอต่อคชี
นึกด้วยปัญญาไว
แล้วทำเป็นร้องร่ำ
เผลอตัวมัวนิทรี
ตกลงจมคงคา
กรุณาอย่าฉุนฉิว
คชรังหยั่งใจรู้
ฉวยฟาดขาดติดหนาม
นากรีบรับขึ้นคลด
ส้มไฟไหลตามท่อ
เจ้าของนั่งท้องแหนว
เมตตาอย่าราคี
ช้างตักวาริรด
นายนากนั่งตรากตรำ
นายพรหมแทบเปนบ้า
น่าชังช้างจังฑาณ
ทำพิษเอาบิดา
ยืนร้องด้วยข้องใจ
กลับมาที่อาศัย
ครั้งรุ่งพระสุริศรี
แล้วจัดพังคชา
จึงมีวาทีสาร
เราป่าวพวกชาวบ้าน
ว่าแล้วส่งหอกมา
ออกมาหานายชาว
ชาวบ้านพลุกพล่านไป
ก็ไม่มีอะไรใส่
เปลื้องผ้าชัดลงนที
ว่ากรรมๆ ไม่พอที่
ลมพัดพาหอบผ้าปลิว
ไม่มีผ้าปกปิดผิว
ส่งมาให้เถิดพลายงาม
ว่าตาครูต้องการน้ำ
ส่งให้คนควาญบนคอ
ผ้าขาดหมดพอซุ่มศอ
ลงตามขาระมะนี่
พูดแผ่วๆ กับคชี
เพราะของแสลงใช่แกล้งทำ
เขลอขละหมดถึงปากถ้ำ
เปียกตรับๆ อับเชิงกราน
เห็นบิดานึกสงสาร
ของขูดายให้ส้มไฟ
ชั่วโมงกว่านั่งชี้ไหล
จนเวลาเข้าราตรี
ให้ร้อนใจด้วยบิดุรี
ท่านพระยาบัญชาการ
ให้บุตรานายนากควาญ
ว่าวันนี้รีบสีลา
ไปรับการจับคชา
พรหมรับพาด้วยดีใจ
แต่หัวเช้าไม่ร่ำไร
ต่างเดินออกนอกทุ่งปรัง

จะกล่าวชาวประชา
แก่เฒ่าโฉฉาวดัง
แม้ค้าก็พาของ
เทศแคละหอตะพาย
นายพรหมบุตรนากควาญ
หวังจักช่วยบิดร
เห็นพ่อบนคอช้าง
แข้งขาหลุหละเหม็ด
หญิงชายชาวประชา
นายพรหมยิ่งร้อนร่าว
ฉวยหอกออกยืนหัน
นายขาวหัวคิดดี
บ้างปีนขึ้นปลายตะโก
นายขาวคัดมังคุด
นายทองสองเมียผัว
บ้างเก็บกับข้าวเท
หมอเขียนขายยาลม
ร้อนๆ แก้อ่อนเพลีย
เกตุหมอกับพ่อหม้าย
ค้นคว้าตำราไขว่
แม่ค้าก็ปรุงเครื่อง
พวกเจ๊กหามชะถั่ว
พวกที่มีสตางค์
แวะเข้าร้านแม่ค้า
ที่ไม่มีสตางค์
อยากข้าวแสนเศร้าใจ
ทราบกิจจาอยากทัศนัง
ออกวางวิ่งทั้งหญิงชาย
ไปตั้งกองเสนอขาย
ไม่เคร่าใครยันไปก่อน
รีบทยานพากุญชร
มากระทั่งวัดโพธิ์เสด็จ
นั่งขาถ่างน้ำตาเล็ด
ส่งรสกลิ่นออกหมินคาว
ได้ทัศนาหัวเราะฉาว
ปล่อยช้างพังลึงลังดี
แล้ววิ่งดันขึ้นพฤกษี
ขึ้นไปนั่งปลายมังคุด
ตบมือโห่บนยอดสุด
กินทั้งยางเคี้ยวคางเย
ดันขึ้นครัวขี้คะเอ
ใส่เตาะหมากไปฝากเมีย
เชิญชื้อดมกันหัวเสีย
ส่งสตางค์มาเอายาไป
เข้านั่งใต้ร่มไทรใหญ่
ลงกระดานคูณหารมัว
กลอกหนมเบื้องไม่คิดกลัว
ยิสงขายได้ราคา
ไปดูข้างอยากข้าวปลา
กินมันหวานสำราญใจ
ยืนเกาคางน้ำลายไหล
แล่นไปกินดินปูนา

นายพรหมเที่ยวไหว้วอน
เห็นดูได้กรุณา
จำเริญแล่นเลี้ยวไล่
รำงามาปึงปัง
ช้างเหมียเสียกำลัง
ช้างพุงเลือดพุ่งแดง
ช้างพลายไล่ตามหลัง
แม่ค้าทิ้งถาดหนม
บ้างยังนั่งกินข้าว
สมเพทนายเกตุหมอ
พ่อหมายไร้คู่รัก
พอเหลี่ยวเห็นคชา
หมอเหตุฉวยได้ฝา
ดุดขอนลงนอนคู้
นายพรหมผู้บุตรา
ลงจากต้นพฤกษี
ขาวนั่งปลายมังคุด
ร้องเรียกบุตรนากควาญ
ช่วยกันตบมือโห่
คชีจับพิรุธ
มังคุดรากกระฉอน
นายนากเอื้อมมือคว้า
พรหมบุตรฉุดมือพ่อ
ช่วยลากนายนากพ้น
เบื้องล่างล่อช้างพลาย
คเชนทร์เผ่นราวี
โปรดผันผ่อนอย่าฉาวฉ่า
สงสารพ่อจะมรณัง
จนมาใกล้คชาพัง
ตะลึงโลดกระโดดแทง
หยองเท้าหลังล้มตะแคง
ลุกขึ้นวิ่งราวลิงลม
ส่วนอิพังพงตัวกลม
วิ่งปีนป่ายขึ้นปลายปอ
ยินเสียงฉาววิ่งทุ่มห่อ
กำลังไสใช้ชะตา
เผ้าไข้ชักเกณฑ์ภรรยา
โดดข้ามหัวตาขรัวครู
เป่าตำราวิ่งรุมรู่
ตำราศาสตร์ศูนย์ฉาดดี
เคล้าน้ำตาแค้นคชี
เดินหัวปรำด้วยรำคาญ
เห็นพรหมสุดจะสงสาร
ขึ้นมายังปลายมังคุด
ดังฉาวโฉ่ไม่ยั้งหยุด
โลดตะพงมาลงงา
ระเนนนอนห้อยสาขา
ฉวยกิ่งยานผ่านขึ้นบน
นายขาวคลอเข้าอิ่กคน
จากช้างพลายสบายดี
ให้แล่นไล่ออกจากที่
ไม่ห่วงควาญทะยานตาม

ไล่หาประชาชน
ส่วนว่าคนทั้งสาม
ช่วยกันคลอนายนาก
แล้วผูกกระดึงผ้า
เหล่าพวกดูคชา
พรหมพล่านรำคาญเคือง
รีบพาเข้ามาวัง
ปวดกระดูกดังถูกปืน
พรหมเข้านั่งเคล้าเส้น
ค่อยสบายวายทุกข์เข็ญ
จะกล่าวชาวโพธิ์เสด็จ
พากายเที่ยวซุกซน
แม่หม้ายมีลูกอ่อน
เด็กๆ พวกรื่นๆ
ลุงดำนั่งยนหมาก
พอเหลี่ยวเห็นคชวัน
คลำหาลูกตาเหลือก
มาเสี่ยต้าพ่อเฒ่า
ที่เพิ่งมีเมียใหม่
พาตัวกลัวช้างพลาย
อาศัยในวัดวา
ที่งอมแก่ผอมเหลือง
สงสารนางหนูพวบ
เจ็บท้องนอนร้องเทือน
แล่นเข้าไปบีบท้อง
หรือว่าเจ็บพุงขี้
ก็ออกพ้นจากอาราม
เห็นช้างไปเสียไกลตา
ลงมาจากปลายพฤกษา
หามหนีช้างวางเข้าเมือง
จวนเวลาก็กลับเปลือง
ขอบใจขาวราวจะกลืน
นายนากนั่งตาไม่ลืน
สองเขาเคล็ดเข็ดข้อเอ็น
น้ำมันเคล้นทั้งเช้าเย็น
ประกอบยารักษาตน
ต่างขามเข็ดไปทุกคน
คาดหอห้างนอนค้างคืน
พาลูกซ่อนใต้กองฟืน
ลากพ่อเฒ่าเข้าไร่มัน
ทิ่มกับสากจนหัวสั่น
ทุ้งยนปรูดฉูดดึงดาว
พลัดลงเกลือกเด็กร่ำฉาว
อย่าห่วงยนตนจะตาย
ทิ้งเมียไปอุ้มแม่ยาย
หลีกหนีช้างวางเข้าเมือง
ชิงข้าวปลาเด็กกินเปลือง
เด็กทิ้งไว้ให้เฝ้าเรือน
พุงประจวบด้วยครบเดือน
นายคงผัวขลุกขลั้วดี
เป็นไรร้องจงบอกพี่
เพราะเกรงช้างจึงคร่างครวญ

นางเมียร้องด่าอึง
เจ็บเกินเจ็บปวดมวน
อย่ามัวนั่งบิบครรภ์
นายคงยิ่งตกใจ
แล่นเข้าไปบีบท้อง
น่าเกลียดพุงอัปรีย์
ไม่รู้ที่จะชวนใคร
ยินเมียคราง เสียงสั่น
ถึงเรือนหมอตำแย
ป้าจันตื่นสะดุ้ง
อุ้มหลานยานล่องแมว
ยินคนดังบนเรือน
ขึ้นไดชิดไฟวอ
ยังหิดเดียวถูกด่า
มาดีหรือหนีช้าง
นายคงบอกกระแสร์
อย่าช้าเร็วป้าหมอ
นายคงไม่พูดยุ่ง
ถึงนั่งคงตั้งราด
ตำแยไม่แชเชือน
รวบพุงทุ้งข้อศอก
ป้าจันเหยียบปั้นเอว
จ้างเด็กใส่แลทาง
พลางนั่งอาราธนา
กาดครูหมอตำแย
นายคงนั่งต้มน้ำ
คนทะลึ่งพูดให้กวน
ใช่จะเหมือนกันเมื่อไร
หาป้าจันมาไวๆ
ปากเป่าพุงวิ่งยุ่งดี
แล้วมามองดูคชี
ยิ่งเจ็บรุกกว่าทุกวัน
เป็นเพื่อนไปหาป้าจัน
ปิดตาวิ่งทุ่มทิ้งพุง
หอบหอแหเรี่ยกปากยุ่ง
นึกว่าช้างมาง้างเรือน
ออกเดินแซ่วตามแสงเดือน
ค่อยหวานใจไคลเข้ามา
ทักว่าออคงบินหลา
สัปดนหลอกคนแก่
อย่าอำพรางบอกให้แน่
ว่าเมียฉันมันเจ็บพุง
จันว่ารอพอให้รุ่ง
ยกใส่บ่าแบกมาเรือน
เงินสามบาทไม่พักเตือน
เร่งทารกให้ตกเร็ว
พวกร่ำก็อกนึกถึงเปรว
พอรุ่งรางสว่างมา
แม้นเห็นช้างมาบอกป้า
มือไหว้เวียนจุดเทียนตาม
เชิญค้าแม่ออกให้งาม
ส่วนป้าจันนั้นลายยา

กำลังกวนโอสถ เด็กมาปดว่าช้างมา
ป้าจันทุ่มถ้วยยา ฉกเงินราดวิ่งพลาดได
เยี่ยมแตกแถกเซ็ดๆ ร่ำเหมือนเป็ดเจ็บพุงไข่
นายคงครุบรังไก่ ยกใส่บ่านึกว่าเมีย
ไปถึงได้ครึ่งทาง เห็นสอบฟางยืนหน้าเสี่ย
ฝ่ายข้างนางพวบเมีย แถกติดล่องลูกกองเอ
เอ้ระโห้ชาวโพธิ์เด่จ เบ็ดเตล็ดยังถมเถ
จะเก็บมาทั้งเพ ให้หมดเพลงก็เกรงภัย

ฉบับ ๑๒

ฝ่ายพระเสน่หาอาลัย ทุกข์ถึงคชไกร
จะได้ผู้ใดแทนตัว
อ้ายนากก็ไม่ใกล้กลัว ขี้ขึ้นอยู่หัว
แทบจะลอกคราบหลาบตาย
อ้ายเนียมก็เกือบอันตราย ครั้งอยู่ลายสาย
ทองห่อพังหรอขาดใจ
อ้างจางก็ม้วยบรรลัย อ้ายอินสิ้นใจ
ได้ใครเปนผู้ดูแล
วานนี้เข้าไร่อ้ายแข ที่บ้านทุ่งแย้
แต่ไม่ได้ข่าวร้าวราน
ความดีก็มีหลายประการ ครั้นจักประหาร
ให้ม้วยก็นึกเสียสดาย
ไม่ทำให้ใครเสียหาย นอกจากคิดร้าย
มันจึงทำลายชีวี
คิดยุ่งจนรุ่งราตรี นึกได้ทันที
อ้ายหนูชาวบ้านขุนพัง

พักบ้านบัวนางข้างวัง ลองดูสักครั้ง
คิดแล้วจึงสั่งหาตัว
นายหนูพักอยู่บ้านบัว นั่งเล่นโปถั่ว
ต่อมือขุนพัฒน์หมัดแทง
ยินคนท่านพระยามาแจ้ง รีบแจกเบี้ยแจง
ออกสองถูกขุนเต็มตู
รวบเงินวิ่งโลดโดดผรู ขุนเหิดคอดู
เอวเป็นตัวถอดคอยาว
นายหนูเข้าประตูทอดก้าว มาถึงกราบท้าว
ท่านพระยายักคอยอยวน
เล่าเรื่องคชีถี่ถ้วน พูดแต่พอควร
หนูชวนเพื่อนชายนายแพ
ถือไหใส่เหล้าเถ่าแก่ ตรงไปทุ่งแย้
เห็นช้างอยู่ในใสอ่อน
เดินเหรงนึกเกรงกุญชร แอบต้นขี้หนอน
ไม่ทำลบหลู่ดูเบา
ชูไหชี้งใส่น้ำเมา พูดเสียงเบาๆ
มาเอาน้ำชุบพระอินทร์
ใช่กล่าวกลับหลอกปลอกปลิ้น พูดพลางทางริน
ช้างยินคำหนูบูชา
อยากเหล้าเดินเข้ามาหา หนูรินสุรา
ใส่บอกตรอกใส่หมดเท
ช้างเมาน้ำกลั่นหันเห เดินหัวโซเซ
ชาวบ้านจีนไทยไชโย
จูงงามาเทียบตอตะโก คนตบมือโห่
หนูขึ้นขี่คอดีใจ

นายแพตาแหเกรงภัย ไม่กล้าเข้าใกล้
ส่งขอสั่นทึกนึกเปรว
หนูกลัวเตรียมตัวเร็ว ๆ รั้งพัดรัดเอว
พูดกับกุญชรอ่อนคอ
ไปเมืองอย่าเคืองเลยพ่อ ทำการติดต่อ
รับโวงแล้วกลับขุนพัง
คชรินทร์ยินว่าน่าฟัง ค่อยคลานหายคลั่ง
ใจอ่อนถอนเท้าเข้าเมือง
ท่านออกเยี่ยมประตูรู้เรื่อง เห็นพลายหายเคือง
ชมหนูบูชาผ้าไตร
ชาวประชาสาธุอวยชัย หนูโซมคชไกร
รับโวงแล้วกลับขุนพัง
พูดแต่ย่นย่อพอฟัง หนูเลี้ยงคชรัง
ระวังวาจาพาที
ต่อมาราวห้าหกปี เมื่อวันจะมี
เหตุร้ายมีชายหนึ่งมา
ชื่อพุ่มพูดหรอยร้อยท่า ชาติหกเหมือนหญ้า
พูดอะไรไม่ใครเชื่อคำ
ถือขวดเหล้าห้างค่างดำ มาเปนประจำ
สินจ้างขอช้างชักเรือ
หนูฟังพุ่มถึกนึกเบือ ไม่เชื่อกับเชื่อ
ถ้ารวมบวกเข้าเท่ากัน
พุ่มสบถเสริมซ้ำคำมั่น เรือถึงคามัน
เหล้าไหหนึ่งใส่ให้เต็ม
หนูหลงลูกไม้ไล่เล็ม ทั้งหวานทั้งเค็ม
เชื่อสนิทไม่คิดระแวง

รีบขึ้นคชาหน้าแดง ถึงควนนางแร้ง
เห็นเรือใหญ่ยาวเก้าวา
ช้างอื่นหากขืนแข้นพา สองแรงคชา
จึงจะพารอดลากจากควน
หนูไม่พึมพำทำกระบวน สองแรงต่างชวน
คัดเรือขึ้นตั้งรังรึง
เชือกอวดนวดชักชักขึง นวดเคล้นเส้นตึง
เสร็จแล้วมาวอนคชี
บอกความตามพุ่มพาที ช้างนึกปิติ
หวังได้กินเหล้าเข้าตัง
ชักโดนแง่หินดินพัง หลักตอรอรั้ง
รื้อรากลากทับยับเยิน
ติดขัดงาคัดพาเดิน พอตะวันตกเนิน
ถึงบ้านพุ่มปลิ้นลิ้นแมว
มุ่งเอาเคหาตาแจ้ว พุ่มวิ่งทิ้งแถว
หวังคิดบิดราดคาดไก่
ช้างดึงเข้าถึงบันได ไม่ยอมให้ใคร
แก้ตัวงาเสยเกยชาน
นายหนูหยังรู้อาการ พุ่มเอาน้ำตาล
ทาลิ้นปลิ้นเราตั้งแดง
เห็นช้างยืนรอคอแขง ไม่กล้าเข้าแย่ง
ออกเดินตามพุ่มทุ่มเรือ
แอบต้นพฤกษาตาเสือ เหือไหลในเสื้อ
ชวกเหือย้อยไหลไคคาว
ช้างยืนฟัดงวงท้วงเหล้า ยื่นคอรอคร่าว
เห็นเจ้าของเรือนเชือนแช

แผดร้องก้องเสียงเปรี้ยงแปร้ เสยงาชะแป
นางเปียเมียพุ่มทุ่มรัง
นายพุ่มแอบซุ่มรุกขัง ยินเสียงช้างดัง
ปีนขึ้นต้นแคแลไป
คชารำงาแกว่งไกว เห็นไม่ได้ไหร
คชไกรลงงาผ่าเรือ
ร้าวรั่วหัวท้ายไม่เหลือ งวงชะงาเถือ
ฉีกซัดเหย้าเรือนเปื้อนปน
ลายรังที่บังร่มฝน ออกเดินเวียนวน
หาหนูพบพุ่มปลายแค
โถมแรงแทงไม้ไว้แผล หนูเหิดคอแล
วิ่งผรูดไม่พูดกับใคร
เข้าวัดขุนพังตั้งใจ เตรียมหาผ้าไตร
บวชตัวเพราะกลัวคชี
ยอมกายจนวายชีวี ไม่นึกสึกชี
เดียวนี้ชีวังยังอยู่ (พ.ศ.๒๔๙๗)
สีกาเรียกว่าพระหนู แก่ตัวหัวคู้
อายุราวเจ็ดสิบปี
พิปรายกล่าวฝ่ายคชี ลงงาราวี
พฤกษ์หับยับทับดิน
พุ่มขาดชีวากากิน สาบคาวเน่าหมิน
โทษปลิ้นช้างให้ชักเรือ
อวดแรงแขงคู่สู้เสือ สูญเรือนเสียเรือ
ตัวตายฉิบหายหมดดี
พิปรายกล่าวฝ่ายคชี หลีกพรากจากที่
เที่ยวหาหญ้าน้ำตามสบาย

ชาวบ้านขุนพังทั้งหลาย รู้นิสสัยพลาย
ต่างไม่พรั่นตัวกลัวภัย
บูชาสุราเมรัย วันละไหสองไห
คชไกรเมามัวหัวปรำ
เมาเหล้าแต่เช้าชั่วค่ำ เด็กเข้าลูบคลำ
ที่กล้าเหยียบงาขึ้นคอ
จิ่นไทยสรรเสริญเยินยอ ผลผักสักกอ
ไม่จ่อจับต้องของใคร
กล้วยแตงเด็กแบ่งให้ไป อิ่มรุ่งพุ่งใส
จิ่นไทยเมตตาปรานี
ฝ่ายพระเสน่หามนตรี รู้เรื่องคชี
ตรองตริครวญคร่ำรำคาญ
อยู่ไหนทำฉาวร้าวฉาน แทงหมอหลอควาญ
กึ่งพาลกึ่งปราชญ์ชาติครู
โกงมีดียังฟังอยู่ ใครร้ายมันรู้
ใครสู้มันเสียบเปียบเดียว
นึกมาให้น่าหวาดเสียว ปลิดลิวนิ้วเดียว
ตามที่ข่าวดังฟังยิน
ขุนพังลือทั้งทั่วถิ่น เพราะถูกพุ่มปลิ้น
คชรินทร์จึงลงอาญา
เดียวนี้ขาดผู้รักษา หนูควาญคชา
ก็ละเพศบวชสวดมนต์
ด้วยเกรงคชาพาตน บำเพ็ญกุศล
หาผลทางเนกขัมมา
ต่อไปได้ใครรักษา นิ่งนึกตรึกตรา
ตัดว่าจัดได้คนดี

ชื่อปานอยู่บ้านโพรงหมี สังกัดเลขที่
หมู่สี่ตำบลท้ายเภา
นายปานอ่านคำสำเนา เร็วรีบมาเอา
กุญชรไหว้วอนคชา
จับได้สมความปรารถนา จากขุนพังมา
ถึงบ้านโพรงหมีดีใจ

ราบ ๒๔

ตอนสิ้นอวสาน ช้างอยู่ด้วยปาน ไม่นานเท่าไหร่
วันหนึ่งนำช้าง ไปวางป่าไผ่ ระยะทางไกล
กว่าจะถึงครึ่งวัน
อ่าวควนนกหว้า สมบูรณ์น้ำหญ้า มากมายหลายพันธุ์
ใกล้บ้านควนแดง เขตแขวงต่อกัน สัตว์ร้ายหลายหลั่น
เสือสีห์หมีกวาง
ปานปล่อยคชา ใส่ปลอกเท้าหน้า แล้วกลับต้นทาง
พักบ้านควนแดง นายแจ้งนายจ่าง เห็นปานรวยสตางค์
ชวนเล่นไพ่พนัน
ลงปี้ละสองบาท ใครเบี้ยเจงขาด ห้ามการติดพัน
หกขาคู่สอง เลือกซองตรงกัน ปานลักไม่ทัน
แพ้ฉาดชาติชวย
ติดเพื่อนรุงรัง นั่งเหมือนมุดสัง ใครดังก็ไม่หวย
ทั้งค่ำทั้งเช้า คอยคร่าวล้างถ้วย เพื่อนเอาเปลือกกล้วย
กิดออกนอกวง
หัวเราะคลักๆ นอนเฝ้าสาดกัก เพื่อนบอกอานิสงส์
จ่างด่าแจ้งดัง นั่งฟังหมือนจง จำเริญเดินดง
ตัวเดียวเที่ยวไป

มีลูกช้างเถื่อน สองช้างพลัดเพื่อน เดินผาป่าไผ่
ถึงควรนกหว้า เห็นพระยาคชไกร สองลูกช้างไพร
จับกลุ่มรุมแทง

จำเริญคชา ปลอกติดเท้าหน้า ล้มขวางกลางแปลง
ทับตอคอพับ ปอดตับหวะแหว่ง แก้มคอตอแทง
ดับดิ้นสิ้นใจ

ข่าวลือกระฉ่อน ช้างเจ้านคร วายวางกลางไพร
ไม่ถึงที่ม้วย ตายด้วยปานไล เพราะห่วงดูกไก่
คชไกรจึงตาย

อ้ายปานโพรงหมี ใครๆ ก็รู้ดี ยังขี้กับไส้
เบาเหาเบาเตง นักเลงปอไพ่ ไหนจะเลี้ยงช้างได้
ใช้ไม่แลใคร

จำเริญคชา ใช่ช้างธรรมดา เปนมหามงคล
มาบรรลัยลาญ เพราะปานสัปดน ล้มตายวายชนม์
ทุกคนเศร้าใจ

เรื่องของสังขาร จะโทษโกรธปาน ใช่ที่จะปราศรัย
ว่าโดยธรรมา เวราชัดให้ สร้างกรรมทำไว้
จึงต้องใช้กรรม

ช้างเคยฆ่าคน จึงได้รับผล เพราะตนกระทำ
ถูกช้างเถื่อนฆ่า เวราชักนำ ได้รับผลกรรม
ช้างทำไว้ก่อน

ผู้ฟังผู้อ่าน ยลเยี่ยงคชสาร เป็นอุทาหรณ์
กรรมยังตามติด พึงคิดสังวรณ์ กรรมคือตัวหนอน
เกิดไข่ในกาย

รูปคือสังขาร รับผัสสาหาร หนาวเหน็บเจ็บไข้
ชั่วหนีดีทำ ควรบำเพ็ญไว้ ใครจะรู้วันตาย
ดุจพลายจำเริญ

มัจจุโรโอหัง มาขยี้ชีวัง กำลังเพลิดเพลิน
ไม่ถึงคราวจะม้วย เหตุด้วยเผอิญ ช้างป่ามาเผชิญ
ทับตอมรณา

ได้อยู่ดูโลก เคล้าคลุกทุกข์โศก ร้ายปีกว่า ๆ
ชาวบ้านหญิงชาย สดายคชา ช้างสิ้นชีวา
พ.ศ.สองพัน

สี่ร้อยเจ็ดสิบเก้า ปีฉลูระดูหนาว เดือนอ้ายวันจันทร์
นับว่าอวสานต์ นิทานคชวัน สารัมสัมพันธ์
อภินันทนาเอย

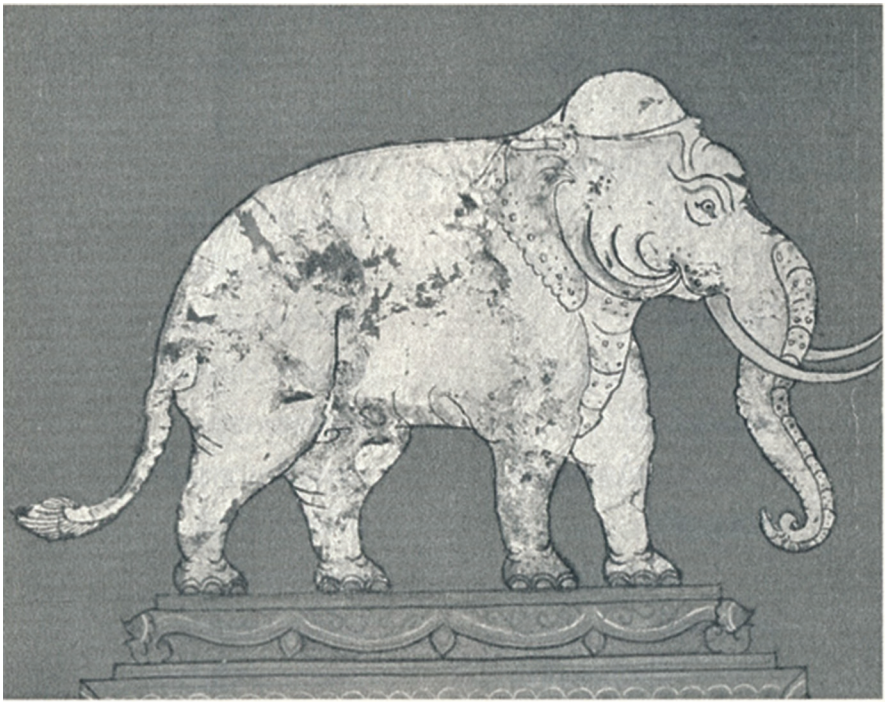

พลายจำเริญ

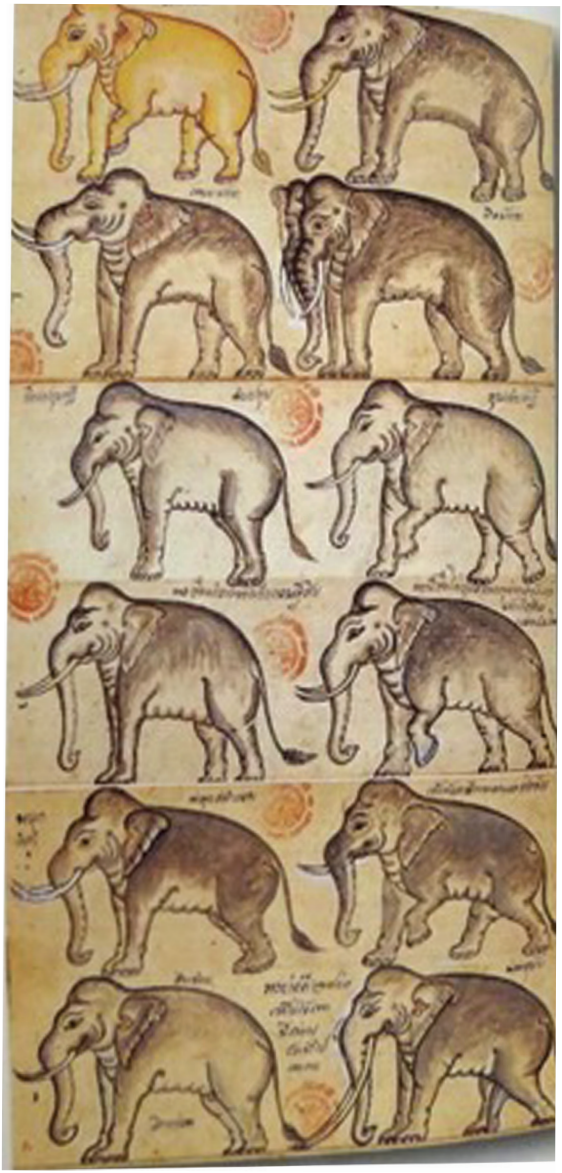

นะมา โสภาพงษ์
ภาพ/เรื่อง

ภาพช้างศุภลักษณ์หน้าต้น ที่ ๒๙-๓๔

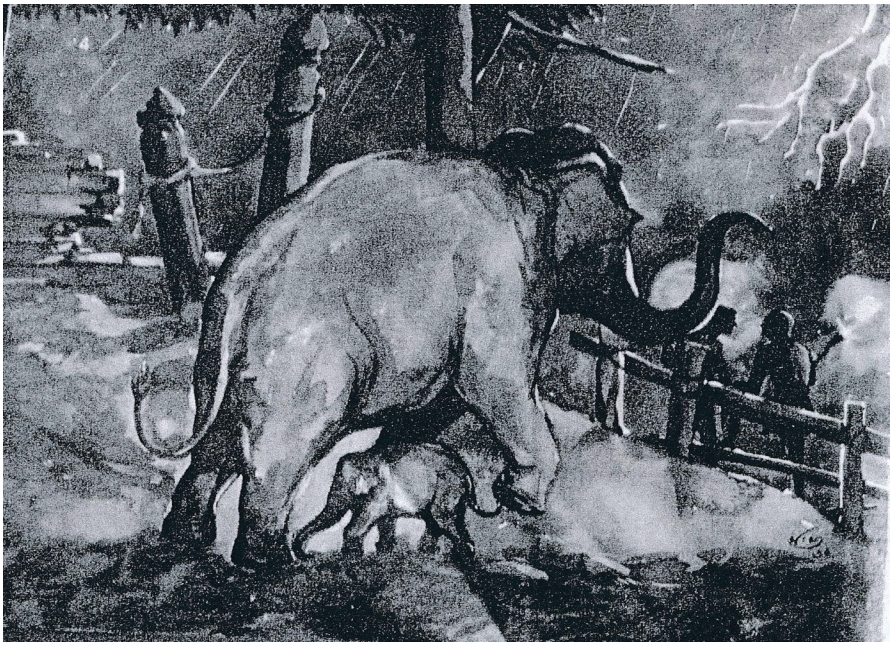

พลายจำเริญ

นะมา โสภาพงษ์ : ภาพ/เรื่อง

เย็นวันนั้นท้องฟ้ามืดครึ้ม และในเวลาต่อมาฝนก็ได้ตกลงมาอย่างหนัก เจดีย์ยอดทองและวิหารหลวงในวัดโรงช้างซึ่งเคยสุกใสเปล่งปลั่ง เมื่อกระทบกับแสงยามบ่ายอันมืดมิด เพราะสายฝนได้บดบังเสียจนหมดสิ้น กลุ่มต้นประดู่ใหญ่ที่แผ่กิ่งก้านร่มครึ้ม ก็ซวนเซไปกับสายลมที่แรงจัด พร้อมกับสลัดน้ำฝนที่เกาะอยู่บนใบ ร่วงพรูลงสู่พื้นดิน ส่งเสียงดังซู่ซ่าคลุกเคล้ากับเสียงลมที่พัดกรรโชกอย่างแรง ฟ้าก็ส่งเสียงคำรามดังสนั่นสะท้อนก้องอยู่กับก้อนเมฆฝนสีเทาแก่ สายฟ้าก็แลบเป็นสายพุ่งกระจายฉายแสงเจิดจ้าลงสู่พื้นดิน ครั้งแล้วครั้งเล่า จนพระอาทิตย์ลับจากยอดเขาหลวง

ทุกชีวิตเข้าหลบอยู่ในที่ที่ปลอดภัย แสงสว่างจากตะเกียงดินเผารูปไข่เป็ด ซึ่งบรรจุไว้ด้วยไขมันสัตว์เป็นเชื้อเพลิง มีไส้ตะเกียงทำจากผ้าขี้ริ้วฟันเป็นเกลียวเล็ก ได้ถูกจุดขึ้นทุกบ้านทั่วย่านละแวกนั้น บ้างก็ยกตะเกียงไปแอบไว้ข้างฝา บางบ้านที่มีเด็กเล็กๆ ต้วงนั่งล้อมตะเกียงอยู่ ก็ช่วยกันเอามือป้องลมเพื่อป้องกันตะเกียงดับ เพราะถ้าตะเกียงดับลงแล้วจะเป็นเรื่องยุ่งยากที่จะต้องตะบันไฟกันจนเมื่อยมือกว่าที่จะจุดขึ้นมาใหม่ได้

คบเพลิง ๒ ดวง ส่องแสงสว่างจากผู้ถือ ๒ คน ที่วิ่งฝ่าสายฝนจากตัวบ้านไปสู่โรงเรือนที่สร้างขึ้น มีขนาดสูงใหญ่ในวัดโรงช้างซึ่งเป็นวัดร้างโบราณ เจ้าพระยานครได้ทำเป็นที่เลี้ยงช้างเพื่อไว้ใช้งาน ออกศึก และต้อนรับเจ้านายที่ไปจากบางกอกถึง ๔๘ เชือก

“ทองดี แกเข้าไปส่องไฟดูใกล้ๆ หน่อยสิ ข้าว่าอีพังหงส์มันออกลูกแล้วแน่ๆเลย ” ตาคำพูดด้วยความมั่นใจ

“ข้าไม่กล้าเข้าไปดูหรอก ถึงแม้ข้าจะเป็นควาญคอยฝึกมันให้หมอบคลาน กราบไหว้ และตักบาตรทุกเช้าก็ตาม” ควาญทองดีตอบด้วยเสียงเรียบๆ

ร่างดำทะมึนใหญ่ยืนส่ายหัวไปมา ชี้งวงมาที่นายทองดีผู้เป็นควาญบนพื้นดินใต้ท้องพังหงส์มีลูกช้างตัวน้อยเคลื่อนไหวอยู่

“ข้าอยากรู้ว่าลูกของมันตัวผู้หรือตัวเมีย ตอนเช้าเราจะได้ขึ้นไปกราบเรียนเจ้าพระยานครให้ท่านทราบ”ตาคำพูดด้วยความกระวนกระวายอยากรู้

“ข้าว่ารอไว้ให้สว่างก่อนดีกว่า ท่าทางมันหวงลูกของมันมาก” ควาญทองดีทัดทาน แล้วทั้งคู่ก็วิ่งฝ่าสายฝนกลับบ้าน แสงคบเพลิงทั้งดวงก็ดับวูบลง ทุกสิ่งเข้าสู่ความเงียบจนรุ่งเช้า

พังหงส์ตกลูกออกมาเป็นช้างพลาย เจ้าพระยานครรักและหวงแหนมาก เพราะเจ้าพลายน้อยตัวนี้มีลักษณะเป็นมงคลที่เป็นช้างสงคราม คือมีกายสีดำนิล เล็บดำ ขนทวน และมีหางเป็นพวงยาวกวาดดิน ช้างลักษณะนี้จะต้องนำทูลเกล้าถวายพระมหากษัตริย์ขึ้นระวางเป็นช้างหลวง แต่เจ้าพระยานครต้องการปกปิด ใครนำความลับไปเปิดเผยจะถูกทวนหลังด้วยลวดหนังและจำตรวนโดยไม่ถอดถอน

แม้จะปิดบังซ่อนเร้นไว้อย่างไร ความลับก็ยังรั่วไหลอยู่ดี เจ้าพระยานครก็หวาดผวาต่อพระราชอาญาโทษฐานกบฏ จนเวลาล่วงมาได้ปีเศษ เจ้าพระยานครก็เริ่มทำตามความคิดที่แยบคายทันที โดยให้ถอนขนหางที่เป็นพวงของเจ้าพลาย ออกให้เหลือเป็นรูปก้างปลาเหมือนกับช้างทั่วไป แล้วเอาน้ำมันเสือทาตรงที่ถอนขนเพื่อไม่ให้ขนใหม่งอกออกมาอีก และได้สั่งให้ขุนทิพย์พิมลจากแขวงสุชลมาพบ

เมื่อขุนทิพย์พิมลรอนแรมมาถึง เจ้าพระยาก็สั่งกำชับฝากฝังให้นำลูกพลายไปเลี้ยงทันที

“ท่านขุน ถ้าใครถามให้กระจายข่าวว่า ลูกพลายนี้เกิดจากช้างบ้านนี้เอง แม่ของมันชื่อพังนุ้ย จงรักมันให้เหมือนกับที่ข้ารัก และทุกสิ่งทุกอย่างให้ถือเป็นความลับ”

ขุนทิพย์พิมลรับคำ และพรากลูกพลายน้อยนั้นจากอกแม่ของมันไป ขุนทิพย์พิมลเดินนำเจ้าพลายน้อยบุกป่าลัดเลาะ มาตามทางเล็กๆ ขึ้นเขาลงห้วยจนถึงเขตสุชล สนุกสนานตลอดทางตามประสาคนรักสัตว์ ด้วยความซุกซนขี้เล่นของลูกช้างนี้เองที่ทำให้ขุนทิพย์พิมลรักและสงสารมันมาก

“แม่พลอยเอ๋ย เราได้ทำตามที่ท่านพระยานครท่านสั่งมาเรียบร้อยแล้วนะ ฉันขอตั้งชื่อให้เจ้าลูกพลายน้อยว่า “จำเริญ” เพื่อเป็นมงคลนาม

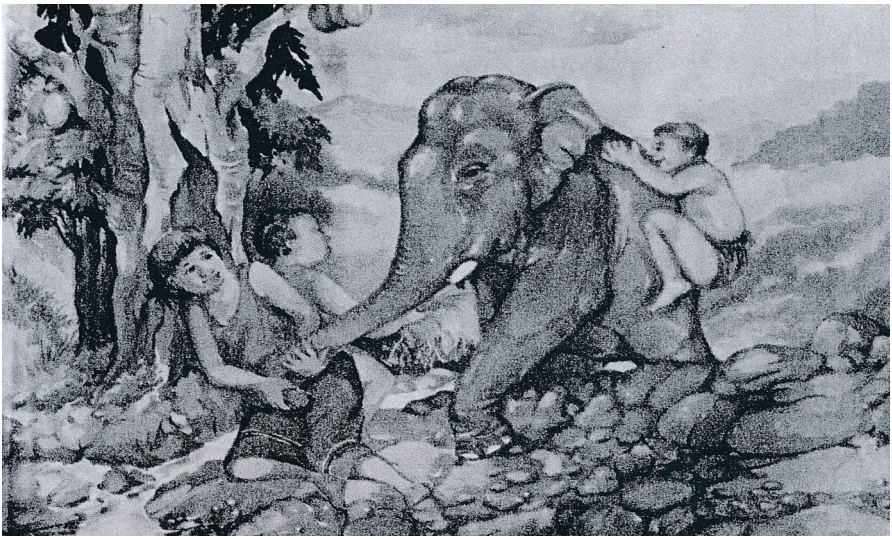

กับมัน” ท่านขุนบอกกับแม่พลอยภรรยา ในวันแต่งการสมโภชรับขวัญอันเอิกเกริก โดยมีแขกเหรื่อมาร่วมงานกันเต็ม ทั้งลานบ้านอันกว้างใหญ่ของท่านขุนทิพย์พิมล ประสบเหมาะกับวันนั้นพลายจำเริญอายุได้ ๓ ขวบพอดี

เวลาล่วงเลยมา ๒ ปีเศษ ขุนทิพย์พิมลแสนจะยินดีที่แม่พลอยคลอดบุตรหญิง มาคนหนึ่งและเป็นบุตรคนแรกเลยตั้งชื่อว่า “จำรัส” เพราะต้องการให้คล้องจองกับชื่อช้าง “จำเริญ”

เมื่อจำรัสเจริญวัยขึ้นมา ก็ได้เป็นเพื่อนกับพลายจำเริญ ร่วมเล่นกินนอนกันสนิทสนมรักใคร่เป็นพิเศษ จนมีคนกล่าวว่า คนและสัตว์คู่นี้รักกันเหมือนลูกแฝด พลายจำเริญนั้นมีอิสระตั้งแต่เล็กจนโต ไม่เคยตกปลอกผูกล่าม ไม่เคยทำลายข้าวของใครๆ มันรู้จักเด็กทุกคน และชอบวิ่งไปเที่ยวเล่นทุกๆ บ้านในละแวกนั้น มันชอบความอ่อนหวาน และจะแสดงอาการโกรธจัดเมื่อใครพูดโกหกกับมัน

ในเวลากลางคืน พลายจำเริญจะนอนอยู่หน้าบันไดบ้านขุนทิพย์พิมล คอยเป็นยามเฝ้าบ้านให้เป็นประจำตั้งแต่เล็กจนโต

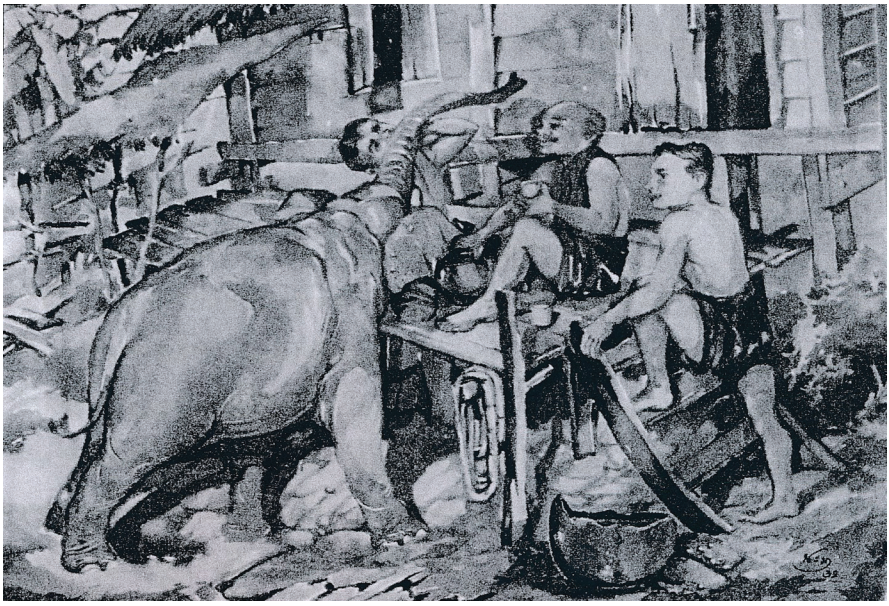

ขุนทิพย์พิมลเป็นคนใจกว้างมีเพื่อนฝูงมาก ทุกเย็นที่ชานบ้านจะมีเพื่อนหลากรุ่นมาร่วมตีวงดื่มเหล้าเป็นที่สำราญกันทุกวันจนมืด ฝ่ายแม่พลอยก็มีหน้าที่จัดหากับแกล้มรสจัดๆมาสมทบ

“ข้าไม่อยากจะพูด แต่กับพวกเอ็งข้าจะพูดให้ฟัง ข้าโชคดีตั้งแต่ข้ารับเจ้าพลายจำเริญมาไว้ที่บ้าน” ท่านขุนพูดพลางยกขันใส่เหล้ากรอกเข้าปากครึ่งขัน “ข้าได้ช้าง ได้ลูกสาวและได้ที่ดินเกือบร้อยไร่ ต่อไปข้าจะฝึกเจ้าพลายจำเริญให้เล่นกายกรรมอีกคอยดู ”

ท่านขุนเริ่มหน้าแดงคุยโวกับพวกขี้เหล้าในวง

ทันใดนั้นพ่อพลายจำเริญก็ยื่นงวงส่งเสียงฟิดๆ ทำตาละห้อยวางบนตักท่านขุน เป็นเชิงขอชิมหน่อยได้ไหม ขุนทิพย์พิมลจึงป้อนเหล้าให้ลองแรกๆก็เพียงเล็กน้อย แต่พอนานวันเข้า ทำเอาทั้งคนทั้งเดรัจฉานเป็นนักเลงเหล้าคอทองแดงติดเหล้ากันงอมแงม ตกเย็นพ่อพลายจะมายืนรอกินเหล้า

อยู่หน้าชานเรือนทุกวัน วันไหนท่านขุนไม่ตั้งวงพ่อพลายจะไปขอเหล้ากินที่ร้านในตลาด โดยที่ท่านขุนได้สั่งไว้ให้กินก่อนจ่ายทีหลัง

เย็นวันนั้นอากาศสดใส ดวงอาทิตย์กำลังจะลับยอดเขาใหญ่ ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากบ้านท่านขุนทิพย์พิมลมากนัก แสงแดดยามเย็นส่องลงมาที่ลานหน้าบ้านท่านขุนเจิดจ้า สลับแสงด้วยร่มเงาไม้ใหญ่ทอดยาวบนพื้นดินเป็นช่วงๆ วันนี้ทั้งคนและช้างต่างกระชุ่มกระชวยด้วยฤทธิ์เหล้าที่หมดเกลี้ยงลงร่วม ๒ ไห วงเหล้าเริ่มคึกคักหลังจากที่นั่งสงบเสงี่ยมอยู่นาน

“ไหนพี่ขุนเคยบอกว่า จะเล่นกายกรรมกับช้าง แล้วเมื่อไหร่จะแสดงสักที ฉันอยากจะดู” หมื่นเห็ดพูดทวงสัญญาในวงเหล้า

“ก็ได้ พวกแกคอยดูก็แล้วกัน” ท่านขุนพูดพลางลุกขึ้นจากวง เอาผ้าขาวม้าเช็ดหน้าแล้วพันรอบสะเอวทับผ้านุ่งจนแน่น ก้าวลงจากชานเรือนไปยังพ่อพลายซึ่งยืนส่ายหัวขยับงวงรออยู่ ที่ลานบ้าน เด็กๆที่เป็นเพื่อนกับพ่อพลาย เมื่อรู้ข่าวก็ชักชวนกันวิ่งมาล้อมวง มุงดูกันรอบลานบ้าน

พ่อพลายวิ่งไปหาไม้ดุ้นใหญ่ขนาดกระชับงวง กวัดแกว่งวูบวาบวิ่งตาเขียวเข้าหาพ่อขุน ฝ่ายพ่อขุนเหลือบไปเห็นไม้ฟืนขนาดเหมาะมือที่พิงอยู่ใต้โคนไม้เลยหยิบมากระชับแน่นทั้งสองมือ แล้วทั้งคู่ก็วิ่งเข้าประจันหน้ากันแบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน ทันใดนั้นเองพ่อพลายก็ใช้ไม้ที่อยู่ในงวงฟาดไปที่พ่อขุนอย่างแรง จนไม้ในมือทั้งคู่ของพ่อขุนหลุดกระเด็น

ทางฝ่ายพ่อขุนก็ยืนหยัดสู้ไม่ถอย ทั้งเตะทั้งถีบ ฝ่ายพ่อพลายยกแกว่งงวงป้องปัดพัลวัน พ่อขุนตัวเล็กและว่องไวกว่าช้างจึงรวบรวมพละกำลังเท่าที่มีอยู่ พุ่งเข้าพันตูชกซ้ายขวา โดนงวงพ่อพลายเข้าอย่างจัง ฤทธิ์หมัดที่พ่อขุนต่อยช้างนั้นมันมีความรู้สึกเหมือนสะกิด แต่ได้ผลพ่อพลายทรุดลงทันที พ่อขุนก็รีบนับเหมือนกรรมการมวย

การแสดงกระบี่กระบองและชกมวยจบลง ผู้ชมต่างชอบอกชอบใจการเล่นสนุกระหว่างคนกับช้างครั้งนี้มาก ต่างวิพากษ์วิจารณ์กันต่างๆนานา เพราะไม่เคยเห็นกันมาก่อน

และแล้วการแสดงฉากหวาดเสียวก็เริ่มขึ้น โดยพ่อพลายใช้เท้าเตะพ่อขุนจนเสียหลักล้มลงนอนหงายกลางดิน แล้วกระโดดพุ่งเข้าคร่อมก้มหัวลงเอางาแหลมทั้งคู่แทงพ่อขุนซึ่งนอนหงายรับฝีงาอยู่เสียงงาใหญ่และแหลมปักดินอย่างแรงจนมิดดินไปครึ่งงา เสียงโอยๆโหยหวนมากับการดิ้นทุรนทุรายของพ่อขุนอยู่ระหว่างงาทั้งคู่ พ่อพลายยังเอาตะพองเหนือโคนงวงคลึงอก ท่านขุนซ้ำลงไปอีก ผู้ที่ดูอยู่ใจหายกันไปตามๆกัน เพราะไม่คิดว่าเหตุการณ์จะเกิดขึ้นเช่นนั้น แล้วเจ้าพลายก็ถอนงาออกจากดินและใช้งวงตวัดร่างท่านขุนขึ้นไปอยู่บนคอ

“สวัสดีครับ การแสดงจบลงแค่นี้” ท่านขุนพูดแล้วโค้งคำนับพร้อมกับไสช้างไปอาบน้ำคลอง

เมื่อการแสดงครั้งนั้นจบลง พ่อพลายก็กลายเป็นขวัญใจเด็กๆ ในละแวกนั้นทุกคน ตลอดทางที่เดินไป เด็กๆจะพากันมากอดงวง ดึงหาง เกาะเท้า บ้างก็คลานลอดไปมาใต้ท้อง แม้พลายจำเริญจะรำคาญแต่ไม่เคยขยับเขยื้อนให้เด็กได้รับอันตราย ชาวบ้านร้านถิ่นแถบบ้านฉลองเขตสุชลจึงรักใคร่พ่อพลายกันทั้งสิ้น

ต่อมาอีกหลายปี ระยะที่พลายจำเริญเป็นช้างหนุ่ม จำรัสก็เริ่มเป็นสาว มีหนุ่มมาติดพันกันหลายคน หนึ่งในจำนวนนั้นมีหนุ่มชื่อ “จันทร์” บิดาชื่อจ่าง ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกันมาติดพันด้วย

วันหนึ่งหนุ่มจันทร์เดินไปหาหวาย พบกับจำรัสนั่งอยู่คนเดียวที่ริมห้วย จึงเป็นโอกาสเหมาะจึงเข้าไปจับมือถือแขน สาวจำรัสตกใจกลัวจึงร้อง

ขึ้น เป็นเวลาเดียวกันกับที่พลายจำเริญเดินหากินอยู่แถวนั้น เมื่อได้ยินเสียงก็จำได้ว่าเป็นเสียงของจำรัส จึงวิ่งบุกป่าสวบๆ มาที่เกิดเหตุ เมื่อเห็นเหตุการณ์ก็พุ่งเข้าใส่หนุ่มจันทร์ทันที หนุ่มจันทร์ตกใจวิ่งอ้าวกลับบ้าน พ่อพลายวิ่งไล่ตามไปไกลโขจึงได้หยุด

ด้วยความตกใจกลัวอย่างหนัก เป็นเหตุให้หนุ่มจันทร์ จับไข้นอนหยอดข้าวต้มอยู่เป็นเดือน มีอาการปางตาย จากเหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นบทเรียน ให้กับหนุ่มเจ้าชู้ยักษ์จนไม่กล้าเข้าใกล้จำรัสอีกเลย

ขุนทิพย์พิมลกับพลายจำเริญ มักจะไปอาบน้ำด้วยกันเป็นประจำในคลองเหลียน ซึ่งเป็นคลองที่ลึกมาก กระแสน้ำเชี่ยวกราก ลำคลองกว้าง บางตอนมีหาดทรายโผล่อยู่เหนือน้ำกลางลำคลอง ริมตลิ่งกอไผ่โน้มกิ่งคลองเหมือนคันเบ็ด

ขณะที่ทั้งคู่อาบน้ำอยู่อย่างเพลิดเพลินนั้น น้ำเหนือหลากเป็นคลื่นยักษ์โถมเข้าใส่พ่อขุนจมวูบใต้น้ำ ก่อนที่จะหมดสติ พ่อขุนมีโอกาสโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำอีกครั้ง

“จำเริญ.....จำ” ท่านขุนตะโกนเรียกพ่อพลาย แล้วก็จมหายลงไปใต้น้ำอีกครั้ง

พลายจำเริญรีบวิ่งมาตามเสียงเรียก แล้วมุดหัวอันใหญ่โตลงใต้น้ำ ใช้งวงกวาดจับตัวพ่อขุนที่ขาดสติขึ้นจากน้ำจนได้

พ่อพลายกระซับงวงช้อนร่างท่านขุน ขึ้นจากคลองพากลับบ้าน ผ่านมาตามทางผู้คนก็แตกตื่นคิดว่า พลายจำเริญคงทำร้ายท่านขุนเข้าแล้ว ต่างก็พากันมาดู เมื่อถึงบ้านพ่อพลายก็ค่อยๆ วางร่างท่านขุนลงชานเรือน พร้อมกับเอาปลายงวงจุกปากแผดเสียงร้องขึ้น

แม่พลอยและจำรัสตกใจรีบวิ่งมาดูจึงรู้เรื่อง หลายคนช่วยปฐมพยาบาลจนท่านขุนฟื้นขึ้นมา เป็นอันว่าท่านขุนและพลายจำเริญยังมีโอกาสได้ตั้งวงดื่มเหล้ากันอีกต่อไป

ในวันที่ขุนทิพย์พิมลไปรับพลายจำเริญมาจากพระยานครนั้น ท่านได้มอบที่ดินให้ทำกินประมาณ ๑๐๐ ไร่ เพื่อเป็นกำลังใจในการรับเลี้ยงช้างหลวงตัวโปรดของท่าน และเป็นการปิดปากไม่ให้ท่านขุนเปิดเผยความลับที่ท่านปกปิดอยู่

ห่างจากบ้านฉลองไปทางทิศตะวันตกไม่มากนัก เป็นที่ราบเชิงเขาใหญ่ ป่าไม้งอกงามอุดมสมบูรณ์ สัตว์ป่านานาชนิดทั้งเล็กใหญ่ ๒ เท้า ๔ เท้า และสัตว์เลื้อยคลานมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย ไม่มีผู้ใดไปเบียดเบียน ในช่วงหน้าร้อนดอกไม้ป่าทั้งต้นยาง ยูง ตะเคียนทอง หลุมพอ หลังเขียว ชูช่อดอกบานสะพรั่งสลับสีกันหลากหลายท่ามกลางความเขียวขจีของ

แมกไม้บนเขาสูง เข็มป่าชูช่อดอกสีแดงเหลืองอยู่เรี่ยๆดิน ผีเสื้อนานาพันธุ์และนกหลากสีตัวใหญ่ตัวน้อยก็โบยบินออกหากินส่งเสียงร้องทักทายกันเจื้อยแจ้วอย่างมีความสุข ท่ามกลางแสงแดดหลังฝนในยามเช้า

ท่ามกลางป่าใหญ่นี้ มีที่ว่างบนเนินเขา ซึ่งเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ยืนตายซาก เพราะไฟป่าเผาผลาญมาแล้วหลายปี ที่ดินตรงนี้เองที่เจ้าพระยานครได้มอบท่านขุนบุกเบิกทำมาหากิน พ่อขุนพยายามพลิกฟื้นแผ่นดินผืนนี้ด้วยความอดทน พลายจำเริญก็เป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือ ในที่สุดก็กลายเป็นสวนผัก ผลไม้ และไร่ข้าว

วันหนึ่งเวลาเที่ยง ท่านขุนและพลายจำเริญหยุดจากการทำงาน ท่านขุนล้างมือกินข้าวห่อที่แม่พลอยห่อให้มา เมื่อกินอิ่มก็หาโคนไม้เหมาะๆ นอนเอนหลังพักผ่อนใต้ร่มไม้สักครู่ก็หลับไป

ทางฝ่ายพ่อพลายก็ออกหากล้วยหมูสัง ต้นไผ่ ใบหญ้ากินตามประสาช้าง พลายจำเริญเดินกินเพลินจนออกสู่ทุ่งนา ซึ่งเต็มไปด้วยรวงข้าวสีเหลืองทอง แนวป่าริมนาข้าว มีวัวควายหลายสิบตัว ถูกปักหลักผูกล่ามไว้ให้กินหญ้าบนเนิน

พลายจำเริญมองเห็นโอกาสเหมาะ เอางวงดึงหลักล่ามวัวควายขึ้นจากดินจนหมดสิ้น ผลจากการซุกซนของเจ้าพลายทำให้วัวควายน้อยใหญ่บุกลงนาข้าวกินกันเรียบเป็นแปลงๆ ส่วนวัวควายหนุ่มต่างเจ้าของกันก็ได้โอกาสเผชิญหน้าคิดบัญชีแค้นเก่า และหวังจะเป็นเจ้าทุ่งแต่ผู้เดียว ก็พุ่งปราดเข้าชนกันอุตลุดวุ่นวายทั่วทั้งทุ่ง โดยมีเจ้าพลายยืนซุ่มแอบดูด้วยความสนุกสนานก่อนกลับไปช่วยท่านขุนทำสวนต่อ

เวลาล่วงมาถึงตอนเย็น หลังจากเสร็จจากการทำสวน ท่านขุนก็ขึ้นคอพ่อพลายกลับบ้านโดยไม่รู้เรื่องที่เกิดขึ้นแม้แต่น้อย

เมื่อถึงบ้านได้ไม่นาน หมื่นเห็ดกับหมื่นพลซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านนำขบวนผู้เสียหายร่วมสิบคนเข้าพบท่านขุนทิพย์พิมล ทุกคนมีสีหน้าโกรธจัด

“ข้าวในนาพวกข้าไม่เสียดายหรอก เพราะปลูกดำเอาใหม่ได้ แต่วัวควายล้มตายลงนี่ซิ ใครจะรับผิดชอบ” หมื่นพลชี้หน้าด้วยความโกรธ

“ค่อยๆพูดค่อยๆจา กันก็ได้ใจเย็นๆเรื่องเล็กน้อยแค่นี้ มีอะไรของใครเสียหายเท่าไร บอกมา” ท่านขุนพูด

“วัวของผมตายคู่หนึ่ง” ตาหวังลูกบ้านชี้แจง

“ควายของผมหายไป ๑ ตัว” นายหมึกรายงานเพิ่มเติม

“ทั้งวัวทั้งควายของข้ากับของหมื่นพลขาหัก ๔ ตัว แม่ควายแท้งลูกตาย ๑ ตัว” หมื่นเห็ดชี้แจงความเสียหายด้วยอารมณ์ขุ่นมัว

“ข้ายอมชดใช้ให้ทั้งหมด เพื่อความเข้าใจดีต่อกันข้าขอเลี้ยงพวกเอ็งสักมื้อ” ท่านขุนตัดบท

จากนั้นงานเลี้ยงก็เริ่มขึ้น ท่าขุนยกไหเหล้ามารินแจกรอบวงรอบแล้วรอบเล่า ไม่กี่รอบเหล้าก็หมดไห แต่ความต้องการของผู้กินก็ยังไม่เพียงพอ ในฐานะที่ท่านขุนเป็นคนใหญ่คนโตในถิ่น กลัวจะเสียหน้า จึงสั่งให้เด็กไปกว้านซื้อเหล้าในหมู่บ้านมาตุนไว้ กลัวเหล้าจะขาดลงกลางงาน

“ท่านขุนครับ ผมไปหาหมดทุกร้านแล้ว ไม่มีเหล้าขาย เขาบอกว่าวันนี้เป็นวันพระ” เด็กวิ่งหิ้วไหเปล่ามารายงานท่านขุน

ท่านขุนเริ่มมีอาการหงุดหงิดกลัวเสียหน้า ทันทีก็นึกถึงพลายจำเริญขึ้นได้ พอดีเหลือบไปเห็นพ่อพลายมุดหัวโผล่ออกมาจากป่าพอดี

ท่ามกลางสายตาทุกคู่ ฉงนแต่ไม่กล้าปริปากพูด ท่านขุนรินเหล้าที่เหลือกรอกปากพ่อพลายค่อนขัน แล้วหยิบเงินจำนวนหนึ่งใส่ลงไปในไหเปล่า ส่งให้พลายจำเริญ

“ไปซื้อที่กงสีจีนให้หน่อยเถอะลูกรีบไปรีบมาอย่าให้ตะวันตกดินนะ” พ่อขุนสั่งกำชับพ่อพลายพร้อมกับเอามือลูบงวงเชิงขอร้อง

พ่อพลายใช้งวงจับไหเหล้ากระชับแน่น เดินเหยาะย่างไปโรงต้มเหล้าจีนที่สุชล

ระยะทางจากบ้านฉลองไปโรงต้มเหล้าจีนที่สุชลนั้นก็ไกลโข พลายจำเริญเดินโกยอ้าวไม่สนใจอะไรทั้งสิ้น มุ่งหวังอยู่อย่างเดียว คือ รีบไปรีบกลับพร้อมกับเหล้าที่เต็มไห และให้ทันเวลาตามที่ท่านขุนสั่ง บุกป่าฝ่าห้วยมาตามทางช้างลากไม้ ในระหว่างทางบางแหล่งก็ผ่านเข้าไปในหมู่บ้านทำความแตกตื่นให้กับผู้คนในละแวกนั้นเป็นอันมาก

“เกิดมาจากท้องพ่อท้องแม่จนอายุปูนนี้ไม่เคยพบไม่เคยเห็นช้างเที่ยวหาซื้อเหล้ากิน” ตาแก่วัย ๕๐ พูดเชิงปรารภกับเพื่อนบ้านที่ยืนจ้องดูอยู่ใกล้ๆกัน

เด็กๆ พากันวิ่งมามุงดู บ้างก็วิ่งไล่ตามไปเป็นแถว บางคนก็ยื่นกล้วย ข้อยให้ช้าง

“เอ้า กินเสียก่อนแล้วค่อยไป”

แต่พลายจำเริญไม่สนใจแม้แต่น้อย คงเดินประคองไหอย่างเร่งรีบต่อไป ถ้าตามปกติแล้วพ่อพลายจะหยุดเล่นทักทายกับเด็กๆทุกคนเสียก่อน เพราะมันมีนิสัยรักเด็ก แต่วันนี้พ่อพลายเดินส่ายหัวเหมือนจะบอกเด็กๆว่า

“ขอโทษที่.....วันนี้ธุระร้อน ค่อยวันหลัง”

สักครู่ใหญ่ๆ พลายจำเริญก็เดินลัดเลาะมาเข้าเขตสุชล กลิ่นเหล้าฟุ้งตลบลอยมากับลมทะเล พลายจำเริญเดินตามกลิ่นเหล้าไปจนถึงกงสีจีน

กงสีต้มเหล้าสร้างเป็นโรงขนาดใหญ่ด้วยไม้ไผ่ ฝาไม้ขัดแตะมุงด้วยจาก ใช้พื้นดินที่กระทุ้งแน่นเป็นที่ตั้งเตาต้มเหล้า ประตูสูงใหญ่ขนาดช้างลอดได้ แต่ไม่มีบาน ด้านหลังของกงสีติดกับแม่น้ำสุชล

ภายในกงสีกำลังต้มเหล้ากันอย่างครึกโครม

“ไอ้คุดกับไอ้คง เอ็งไปเอาฟืนโหมไฟในเตาหน่อย วันนี้ต้องเร่งมือต้มให้หมด ถ้าเหลือน้ำสาโทจะเปรี้ยวเสียก่อน” นายเพ้งเจ้าของร้องสั่งลูกน้อง ดังลั่นด้วยภาษาไทยสำเนียงจีน

“ไอ้เตง เอ็งไปเอาน้ำเย็นในโอ่งไปเปลี่ยนน้ำร้อนในกระทะ” นายเพ้งยื่นชี้นิ้วสั่งลูกน้องชาวจีนที่เดินทางมาจากเมืองจีนพร้อมกัน

แสงไฟในโรงต้มเหล้าสว่างจ้า แต่แสงสว่างที่ประตูมืดวูบลง

“ ไอ้หยา.....ตาย อั้วตายแน่” นายเพ้งร้องเสียงหลง หัวใจแทบหยุดเต้น เมื่อเหลือบไปเห็นพลายจำเริญยืนควงไหเหล้าขวางประตูอยู่ ทุกคนต่างวิ่งเข้าหาที่หลบภัยกันวุ่นวาย

“อีแกวด ช่วยด้วย ชั่วปู่ย่าตาทวดที่เมืองจีนอั๊วไม่เคยเห็นช้างมาขอซื้อเหล้ากิน” จีนเพ้งร้องเรียกภรรยาชาวไทยให้ออกมาช่วยไล่พ่อพลาย

นางแกวดเคยรู้กิตติศัพท์พ่อพลายมาก่อน แต่ไม่เคยเห็นตัวจริง จึงเดินเข้าไปหา

“รอสักครู่เถอะ เดี๋ยวก็ได้เหล้าแน่ๆ” นางแกวดพูดปลอบพ่อพลายด้วยคำหวาน แล้วสั่งจีนเพ้งผู้เป็นสามีให้ตักเหล้าให้

จีนเพ้งก็ค่อยๆคลานมาเอาไห ที่พ่อพลายเอาเท้าดันส่งมาให้ ปากก็พร่ำด่าด้วยภาษาดั้งเดิมที่ตนถนัด จนพลายจำเริญแทบจะทนฟังไม่ได้

“โผล๊ะ” เสียงไหที่พ่อพลายจับฟาดโดนหน้าแข้งนายเพ้ง ทั้งไหและหน้านายเพ้งแตกพร้อมกัน เพราะนายเพ้งเอาเงินออกจากไหแล้วใส่น้ำแทนเหล้าให้พ่อพลายโดยคิดจะต้มช้าง ร่างของนายเพ้งจึงหมอบติดดินนางแกวด เห็นเข้ากลัวจะเกิดเรื่องใหญ่ เลยหาเหล้าจริงส่งให้ทดแทน

พ่อพลายจึงรับไหเหล้าชูงวงเทินเหล้าเดินกลับบ้าน

เวลายิ่งล่วงไป เหล้าเข้าปากไปมากๆ วงเหล้าบ้านท่านขุนทิพย์พิมลก็เข้าขั้นมึนเมาขาดสติ พูดวิพากษ์วิจารณ์กันหลายเรื่อง แต่เรื่องสุดท้ายก็ลงที่พ่อพลาย

“ได้กินน้ำบ่อแทนเหล้าแน่ ใช้ใครไม่ได้ ไปใช้ช้างให้ซื้อเหล้า” หมื่นพลซึ่งนั่งสงบเสี่ยมอยู่นานพูดกระเซ้าท่านขุน

“ใช่ ป่านนี้มันคงจะไปเพลินกับหน่อไผ่ไม้อ่อนที่ไหนเข้าสักแห่งเป็นแน่” ตาหวังสนับสนุน

“ใช้สัตว์หน้าขนไปซื้อเหล้า ก็เหมือนกับคบเด็กสร้างบ้าน มันจะได้อะไรมาคงจะหายหมดทั้งเงินทั้งไห” หมื่นเห็ดพูดประมาทพ่อพลาย โดยไม่เกรงใจพ่อขุนที่เป็นเจ้าของ

เสียงพูดใส่ร้ายพ่อพลายดังกระหึ่ม เมื่อเหล้าขาดมือปากก็ว่างเสียงดังกระหึ่ม เมื่อเหล้าขาดมือปากก็ว่างเสียงก็ดังมากขึ้น

แต่ทันใดนั้นทุกคนก็เงียบกริบ นั่งอ้าปากตาค้าง เมื่อเห็นพ่อพลายเทินไหเหล้าเต็มปรี่เดินเข้าประตูบ้าน มาวางลงกลางวง เมื่อทุกคนได้สติเสียงก็กลับดังกระหึ่มขึ้นมาอีก แต่เป็นคำกล่าวสรรเสริญเยินยอพ่อพลาย

หลังจากนั้นทั้งคนทั้งช้างก็เมามาย จนคลานเหมือนช้างกันทั้งวงเหล้า

หลายปีต่อมา ข่าวคราวความฉลาดแสนรู้ของพลายจำเริญก็ลือกระฉ่อนไปทั่ว ความทราบถึงเจ้าพระยานครใคร่อยากจะพบเห็นช้างของตน ในเวลานั้นใครๆ ก็เข้าใจว่าเป็นช้างของขุนทิพย์พิมลไปแล้ว ความกลัวอาญาหลวง เรื่องปิดบังช้างก็หมดไป ประกอบกับคุณชื่นบุตรชายจะบวชอีกด้วย

“เอาหนังสือนี้ไปให้ขุนทิพย์พิมลที่เขตสุชล แล้วบอกว่าข้าขอให้เขามาช่วยงานบวช และให้นำพลายจำเริญมาด้วย” เจ้าพระยานครสั่งนายจันควาญช้างหลวงที่หมอบรับใช้อยู่

ฝ่ายขุนทิพย์พิมล เมื่อได้รับใบบอกจากเจ้าพระยานคร ก็รีบตีเกราะเคาะไม้เรียกลูกบ้านมาประชุม เพื่อจัดหาข้าวของไปช่วยงานของเจ้านายตามธรรมเนียม

“หมู่บ้านเราขอทั้งข้าวเหนียวข้าวเจ้า ให้อีแกวดเมียไอ้ตุดเป็นแม่งาน หมื่นพลจัดหาผักฟักแฟง แตงกวา หน่อไม้และหมากพลู หมื่นเห็ดจัดช้างบรรทุกของไปล่วงหน้า ๓ เชือก ส่วนข้าจะตามไปในวันรุ่งขึ้น” ท่านขุนสั่งเตรียมการ

วันเดินทางท่านขุนและจำรัสลูกสาวขึ้นนั่งบนสัปคับพ่อพลายนายจันเป็นควาญนั่งคอ พ่อพลายเดินบุกป่าฝ่าดงลุมาถึงบ้านปากพะยิงก็ประจันหน้ากับช้างเถื่อนโทนตัวสูงใหญ่งายาวยืนคร่อมทาง ชูคอแกว่งงวงร้องแผดเสียงดังกัมปนาท เอางาแทงลมวืดวาดเป็นเชิงท้าทายอยู่เบื้องหน้า

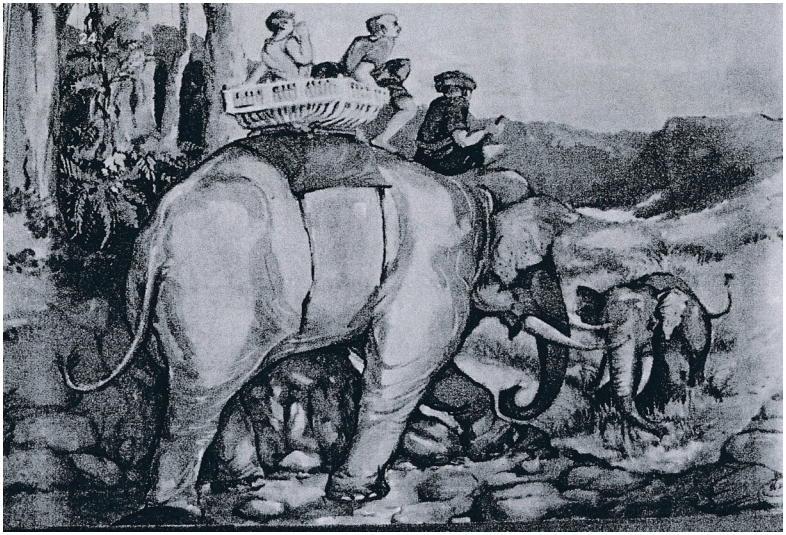

คนทั้งสามบนหลังพลายจำเริญต่างขวัญหนีดีฝ่อ แต่พลายจำเริญแม้ใจอยากจะทานเข้าไปประลองฝีงา แต่นึกขึ้นได้ว่าผู้มีพระคุณอยู่บนหลังจะเดือดร้อน และข้างพะรุงพะรังจะเสียเปรียบ

ทันใดนั้น พ่อพลายหันหลังกลับมาถึงศาลาพักคนเดินทาง ก็หมอบให้คนทั้งสามลงอย่างเร่งรีบ ควาญจันถอดสัปคับออกจนหมดสิ้นเหมือนกับรู้ใจช้าง แล้วพ่อพลายก็วิ่งตัวปลิวกลับไปหาผู้ท้าทายทันที การสัประยุทธ์ระหว่างสองพลายก็ดังสะท้านสะเทือนไปทั้งดง

พลายจำเริญวิ่งเข้าชนอย่างแรงแต่ผิดทาง เจ้าพลายเถื่อนแบกได้ล่างดันพลายจำเริญถอยกรูด เมื่อเท้าหลังดันตั้งหลักได้พลายเถื่อนก็สวนงาอันยาวแหลมพุ่งเข้าแทงคอ แต่พลายจำเริญเบี่ยงตัวหลบพร้อมกับเอางวงฟาดเต็มแรง เป็นผลให้พลายเถื่อนเสียหลัก และด้วยความไวพ่อพลายก็สวนงา

อันแหลมคมเข้าซอกขาหน้าของพลายเถื่อนจนมิดงา พลายเถื่อนโทนแผดเสียงร้องแปร๋นๆ ด้วยความเจ็บปวด ร่างก็ลอยขึ้นตามแรงที่พลายจำเริญงัด เมื่อโดนสลัดอีกครั้งพลายเถื่อนก็ฟุบหมอบลงและสิ้นใจจมกองเลือด

“ลูกเอ๋ย เจ้ามีบุญคุณกับพ่อมาหลายครั้งหลายครา ที่ได้ช่วยชีวิตพ่อให้รอดพ้นจากความตายมาได้” ท่านขุนพูดพลางลูบงวงพ่อพลายแล้วพาไปอาบน้ำชำระเลือดพลายเถื่อนที่ติดตามตัว

“ควาญจัน อย่าลืมตัดเอางาพลายเถื่อนใส่หลังช้างไปด้วย” ขุนทิพย์สั่งควาญจัน

“ต้องเอาไปแน่ งางามเหลือเกิน” ควาญจันตอบพลางเอาขวานไปแซะงาพลายเถื่อน

จากเหตุการณ์ครั้งนั้น ทำให้การเดินทางของขุนทิพย์พิมลต้องล่าช้าลง ต้องไปนอนพักแรมที่ท่าแพคืนหนึ่ง รุ่งเช้าจึงได้เดินทางต่อเข้าเมือง ขุนทิพย์ปลดช้างหยุดพักบ้านญาติซึ่งสามช้างที่บรรทุกของล่วงหน้าพักรออยู่ก่อนแล้ว

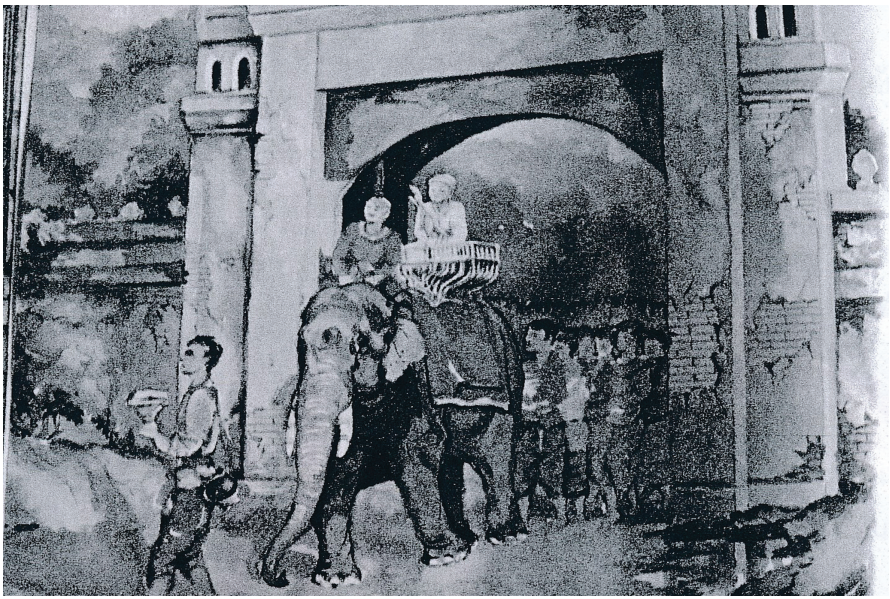

เช้าวันรุ่งขึ้น ขุนทิพย์พิมลก็นำพลายจำเริญเข้าหาเจ้าพระยานครที่ในคุ้ม ทันทีที่เห็นพลายจำเริญฟุบหมอบ แล้วค่อยๆ คลานไปชูงวงขึ้นไหว้เจ้าพระยานคร ที่นั่งเอกเขนกพิงหมอนขวานอยู่ในศาลาเบื้องหน้ายังผลให้เจ้าพระยานครปลาบปลื้มเป็นยิ่งนัก

“ของขวัญของฝากจากพลายจำเริญครับใต้เท้า”

ขุนทิพย์พิมลรายงาน พร้อมกับควาญจันและควาญช้างทั้งสามช่วยกัน หามเอางาพลายเถื่อนยาวสี่ศอกกึ่งคู่นั้นมาให้ เจ้าพระยานครพอใจเป็นอันมาก สั่งให้นำผ้าแพรไหม เงินทอง มาประทานตอบแทนอย่างมากมายทั่วทุกคน

วันคืนผ่านไปตามลำดับ ลุล่วงถึงวันสมโภชนาคอันยิ่งใหญ่ระดับเมือง งานได้จัดขึ้นสามวันสามคืน ผู้คนทั่วแขวงเมือง เมื่อรู้ข่าวก็นำผลหมากรากไม้มาร่วมงานบุญกันล้นหลามเต็มโรงครัว มหรสพ มโหรี ตลอดจนการละเล่นพื้นเมือง ก็ช่วยเพิ่มบรรยากาศของงานให้ครึกครื้นยิ่งขึ้น

ในวันที่สามของงาน ท่านขุนทิพย์พิมลก็จัดการแสดงพิเศษระหว่างช้างกับคน เป็นการสมโภชเจ้านาคในครั้งนี้ด้วย ผู้คนรู้ข่าวก็ทยอยกันมาตีวงล้อมมุงดูอย่างเนืองแน่น มโนราห์ชื่อดังกำลังแสดงอยู่แต่หน้าโรงคนดูโหรงเหรง ท่านขุนส่งไหเหล้าให้พ่อพลายดื่มชูกำลังก่อนค่อนไหแล้วตามด้วยอ้อย ๓ มัด ใหญ่ๆ เป็นกับแกล้ม เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้วพ่อพลายและท่านขุนก็ออกมายืนกลางวง

“ต่อไปนี้ท่านทั้งหลายจะได้ชมการแสดงชุดหนุมานหักคอช้างเอราวัณ” ท่านขุนประกาศแล้ว กระโดดขึ้นเหยียบงาทำท่าหักคอช้าง ฝ่ายพ่อพลายเมื่อโดนหักคอก็มีอาการคออ่อนคอพับล้มลงตีแปลง เท้าทั้งสี่ชี้ฟ้าพร้อมกับเบ่งอาหารเก่าออกมาเป็นของแถม

เมื่อจบการแสดงชุดแรก ทั้งคนทั้งช้างก็หันหน้าเข้าหาไหเหล้ากรอกเข้าปากกันคนละอึกพักผ่อนพอหายเหนื่อย ชุดที่สองก็เปิดการแสดงทันที

ขุนทิพย์เอาแขนสอดใส่ปิไสที่สานด้วยหวายทั้งลำแล้วแช่ด้วยน้ำมันยาง เป็นรูปโล่ขนาดโตพอที่จะกำบังตัวตนได้ ปากก็ร้องตะโกนท้าทายพ่อพลายให้เข้ามาแทงแสดงฝีงากับตน

“แปร้น.....แปร้น.....” พลายจำเริญโมโหตาเขียว เอางวงจุกปากร้องลั่นพลางขยับเท้า โผนทะยานพุ่งเข้าแทงพ่อขุน พ่อขุนก็เบี่ยงตัวหลบลอดไปใต้ท้อง ไปโผล่ออกทางด้านหาง ทำให้งาพ่อพลายปักลงดินอย่างแรงจนดินกระเทือน ปิไสพ่อขุนลอยคว้างไปในอากาศ ทันใดนั้นเองพ่อขุนจับหางพ่อพลายได้ทำที่เป็นเหวี่ยงช้างทิ้ง พ่อพลายก็หมุนเป็นวงกลมเมื่อโดนจับหางเหวี่ยงหลายรอบ นานเข้าพ่อขุนก็ปล่อยมือพ่อพลายก็กระเด็นไปหมอบคว่ำหน้าตาเหลือก

คนดูกระโดดโลดเต้นตบมือกันกึกก้องแสดงความพอใจ รวมถึงเจ้าพระยานครที่นั่งชมการแสดงมาตั้งแต่ต้นนั้นอีกด้วย

“ฉันขอร้องให้พ่อขุนเลิกดื่มเหล้า และเลิกเล่นท้าทายให้ช้างแทงเสี่ยที มันเสี่ยงมาก ใจสัตว์มันไม่เหมือนใจคน พลาดพลั้งจะจบชีวิตลงเปล่าๆ” เจ้าพระยาเตือนพ่อขุนหลังเลิกการแสดง

“ครับ.....ใต้เท้า” พ่อขุนรับคำโดยไม่ค่อยเต็มใจนัก

เช้าวันบวชนาค พ่อพลายได้รับการตกแต่งอย่างสวยงามรองรับเจ้านาคอยู่บนหลังอย่างระมัดระวัง ช้างหลวงหลายสิบเชือกเข้าขบวนเดินตามหลังพ่อพลายไปยังวัดพระบรมธาตุ อันเป็นจุดมุ่งหมายปลายทางเมื่อเสร็จสิ้นภารกิจท่านขุนทิพย์พิมลก็ลาเจ้าพระยานครกลับ

หลังจากกลับมาอยู่ที่สุชลได้ไม่นาน พลายจำเริญมีโอกาสนำท่านเจ้าคุณรัตนธัชมุนีวัดท่าโพธิ์ ซึ่งได้รับนิมนต์มาทำธุรกิจที่สุชลเพื่อกลับไปยังวัดท่าโพธิ์ในตัวเมืองอีกครั้งหนึ่ง

“นายทอง ช่วยเป็นควาญพลายจำเริญนำท่านเจ้าคุณไปส่งที่วัดท่าโพธิ์แทนข้าหน่อย งานครั้งนี้ไม่มีค่าจ้างรางวัล เพราะเป็นการบุญ” คุณทิพย์พิมลสั่งควาญทองพร้อมกับบอกพ่อพลายให้ไปส่งท่านเจ้าคุณให้ปลอดภัย

ควาญทองได้นำท่านเจ้าคุณไปส่งถึงวัดท่าโพธิ์ และได้นอนพักค้างแรมที่วัดหนึ่งคืน รุ่งขึ้นควาญทองก็ผูกสัปคับเตรียมตัวกลับตอนเช้ามืด พอสว่างก็ขึ้นไปกราบลาท่านเจ้าคุณบนกุฏิ

“นายทองจะกลับวันนี้หรือ เดินทางระวังตัวหน่อย นี่รางวัลนำฉันกลับมาวัดได้อย่างปลอดภัย” ท่านเจ้าคุณพูดเตือนสติควาญทองและมอบเงินให้ ๕ เหรียญ

ควาญทองรับมาใส่ย่ามด้วยความยินดี กราบลาถอยคลานมาจะลงบันไดแต่ต้องหยุดชงัก เพราะพลายจำเริญมายืนยื่นคอพาดงวงขวางบันได กุฏิอยู่ด้วยท่าทางโกรธจัด ควาญทองรู้ว่าจะต้องเป็นเรื่องเงิน ๕ เหรียญนี้แน่นอน แต่คิดอีกทีทำใจดีสู้ช้างค่อยๆคลานลอดงวงลงมา แต่พ่อพลายเอางวงดันไว้ และทำท่าจะเอางาปักอกควาญทองให้ได้

ท่านเจ้าคุณเห็นเหตุการณ์แล้วท่านเข้าใจตลอด จึงลุกขึ้นมาประจันหน้ากับพ่อพลาย

“ฉันเข้าใจดี ที่พ่อพลายอุทิศแรงกายช่วยการกุศลโดยไม่คิดค่าจ้าง เงินที่ให้ไป ๕ เหรียญนั้น ไม่ใช่ค่าจ้างแต่เป็นค่าข้าวค่าน้ำเวลากลับ” ท่านเจ้าคุณพูดจนพ่อพลายหมอบลงและส่ายหัวเป็นเชิงไม่ขอรับเงิน

ควาญทองเห็นได้ทีก็รีบวิ่งลงมา แต่พลายจำเริญลุกขึ้นเอางวงมาขวางไว้อีก

ในที่สุดควาญทองต้องคืนเงิน พลายจำเริญจึงยอมให้ขึ้นคอขี่กลับบ้าน

ตะวันเริ่มคล้อยลง สองชีวิตก็เดินลัดทุ่งเข้าป่าทึบเขตเสาเภาต่อกับสระแก้ว ผ่านคลองกลายขึ้นฝั่งตรงกันข้าม พลายจำเริญทำเสียงฟืดฟาดแล้วหยุดนิ่งอยู่พักใหญ่ แม้ควาญทองจะไสสักท่าไรก็ไม่ยอมเดิน ตาเจ้าพลายเหลือบดูซ้ายดูขวาไปเจอไม้ตุ้นขนาดเขื่องพอเหมาะกับงวงได้อันหนึ่ง พ่อพลายเอางวงพันกระชับแน่น เดินฟาดซ้ายทีขวาทีมาตลอดทาง

กลิ่นสาปฉุนอย่างแรงก็โชยเข้าจมูกควาญทอง เป็นสัญญาณเตือนว่ามัจจุราชกำลังจะมาเยือน ควาญทองนั่งบ่นพึมพำๆ คนเดียวอยู่บนหลังช้าง พลางกระโจนจากสัปคับมาอยู่ที่คอช้าง

“พุทธัง.....ธัมมัง.....สังฆัง.....พ่อแก้วแม่แก้วช่วยลูกด้วยเถิด”

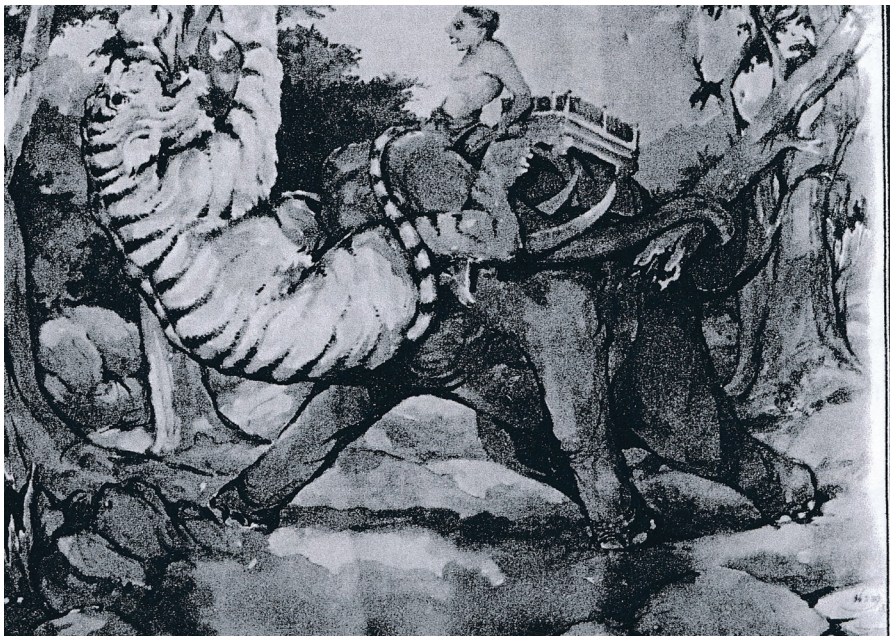

เสียงท่องบ่นสั่นเครือ มือกำตะขอกระชับแน่นจนเหงื่อโชกฝ่ามือ พ่อพลายก้าวย่างเดินช้าๆ เข้าช่องทางแคบๆ ในป่าทึบ เมื่อเลี้ยวโค้งควาญทองก็เสียวงูบตัวชา เพราะสิ่งที่พึมพำไม่อยากพบก็โผล่ร่างมาให้เห็น

เสือลายพาดกลอนตัวโตขนาดเท่าแม่ม้าแกลบ ซึ่งเคยพิชิตคนและวัวควายมานักต่อนัก มันยืนจ้องควาญทองที่นั่งขาสั่นบนคอช้างอย่างตาไม่กระพริบ แยกเขี้ยวคำรามยืนขวางหน้าอยู่ พ่อพลายหยุดนิ่งแล้ว ถอยหลังสองก้าวคล้ายลองเชิงเสือ

ชั่วพริบตา เจ้าลายพาดกลอนก็กระโจนเข้าใส่อย่างสุดแรง โดยมุ่งหวังตะปบควาญทองบนคอช้างซึ่งกำลังเอาตะขอหวดส่งเดชป้องกันตัว ครั้งนี้รอดตัวไปหวุดหวิดเพราะเสือกัดผิด เจ้าเสือร้ายเมื่อพลาดหวังไป แล้วก็กลับลงมาหมอบตั้งหลักใหม่ เมื่อได้จังหวะก็กระโจนพุ่งขึ้นตะปบอีกครั้งแรงกว่าเดิม จุดหมายคือคอควาญทอง ขณะนั้นเป็นช่วงจังหวะที่พลายจำเริญหันหัวเข้าสู้และหวดด้วยไม้ในงวงที่เดินแกว่งมาอย่างแรง โดนคอเสือร้ายลอยกระเด็นไปกระทบต้นตะเคียนใหญ่ที่ข้างทางจนเปลือกบิ่น ร่างเจ้าเสือร้ายก็ครูดลงมาโคนต้นนอนชักตาตั้งตีแปลง ฝุ่นฟุ้งตลบจบชีวิตลงด้วยพลังช้าง ควาญทองก็รอดจากการเป็นอาหารเสืออย่างหวุดหวิด

ควาญทองซึ่งเหมือนกับตายแล้วเกิดใหม่ ไม่ลืมที่จะชำแหละหนังและหัวของเจ้าลายพาดกลอนใส่หลังพ่อพลายไปเป็นที่ระลึกอีกด้วย

ครั้นลุล่วงมาถึงเดือน ๑๑ แรม ๑ ค่ำ ชาวหมู่บ้านฉลองได้จัดให้มีงานเทศกาลแห่พระอันยิ่งใหญ่ขึ้น ท่านขุนได้ออกประกาศให้ทุกวัดชักลากพนมพระไปร่วมสมโภชกันที่บ้านทุ่งใหญ่

ในวันแห่พระ ท่านขุนตื่นมาล้างหน้า เตรียมตัวตั้งแต่ตอนเช้ามืด อีกาบินร้อง กา กา ผ่านไป แต่บังเอิญถ่ายมูลลงใส่ขันน้ำล้างหน้าที่ท่านขุนถืออยู่

“อีกาบ้า.....ที่ทั้งโลกไม่ขี้ เสือกมาขี้ใส่ขัน” ท่านขุนโมโหด่าแล้วขว้างอีกาด้วยขัน

“พี่ขุน พี่หยุดก่อน พี่อย่าไปเลยงานนี้ ฉันมองเห็นพี่ไม่มีหัว” แม่พลอยภรรยาทัดทาน

“พ่อขุนเร็วๆหน่อย พนมพระมากันแล้ว” เสียงหมื่นเห็ดมายืนร้องเร่งเตือนพ่อขุนอยู่โวกเวก จนพ่อขุนหมดความสนใจที่ภรรยาห้ามปรามจึงรีบวิ่งคว้าตะขอลงบันไดไป

“โผล๊ะ.....โครม....” เสียงบันไดบ้านหักกราวรูดตั้งแต่ขั้นแรกจนขั้นสุดท้าย ท่านขุนลงไปนอนจุกอยู่บนพื้น แม่พลอยรีบวิ่งลงมาประคองแลห้ามปรามอีก น้ำตาก็พลันไหลนองหน้าแม่พลอยเมื่อนึกถึงลางสังหรณ์ซ้ำซ้อนกันถึงสามครั้งสามครา แต่ท่านขุนไม่รับฟัง หันมาปลอบภรรยาสองสามคำ แล้วกระโจนขึ้นหลังพ่อพลายโดยมีหมื่นเห็ดนั่งคอไปยังวัดถ้ำใกล้บ้าน พลายจำเริญเอางวงจับปลายเชือกลากพนมพระวัดถ้ำร่วมกับชาวบ้าน มุ่งสู่บ้านทุ่งใหญ่ก่อนเพล

หลังเพลพระฉันเสร็จ อุบาสกอุบาสิกาที่มาร่วมบุญ ก็เปิดวงเลี้ยงกันอย่างครึกครื้น

“เอาหน่อย.....พี่ขุน.... ไม่เช่นนั้นไม่ใช่คนใหญ่จริง” ตาพลับแค่นให้ท่านขุนดื่มเหล้าด้วยคำพูดอ้อแอ้ลิ้นเต็มปากด้วยฤทธิ์เมา

“ขอบใจ ฉันไม่กิน เพราะจะเป็นการทวนคำสาบานที่ให้ไว้กับเจ้าพระยานครว่า ถ้าฉันกินเหล้าอีก ขอให้ตายด้วยคมงาปลายงวงของพ่อพลาย” ท่านขุนตอบปฏิเสธตาพลับ

“นิดเดียวน่า.....ไม่ผิดสัญญาหรอก ท่านเจ้าพระยานครก็ไม่เห็น” ตาพลับรุกเร้าพลางยื่นขันเหล้าให้ท่านขุน

“เสียคนแต่อย่าให้เสียเพื่อน” ตาพลับขยับปรัชญาขี้เหล้าจนเรียกเสียงเฮฮาได้ครื้นเครงกันทั้งวง

พ่อขุนเกิดความละอายเพื่อนฝูงและกลัวจะเสียเชิงชาย ประกอบกับกลิ่นเหล้ายังหอมหวานในหัวใจ พ่อขุนจึงรับมาซดเสียเกลี้ยงขัน แถมยังเรียกพ่อพลายที่วิ่งเล่นอยู่กับเด็กให้มาลิ้มรสเสียค่อนไห ทั้งคู่กินจนเมาแปล้สมกับที่หยุดกินกันมานาน เมาแทบคลานและลืมคำสาบานจนหมดสิ้น

“พ่อแม่พี่น้องทั้งหลาย ข้ากับพ่อพลายจะแสดงกายกรรมเย้ยมฤตยูให้ชมเป็นขวัญตา” พ่อขุนลุกขึ้นประกาศตะโกนก้องด้วยร่างที่โงนเงนไปมาด้วยฤทธิ์เหล้า

“พี่ขุนเมามากแล้วกลับไปนอนเสียเถอะ อยากแสดงก็ค่อยแสดงกันวันหน้าเมื่อฤกษ์งามยามดี” หมื่นเห็ดพูดปรามกลัวจะเกิดอันตราย เพราะเห็นว่าทั้งคนทั้งสัตว์เมามายขาดสติเสียแล้ว

“เข้ามาลองฝีงากับอกข้าหน่อยซิ อกคนกับอกช้างไหนจะแน่กว่ากัน” ท่านขุนนอนหงายแผละบนดิน ปากก็ตะโกนเรียกพลายจำเริญให้วิ่งมาลงฝีงา

ฝ่ายพ่อพลายฤทธิ์เหล้าแล่นอยู่เต็มทุกเส้นเลือด เมื่อได้ยินเสียงเรียกก็ม้วนงวงจุกปากแผดร้องอย่างคึกคะนองพุ่งควบตะบึงเข้าแทง พองาเข้าใกล้ตัวพ่อขุนก็ชะงักไม่ลงฝีงาเดินหันหลังกลับ ท่านขุนเรียกอีก พลายจำเริญก็ทำอย่างเดิมอีกหลายครั้งหลายครา

“ท่านขุนหลอกเด็ก....ๆ.....ๆ” พวกคนดูสติเลอะเลือนฮาป่าไล่ ท่านขุนโกรธจัด ลุกขึ้นเอาตะขอสับเข้าที่ตาพ่อพลายเลือดแดงฉาน พลายจำเริญเดือดดาลแต่ยอมทน

“ไอ้ช้างระยำ.....” ท่านขุนหลุดปากด่า พลายจำเริญจึงหันหน้าเข้าสู้แต่ไพล่ไปแทงต้นอินทนิลใหญ่ใกล้ตัวซ้ำแล้วซ้ำอีก เป็นการระบายความโกรธ

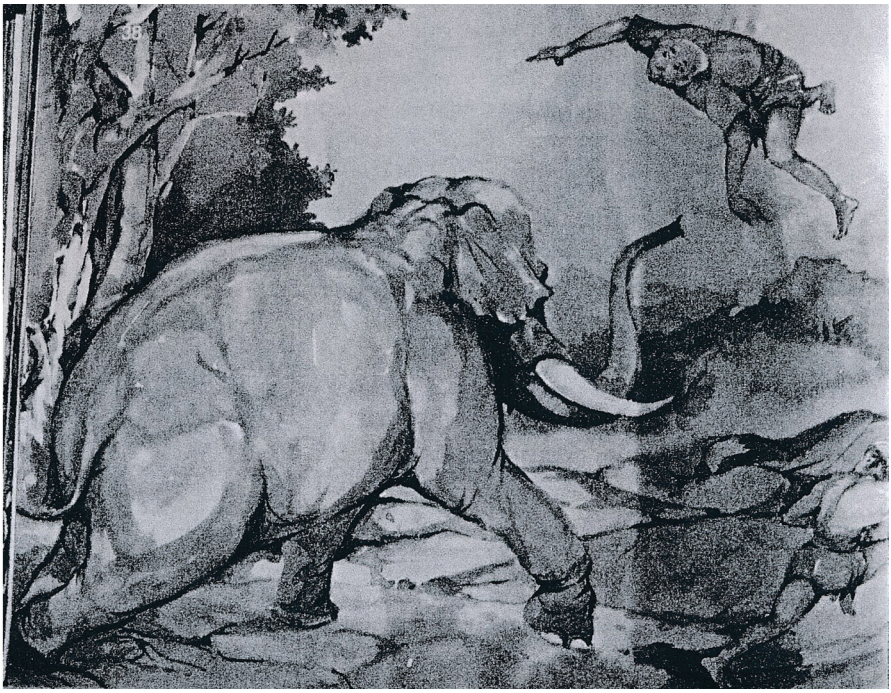

ที่ท่านขุนด่าและลงตะขอซ้ำใส่อย่างไม่มีเหตุผล จนต้นบิ่นและเอนลงด้วยแรงงา เมื่อสุดทนสัญชาตญาณป่าก็เข้ามาแทนที่วิ่งเสือกงาเอางวงเขี่ยเบาๆ ให้หลีกทาง แต่ร่างท่านขุนลอยเคว้งคว้างตกกระแทกพื้นอย่างแรง

จากเหตุการณ์ครั้งนั้น ขุนทิพย์พิมลต้องนอนรักษาตัวอยู่นาน และเสียชีวิตลงในที่สุดเพราะเหล้าเป็นเหตุ ยังความเสียใจให้กับแม่พลอยและจำรัสเป็นอย่างยิ่ง

พลายจำเริญเมื่อรู้ว่าการกระทำของตนผิด จึงวิ่งเตลิดเข้าป่าเป็นช้างหัวเสียอยู่แถวท่าศาลา ข่าวลือปากต่อปากขยายความออกยืดยาวถึงความเลวร้ายของพลายจำเริญว่าฆ่าคนนั้นแทงคนนี้ ข่าวทั้งหมดไปถึงหูเจ้าพระยานครซึ่งทุกข์ร้อนกว่าใครหมด ท่านจึงให้ป่าวประกาศจะให้รางวัลอย่างงามกับผู้ที่จับพลายจำเริญได้

คนแรกควาญทองห่ออยู่บ้านจันพอ เขตฉวาง ผู้ชำนาญในการจับช้างก็ต้องจบชีวิตลงกลางวงสายสิญจน์ โดนพลายจำเริญฟาดตกเรือนตาย

คนที่สองชื่อควาญฉ่าง ลงทุนเอาช้างพังหรอตัวงามของตนเข้าล่อ แต่ถูกพลายจำเริญแทงตาย

ครั้งที่สาม เจ้าพระยานครใช้ให้นำพังหงส์ซึ่งแก่ปลดระวางแล้วไปล่อพ่อพลายที่ชายป่าซึ่งท่องเที่ยวอยู่ พลายจำเริญเดินมาพบก็กระโจนเข้าแทง แต่พังหงส์เบี่ยงตัวหลบใช้งวงฟาดหน้าพ่อพลาย พังหงส์ร้องแผดเสียงกึกก้อง พ่อพลายจำได้ว่าเป็นเสียงแม่จึงวิ่งหนีต่อ แต่ช้าไปพังหงส์ยื่นงวงคว้าขาหลังเอาไว้แน่น ในที่สุดพลายจำเริญก็สงบนิ่งยอมให้ควาญสมบุญจับได้โดยดี

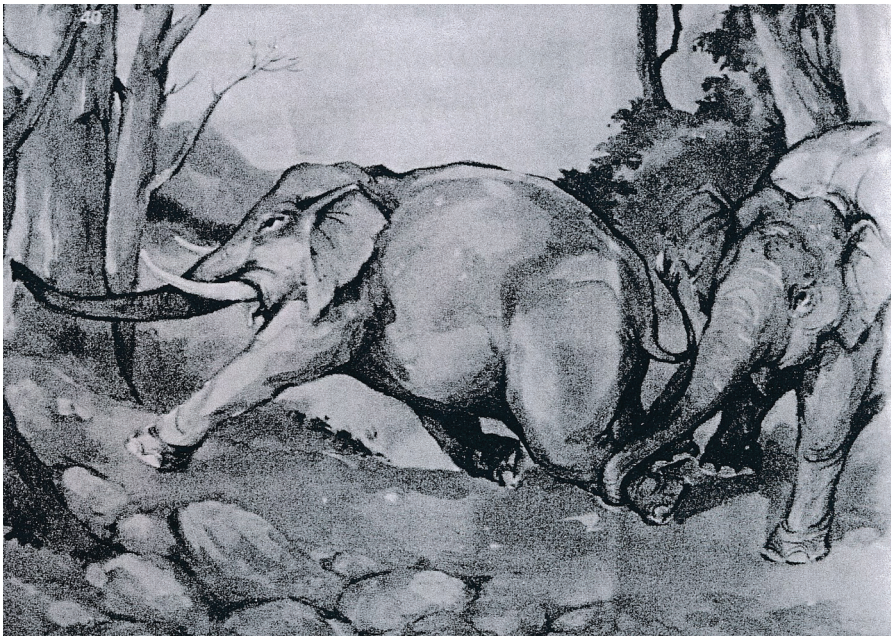

พลายจำเริญได้รับการอารักขาดูแลจากควาญสมบุญ ผู้มีใจเมตตาสัตว์อยู่หลายปี จนกระทั่งควาญสมบุญเสียชีวิต พลายจำเริญก็ตกไปอยู่กับ

ควาญช่วยที่บ้านลานสกาได้สามปี ควาญช่วยก็ตกต้นมังคุดตาย แล้วพลายจำเริญก็ตกไปอยู่กับเฉยที่บ้านหินตกได้ปีเดียว ควาญเฉยก็ติดคุกฐานปลอมแปลงเงินตรา ต่อมาก็ตกไปอยู่กับควาญเนียมบ้านกาโห่ ร่อนพิบูลย์

ครั้งนั้นพระเสนหามนตรี ได้เรียกให้นำพลายจำเริญเข้าเมือง เพื่อชักลากไม้เหลี่ยมสองท่อนจากบ้านป่าจิกขาวไปยังบ้านคูพาย มอบให้นายบัวเป็นแม่งาน เมื่อพลายจำเริญชักลากมาให้แล้วเสร็จก็เตรียมตัวกลับร่อนพิบูลย์

“ไปชักลากไม้ที่ป่าบางเตยต่ออีกสามท่อน เย็นค่อยกลับ” พระเสนหามนตรีสั่งกำชับ

“ครับท่าน ผมบอกพ่อพลายแล้วว่าชักลากสองท่อน ท่านสั่งให้ชักลากเพิ่มเติมอีก ผมก็เป็นคนโกหกเท่านั้นเอง อย่าทำเลยครับ” ควาญเนียมพูดขอร้องท่านเสนหามนตรี

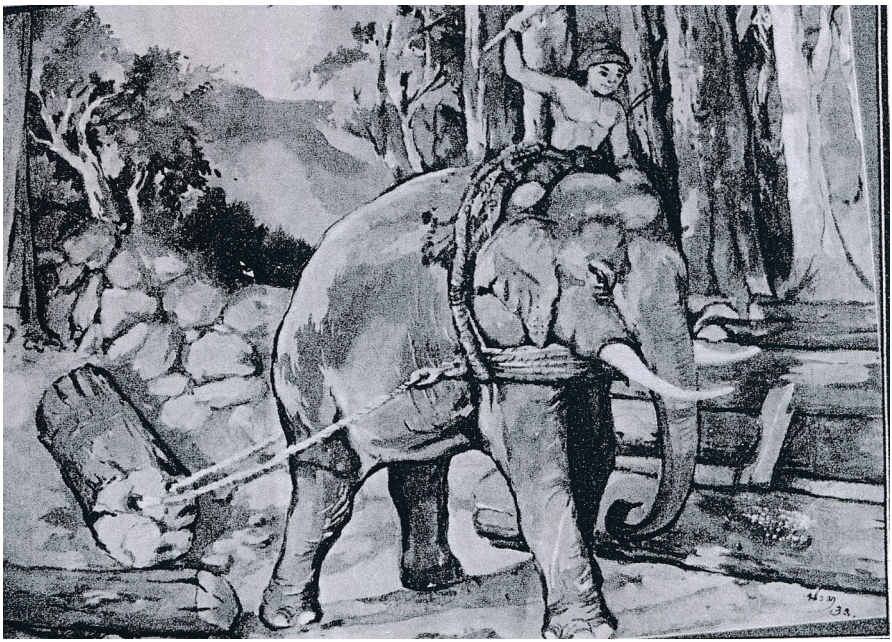

“คนเป็นสัตว์ประเสริฐแล้ว ไม่จำเป็นต้องไปรักษาสัจจะกับสัตว์” ท่านเสนหามนตรีตวาดด้วยความโกรธ และเดินกลับคุ้ม โดยไม่ฟังควาญเนียมทัดทานอีกต่อไป

ควาญเนียมปลอบพลายจำเริญให้ทำตามคำสั่ง แต่พลายจำเริญก้าวๆ หยุดๆ

เป็นเวลาเดียวกับคุณเสนาะบุตรชายท่านเสนหามนตรี เดินเมามายผ่านมา มีนายขาวยอดนักเลงโตเป็นสมุนคู่ใจ

“ท่านพ่อสั่งว่าลากไม้เสร็จแล้วไปท่าเรือ ขนมะพร้าวอีกสองพันให้เสร็จก่อนพลบจึงจะกลับได้” คุณเสนาะเมามายพูดเอะอะวางโตเพิ่มเติมคำสั่งพ่อ

“ท่านชายสั่งก็ให้รีบๆ ไปทำเสียดีๆ ขืนขัดคำสั่งเดี๋ยวก็ตายทั้งคนทั้งช้าง” นายขาวพูดเสริมเป็นการประจบเจ้านาย

“.....ฉาด.....” เสียงไม้ตุ้นใหญ่ฟาดลงบนอกคุณเสนาะ มันเป็นฝีงวงของพ่อพลายที่เหวี่ยงไป คุณเสนาะล้มชักตาตั้ง พลายจำเริญย่างสามขุมเข้าใส่ซ้ำอีก ควาญเนียมสับตะขอลงบนตะพองแล้วดึงไว้ พลายจำเริญจึงหยุดแต่หูชันหางชี้สี่ขาถ่างจังก้าฟาดงวงฟืดฟาดด้วยความโกรธ

นายขาวนักเลงโตวิ่งหนีเอาตัวรอดทิ้งนาย โดยคิดว่าตายดาบหน้าคงจะช้ากว่าช้างเหยียบตาย พลายจำเริญเสือกงวงขึ้นไปแย่งตะขอจากมือควาญเนียมชัดใส่นายขาวทันที

“ฉึก” เสียงตะขอปักที่ก้นนายขาว เสียงร้องดังลั่นบ้าน แต่ยังคงวิ่งต่อไปโดยมีตะขอห้อยเป็นหางไปด้วย

ท่านเสนหามนตรีได้ทราบข่าวก็โกรธจัดวิ่งไปคว้าปืนยาวลงมาจากคุ้ม หวังประหารพลายจำเริญเสียให้หายแค้นที่มาทำกับลูกหัวแก้วหัวแหวน

ของตน แม้ภรรยาจะห้ามปรามเท่าไรก็ไม่ฟัง

ฝ่ายพลายจำเริญเมื่อทำการสั่งสอนกับคนที่ไม่มีสัจจะลงไปแล้ว ก็หมอบลงให้ควาญอินลงจากคอริบวิ่งเผ่นเข้าป่า เหมือนจะรู้ว่าภัยกำลังจะมาถึงหากโอ้เอ้รออยู่ ท่านเสนหามนตรีพร้อมด้วยสมุนนับสิบคนออกตามล่าตีป่าจนมืดค่ำก็ไม่พบ เมื่อคลายโกรธแล้วจึงกลับคุ้ม

ท่านเสนหามนตรีจึงสั่งให้ควาญอิน เป็นชาวเวียงสระสุราษฎร์ธานี มาช่วยจับเป็นแทนการจับตาย เมื่อจับได้แล้วก็เนรเทศพลายจำเริญ ให้ไปอยู่ที่เวียงสระกับควาญอินผู้โหดเหี้ยม โดยมีควาญเถื่อนยอดนักปล้น ที่ย้ายถิ่นเข้ามาหลบอาศัยอยู่กับควาญอินเป็นผู้ช่วย

สองควาญจอมโหด ไม่มีความเมตตาปรานีต่อสัตว์เลย หัวใจเต็มไปด้วยความโลภในค่าจ้างชักลากไม้ พลายจำเริญต้องทำงานหนักตลอดทั้งวันโดยไม่ได้พักผ่อน อาหารก็ได้กินแต่น้อย ประกอบกับอายุเจ้าพลายก็มากแล้ว ฝรั่งนายจ้างก็เร่งให้รีบชักลากไม้จากเคี่ยนซามารวมหมอนไว้ที่คลองสินปูน เป็นระยะไกลมากจากป่าลึก เพื่อรอการล่องแพต่อไปยังโรงเลื่อยฝรั่งที่ปากคลองอีกต่อหนึ่ง

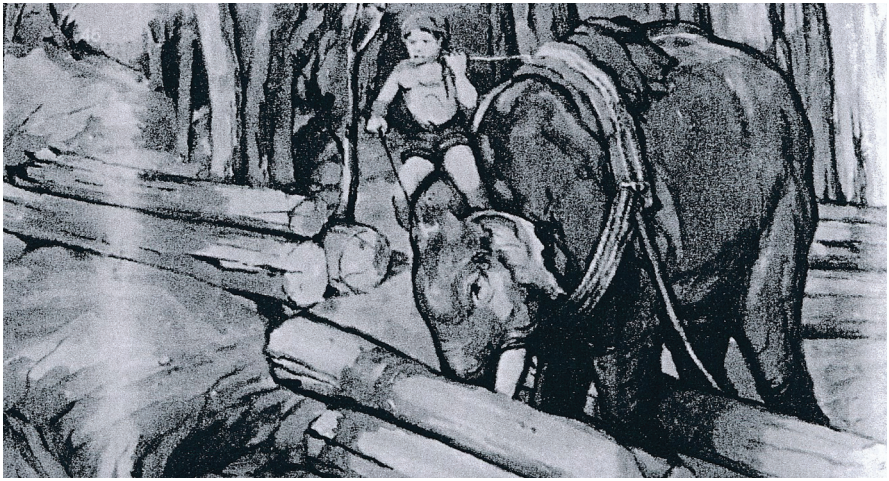

เป็นเวลานานวันที่พ่อพลายไม่ได้กินอาหารอิ่มท้อง ความเมตตาปรานีจากสองควาญก็ไม่มีเลย กำลังวังชาก็ถดถอยลง ฝรั่งก็เร่งรัดงานเพื่อที่จะให้ได้ไม้จำนวนมากพอที่จะป้อนโรงเลื่อยไม่ให้ขาดมือ ในวันหนึ่งๆ ไม่ควาญอินก็ควาญเถื่อนผลัดเปลี่ยนกันนั่งรอคอย เอาตะขอโขกสับอย่างเหี้ยมโหด จนหน้าตาพ่อพลายแตกยับเยิน เลือดหยดเข้าตา

วันนั้นตอนสาย ควาญอินนั่งคอไสพ่อพลายให้งัดซุงลงคลองสินปูนยามน้ำเหนือหลาก ควาญเถื่อนคอยเอาหอกเหล็กแหลมทิ่มแทงเท้าหลังเป็นการกระตุ้นให้พ่อพลายเร่งงาน พลายจำเริญเริ่มมีอาการหงุดหงิด หัวก็ต้องระวังตะขอ เท้าก้ต้องระวังหอก งานที่ทำอยู่ก็หนักและเหนื่อย เมื่อความอดกลั้นมาถึงขีดสุดก็ระเบิดขึ้น

“ตูม” เสียงร่างควาญเถื่อนตกน้ำ โดยฝีมือพ่อพลายที่เอี้ยวตัวไปรวบทั้งคนทั้งหอกโยนลงคลองลึก ควาญเถื่อนโผล่ขึ้นมาจากน้ำได้ก็ตะเกียกตะกายขึ้นฝั่งตรงข้าม ความตกใจกลัวหมดแรงนอนตะแคงน้ำเต็มพุงรอดตายไป

ส่วนควาญอินที่ขี่คออยู่ตกใจจนฉี่ราด จะกระโดดหนีก็ไม่ทัน เป็นจังหวะเดียวกันกับพลายจำเริญก้มลงสะบัดหัวอย่างแรง ควาญอินก็คว่ำหน้าร่วงลงทางปลายงวงลงกระแทกกับขอนไม้ที่ลอยอยู่ในน้ำ

พ่อพลายงัดซุงใหญ่กลิ้งลงทับปิดบัญชีแค้น

เมื่อสิ้นควาญอิน พ่อพลายจำเริญก็เที่ยวท่องเป็นช้างป่าอยู่แถบสุราษฎร์ธานีพักหนึ่ง ควาญนากจากเมืองนครก็ไปตามจับมาได้และได้นำมาเลี้ยงในคุ้ม แต่ไม่นานนักจะมีมนุษย์ผู้ไม่รู้จิตใจสัตว์ พูดสับปลับหลอกใช้งานจนเกินแรงอยู่เสมอ ทำให้ควาญนากผู้มีเมตตาต่อสัตว์ต้องได้รับความเดือดร้อนแทน อยู่ก็หลายครั้งหลายครา

วันนั้นตอนเที่ยง หลังจากควาญนาก นำพ่อพลายไปบรรทุกข้าวจากทุ่งปรังมาเก็บไว้ที่ฉางหลวง เสร็จตามคำสั่งของเจ้าพระยานครกุลเชษฐ์แล้ว คำสั่งใหม่ให้ไปชักลากไม้ที่ลานสกาให้ท่านปลัดปานอีก ควาญนากรู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ชั่วอึดใจพลายจำเริญออกวิ่งตะบึงออกทุ่งปรังโพธิ์เสด็จมีควาญนากนั่งอยู่บนคอ พลายจำเริญตระเวนพาควาญนากเวียนทุ่งอยู่สามวันสามคืน เคราะห์ยังดีที่ชาวบ้านที่รู้ข่าว นำข้าวห่อและกระบอกใส่น้ำแขวนไว้บนกิ่งไม้ตามทางที่พลายจำเริญวิ่งผ่านไป เพื่อให้ควาญนากฉกฉวยมากินประทังชีวิต

ลูกหลานควาญนากวิ่งขึ้นไปโห่ร้องพลายจำเริญบนต้นโพธิ์ไทรต้นใหญ่ดังลั่น พลายจำเริญก็รีบวิ่งเข้าไปหาหมายเด็ดชีพคนพวกนั้นให้ได้ ขณะที่วิ่งลอดเข้าไปใต้ร่มไม้ ควาญนากเห็นเป็นโอกาสทองรวบรวมพลังเท่าที่มีอยู่เหนี่ยวกิ่งขึ้นเกาะบนคาคบไม้ รอดตายไปอย่างหวุดหวิด

พลายจำเริญก็เป็นช้างขาดความฉลาดอีกครั้งหนึ่ง มันเดินป่าเที่ยวสวนจนชาวบ้านเดือดร้อนและหวาดกลัวในกิตติศัพท์ที่เล่าลือกันว่าเป็นช้างผีสิง แต่ความหนูบ้านขุนพังไม่กลัว เขาใช้วิธีจับช้างแนวแปลก โดยเดินหิ้วไหเหล้าเข้าไปหาพ่อพลายสองไหในบริเวณบ้านทุ่งแย้

“พ่อพลายคนดี ฉันนำเหล้ามาให้พ่อพลายดื่มแก้หิวสองไห มากินเสียซิ” ความหนูพูดอ้อนวอนด้วยคำหวาน วางไหตั้งไว้แล้วเดินเลี่ยงไปแอบดูอยู่ที่จอมปลวก พ่อพลายก็ทอดย่างเข้าไปหา ความหนูเห็นได้ทีก็รินเหล้าส่งให้จนเกลี้ยงไห ชั่วครู่ก็ขึ้นขี่คอนำมาบ้านขุนพัง ทั้งคู่รักใคร่ถ้อยที่ถ้อยอาศัย อภัยซึ่งกันและกันมาโดยตลอด

“พี่หนู..... พี่หนูอยู่หรือเปล่า” นายพุ่มเพื่อนบ้านมายืนเกาะรั้วเรียกในตอนเช้าตรู่

“มีธุระอะไร.....เข้ามากินน้ำกินท่าก่อนซิ” ความหนูร้องเชิญ

“ฉันจะขอแรงพ่อพลายหน่อยพรุ่งนี้ ช่วยชักลากเรือโกลนที่ฉันขุดไว้

บนเขาลงมาไว้ที่บ้านให้ทีเถอะ” นายพุ่มขอร้อง “ลำไม้ใหญ่ไม่โตซักเท่าไรหรอก กว้างสามศอกยาวเก้าวาเท่านั้นเอง บอกพ่อพลายด้วยว่าเสร็จงานแล้วฉันให้เหล้า ๑ ไห ถ้าฉันโกหกขอให้ฉันตายด้วยปลายงาพ่อพลาย” นายพุ่มเอาคำสาบานเป็นประกัน เช้าขึ้นพรานหนูก็นำพ่อพลายไปลากเรือตามนัด

ควาญหนูรู้จักนิสัยนายพุ่มดี ว่าเป็นคนโกหกปลิ้นปล้อน ครั้นไม่รับคำก็กลัวจะเสียเพื่อน

แม้รับคำแล้วก็กลัวความเสียหายจะตามมา ควาญหนูนั่งคิดบนคอช้าง ขณะที่พลายจำเริญกำลังลากเรือโกลนลงจากภูเขา มีนายพุ่มเดินตามมาห่างๆ

เมื่อใกล้จะถึงที่หมาย นายพุ่มก็หายหน้าไป ซึ่งเป็นสันดานของนายพุ่มที่ชอบเบี้ยวโดยไม่ยอมเสียเหล้าเลี้ยงช้าง

“ไอ้พุ่ม.....ไอ้พุ่มโว้ย ลากมาถึงที่แล้ว ไหนล่ะเหล้าตามสัญญาของพ่อพลาย” ควาญหนูร้องตะโกนทวงสัญญา พร้อมกับปลดเชือกที่ผูกช้างกับเรือออก

“ลากมาถึงที่แล้ว ไม่ได้เหล้าก็ลากกลับไปซิโว้ย” นายพุ่มตอบยียวนกวนงาช้างยิ่งนัก

“พูดให้สวยซิน้องพุ่ม กับฉันไม่เป็นไรหรอก แต่ถ้าโกหกกับพ่อพลายแล้วฉันไม่รับรองความปลอดภัยนะ” ควาญหนูเตือนสติซ้ำ

ชั่วพริบตา พลายจำเริญร้องแปร๋นขึ้นมาด้วยความโกรธ วิ่งรี่เข้าหาเอางาแทงเรือโกลนเสียป่นปี้ จนเรือโกลนแตกและหักลงอย่างยับเยิน พลายจำเริญม้วนงวงจับหัวเรือที่หักฟาดใส่นายพุ่มที่กำลังวิ่งหนียมบาลลงบัญชีตายให้นายพุ่มอีกราย

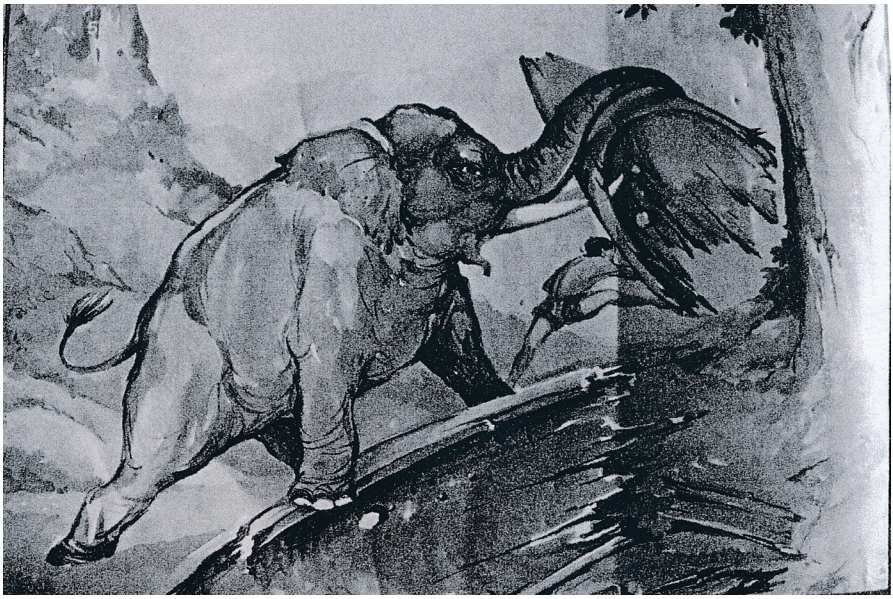

สองสามวันต่อมา ควาญหนูก็หนีเข้าพึ่งศาสนาและสิ้นบุญไปพร้อมกับผ้าเหลือง

พลายจำเริญก็เที่ยวท่องไปโดยไม่มีควาญ แต่ไม่เคยทำร้ายใครอีก จนเป็นที่รักของทุกคนในบ้านขุนพัง เด็กๆ รู้ว่าอะไรที่ช้างชอบก็หามาให้พ่อพลายกินอย่างมีความสุขตามประสาช้างแก่

ควาญปานรับอาสาเจ้าพระยานครกุลเชษฐ์ ซึ่งเป็นเจ้าพระยานครคนที่ ๓ ในช่วงชีวิตของพลายจำเริญ นำไปเลี้ยงที่ท้ายสำเภา ด้วยความกลัวว่าช้างจะอาละวาด ชาวบ้านก็นำไปตกปลอกผูกล่ามไว้ในป่าอ่าวเขาแดง ส่วนตัวควาญปานเองได้เดินทางไปเล่นการพนันที่บ้านเพื่อนอย่างเพลิดเพลิน ทอดทิ้งพลายจำเริญเอาไว้ให้อดข้าวอดน้ำร่วมสิบวัน

มานึกขึ้นได้ก็ตอนที่แพ้จนเงินเกลี้ยงกระเป๋าแล้ว รีบวิ่งจากวงพนันไปดูช้าง แต่ภาพที่นายปานเห็นนั้นเป็นช้างเถื่อนถึกสองเชือกเข้ารุมล้อมแทงพลายจำเริญครั้งแล้วครั้งเล่าอย่างเมามัน พลายจำเริญหมดทางสู้

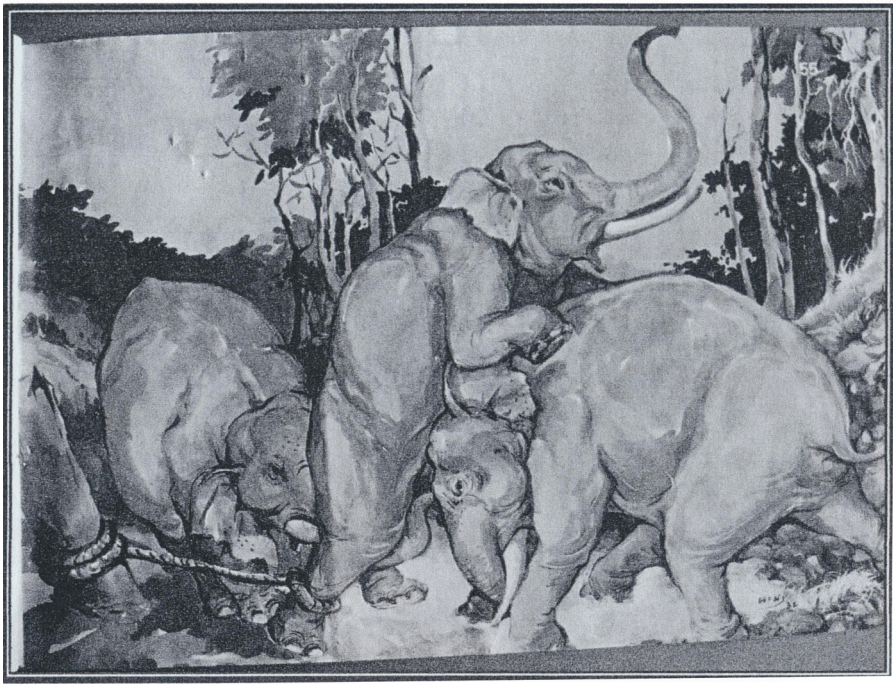

เพราะแก่มากแล้ว ที่เท้าก็ถูกตริงไว้ด้วยปลอกล่ามโซ่ไว้เหนียวแน่น ประกอบกับถูกปล่อยให้อดอาหารมานานวันแล้วด้วย

ในที่สุด พลายจำเริญก็หมอบลงล้มตายจากโลกนี้ไป

งาพลายจำเริญคู่นั้นปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่ศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช

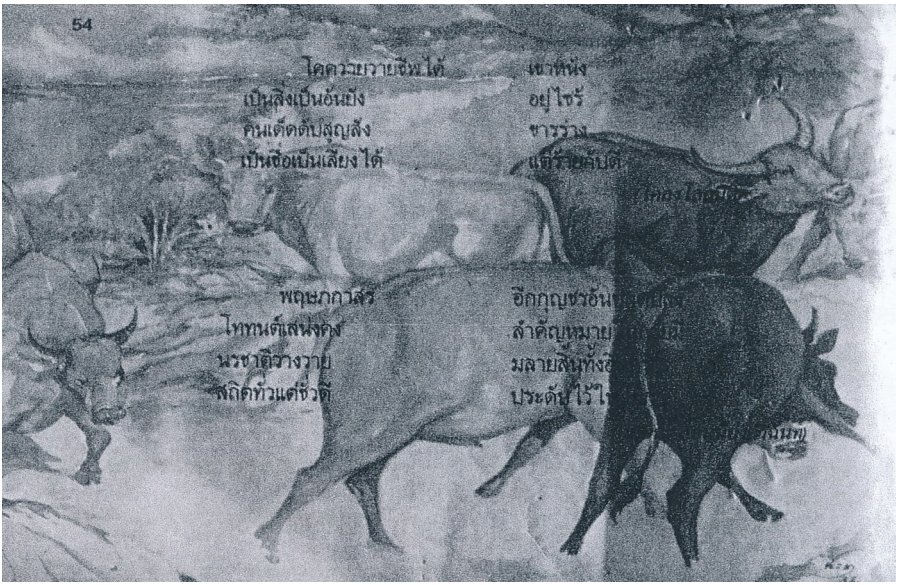
54
โคควายวายชีพได้ เขาหนัง
เป็นสิ่งเป็นอันยัง อยู่ไซร้
คนเด็ดดับสูญสัง ขารร่าง
เป็นชื่อเป็นเสียงได้ แต่ร้ายกับดี
พฤษภกาสร อีกกุญชรอัน
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมาย
นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอี
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ใ

พลายจำเริญ ช้างแสนรู้

คนเมืองคอน
(ดิเรก พรตตะเสน)

ภาพช้างศุภลักษณ์หน้าต้น ที่ ๒-๓
หน้าปลายที่ ๑-๒
หน้าปลายที่ ๕๘-๕๙
เริ่มลงพิมพ์ในสารนครศรีธรรมราช
ฉบับ กรกฎาคม ๒๕๑๔

พลายจำเริญช้างแสนรู้

โดย “คนเมืองคอน”

เรื่องของสัตว์แสนรู้ ผมเชื่อว่าเท่าที่คุณเคยได้อ่านหรือได้ยินได้ฟัง คงจะเป็นเรื่อง...ขอโทษ หมาเสียแหละมาก คุณเคยเห็นด้วยซ้ำจากภาพยนตร์หลายเรื่อง เพราะหมาเป็นสัตว์เฝ้าบ้าน มีความใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุด แต่สัตว์อีกชนิหนึ่งคือช้าง ซึ่งยังมีสัญชาตญาณป่าอยู่มาก ถึงคุณจะเคยเห็นมันแสดงความแสนรู้จากชีวิตจริงๆ ของมันหรือจากภาพยนตร์ ก็ไม่เป็นเรื่องแปลกและน่าสนใจอะไรนัก เพราะนั่นเป็นเรื่องการฝึกให้ทำซ้ำซากจนเกิดความเคยชินไม่ใช่เรื่องของการรู้เองเป็นเองโดยบัญชาของสมองอันประเสริฐเกือบเท่าเทียมมนุษย์ หรือถ้าคุณเคยรู้ด้วยการอ่านมาบ้าง คุณก็รู้มัวๆ และรู้ส่วนน้อย ทั้งมักจะเป็นเรื่องช้างของมหากษัตริย์ซึ่งเป็นช้างมีบรรดาศักดิ์สูงส่งกว่ามนุษย์อย่างคุณอย่างผม มีความสำคัญต้องจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ สำหรับเรื่องช้างพลายชื่อจำเริญตามหัวเรื่องที่ผมจะเขียนเล่าคุณต่อไปนี้เป็นเรื่องช้างของสามัญชน ที่มีบรรดาศักดิ์เท่ากับช้างในประวัติศาสตร์ และไม่มีความสำคัญถึงกับประวัติศาสตร์จะต้องจารึก ทว่าความแสนรู้อย่างวิเศษของมันกลับจารึกแน่นอยู่ในความทรงจำของคน

ช้างตัวนี้เป็นช้างของตระกูล ณ นคร เป็นช้างที่มีชีวิตจริงๆ อยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ระหว่างปี พ.ศ.๒๓๘๒ ถึง พ.ศ.๒๔๗๙ เป็นช้างที่ถึงจะพูดเองไม่ได้ก็รู้ภาษาที่มนุษย์พูด มีสมองอันเต็มไปด้วยพลังความคิดฉลาดเฉลียวเท่ามนุษย์ บางสิ่งบางอย่างก็เกินมนุษย์ กลายเป็นความวิเศษปานๆ เทวดาเสียด้วยซ้ำ

เรื่องของพลายจำเริญ ผมได้ยินท่านผู้เฒ่าผู้แก่หลายท่าน เล่าต่อๆ กันมาแบบนิทานตั้งแต่ผมยังเป็นเด็ก ตัวผมสมัยนั้น เมื่อแว่วใครเขาเล่าเรื่องพลายจำเริญเป็นต้องตีวงเข้าไปฟังกับเขาด้วยเสมอ แต่ฟังด้วยความรู้สึกสนุกอย่างเดียวพอล่วงมาในสมัยผมเป็นผู้ใหญ่ประสีประสาอะไรต่ออะไรมากเข้าก็ชักทึ่งในความแสนรู้อันมหัศจรรย์ของมัน แต่ก็ไม่เคยคิดสนใจที่จะรวบรวมเรื่องราวของมันเขียนเพราะเป็นเรื่องที่จับต้นชนปลายไม่ถูก เรียงลำดับก่อนหลังไม่ได้ ประกอบกับเรื่องของพลายจำเริญชักจะเลือนๆ ไปกับความทรงจำของชาวเมือง เนื่องจากท่านผู้เฒ่าซึ่งมีชีวิตอยู่ปลายชีวิตพลายจำเริญล้มหายตายจากไปจนเหลือน้อยเต็มที ส่วนน้อยที่เหลือเมื่อมาพบกับการดำเนินชีวิตชนิดที่ต้องขมวดหน้าเข้าหากันเหมือนโกรธกันมาสักสิบปีในยุคคอมมิวนิสต์ วุ่นวายหรือยุคดาวเทียวแทรกดาวราศีของคนซ้ำมีหมามีลิงขึ้นไปช่วยกุมลัคน์ มันชวนตื่นเต้นมหัศจรรย์กว่ายุคเก่าๆ ของท่านผู้เฒ่า..... ซึ่งเป็นแต่เพียงยุคพระรามยกพลลิงรบทศกรรฐ์... จะมีดาวเทียม ก็เป็นดาวเทียมสัปตฤกษ์ที่ พระราชฤษีวิศวามิตร สร้างให้ท้าวศังกุ ชนชั้นจัณฑาล ผู้อยากขึ้นสวรรค์ทั้งเป็นแต่เทวดาไม่ยอม ให้ร่วมสวรรค์ดาวที่พระราชฤษีวิศวามิตรสร้างนี้ ไม่มีอิทธิพลต่อชะตาราศีมนุษย์เหมือนดาวเทียมสมัยนี้ ท่านผู้เฒ่าเลยนึกกระดากและเกิดปมด้อยกลายเป็นคนไม่ชอบเล่าอะไรๆ ในยุคของท่านให้คนในรุ่นปัจจุบันฟัง เมื่อท่านผู้เฒ่าไม่เล่าให้คนยุคนี้ ซึ่งมีสมรรถภาพและมีเครื่องช่วยความจำอย่างวิเศษช่วยกันจดจำนานเข้าก็เลือนไป

วันหนึ่ง คุณประวัติ ทองธวัช ผู้เป็นทั้งเจ้านายและพี่ชายที่เคารพยิ่งของผม ปัจจุบันประจำเขตการทางสงขลา ได้เล่าเรื่องราวของพลายจำเริญบางตอนให้ฟังอีก พร้อมทั้งกระตุ้นให้ผม ค้นหาเรื่องราวของ

พลายจำเริญซึ่งมีเยอะแยะมาเขียนเล่ากันฟัง ถึงกระนั้นตอนนั้น ความตั้งใจที่ผมจะเขียนก็ยังไม่แรงกล้านักเพียงแต่สนใจขึ้นมาอีกหน่อยหนึ่งเผอิญวันหนึ่งพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณเทพปัญญากวีเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสปัจจุบัน สมัยท่านมีสมณศักดิ์พระราชปัญญาภรณ์สำนักวัดพระนครที่นครศรีธรรมราช ท่านได้เล่าเรื่อง พลายจำเริญบางตอนให้ฟังอีก และแนะนำให้ผมได้รู้จักกับพระปลัดเลี่ยม อาสโย อายุ ๗๒ พรรษา สำนักวัดเพชรจริก และโดยสงฆ์พรรษาอาวุโส องค์นี้ผมได้ทราบว่าท่านรวบรวมเรื่องราวของพลายจำเริญ เขียนขึ้น เป็นคำกลอนภายใต้ ชื่อเรื่อง คชานุสรณ์ ตีพิมพ์จำหน่ายเก็บปัจจัยซ่อมกุฏิวัดพระเพรง เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๘ ครั้งหนึ่งแล้ว ท่านสนับสนุนให้ผมเขียนเป็นร้อยแก้ว ขึ้นอีกสักครั้งหนึ่งและบอกว่าเท่าที่ท่านรวบรวมเขียนเป็นกลอนนั้นต้องจำกัดคำ เรื่องราว จนไม่กระจ่างแจ้งเท่าที่ควรและยังตกหล่นอีกมาก ที่มีปรากฏก็รู้สึกว่าจะมีผิดพลาด ขอให้สอบค้นให้ดี แล้วให้ยืมหนังสือ “คชานุสรณ์” ของท่านซึ่งกลายเป็นหนังสือหายาก เนื่องจากการพิมพ์นั้นจำกัดเพียง ๕๐๐ เล่มเท่านั้นมาเล่มหนึ่ง

มาตอนนี้ ความตั้งใจของผมที่จะเขียนเรื่องราวของพลายจำเริญแรงกล้าขึ้นมาเต็มที่แล้ว ผมจึงหาโอกาสต่างกรรมต่างวาระกันไปกราบเท้าพระเดชพระคุณพระรัตนธัชมุนีสมัยยังมีสมณศักดิ์ พระศรีธรรมประสาธน์ เจ้าคณะธรรมยุติกะ จังหวัดนครศรีธรรมราช สำนักวัดพระบรมธาตุ คุณหลวงคณิตบรรณสาร ท่านขุนอาเทศคดี นายน่วม นายดาษ ชัยชำนาญ และขุนฉลาดฉลองเขต ผู้สูงด้วยคุณวุฒิและวัยวุฒิ ซึ่งอายุวัยหนุ่มของท่านเหล่านี้ อยู่ในระยะปลายชีวิตของพลายจำเริญ เฉพาะอย่างยิ่งคุณหลวงคณิตบรรณสาร พลายจำเริญ เป็นช้างของบรรพบุรุษของท่านแท้ๆ ท่านได้รับการบอกเล่าต่อๆ กันมาบ้าง ประสบพบเห็นเองบ้างสดๆ ร้อนๆ

ในสมัยที่พลายจำเริญยังมีชีวิตอยู่ ประกอบกับท่านเหล่านี้มีใจหนักแน่นพอ ถึงจะพบอะไรแปลกๆในยุคนี้ สมองของท่านก็ยังไม่เลอะเลือน เรื่องราวจากปากของท่านจึงเป็นที่เชื่อถือได้

จากปากคำของท่านผู้เฒ่าที่ออกนามมานี้เองแหละครับ อาศัยหนังสือคชานุสรณ์ของท่านปลัดเลี่ยม อาสโย เป็นหลักผมจึงได้เรื่องราวของพลายจำเริญมาเล่าสู่กันฟัง อย่างไรก็ตาม เรื่องราวของพลายจำเริญที่ผมจะเล่านี้บางตอนในหนังสือคชานุสรณ์ไม่มี และบางตอนที่มีในคชานุสรณ์ก็ไม่ตรงกับที่ผมได้รับฟังมา ดังนั้นที่ไม่มี...ผมก็เพิ่มเข้าไป ที่แตกต่างกัน... เห็นว่าสนุกและน่าจะเป็นไปได้ทั้งสองทางก็เล่าไว้เป็นสองแง่เลย

ยังมีที่สงสัยว่าจะคลาดเคลื่อน ซึ่งผมจะขอบอกกล่าวไว้เพื่อท่านผู้สนใจช่วยผมค้นและคิด ปีเกิด ปีตายของพลายจำเริญ

ตามหนังสือคชานุสรณ์ พลายจำเริญตกท้องแม่ พ.ศ.๒๓๔๒ ถ้าเป็นจริงตามนั้นก็ตรงกับสมัยของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองนครศรีธรรมราช ท่านผู้นี้มีอายุมาถึงสมัยต้นรัชกาลที่ ๔ คือถึงแก่กรรม พ.ศ.๒๔๐๔ ในการว่าราชการเมืองนครศรีธรรมราช ระยะนี้ หลวงฤทธิ์นายเวร นามเดิม น้อยเล็ก ซึ่งต่อมาได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น พระเสนหามนตรี น้องชายของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) นั้นเอง เป็นปลัดเมือง (สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงเดชานุภาพ อธิบายไว้ในจดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติว่า ตำแหน่งราชการในเมืองนครศรีธรรมราช ที่เป็นรองจากผู้สำเร็จราชการมีอยู่ ๒ ตำแหน่ง คือ ผู้ช่วยว่าราชการกับปลัดเมือง พระยาเสนหามาตรี (น้อยเล็ก) จะเป็นปลัดเมืองหรือผู้ช่วยว่าราชการ ไม่มีที่ใดระบุไว้)

ตามที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า เจ้าพระยานครศรีธรรมราชมีชีวิตราชการในตำหน่งว่าราชการเมืองนครศรีธรรมราชอยู่ราวตอนกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ (ครองราชย์สมบัติตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๖๗-๒๓๙๔) คาบต่อต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ (พ.ศ.๒๓๙๔-๒๔๑๑) ค้านกับความทรงจำของบรรดาท่านผู้เฒ่าที่ผมได้ออกนามมาแล้วตอนต้น ซึ่งยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่าพลายจำเริญถือกำเนิดในใบบุญของพระยานครศรีธรรมราชคนต่อมา คือ พระยานครศรีธรรมราช (พร้อมหรือหนูพร้อม) บุตรเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) ซึ่งสืบตำแหน่งราชการเมืองนครศรีธรรมราชต่อจากบิดา มาจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ท่านพระยานครศรีธรรมราช (พร้อม) ผู้นี้มีชีวิตอยู่ต่อมาจนถึง พ.ศ.๒๔๓๙ หรือ ร.ศ.๑๑๕ อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าให้ยกเลิกการปกครองหัวเมืองแบบเก่า จัดการปกครองหัวเมืองใหม่เป็นมณฑล ทรงแต่งตั้งเจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศามณฑลนครศรีธรรมราช เป็นคนแรก พระยานครศรีธรรมราช (พร้อม) ซึ่งจางวางกำกับราชการ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปี พ.ศ.๒๔๔๑ ในหลวงรัชกาลที่ ๕ เสด็จนครศรีธรรมราช โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระยานครศรีธรรมราช (พร้อม) เป็นเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี ตั้งนายเอียด บุตรเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พร้อม) เป็นพระเสนหมนตรี ต่อมาได้เลื่อนเป็น พระยานครกุลเชษฐ์

บรรดาศักดิ์พระยา หรือเจ้าพระยานครศรีธรรมราช กับพระหรือพระยาเสนหามนตรีนี้ เป็นบรรดาศักดิ์ตกทอดกันมาเหมือนมรดกนานหนักหนา และท่านผู้มีบรรดาศักดิ์เหล่านี้ทุกคน มีตำแหน่งเป็นใหญ่เป็นโต

ในการว่าราชการเมืองนครศรีธรรมราชทั้งสิ้น ถ้าจะนับก็สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมาจนถึงเปลี่ยนระเบียบการปกครองแบบประเทศราชเป็นมณฑลในรัชกาลที่ ๕ กระทั่งมาคลายความสำคัญลงที่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบรัฐธรรมนูญ ท่านผู้เป็นใหญ่เป็นโตในการว่าราชการเมืองนครฯเหล่านี้ ชาวนครศรีธรรมราชเรียกเจ้าพระยานครเป็นที่เคยปาก ไม่ว่าเจ้าพระยานครฯจะได้เลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นไปในนามใดอีกหรือไม่ก็ตามและบรรดาศักดิ์ พระเสนหามนตรีก็เช่นเดียวกันสำหรับบรรดาศักดิ์หลังนี้ย่อเรียก “ท่านหนามตรี” ฟังประหลาดไปเลยเทียวแหละครับ

พระเสนหามนตรีซึ่งได้เลื่อนเป็นพระยานครกุลเชษฐ์นี้เองครับเป็นเจ้าของพลายจำเริญคนสุดท้ายและท่านผู้นี้ก็คือ บิดาของคุณหลวงคณิตบรรณสาร ซึ่งผมได้กล่าวนามมาแล้วตอนต้น คุณหลวงคณิตฯ บอกผมว่าเมื่อท่านอายุ ๑๐ ขวบ พลายจำเริญพอจะรุ่นหนุ่มอายุวัยรุ่นของช้างตกราว ๓๐-๔๐ ปี เดี๋ยวนี้คุณหลวงคณิตฯ อายุ ๗๙ ปี ถ้าคำนวณตามนั้น ที่ว่าพลายจำเริญ เกิด พ.ศ. ๒๓๙๒ ก็นับว่าตกทอดกันมา ๓ ชั่วอายุคน อายุพลายจำเริญย่อมจะมากกว่า ๔๐ ปีเป็นแน่ จึงสงสัยว่าจะไม่ถูกต้อง แต่เมื่อคิดอีกที ผมก็สับสนไม่กล้าที่จะยืนยันอะไรทั้งนั้น เพราะอาจเป็นไปได้เหมือนกันว่า พลายจำเริญจะถือกำเนิดใน พ.ศ.๒๓๙๒ จริง (ปีดังกล่าวนี้เป็นสมัยเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) ก่อนเจ้าพระยาสุธรรมมนตรีกำเนิด ๓ ปี) ขณะนั้นยังเป็นช้างเล็กใช้งานไม่ได้ มาเติบโตเต็มที่ใช้งานได้ และมีพฤติการณ์แปลกๆ จนเป็นที่รู้จักกันขึ้น ในสมัยเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (พระยานครฯ พร้อม) กระมังเพราะอายุของช้างนานตั้ง ๑๒๐-๑๕๐ ปี

สำหรับปีตายของหนังสือคชานุสรณ์ว่า พ.ศ.๒๔๗๙ นั้นผิดแน่ เพราะคุณหลวงคณิตฯ ถึงจะจำไม่แน่นอนก็ยืนยันว่า พลายจำเริญตายก่อนประเทศเราเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบรัฐธรรมนูญ คือ พ.ศ. ๒๔๗๕ แต่.....ก็เถอะครับ เราอย่างคำนึงถึงกันเลย ด้วยว่าพลายจำเริญไม่มีความสำคัญถึงกับจะต้องค้นหาศักราชอันถูกต้องจนไว้เป็นประวัติศาสตร์ เพราะถ้าจำให้เป็นประวัติศาสตร์ก็ไม่รู้จะไปหาที่ไหนเสียแล้วในเวลานี้ ไม่มีใครจำได้หรือจดไว้ที่ไหนจึงขอเรามาเอากันแต่เพียงว่าพ่อพลายเป็นยอดช้างแสนรู้ของตระกูล “ณ นคร” ตกทอดกันมากี่แล้วกัน เจ้าของเป็นใคร บรรดาศักดิ์ใด ก็ล้วนถูกเรียกว่าเจ้าพระยานครฯ มีลูกหรือน้องเป็นท่านหนามตรีทั้งสิ้น

ก่อนจำเริ่มเรื่องผมขอกราบขอบพระคุณท่านที่ผมได้ออกนามตอนต้นไว้ ณ โอกาสนี้ ส่วนดีอันพอจะหาได้จากการเขียนนี้ โปรดรับเอาไปทั้งหมดเทอญ สำหรับส่วนที่ไม่ดี ผมขอรับไว้เองรับรองไม่ตกหล่นกระจัดกระจายไปถึงผู้ใดเป็นอันขาด ส่วนที่อยู่กลางๆ กับดีและไม่มีขอวิญญาณพ่อพลาย (มหา) จำเริญจงรับไว้เป็นเครื่องสักการะและรับรู้ว่าอย่างน้อยเรื่องของพ่อพลายไม่เพียงเล่ากันปากเปล่า บัดนี้มันกลายเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นแล้ว ขอวิญญาณพ่อพลายจงสถิตสุคติภาพและจงบันดาลให้นามของพ่อพลายกับนาม “คนเมืองคอน” ผู้คันคว้าหามาเขียนจงขลังพอที่คุณผู้อ่าน.....จะไม่ลืมไปนานเท่านาน

ผมกำลังเริ่มเรื่องอยู่แล้ว ณ บัดนี้

เมืองไทย สมัยที่รถยนต์ รถจักรยานตลอดจนเครื่องจักรกลทุ่นแรงอีกหลายชนิดยังไม่มีแพร่หลายเข้ามา ช้างย่อมเป็นประโยชน์ทั้งในด้านรบทัพจับศึก พาหนะ และใช้ลากเข็นของหนักมากที่สุด คนโบราณผู้มีอัน

จะกิน จึงมักจะขวนขวายหาช้างไว้เป็นกรรมสิทธิ์เสมอมากน้อยตามแต่กำลังฐานะ ผู้ที่มีโอกาสมีช้างได้มาก และเลี้ยงช้างได้ดีกว่าใครๆ ก็น่าจะได้แก่ เจ้าขุนมูลนาย สมัยสมบูรณาญาสิทธิราช ยิ่งสำหรับจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งขณะยังเป็นหัวเมืองประเทศราชขึ้นต่อกรุงเทพฯ อำนาจทุกๆ อย่างเป็นสิทธิ์ของเจ้าเมืองอย่างอิสระ เพียงแต่ปีหนึ่งหนหนึ่งต้องส่งเงินทองสิ่งของเข้าไปแสดงความจงรักภักดีต่อเมืองหลวงให้จงได้เท่านั้น สมัยนั้นประมาณต้นรัชกาลที่ ๑ กล่าวกันว่า หลวงนายสิทธิ์เจ้านครมีช้างที่เลี้ยงไว้เป็นสิทธิ์ส่วนตัวถึง ๔๘ เชือก และนอกจากนั้น ชาวเมือง (คอน) นครศรีธรรมราชโดยทั่วไป ก็นิยมเลี้ยงช้างไว้ใช้งานแทบทุกละแวกบ้าน ซึ่งเมื่อถึงคราวมีงานหลวง เช่น งานสงคราม หรือชักลากไม้สร้างสาธารณสถาน ตลอดจนเข้าขบวนแห่แหนในพิธีการนักขัตฤกษ์รื่นเริง รับเสด็จพระมหากษัตริย์ หรือเจ้านายผู้สูงศักดิ์ ก็เกณฑ์กันเข้ามาอย่างพร้อมเพรียงคับคั่ง

จากช้างจำนวน ๔๘ ตัวของเจ้านคร หลวงสิทธิ์นายเวรนี่เองได้ตกทอดเป็นมรดกต่อๆ กันมาจนถึงเจ้าพระยาสุธรรมนตรี (พร้อม) หรือที่ชาวเมืองนครรู้จักกันในนามเจ้าพระยานคร ซึ่งในฐานะผมเป็นคนเมือง (คอน) นครคนหนึ่งก็จะขอเรียกเจ้าพระยานครง่ายๆ ตามเสียงช้างมากไปจนตลอดเรื่อง.....

ในจำนวนช้างหลายๆ เชือกที่เจ้าพระยานครมีอยู่สมัยนั้น มีช้างพังตัวหนึ่งชื่อว่าพังหงส์ ถูกฝึกไว้สำหรับต้อนรับเจ้านายที่จะมาจากบางกอกโดยเฉพาะ นอกจากฝึกให้เดินเรียบสำหรับขี่สบายแล้ว แม่พังตัวนั้นยังถูกฝึกให้หมอบคลานกราบไหว้ และตักบาตร อย่างช่ำชองด้วย แม่พังไม่ดุเฉลียวฉลาดและว่านอนสอนง่าย จึงเป็นที่สนิทเสน่หาของท่านเจ้าพระยายิ่งนัก นายทองดี ผู้เป็นควาญขุนเลี้ยงแม่พังในขณะนั้น ก็พลอยเป็นที่

โปรดปรานไปด้วย พังหงส์ถูกเลี้ยงอย่างทนุถนอม ไม่ถูกใช้งานอย่างหนักอย่างใดทั้งสิ้น

ต่อมาพังหงส์มีท้อง และเมื่อได้ฤกษ์งามยามดีซึ่งพระปลัดเลี่ยมอาสโยอุตส่าห์ไปค้นมาได้ว่า ตรงกับปีขาล วันอังคารเดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ วันนั้นเป็นวันเถลิงศก เปลี่ยนศักราชเป็น พ.ศ.๒๓๙๒ เพลาตะวันลับเหลี่ยมเขาพอดิบพอดี พังหงส์ตกลูกช้างออกมาเชือกหนึ่ง เป็นเพศพลาย ณ วัด.....ชื่ออะไรไม่รู้ ขณะนั้นเป็นวัดร้างเจ้าพระยานครใช้เป็นโรงเลี้ยงช้าง เลยได้นามว่าวัดโรงช้างแต่นั้นมา ขณะนี้เป็นบ้านพักศึกษาธิการจังหวัด

ลูกช้างพลายอันตกจากนางพังหงส์ตัวนี้ ตามตำรากำหนดให้เรียกช้างเป็นเชือก แต่ผมเฝ้ามองมานานนักหนาแล้วยังมองไม่เห็นช้างมีลักษณะเหมือนหรือคล้ายคลึงกับเชือก จึงขอเรียกตัวให้ถูกตามที่ตาเห็น ทั้งนี้หาเถียงตาของคนโบราณไม่ โปรดอย่าถือสาหาความตามผมเลยนะครับ กล่าวกันว่าได้ลักษณะมงคลหลายประการเป็นต้นว่า สีกายเป็นสีดำนิล เล็บดำ เส้นขนทวน หางยาวกวาดดิน และเฉพาะปลายหาง..... โดยธรรมชาติทั่วไปของช้างขนหางย่อมงอกเรียงกันเป็นปึกคล้ายก้างปลา แต่ขนหางลูกช้างตัวนี้งอกโดยรอบเป็นพุ่มเหมือนหางวัว ตรงกับลักษณะในตำราช้างที่เรียกว่าช้างเนียม หางบัวอันมีคุณวิเศษในการออกศึกสงคราม ช้างที่ได้ลักษณะดังกล่าวนี้ ในสมัยนั้นจะต้องถูกนำขึ้นทูลเกล้าถวายพระมหากษัตริย์ขึ้นระวางเป็นช้างหลวง แต่เจ้าพระยารักและหวงแหนลูกช้างตัวนี้เป็นพิเศษ จึงได้ปกปิดกำเนิดของลูกพลายไว้อย่างกวดขัน มีผู้รู้เห็นเฉพาะคนในคุ้มสำนักไม่กี่คน ทั้งลูกช้างแม่ช้างถูกนำไปเลี้ยงไว้มิดชิดในคุ้ม บริวารข้าทาสถูกนำไปเลี้ยงไว้มิดชิดในคุ้ม บริวารข้าทาสถูกกำชับมิให้พูดกันไปเป็นที่เอิกเริก หากความลับรั่วไหลถึงบุคคลภายนอก สอบได้เป็นสัตย์ว่าไปจาก

ผู้ใด ผู้นั้นจะต้องถูกทวนหลังด้วยหวายแช่น้ำเย็นวและจำตรวน ไม่มีการถอดถอน ถึงกระนั้น ท่านเจ้าพระยาก็หวาดสะดุ้งต่อพระราชอาชญาอันอาจจะมีมาจากการเบียดบังลูกช้างพลายมงคลลักษณะตัวนั้นตลอดมา จนเวลาล่วงไปราวปีเศษ ท่านเจ้าพระยาก็เกิดความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงลักษณะลูกพลายตัวนั้นขึ้นอย่างแยบคาย และเริ่มทำตามความคิดทันที คือให้ถอนขนหางลูกพลายตัวนั้น เหลือไว้เพียงหรอมแหรมเป็นรูปก้างปลาให้เหมือนช้างสามัญทั่วไป และเอาน้ำมันเสือทาตรงที่ถอนขนออก น้ำมันเสือนี้กล่าวกันว่า มีคุณสมบัติระงับมิให้ขนใหม่งอกออกมาอีกศักดิ์สิทธิ์นัก เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างเรียบร้อยเป็นที่แน่ใจแล้ว พังหงส์และลูกน้อยซึ่งถูกจำกัดเขตอยู่แต่ในคุ้มก็ถูกปลดปล่อยออกมาชมโลกนอกคุ้มได้บ้าง

เป็นธรรมเนียมเสียเหลือเกินไม่ว่าสิ่งไม่มีชีวิต หรือมีชีวิต และไม่ว่าคนหรือสัตว์ แต่ไหนแต่ไรมา ถ้าถูกยกย่องขึ้นเป็นของที่อย่างดีวิเศษแล้วย่อมมีอภินิหารปรากฏเสมอ แม้พยายามมิดเม้นปิดบัง พฤติการณ์สองสามอย่างของลูกพลาย ก็ทำให้มีคนเห็นเป็นมหัศจรรย์บอกเล่าแผ่กระจายไปจนได้ เป็นต้นว่าลูกพลายมีกลิ่นกายเหมือนกลิ่นสาบเสือ เป็นตะบะข่มสัตว์ทุกชนิดให้เกรงกลัว แม้แต่สัตว์ช้างด้วยกัน แม้จะใหญ่โตโอฬารกว่า ในยามที่มีลูกพลายรวมกลุ่มอยู่ด้วย จะต้องแสดงอาการคารวะเกรงกลัวลูกพลาย ยกย่องพินอบพิเทาลูกพลายราวกับเป็นจ่าฝูง การอาบน้ำในแม่น้ำลำคลองซึ่งปกติไม่มีธรรมเนียมแบบแผนสำหรับสัตว์ แต่สำหรับสัตว์อย่างลูกพลายเว้นแต่พังหงส์ผู้มารดา ไม่มีช้างตัวใดกล้าอาบน้ำเหนือน้ำหรือแม้เคียงเสมอลูกพลายเป็นอันขาด ทุกช้างจะลงอาบใต้ลูกพลายสิ้น เจ้าพระยานครเห็นเรื่องอื้อฉาวขึ้นทุกที เกรงว่าไม่แต่ลูกพลายจะตกไปเป็นของหลวงอย่างเดียว ตัวท่านเองจะต้องถูกโทษฐานกบฏด้วย จึงได้เรียกขุนทิพย์พิมล

จากแขวงสุชล ซึ่งเดี๋ยวนี้เรียก สิชลมาพบ

บุคคลผู้มีบรรดาศักดิ์ขุนทิพย์พิมลนี้ จะตำแหน่งราชการตำแหน่งใด ผมถามท่านผู้เฒ่าหลายท่านไม่มีใครสามารถบอกได้ สันนิฐานตามลักษณะการปกครองสมัยก่อนยกฐานะเมืองนครขึ้นเป็นมณฑล อันแบ่งออกไปเป็นจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้านมาจนเดี๋ยวนี้ ขุนทิพย์พิมลก็น่าจะเป็นนายแขวงสุชลขึ้นตรงต่อเมืองนคร และปรากฏว่า ขุนทิพย์พิมลก็มีอำนาจบังคับบัญชาคนในเมืองสุชลสมัยนั้น เทียบเท่านายอำเภอสมัยนี้จริง บ้านของขุนทิพย์พิมลอยู่ที่บ้านเหนือในหมู่ ๒ ของตำบลฉลองเดี๋ยวนี้ แล้วก็ยังมีหมื่นเห็ด สร้อยไม่ปรากฏ หมื่นพล สร้อยไม่ปรากฏอีกเป็นผู้ช่วยในหน้าที่ราชการ ความจริงลูกหลานปลายตระกูลของท่านทั้งสาม ปัจจุบันมีชีวิตอยู่มากมาย แต่เป็นที่เสียดายที่เมื่อถูกถาม ก็ไม่สามารถบอกตำแหน่งราชการและระบุบรรดาศักดิ์อันมีเกียรติของบรรพบุรุษได้

เมื่อขุนทิพย์พิมลรอนแรมมาถึง ท่านเจ้าคุณนครก็ได้ฝากฝังลูกพลายกับขุนทิพย์พิมลให้นำไปเลี้ยงไว้ที่สิชล โดยกำชับให้ขุนทิพย์ดำเนินอุบายกระจายข่าวว่า ลูกพลายเป็นช้างเกิดที่สิชล เพื่อกลบเกลื่อนกิติศัพท์ที่เล่าลือกันเสี่ย ด้วยเหตุนี้เอง บางท่านจึงว่า ลูกพลายเกิดจากช้างบ้านชื่อพังนุ้ย ของนายมงคล นางหมู อ้างที่เกิดเสี่ยด้วยว่า เกิดในบริเวณบ้านของท่านขุนฉลาดฉลองเขต หมู่ที่ ๒ บ้านเหนือ ตำบลฉลอง อำเภอสิชล ท่านขุนฉลาดฉลองเขตอดีตเป็นกำนันตำบลฉลอง เดี๋ยวนี้ก็ยังมีชีวิตอยู่แต่งอมเต็มทีแล้ว การที่คนส่วนมากเข้าใจกันเช่นนั้น นับว่าขุนทิพย์ฯ ดำเนินอุบายได้ผลสมประสงค์ท่านเจ้าพระยาผู้เป็นนาย

ลูกพลายตัวนั้นเป็นที่ต้องชะตาขุนทิพย์มากเห็นปุบก็รักปับ และเมื่อขุนทิพย์พาลูกพลายไปถึงสิชล ก็เป็นที่ต้องชะตาภรรยาขุนทิพย์ฯ เข้าอีกด้วย

จึงพร้อมใจกันแต่งการสมโภชรับขวัญเป็นการเอิกเกริก แล้วขนานมงคลนามให้ว่า “จำเริญ” ขณะนั้นพลายจำเริญได้อายุสามขวบพอดิบพอดี

ขุนทิพย์ฯ กับภรรยา ตั้งแต่แต่งงานอยู่กินเป็นสามีภรรยากันมาก็หลายปียังหามีลูกไม่ จึงทุ่มเทความรักให้กับลูกพลาย ฟูมฟักรักอย่างทนุถนอม ประหนึ่งบุตรจากสายเลือดออกปากเรียกลูก แทนตัวเองว่าพ่อแม่ทุกคำไป เช้าค่ำผักหญ้าอาหารสามีภรรยาเทินมาขุนให้ไม่อดอยาก ลูกพลายจึงอยู่เย็นเป็นสุขกับมนุษย์ผู้ให้ความรักมันไม่ผิดพ่อแม่ผู้ให้กำเนิดแต่นั้นมา

ประมาณ ๒ ปีเศษต่อมา แม่พลอยภรรยาขุนทิพย์ฯ ก็คลอดบุตรหญิงคนหนึ่ง คชานุสรณ์ของพระปลัดเล่ียมว่า ภรรยาขุนทิพย์ชื่อกลับแต่เท่าที่สืบเรื่องราวจากท่านผู้สูงอายุ ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ที่บ้านเหนือ ตำบลฉลอง อำเภอสิชลหลายท่าน ได้ความว่าชื่อพลอยแน่ (ที่ชื่อกลับนั้นเป็นชื่อพี่สาวของขุนทิพย์) การได้บุตรถึงแม้ว่าจะผิดหวังอยู่บ้าง เพราะเป็นหญิงผิดจากที่ได้ตั้งมโนปณิธานไว้ ขุนทิพย์และแม่พลอยก็สุดแสนจะยินดี พ่อแม่พร้อมใจกันขนานนามให้ว่า “จำรัส” อันเป็นมงคลนามที่คล้องจองกับ “จำเริญ” ซึ่งแม้จะเป็นเพียงสัตว์ตัวหนึ่งก็จริง แต่ถูกฟูมฟักรักษามาประดุจบุตรคนหัวปีมีศักดิ์เท่ากับพี่แม่หนูจำรัสนั่นเทียว แม่หนูจำรัสนี้เอง พอสอนเดินได้ก็เป็นเพื่อนร่วมกินร่วมเล่นร่วมหัวกับลูกพลายมีความสนิทสนมมีจิตผูกพันกับลูกพลายเป็นพิเศษ คนสัตว์คู่นี้ต่างมิตรจิตมิตรใจรักใคร่ซึ่งกันและกันประดุจพี่น้องคลานตามหลังกันมาจริงๆ ข้างฝ่ายขุนทิพย์ฯ กับแม่พลอยนั้นเล่า แม้จะมีบุตรเป็นคนแล้วคนหนึ่ง ก็ยังไม่คลายความสนิทเสน่หาพ่อพลาย ซึ่งเป็นสัตว์ลงเลยแม้แต่น้อย สองผัวเมียเลี้ยงพลายจำเริญเหมือนคน กล่าวกันว่าหากขุนทิพย์สามารถนำพ่อพลายจำเริญขึ้นเรือนได้คงจะนำขึ้น

นอนบนเรือนค้วยแน่ แต่พ่อพลายเป็นช้างจึงสุดวิสัย ท่านขุนปล่อยพ่อพลายอย่างอิสระ ตั้งแต่เล็กจนโต ไม่เคยตกปลอกคอ ผูกล่าม พ่อพลายไปไหนมาไหนได้ตามเสรี ฉะนั้น นอกจากป่าทุกป่าอันพ่อพลายท่องเที่ยวไปทำความคุ้นเคยโดยสัญชาติญาณป่าชักนำ สวนทุกสวน นาทุกทุ่งพ่อพลายก็เจนจบทะลุปรุโปร่งหมด โดยพ่อพลายไม่เคยหักทิ้งผลอาสินที่มนุษย์หวงแหนให้เสียหาย ยามพ่อพลายนึกสนุก พ่อพลายก็เที่ยวได้เล่นซุกซนเกรียวกราวกับเด็กตลอดหัวบ้านท้ายบ้าน พ่อพลายจึงรู้จักเด็กทุกคนตั้งแต่ตัวกะเปี๊ยกจนถึงตัวโตเกือบจะนุ่งผ้าเป็น พ่อพลายรู้แห่งบ้าน.....และเข้าเยี่ยมเยียนได้ทุกหัวบันไดบ้าน ตลอดทั้งละแวก ปกติพลายจำเริญ ไม่ดุดันเป็นแต่ซุกซนขี้เล่น มีสมองอันเฉลียวฉลาดเหมือนคน เป็นมิตรและดีตอบต่อทุกคนที่พูดคำอ่อนหวาน ไม่โกหกตอแหลหยิ่งหยาบสามหาวด่าพ่อล่อแม่ เพราะพ่อพลายฟังถ้อยคำภาษามนุษย์แปลความหมายได้ทุกคำ ทุ่งทั้งละแวกบ้านเหนือจึงรักและเกรงใจพ่อพลายทุกคน ไม่กล้าพูดหยาบไม่กล้าด่า ทั้งตัวพ่อพลาย น้องพ่อพลาย และพ่อขุนทิพย์ แม่พลอยของพ่อพลาย ไม่กล้าโกหกพูดพล่อยกับพ่อพลาย เป็นอันขาด ไม่ว่ากรณีใดๆ เพราะพลายจำเริญจะเกเรดุดันกับทุกคนที่เกะกะก้าวร้าวกับพ่อพลายกับน้องจำรัสกับขุนทิพย์แม่พลอย ไม่ว่าการก้าวร้าวนั้นจะเป็นด่าอย่างหยาบคาย หรือใช้พละกำลังรุกรานข่มเหง และแม้แต่การนินทาว่าร้ายลับหลัง กล่าวกันว่าพลายจำเริญเหมือนมีเทวดาสิงสู่อยู่ประจำตัว มีหูทิพย์ตาทิพย์ ไม่ว่าพ่อพลายอยู่ใกล้ไกลแค่ไหน ขาดคำนินทาไม่ถึงชั่วเคี้ยวหมากแหลกพลายจำเริญต้องถึง ถ้าอยู่ในที่ที่พ่อพลายสามารถจะเข้าถึงตัวได้ พ่อพลายจะเอางวงฟาดสั่งสอนเพียงเบาะๆ แต่เบาะๆ ของช้าง มนุษย์ก็มีอันเป็นล้มลุกคลุกคลานเป็นที่เข็ดหลาบไปล่ะ แต่ถ้าผู้นินทาอยู่บนบ้าน ก็เป็นอันว่า

บ้านหลังนั้นต้องพังทลาย แต่ก็ยังไม่เคยปรากฏว่า ในระยะตั้งแต่พ่อพลายตัวน้อยๆ จนเติบโตงอกงามอายุราว ๒๐ ปี พ่อพลายเคยทำอันตรายใครถึงตาย

ชีวิตประจำวันของพ่อพลายซ้ำซากอยู่ดังนี้จนเติบใหญ่ใช้งานได้ พ่อพลายก็ทำงานให้มนุษย์อย่างขยันขันแข็ง มิตรของพ่อพลายคนออกปากไหว้วานใช้สอยพ่อพลายได้เสมอ แต่ต้องพูดกันด้วยคำหวาน และเมื่อตกปากสัญญาไว้กับพ่อพลายอย่างใดแล้ว ต้องทำตามสัญญาให้ถูกต้องครบถ้วน ถ้าบิดพลิ้วพาโลเป็นเกิดเรื่อง

กลางคืนทุกคืน พลายจำเริญจะนอนแทบบันไดบ้านของขุนทิพย์ ซึ่งเท่ากับพ่อพลายเป็นยามเฝ้าบ้านอยู่ในตัว ไม่ปรากฏมีขโมยใดกล้ามากล้ำกราย อาหารการกินนับมาระยะพ่อพลายเติบโต พ่อพลายมักจะเข้าป่าหากินเอง ถ้าขี้เกียจเข้าป่าก็เที่ยวได้และเล็มหญ้าตามในสวนของชาวบ้านแถวนั้นทั่วๆไป ไม่จำกัดว่าของใคร แต่ก็ไม่เคยลุแก่โอวาทที่ขุนทิพย์เคยสอนสั่งกำชับมิให้ทำลายผลหมากรากไม้ของผู้ใด และเมื่ออิ่มหนำสำราญพ่อพลายก็จะเที่ยวเล่นสนุกกับเด็กๆ เข้าบ้านโน้นออกบ้านนี้ เด็กกุมงวงยุดหางตามหลังเกรี่ยวกราว ถึงหน้าบ้านใคร พ่อพลายก็จะทำงวงอ่อนชูขึ้นไหว้วอนขอกล้วยอ้อยเขาขบเคี้ยวเป็นที่สำราญ ไม่มีบ้านใดปฏิเสธ ทุกคนชอบพอรักใคร่พ่อพลายเป็นอย่างดี

พลายจำเริญมีความสัมพันธ์กับครอบครัวขุนทิพย์ฯ อย่างล้ำลึกกับตัวขุนทิพย์เองรักใคร่กันเป็นพิเศษ เนื่องจากปกติขุนทิพย์เป็นคนคอสุรา ตกเย็นขุนทิพย์เป็นต้องกินเสมอ ที่สำราญกับสุราอาหารของขุนทิพย์ก็คือชานบ้าน และเพราะขุนทิพย์เป็นคอเหล้านี่เอง พลายจำเริญจึงกลายเป็นช้างคอเหล้าไปด้วยมันเริ่มตั้งแต่พลายจำเริญยังไม่โตเต็มที่

๒.....

.....พลายจำเริญจึงกลายเป็นช้างคอเหล้าไปด้วยมันเริ่มตั้งแต่พลายจำเริญยังไม่โตเต็มที่ มีความสูงเพียงหลังเสมอกับชานบ้าน ยามขุนทิพย์ฯ กินเหล้า พ่อพลายมักจะยืนยื่นคอพาดชานบ้าน ทำตาละห้อยมองขุนทิพย์เป็นที่ว่าขอลองหน่อยได้ไหม แล้วก็ถอนหายใจฟูดฟาดทางปลายงวงอยู่เป็นนิจ ขุนทิพย์จึงป้อนเหล้าให้ลอง แรกๆ ก็เล็กน้อย ครั้นปฏิบัติกันเข้าทุกๆ วัน ทั้งคนทั้งเดียรัจฉานก็เป็นนักเลงเหล้าคอทองแดง ติดเหล้ากันงอมแงม ตกเย็นต้องก๊งกันทุกวันไป ตกมาระยะนี้ ขุนทิพย์จะไปกิจธุระหรือร่ำสุราอาหาร ณ ที่ใดพลายจำเริญจะคอยติดตามเป็นลูกพ่วงไปด้วยเสมอและเมื่อขุนทิพย์ได้รับเลี้ยง พ่อพลายก็จะได้รับเลี้ยงจนถึงเมามายด้วยกันทุกคราวไป จากเหตุนี้เอง กลายเป็นว่าพ่อพลายชอบเหล้า ในยามที่พลายจำเริญเข้าบ้านโน้น ออกบ้านนี้ไปตามลำพัง เจอวงเหล้าเข้า ณ ที่ใดหากใครไม่ส่งให้สักก๊งสองก๊ง พ่อพลายจะไม่ยอมไปไหนต่อไปเป็นอันขาด บางครั้งถึงเวลาหิวเหล้าเข้าจริงๆ พ่อพลายจะไปยืนทำคอกะตุ๊บๆ อยู่หน้าร้านขายเหล้าก็มี ซึ่งเจ้าของร้านก็เคยให้เสมอ เป็นราคาค่างวดเท่าไรค่อยคิดเอาจากขุนทิพย์ แต่โดยปกติเมื่อจวนได้เวลาก๊งพลายจำเริญจะมายืนรอขุนทิพย์อยู่ตรงลานหน้าชานบ้าน แล้วขุนทิพย์ฯ จะเอาเงินใส่ไหส่งให้พลายจำเริญไปซื้อเหล้า ซึ่งพ่อพลายผู้ชาญฉลาดจะทำหน้าที่ผู้ไปซื้อเหล้ากลับมาด้วยความสำเร็จเรียบร้อยเสมอมนุษย์ทีเดียว บางครั้งก็ดีกว่าเสียอีก ซึ่งจะได้เล่าในตอนต่อไป

บางครั้ง บางวัน หลังจากเหล้าแล่นเส้นเป็นที่สบายแล้ว ทั้งช้างทั้งคนก็เล่นหยอกเอินเป็นที่สนุกสนานซึ่งกันและกัน แต่เป็นที่เสียวไส้สยองความรู้สึกของผู้ที่ไปพบเห็น เพราะมีวิธีเล่นแผลงๆ ต่างๆ กันเช่น.....

ปลายงวงพ่อพลายจะจับไม้ท่อนมหึมาท่อนหนึ่งกระชับแกว่งวืดวาดในท่าตี.....ท่ากระทุ้งตามชั้นเชิงของเพลงกระบี่กระบอง ฝ่ายพ่อขุนสองมือจับกระบองเหมาะมืออีกอันหนึ่งมันจู่โจมเข้าต่องวง นี่เรียกว่าตีกระบี่กระบอง บางทีก็ใช้มือเปล่าเข้าชกต่อยเตะถีบ ส่วนพ่อพลายก็ใช้งวงเปล่าเข้าต่อกร ยามเมื่อพ่อพลายถูกหมัดจังๆ ของขุนทิพย์ ซึ่งสำหรับความรู้สึกของช้างก็เหมือนเพียงถูกเกาสะกิดแต่พลายจำเริญจะทรุดฮวบลงนอนให้นับ นี่คือการชกกับช้าง การละเล่นระหว่างคนกับสัตว์ในลักษณะนี้มีเป็นประจำตลอดมาเป็นสิบๆ ปี จนกระทั่งงาพ่อพลายงอกยาวกว่าศอกก็ยังต่อสู้กันอยู่ไม่ลดละ เป็นที่แตกตื่นงงงันของชาวบ้านใกล้ไกลเป็นอย่างยิ่ง ระยะนี้การเล่นเป็นที่เสียวไส้ยิ่งขึ้น เช่น บางครั้งขุนทิพย์ฯ นอนหงายลงบนพื้นดินให้พ่อพลายแทงประลองฝีงา ซึ่งพ่อพลายก็เพียงเอางาสองข้างกดคร่อมอกขุนทิพย์ งาซ้ายขวาปักลงในดินระหว่างช่องรักแร้ ตัวขุนทิพย์จะทำดิ้นกระแด่ว จะตายมิตายแหล่อยู่บนพื้นทราย ตะพองเหนือโคนงวงของพ่อพลายจะคลึงอกพ่อขุนเบาๆ บางครั้งก็เหนี่ยวปลายงาโหนตัวขึ้นข้อนี้ล้วนเป็นที่หวาดเสียวทั้งสิ้น เพราะโดยสามัญสำนึกของคนทั่วๆ ไป ช้างก็คือเดียรัจฉาน มีสมองที่เชื่อถือไม่ได้ พูดไม่ได้เหมือนสัตว์ทั้งหลาย และสัตว์ช้างก็อ้วนสูงใหญ่จ้ำม่ำเป็นพิเศษเสียด้วย จึงไม่มีใครเชื่อว่าพ่อพลายจะคลุกคลีอยู่ด้วยมนุษย์ด้วยความเข้าใจกันดีตลอดไป ไม่มีใครเชื่อว่ามนุษย์มีสมองสร้างสรรค์ พูดกันรู้เรื่อง ก็ยังเชื่อกันไม่ได้ไม่ใช่หรือคุณ เมียรักกอดนอนทุกคืนด้วยซ้ำยังทรยศ การละเล่นของพลายจำเริญกับขุนทิพย์จึงเป็นที่หวาดเสียวแตกตื่นอยู่ประเด็นนี้เอง

แต่.....ความจริงที่เกิดขึ้น ตรงกันข้ามกับความเข้าใจของมนุษย์หมด พลายจำเริญจึงเป็นที่อัศจรรย์ เพราะการละเล่นที่หวาดเสียวทำเช่นนี้

มีนานเท่านานตลอดอายุของขุนทิพย์ฯ ไม่เคยปรากฏอะไรขึ้น พลายจำเริญรอบรู้เหมือนมนุษย์ที่ฉลาด รู้ภาษาที่มนุษย์ใช้พูด รู้จักเคารพเชื่อฟังขุนทิพย์ใครดีๆ ตอบโตนเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กๆ ไม่ว่าพ่อหนูแม่หนูจะลากงวงดึงหาง เกาะเท้า คลานลอดไปมาใต้ท้องถึงจะรำคาญ ก็ไม่เคยขยับเขยื้อนให้เกิดอันตรายกับพ่อหนูแม่หนูผู้ไม่เดียงสาเหล่านั้นเลย ชาวบ้านแถบบ้านฉลองสิชล จึงรักใคร่พอใจพลายจำเริญทั้งสิ้น

ในระยะที่พ่อพลายเริ่มจะแตกพาน จำรัสย่างสู่วัยสาว รูปร่างกำดัดสวยงามเป็นที่ต้องตาชาย มีหนุ่มๆ จำนวนมากติดพัน มีเรื่องเล่าว่าครั้งหนึ่ง หนุ่มชื่อจันทร์ บิดาชื่อจ่างเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกันซึ่งเฝ้าปฏิพัทธสาวจำรัสอยู่นานแล้ว วันหนึ่งได้พบสาวจำรัสอยู่คนเดียวที่ชายไร่แห่งหนึ่ง โอกาสงามยามปลอดเช่นนั้นหาไม่ค่อยได้บ่อยนัก หนุ่มจันทร์จึงเริ่มเปิดฉากเกี้ยวพาราสี โดยไม่มีการโหมโรงทำเพลง มีการจับมือถือแขนกันชุลมุน สาวจำรัสไม่ยินยอมออมใจจึงร้องเอะอะขึ้น บังเอิญพลายจำเริญอยู่ไม่ไกลนักได้ยินเสียงจำได้จึงบุกป่าสวบๆ มาที่เกิดเหตุ เมื่อเห็นเหตุการณ์ก็พุ่งเข้าใส่ทันที หนุ่มจันทร์ตกใจจนตาเหลือกวิ่งอ้าวกลับบ้านโดยความคิดว่าตายกับวิ่งดีกว่าตายกับช้าง.....พ่อพลายควบตามไปไกลโขจึงได้หยุด..... ด้วยความตกใจกลัวสุดขีดหนุ่มจันทร์ถึงปางตาย เพราะหนุ่มจันทร์จับไข้เสียเวลารักษาอยู่ตั้งเดือนกว่า แต่นั้นมา ไม่มีหนุ่มใดกล้าเกาะแกะแทะโลมสาวจำรัสอีกเลย เป็นกิจประจำวันที่เดียวที่ท่านขุนทิพย์กับพลายจำเริญไปอาบน้ำด้วยกันในคลองเหลี่ยน (ปากคลองเหลี่ยน เรียกคลองท่าธน) ซึ่งสมัยนั้นยังเป็นคลองที่ลึกมา กระแสน้ำเชี่ยวกรากแต่บางตอนก็มีหาดผุดตื้นเขินเย็นวันหนึ่งขุนทิพย์ฯ กับพ่อพลายไปอาบน้ำด้วยกันเช่นเคย พลายจำเริญเพลินดำมุดผุดโผนอยู่ทางเหนือน้ำซึ่งเป็นที่ลึก ขุนทิพย์จุ่มอยู่แค่อกที่หาด

ตอนหนึ่งใต้ลงมาหน่อย ด้วยเหตุที่น้ำเชี่ยว ท่านขุนเป็นคนไม่ชำนาญน้ำ ก็พลาดลื่นถลาลงลึกไปแล้วจมวูบลงใต้น้ำและสำลัก พร้อมกับกระแสน้ำเชี่ยวก็พัดพาขุนทิพย์ลอยละลิ่ว.....ก่อนที่จะหมดสติ ท่านขุนมีโอกาสทะลึ่งขึ้นเหนือน้ำตะโกนออกชื่อพลายจำเริญได้คำหนึ่ง เสียงนั้นเอง เรียกให้พลายจำเริญหันขวับมา เมื่อไม่เห็นร่างพ่อขุนของมันก็เดาเหตุที่เกิดกับพ่อขุนของมันได้ทันทีก็ถลาบุกน้ำตะลุยมา พ่อพลายมุดหัวอันใหญ่โตลงใต้น้ำ ใช้งวงกวาดควานและจับตัวพ่อขุนทิพย์ฯ ยกขึ้นพ้นจากวังน้ำลึกได้ ไกลจากหาดที่อาบน้ำเดิมประมาณเส้นเศษ ขณะนั้นพ่อขุนหมดสติแล้ว พลายจำเริญกระชับงวงกุมร่างขุนทิพย์ฯ ไว้ มัน...ยกชู....พาเดินไปบ้าน ระหว่างทางผ่านบ้านและผ่านฝูงคนหลายบ้านหลายคน ต่างแตกตื่นโกลาหลบอกกันต่อไปโดยเข้าใจว่า พลายจำเริญทำอะไรขุนทิพย์ฯ เข้าให้แล้ว แต่เมื่อต่างติดตามมายังบ้านขุนทิพย์ ก็พบภาพอันประทับใจ พ่อพลายจำเริญบรรจงวางร่างอันไร้สติของขุนทิพย์ฯลงบนชานเรือน ขณะนั้น ลูกเมียของขุนทิพย์อยู่ในครัวหลังบ้าน พ่อพลายจึงม้วนงวงจุกปากแล้วแผดร้อง สาวจำรัสกับแม่พลอยจึงแจ้นออกมาจากในครัว ชาวบ้านใกล้เคียงรายรอบอยู่ริมรั้วห่างๆ

แวบหนึ่งที่สองแม่ลูกเห็นร่างอันไร้สติของขุนทิพย์ซึ่งทอดเหยียดยาวอยู่บนชานเรือน แม่พลอย สาวจำรัสเข้าใจว่า.....พลายจำเริญทรยศ แต่เมื่อเข้าใกล้.....สังเกตเห็นร่างอันเปียกปอนของพ่อพลายและขุนทิพย์ เห็นน้ำไหลออกจากปากและจมูกของขุนทิพย์ ก็พลันเข้าใจแม่ลูกช่วยกันปฐมพยาบาล และเรียกเพื่อนบ้านที่ตามมุงเข้ามาช่วยเหลือจนพ่อขุนพลิกฟื้น.....เมื่อได้ทราบเรื่องละเอียดจากพ่อขุน ทุกคนก็ซาบซึ้งในพฤติการณ์อันแสดงถึงความจงรักภักดี.....ความกตัญญูรู้คุณของพ่อพลาย.....เจ้าสัตว์หน้าขนซึ่งไม่มีใครเคยไว้ใจ นางพลอยเอง

น้ำตาไหลด้วยความเต็มตื้นเข้าไปกอดงวง.....จุบพ่อพลาย แล้วประกาศต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขอร่วมเผ่าพงศ์วงวานกันทุกชาติ เล่ากันว่าพ่อพลายซึ่งเงียบงันอยู่ตลอดเวลาที่คนกุลีกุจอช่วยชีวิต พ่อขุนของมันก็น้ำตาไหลด้วยความปีติยินดีเมื่อเห็นพ่อขุนของมันลุกขึ้นนั่งพูดได้ และเห็นมนุษย์เหล่านั้นเข้าอกเข้าใจมันดีขึ้น เป็นอันว่า.....ขุนทิพย์กับพลายจำเริญยังมีโอกาสถองเหล้าด้วยกันในโลกกว้างอีกต่อไป

ปีนั้นเอง ขุนทิพย์ได้บุกเบิกที่ดินแปลงหนึ่ง เนื้อที่ประมาณ ๑๐๐ไร่ การหักล้างถางป่าตัด โค่น ต้นไม้ใหญ่น้อย ในที่ดิน ร้อยไร่นั้นพลายจำเริญเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญ.....ขุนทิพย์ฯ โก่นถางตัดโค่น พลายจำเริญได้ช่วยแซะขุดตอ แล้วอุ้มขึ้นมากองสุมไว้เพื่อพ่อขุนของมันจะได้จุดเผา ส่วนที่ต้องการก็ขนต่อไปยังบ้าน ทำฟืนบ้าง ทำอื่นๆ บ้าง เพียงสามเดือนเศษที่ดินร้อยไร่ก็เตียนลิบ พ่อขุนปลูกข้าว พืชผักล้มลุกและผลไม้หลายอย่างเมื่อมีผลขึ้นมา การประกอบอาหารทุกมื้อในบ้านขุนทิพย์.....ถ้าเกิดความจำเป็น จะต้องได้นั่นได้นี้จากในสวน เช่น ฟักแฟงแตงกวามาประกอบอาหาร ออกปากพ่อพลายคำเดียว พ่อพลายก็จะไปเก็บมาให้ตามจำนวนที่ต้องการ โดยต้นหรือกอพืชผักเหล่านั้นมิได้หัก หรือรื้อถอนแม้แต่น้อย

ตอนเที่ยงของวันหนึ่ง พ่อพลายบุกเข้าไปในทุ่งนาอันกว้างใหญ่ของตำบลนั้น พบว่าควายหลายสิบตัว เป็นของหลายเจ้าของในเขตตำบลถูกปักหลักล่ามให้กินหญ้าอยู่กลางทุ่ง เวลานั้นปลอดคน พ่อพลายเกิดความคิดซุกซนถอดหลักวัวควายเหล่านั้นปล่อยหมด

ฤดูนั้นเป็นฤดูข้าวสุกเก็บเกี่ยวกันบ้างแล้วแต่ยังไม่ทั่วถึง บางแปลงกำลังเหลืองรอการเก็บเกี่ยวไม่กี่วันข้างหน้าบรรดาวัวและควายกำลังสาวหนุ่ม เหลือจะทนเคี้ยวซังในบริเวณที่ถูกจำกัดอยู่แล้ว เมื่อมีอิสระก็ดาหน้า

กันเข้าไปในแปลงข้าว บุกเข้าแทะเล็มเรียบไปทั้งทุ่ง ควายหนุ่ม วัวหนุ่ม บางตัวไม่ถูกเส้นกัน ก็รำเขาเข้าปะทะกัน แสนจะอุตลุดวุ่นวาย เป็นที่สนุกแก่พ่อพลายอย่างยิ่ง ที่เตลิดเข้าป่าไปก็มีมากมาย ก็มีสองสามตัวที่บาดเจ็บสาหัสเจ็บแขม่วอยู่ก็หลาย ที่พาแผลเหวอะหวะหลบไปหาเจ้าของที่คอกก็มีอีก พ่อพลายยืนเฝ้ามองเหตุการณ์เหล่านั้นจนพอแก่ความสนุกแล้วก็หลบหายเข้าป่าไป

ความเสียหายยับเยินของวัวควายไร่นา บรรดาเจ้าของโกรธแค้นเดือดดาลยิ่งนัก ได้พากันเข้าร้องเรียนต่อหมื่นเห็ดกำนัน และหมื่นพล ผู้ใหญ่บ้านท้องที่เกิดเหตุ ขอให้ช่วยพาเข้าเจรจากับท่านนายแขวงพ่อขุนทิพย์ช้างของพ่อขุนผู้ทรงอำนาจทำเอายับเยินเช่นนี้ ข้าวไม่สู้กระไร ปลูกดำทำเอาใหม่ได้ แต่วัวควายที่จะไถจะคราดกวาดพลิกแผ่นดินนะซิ บางรายตายหมดหมดทั้งคู่ บางรายเหลือตัวเดียว ที่จะตายมิตายแหล่ก็หลาย พ่อขุนจะโปรดว่ากระไร.....จำจะต้องว่ากล่าวกันให้รู้แจ้ง

ครั้นแล้ว.....หมื่นเห็ดหมื่นพลรวมสองหมื่น ก็นำราษฎรเจ้าของวัวควายเกือบยี่สิบเข้าพบหนึ่งขุนในตอนบ่ายวันนั้นเอง ซึ่งพ่อขุนก็ต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดียิ่ง พ่อขุนได้ขอโทษขอโพยและรับใช้ให้หมดทั้งข้าวทั้งวัวและควาย ถ้อยทีถ้อยตกลงกันด้วยดี แล้วต่อจากนั้นก็เปิดการเลี้ยงดูกันอย่างมโหฬาร

เป็นธรรมดาของการเลี้ยง.....จะขาดเหล้าหาได้ไม่ สมัยนั้นชาวบ้านยังต้มเหล้ากินและขายกันโดยเสรี มีทุกละแวกบ้าน วันนั้นเหล้าแต่ละกงสีถูกกวาดมาหมดก็คะเนว่ายังไม่พอ ในฐานะเจ้าของบ้านที่ดี ประกอบกับเป็นคนใหญ่คนโต.....จำเป็นต้องหาจากที่ใดที่หนึ่งสำรองไว้อย่าให้ขาดลงกลางคัน แต่เมื่อคนที่พ่อขุนใช้ให้ไปเที่ยวหาทั่วละแวกใกล้ๆ กลับมา

บอกว่า.....เหล้าไม่มี พ่อขุนก็นึกเดือดร้อน การเลี้ยงก็เริ่มขึ้นแล้ว เหล้าเท่าที่มีก็จะรับไปได้ไม่นาน จะหาเหล้าเพิ่มเติมได้.....คงเหลือจากกงสีสุดท้ายซึ่งอยู่ไกลถึงริมทะเล กล่าวกันว่าคือตลาดสิชลเดี๋ยวนี้

จากบ้านฉลองลงไปตลาดสิชล คนเดินไปกลับต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่า ๕ ชั่วโมง เวลานั้นสิชลยังเป็นป่า บริษัทราตรุษเบชินตินของฝรั่งยังไม่ไปตั้งทำเหมืองแร่ที่เขาใหญ่ การคมนาคมแบบรถใช้รางเหมือนเดี๋ยวนี้ยังไม่มีจึงย่อมจะไม่ทันกินในวันนั้นเฉพาะการเลี้ยงในวันนั้นก็เป็นการเลี้ยงเพื่อกลบเกลื่อนเอาใจ ถ้าขาดตกบกพร่องเป็นไม่ดีแน่ ขุนทิพย์จึงนึกถึงพลายจำเริญขึ้นมาทันที ถ้าใช้พ่อพลายคงจะได้การ เวลาจะต้องร่นเข้ามาไม่น้อยกว่าสองชั่วโมง ตะวันยังสูงโข ทั้งไปทั้งกลับพอพลบค่ำ พ่อพลายคงจะกลับถึง ถ้าเผอิญเหล้าจะขาดมือ ก็คงขาดไม่มากนัก

ทันทีที่นึกระแสจิตนึกไปถึง พ่อพลายซึ่งซุ่มกินหญ้าอยู่ในป่าก็ป่ายหน้ากลับมาบ้าน.....

ท่ามกลายสายตาอันฉงนฉงายแต่ไม่กล้าปริปากพูดของคนร่วม ๒๐ พ่อขุนรินเหล้ากรอกปากให้พ่อพลายสองจอกซ้อน หยิบเงินจำนวนพอกับค่าเหล้า ใส่ลงในไหเทปริมาณบรรจุราวสองแกลลอนส่งให้พ่อพลาย แล้วสั่งให้รีบมุ่งไปซื้อเหล้ายังกงสีจีนบ้านริมทะเล ได้แล้วให้รีบกลับก่อนตะวันตกดิน พ่อพลายก็ใช้งวงจับไหเทกระชับชูขึ้น ออกเหยาะย่างป่ายหน้าไปเตาเหล้าจีน.....บ้านริมทะเลอย่างเร่งรีบ

จีนเจ้าของกงสีต้มเหล้า.....ไม่ปรากฏชื่อ แต่ภรรยาเป็นไทยชื่อแกวด มีลูกมือเป็นจีนหลายคน เมื่อพลายจำเริญไปถึง กำลังต้มกลั่นกันอย่างครึกโครม ไฟลุกโหมเข้าเตาลุกโพลง กลิ่นแอลกอฮอล์ตระหลบอบอวลคนทุกคนในกงสี อันมีลักษณะเป็นโรงใหญ่ใช้ธรณีแท้เป็นพื้นกั้นด้วยเปลือกไม้

ประตูกว้าง ช้างลอดเข้าไปได้ทั้งตัว หลังคามุงด้วยจาก ท้ายโรงติดคลองสิชล.....หลังนั้นทุกคนมีกิจเต็มไม้เต็มมือ จึงไม่มีใครเห็นพลายจำเริญซึ่งมายืนยื่นงวงแกว่งไหเหล้าตรงประตู.....เงียบเชียบปราศจากสุ้มเสียงพ่อพลายยืนควง ไหเหล้าครู่หนึ่ง เห็นยังไม่มีใครหันมาสนใจด้วย จึงพังประตูเข้าไปอย่างวิสาสะ ความสว่างภายในโรงสีซึ่งกระจาย ลอดเข้ามาทางช่องประตูวูบหนึ่ง แล้วมืดลงเป็นที่ผิดสังเกตนั้นแหละ จีนสามีนางแกวดจึงได้เหลียวมาเห็น ทันที อาแป๊ะก็ร้องขึ้นด้วยความตกใจ..... .....ครั้นแล้วทุกคนก็วิ่งหลบกันวุ่นวาย

พ่อพลายตั้งไหปุบลงบนพื้น แล้วออกมาอุดประตูไว้ ม้วนงวงจุกปากและส่งเสียงแปร้นเบาๆ ออกมาจากลำคอคล้ายกับจะบอกว่า อั๊วมาซื้อเหล้าโว้ย รีบตักตวงให้เร็วหน่อย พ่อขุนกำลังรอ ทางก็ไกลจะได้รีบกลับให้ทันเวลา

ฝ่ายนางแกวดเป็นคนไทย ทั้งเคยได้ยินพฤติการณ์ของพ่อพลายจำเริญมาหลายเรื่อง รวมทั้งพฤติการณ์ที่พ่อพลายเที่ยวซื้อเหล้าและที่นางแกวด ไม่ลืมก็คือ การพูดจากับพ่อพลาย นางแกวดได้รับคำบอกเล่ามาว่าต้องพูดด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน โกหกไม่ได้ นางแกวดไม่เคยรู้จักพบเห็นรูปพรรณสัณฐานของพลายจำเริญมาก่อน แต่ก็ยังมีสติพอจะนึกต้นเค้าเหตุถูกนางจึงร้องบอกสามีให้ตวงตักเหล้าให้ แต่เจ๊กสามีนาง ชั่วปู่ย่าตาทวด ตลอดจนเกิดมามีชีวิตอยู่ทั้งในเมืองจีนและเมืองไทย ไม่เคยเห็นเดียรัจฉานเที่ยวหิ้วไหหาซื้อเหล้าประดุจคน ความกลัวบวกกับความไม่เคยเชื่อถือ เจ๊กสามีของนางแกวดก็ตะเพิดไล่ ขณะนั้นทั้งเจ๊กสามีนางแกวด และเจ๊กลูกจ้างต่างถือหงอกง้าวหลาวแหลนอยู่ในเมือ เตรียมรับมือพร้อมแล้ว แต่ก็ไม่มีใครขยับเขยื้อนนอกจากยืนเรียงแถวส่งเสียงโล้งเล้ง และแล้วก็หงายหลัง

เมื่อพลายจำเริญย่างสามขุนเข้ามา.....พลายจำเริญเอางวงแตะไหรุนเข้าไปให้และใช้เท้าเตะทรายฟุ้งตระหลบ เป็นการเตือนให้ทำตามคำนางแกวดเสียโดยเร็ว แต่ถึงพ่อพลายจะพยายามแสดงกิริยาบอกใบ้อย่างไรพวกเจ๊กเหล่านั้นก็ไม่พยายามเข้าใจ มิหนำบางครั้งพ่นผรุสวาทประมาทหมิ่นพ่อพลายด้วยภาษาดั้งเดิมของตนสุดที่พ่อพลายจะทนฟังจึงเริ่มอาละวาดเบาะๆ เป็นการขู่ขวัญ โดยเตะโอ่งน้ำส่าแตกวินาศสองสามใบ ไหเก็บเหล้าต้มแล้วเตาต้ม กะทะ พ่อพลายใช้งวงกวาดลงคลอง ในขณะที่ทุกคนกำลังวิ่งวุ่นเจ๊กสามีนางแกวด ได้คิดถึงถ้อยคำภรรยารีบเทน้ำเปล่าซังแช่อยู่ในไหเทเก็บเหล้าใบหนึ่งใส่ลงในไหของพ่อพลายเลือกไปให้ แต่พ่อพลายจิ้มปลายงวงดูก็รู้ว่าไม่ใช่เหล้า ฉวยไหได้ก็ฟาดโครมเข้าให้ที่หน้าแง่เจ๊ก ลูกจ้างคนหนึ่งหน้าแตกไหแตก..... เรื่องไม่ทันลุกลามนางแกวดถลัน เข้าขวาง ยกมือไหว้พ่อพลายพลางกล่าวขอโทษ ขอชีวิตให้สามีและลูกจ้างของนางด้วยถ้อยคำอันอ่อนหวาน กิริยานอบน้อม พ่อพลายจึงยอมนิ่ง ครั้นแล้วนางแกวดก็ตะลีตะลานเลือกไหของนางเองใบหนึ่งขนาดพอเท่ากัน ตักตวงเหล้าแท้ๆ จากไหเทใบใหญ่ใส่ลงให้พ่อพลาย แต่ปริมาณของเหล้ามีเพียงครึ่งหนึ่ง พ่อพลายจึงแสดงกิริยาฮึดฮัดขยับงวงเหวี่ยงงาจะเล่นงานอีกทีนั่นแหละเหล้าไหนั้นถึงถูกเพิ่มลงเต็มปรี่ เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างได้สมปรารถนาแล้วพ่อพลายก็คว้าไหเทินกลับบ้าน

กิตติศัพท์ว่า.....พ่อพลายสามารถเที่ยวหาซื้อเหล้าได้เหมือนคน กลุ่มคนร่วม ๒๐ ที่ชุมนุมอยู่ที่บ้านขุนทิพย์ฯ บ่ายวันนั้น.....ที่เคยเห็นกับตามีเพียงสองสามคน นอกนั้นเคยได้ยินแต่คำบอกเล่า จึงมิสู้เชื่อถือ นับตั้งแต่พ่อพลายรับไหเหล้าอันมีเงินบรรจุอยู่ภายในไปจากขุนทิพย์ฯ ออกเดินลับไปแล้ว ก็วิพากษ์วิจารณ์ในเชิงประมาทมิเชื่อถือตลอดเวลา

ด้วยนึกถึงวิสัยของช้างที่ถูกใช้งานเดี่ยวไม่มีควาญคุม มักโอ้เอ้ พบหน่อไม้ไม้อ่อน ย่อมหยิบทิ้งดึงป้อนปากไปตลอดทาง ตามวิสัยสัตว์ที่ไม่มีความคิดไหนจะต้องตกแตกเสียเป็นแน่แท้ เวลายิ่งล่วงไปเหล้าถูกประเคนเข้ามาเรื่อยๆ เสียงคนนั้นว่าอย่างนี้ คนนี้ว่าอย่างนั้น ก็กระหึ่มขึ้นเหมือนตลาดสด ยิ่งพอตะวันพลบเหล้าขาดมือลง ก็ถึงเวลาจะต้องรอเพิ่มเติมจากพลายจำเริญก็ยิ่งเอะอะใหญ่

แต่ทันที ทุกคนเงียบกริบ.....ปากอ้าตาค้าง เมื่อเห็นพ่อพลายเทินไหเหล้าเข้าประตูบ้านมา และเมื่อพ่อพลายยื่นไหอันเต็มปรี่ด้วยเหล้าขึ้นมาบนชานเรือน เสียงก็กระหึ่มขึ้นอีกด้วยคำสรรเสริญอย่างอัศจรรย์ใจ จากนั้น.....ทั้งคนทั้งช้างก็เมากันอย่างสนุกสนาน

ยืนยันกันว่า.....การให้พลายจำเริญไปซื้อเหล้า ยามขุนทิพย์มีเงินก็หยอดเงินให้ไปในไห แต่ถ้าไม่มีเงิน ก็ส่งไหเปล่าให้ พ่อพลายจะต้องกลับมาด้วยเหล้าเต็มไหเสมอ

หลายปีต่อมา พลายจำเริญเติบใหญ่สมบูรณ์ขึ้น ข่าวความฉลาดแสนรู้ของพ่อพลายนานัปการ ลือกระฉ่อนเข้ามาถึงเมืองนครศรีธรรมราช ความทราบถึงเจ้าพระยานครก็เกิดความรู้สึกใคร่จะพบเห็นพลายจำเริญ เวลานั้นใครๆ ก็พากันเข้าใจว่าพลายจำเริญเป็นช้างของขุนทิพย์พิมลไปแล้ว ความกังวลกลัวเกรงในข้อที่พลายจำเริญจะถูกขึ้นระวางเป็นช้างหลวงหมดไป ประกอบกับปีนั้นครบปีบวชของคุณชื่นบุตรชายท่านเจ้าคุณ จึงมีใบบอกไปถึงขุนทิพย์พิมล ขอให้มาช่วยงานบวชและพาพลายจำเริญมาด้วย

ฝ่ายขุนทิพย์พิมล เมื่อได้รับใบบอกจากเจ้าพระยานคร ก็จัดการวานแรงเพื่อนบ้านซ้อมข้าวเหนียวข้าวเจ้า จัดหาพืชผักชนิดเก็บไว้ได้นานจำพวกฟักต่างๆ หน่อไม้ และหมากพูล เท่าที่หาได้จนพอแก่การเพื่อนำไปใส่

งานบวชของมูลนายตามธรรมเนียม ข้าวของต่างๆ เหล่านั้น ขุนทิพย์ฯ จัดบรรทุกช้างใส่หลังช้างให้ล่วงหน้ามาก่อนวันหนึ่ง ตนเองพร้อมด้วยสาวจำรัสบุตรี ขี้น นั่ง สัปคับ หลัง พ่อพลาย.....นายจันเป็นควาญนั่งคอออกติดตามมาในวันรุ่งขึ้น ภูมิประเทศระหว่างทางสัญจรจากบ้านฉลองผ่านท่าศาลามายังเมืองนครสมัยนั้นเป็นป่าทึบ ยังไม่มีบ้านคนตั้งอยู่เป็นระยะเหมือนสมัยนี้ ตลอดระยะทางจึงเต็มไปด้วยสิงห์สาราสัตว์นานาชนิด การเดินทางต้องกำหนดระยะทางให้พอดีกับเวลามิให้มืดค่ำลงก่อนถึงที่พัก ขุนทิพย์ฯเดินทางครั้งนั้นหยุดพักนอนที่เสาเภาคืนหนึ่ง จากเสาเภาก็มุ่งลัดตัดป่ามาพักที่ท่าแพ การเดินทางในวันที่ ๒ นี้เอง พอผ่านคลองปากพะยิงมาได้หน่อยหนึ่งก็ประจันกับช้างเถื่อนโทนเชือกหนึ่งเข้าอย่างจัง ช้างเถื่อนโทนตัวนั้นกำยำสูงใหญ่ทัดเทียมพลายจำเริญ แต่งายาวและใหญ่กว่าพลายจำเริญมาก

เจ้าพลายเถื่อนเมื่อเห็นพลายจำเริญเหยาะย่างวางสง่าก็ถ่างขาคร่อมทาง เงยคอชูงวง แผดร้องโกญจนาททำทายพลางเสือกงาแทงลมซ้ายที่ขวาที่อย่างลำพอง

๓.....

สามมนุษย์บนหลังพลายจำเริญแทบร่วงผล็อยลงมาด้วยความตกใจชวนขวัญบิน แต่พ่อพลายผู้ชาญฉลาดกลับรู้สึกทะยานใจใคร่จะเผ่นเข้าประสานงา ถึงกระนั้นก็ยังมีสติพอที่จะนึกถึงความพะรุงพะรังที่มนุษย์ตกแต่งให้ อันเป็นทางให้เกิดความเสียเปรียบ มิหนำชีวิตผู้มีคุณขุนเลี้ยงซึ่งอยู่บนหลังจะพลอยย่อยยับดับดิ้นลงด้วย พ่อพลายจึงค่อยๆ ถอยหลังอย่างระวังระแวงเชิง เมื่อลับโค้งป่า ไม่เห็นพลายเถื่อนโทนติดตามมาก็หันหน้ากลับ

เหยาะวิ่งมาถึงที่โล่งแห่งหนึ่ง ซึ่งมีศาลาหลังหนึ่งปลูกไว้เป็นที่พักคนเดินทาง พ่อพลายก็หมอบอย่างรีบร้อน เหมือนจะรู้ใจกันทั้งมนุษย์และสัตว์ สามมนุษย์รีบลงจากหลัง แล้วแก้สัปคับรัดทึบออกจนหมดสิ้น ในทันทีที่หมดความรุงรัง หมดห่วง หมดกังวลพ่อพลายก็กลับหลังหันแล่นอ้าวมาประจัญหน้ากับพลายเถื่อนโทนผู้ท้าทาย จากนั้นการสัประยุทธ์ระหว่างสองพลายก็เริ่มขึ้นสะท้านสะเทือนไปทั้งดง

ด้วยความรักและเป็นห่วงพลายจำเริญ ขุนทิพย์พิมลและควาญจันละให้สาวจำรัสเฝ้าศาลาอยู่คนเดียว ทั้งสองย้อนตามหลังพลายจำเริญมา เมื่อเห็นสองช้างประจัญหน้าประสานงากัน สองชายก็ปีนป่ายต้นไม้ยึดคาคบเป็นที่นั่งด้วยหัวใจที่เต้นตุ้มๆต้อมๆ

การประจัญบานกันด้วยฝีงาทั้งสองช้าง เริ่มแรกพลายจำเริญเสียเชิง พลายเถื่อนโทนแบกได้ล่างดันพลายจำเริญจนหัวแหงนและถอยกรูด.... แต่ปลายแหลมของงาอันยาวเฟื้อยของพลายเถื่อนโทนลอดใต้คอพลายจำเริญโผล่พ้นไปทางด้านตรงกันข้ามกลายเป็นที่พักรับคอของพลายจำเริญหาได้ระคายผิวพลายจำเริญแม้แต่รอยขูดสักหน่อยหนึ่งไม่ และพ่อพลายผู้ชาญฉลาดก็แก้ตก เท้าหลังสองเท้ากดพื้นดินกระชับ เท้าหน้าซึ่งถูกแบกจนลอยฉับเข้าที่เท้าพลายเถื่อนโทนพร้อมกับงวงฟาดลงเต็มแรง ยังผลให้พลายเถื่อนโทนชะงัก จังหวะนั้นเอง พลายจำเริญก็สะบัดหลุด และด้วยความรวดเร็ว.....พ่อพลายก้มหัวสอดงาเข้าซอกขาพลายเถื่อนโทน แล้วงัดขึ้นเต็มแรง สองงาอันแหลมคมของพ่อพลายก็ทิ่มเข้าไปในซอกขาหน้าของพลายเถื่อนโทนเต็มด้วยความยาวของมัน.....ส่วนหน้าของพลายเถื่อนโทนเผยอลอยขึ้นตามแรงงัด ปากของมันแผดร้องแปร่นด้วยความเจ็บปวด และเมื่อพลายจำเริญสะบัดอีกครั้งหนึ่ง พลายเถื่อนโทนก็ฟุบลงสิ้นใจ.....

การพิชิตพลายเถื่อนโทนของพลายจำเริญเท่ากับช่วยชีวิตสามมนุษย์ให้รอดพ้นจากความตายด้วย สำหรับขุนทิพย์ฯนับเป็นครั้งที่สอง ท่านขุนลูบงวงลูบงา ปากก็พร่ำยกบุญยกคุณ พลางจุงลงอาบน้ำชำระเลือดที่กระเซ็นติดอยู่ตามหู ตามตระพอง.....งวงและขนจนสะอาดหมดจด จากนั้นก็ออกเดินทางกันต่อไม่ลืมที่จะตัดแซะงาอันยาวใหญ่ ของพลายเถื่อนโทนใส่หลังพลายจำเริญไปด้วย ทั้งหมดหยุดพักนอนบ้านหมื่นศรีที่ท่าแพคืนหนึ่ง เช้าวันรุ่งขึ้นจึงเดินทางเข้าเมืองนครศรีธรรมราช ไม่ทันเพลก็ถึง

ขุนทิพย์ฯ ปลงช้างหยุดพักที่บ้านญาติคนหนึ่งซึ่ง สามช้างที่บรรทุกของล่วงหน้ามาพักรออยู่แล้ว ในวันนั้น ตัวเองแต่ผู้เดียวเข้าพบเจ้าพระยานคร การพบปะสนทนาในวันนั้นเป็นเรื่องช้างเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งขุนทิพย์ฯก็เล่าให้ฟังไม่บิดบัง ยังความปีติยินดีให้กับท่านเจ้าของช้างอันแท้จริงเป็นอย่างยิ่ง.....

เช้าวันรุ่งขึ้น ขุนทิพย์ก็พาพลายจำเริญเข้าเฝ้าเจ้าพระยาในคุ้ม พ่อพลายผู้แสนฉลาดเห็นว่า เจ้าพระยาผู้เอกเขนกอิงหมอนขวานท่าทางสง่าอย่างคนมีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ มีบริวารห้อมล้อมขนัดอยู่ในศาลาโถงเบื้องหน้ามันนั้นคือเจ้านายใหญ่ของมัน พ่อพลายฟุบหมอบตั้งแต่ระยะทางไกล ๑ เส้น แล้วค่อยๆ คลานเขยิบไปจนถึงศาลา แล้วชูงวงขึ้นไหว้ ยังความปีติโสมนัสให้แก่ท่านผู้มีกรรมสิทธิ์ในตัวพลายจำเริญยิ่งนัก และยังมีความนิยมชมชอบของผู้ที่อยู่ในที่นั้นทั่วกัน ครั้นหายจากความตลึงเพราะความอัศจรรย์ใจต่างก็ซุบซิบสรรเสริญบุญท่านเจ้าของอุดมมงคลคชอันหาได้ยากยิ่ง

ก่อนจะถึงฤกษ์เข้าสู่พิธีบวชในโบสถ์ เจ้าพระยาได้จัดให้มีการเล่นพื้นเมืองต่างๆ ขึ้นหน้าปะรำ เช่นการชกมวยไทย ตีกระบี่กระบอง ชักเย่อ แย้ลงรูฯลฯ ตามความนิยมของคนสมัยนั้น การได้เป็นไปอย่างสนุกสนาน

เอิกเกริก ในระหว่านั้น.....เหล้าได้ขาดมือลงจะหาซื้อรอบๆ วัดพระบรมธาตุก็ไม่มีขาย จะมีก็แต่ร้านจีนร้านหนึ่งแถวๆ หน้าวัดสวนป่านอันเรียกกันว่าหน้าเสื้อเมืองเวลานี้ สมัยนั้นรถยนต์ รถสามล้อ ตลอดจนรถม้า อันจะใช้ในการรวดเร็วยังไม่มี จะใช้คนวิ่งไปวิ่งมาก็ไม่รวดเร็วทันการ ประกอบกับท่านเจ้าพระยาต้องการจะเห็นความสามารถของพลายจำเริญ ซึ่งขุนทิพย์เล่าอวดอ้างไว้ว่า สามารถจะใช้ไปมาซื้อเหล้าได้เป็นที่เรียบร้อยเหมือนคนด้วย พลายจำเริญซึ่งมาใช้ชีวิตอยู่ในเมืองคอนไม่กี่เพลาก็ถูกใช้ให้ทำการนี้ พ่อพลายก็รุดไปโดยมิชักช้า จีนเจ้าของร้านที่หน้าเสื้อเมืองผงะตาเหลือกด้วยความตกใจเมื่อเห็นพลายจำเริญมายืนชะโงกง้ำงวงกุมไหเทซึ่งมีเสียงเงินดังกรุกกริกชูร่อนอยู่หน้าร้าน แต่คนในเมืองคอนทุกชาติทุกภาษาในเวลานั้นกำลังทึ่งในกิตติศัพท์ความแสนรู้ผิดช้างของพลายจำเริญซึ่งกล่าวขวัญต่อๆ กันมา เฉพาะจีนเจ้าของร้านเหล้าได้เห็นพลายจำเริญถูกตกแต่งเครื่องทรงพาพ่อนาคมาผ่านหน้าร้านไปหยกๆ และกลับมาทั้งเครื่องทรงยังถูกตกแต่งอยู่ครบครันจึงมีสติพอที่จะระงับความตื่นกลัวไว้ได้ พยายามขืนใจให้กล้า หยิบไหเทซึ่งพ่อพลายตั้งไว้ให้ซื้อช่วยเทเอาเงินไว้แล้วตวงตักเหล้าใส่จนเต็มตั้งให้พ่อพลายตามที่เดิม พลางถอยไปยืนตาปริบๆ อยู่ที่กันร้าน พ่อพลายม้วนงวงโอบไหเทเข้าให้กระชับ ยกพาออกจากที่นั่นมุ่งกลับวัดพระบรมธาตุอย่างรีบด่วน และเมื่อล่วงเข้าประตู.....คนในวัดก็โห่ร้องต้อนรับกันอย่างอึงคะนึง เพราะเห็นพ่อพลายกลับมาพร้อมไหเทซึ่งบรรจุเหล้าเต็มปรี่ พลายจำเริญส่งไหให้ขุนทิพย์รับไปแล้วก็ผละไปขบเคี้ยวทางมะพร้าวกล้วยอ้อย ซึ่งมีคนทอดให้เป็นที่สำราญอยู่ทางหนึ่งการละเล่นต่างๆ ดำเนินต่อมาประมาณชั่วหนึ่งนาฬิกาก็จบรายการ ต่อจากนั้นก็ถึงรายการพิเศษของพลายจำเริญกับขุนทิพย์พิมล

ขุนทิพย์ฯ เดินผึ่งผายออกมากลางวงพลางตะโกนเรียกพ่อพลาย ซึ่งขณะนั้นถูกปล่อยให้ขบเคี้ยวทางมะพร้าวและกล้วยอ้อยเป็นที่เพลิดเพลินอยู่ทางหนึ่ง เมื่อพ่อพลายได้ยินเสียงอันคุ้นหูของขุนทิพย์ร้องเรียก ก็แผดเสียงรับพลางเหยาะย่างจะฝ่าฝูงคนเข้าไปหาขุนทิพย์ แต่ผู้คนซึ่งรุมล้อมลานการละเล่นอยู่นั้นพากันหวีดว้ายแตกตื่นเป็นโกลาหล ด้วยสำคัญว่าพ่อพลายจะแผลงฤทธิ์อาละวาด ถึงกับพ่อพลายต้องหยุดชะงักทำตาปริบอยู่กับที่ พลายจำเริญยืนโบกงวง สะบัดหูแกว่งหางรอจนฝูงคนผ่อนคลายความตื่นกลัวลงแล้วจึงออกเดินเข้าไปหาขุนทิพย์ฯ กลางลานปะรำและหลังจากเคี้ยวอ้อยที่ท่านเจ้าคุณส่งให้สองสามท่อนแล้ว การเล่นระหว่างคนกับช้างก็เริ่มขึ้น ท่ามกลางความตื่นเต้นอัศจรรย์ใจของคนดูทั้งนั้น

หนแรก.....ท่านขุนสมมุติตัวเองเป็นหนุมาน สมมุติพลายจำเริญเป็นช้างเอราวัณ หนุมานตัวกล้ากระโดดแผล็วขึ้นเหยียบงาทำท่าหักคอเอราวัณ ข้างฝ่ายพ่อพลายจำเริญซึ่งรู้ชั้นเชิงกันอยู่แล้วทำฮึดฮัดสะบัดคอเบาๆ สองสามครั้งแล้วแกล้งทำคอพับล้มตึงลงตีแปลงเท้าชี้หางชี้ เท่านั้นยังไม่พอ เบ่งอาหารเก่าออกมาเสียด้วย.....จบชุดแรก ทั้งคนทั้งช้างล่อไอ้น้ำพรรณอย่างว่าคนละอึกสองอึกจนหมดไปครึ่งไห จึงได้เริ่มชุดที่สอง

ขุนทิพย์ฯสอดใส่ปีไส (ปีไสคือโล่กลมเรานี่เอง จักสานด้วยหวายทั้งลำแช่น้ำมันยาง ใหญ่พอที่จะบังตัวคนนั่งได้มิดชิดทั้งตัว) เข้ากระชับแขนเข่าคู้ลงยันพื้นยกปีไสขึ้นบัง พลางร้องท้าให้พลายจำเริญแทงแสดงฝีงา .....พ่อพลายก็แผดเสียงกระทำสีหนาทโผนเข้าแทง พ่อขุนใช้โล่หวายปัดปลายงาพ่อพลายจนเบี่ยงลงปักดินจึกใหญ่ พ่อพลายผู้แสนรู้ถอนงาจากพื้นดินแล้วก็ใช้งวงคว้าทั้งปีไสทั้งพ่อขุนชูขึ้นบนฟ้า แต่พ่อขุนก็แสนสามารถลอบขึ้นจากพื้นดินไม่ถึงชั่วตัวคนก็หลุดหล่นตุบลงมาคงเหลือแต่ปีไสชูร่อน

อยู่บนปลายงวงของพ่อพลาย ตัวพ่อขุนผลุบเข้าใต้ท้องพ่อพลายไปโผล่ออกข้างท้าย สองเท้าพ่อขุนตั้งหลักมั่น สองมือพ่อขุนยุดหางพ่อพลายกระเถิบหมุนวนเป็นวงกลมโดยเท้าของพ่อขุนมิได้ขยับเขยื้อนเคลื่อนไหว แสดงว่าพ่อขุนแข็งแรงสามารถประลองกำลังกับช้างได้ คนดูนับพันกระโดดโลดเต้นตบมือไชโยโห่ร้องผสมกับเสียงแปร๋นแปร๋นของพ่อพลายกึกก้องกัมปนาทเหมือนฟ้าจะถล่มแผ่นดินจะทะลายเป็นกำไรชีวิตอันควรชื่นชมยินดีของคนเหล่านั้นเพราะหลายชั่วชีวิตตั้งแต่ปู่ย่าตาทวด ไม่เคยพบเห็นเกมกีฬาระหว่างคนกับสัตว์อันประหลาดมหัศจรรย์เช่นนี้เลย

หมดชุดการเล่นพอได้เวลาเจ้านาคก็เข้าโบสถ์ ขบวนแห่จึงสะพรึบพร้อมอีกครั้งหนึ่งกระทำทักษิณารอบ วิหารหลวงสามรอบแล้วเชิญพ่อนาคเข้าสู่พิธีบรรพชาในวิหารหลวง

เสร็จจากบวชแล้ว ขุนทิพย์ สาวจำรัส ควาญจัน พลายจำเริญและควาญประจำคอช้างอีกสามคนก็กราบลาท่านเจ้าพระยากลับคืนบ้านฉลอง คนทั้งหกได้รางวัลจากเจ้าพระยาเพิ่มเติมอีกเป็นอันมาก และก่อนจะจากกัน ท่านเจ้าพระยานครได้ตักเตือนชุนทิพย์ด้วยความห่วงใยขอให้เลิกการเล่นกับพ่อพลาย ในวิธีท้าให้แทงอันเป็นการเสี่ยงอันตรายนั้นเสียสัตว์.....ไว้ใจนักไม่ได้ ใจสัตว์ไม่เหมือนใจคน พลาดพลั้งจะจบถึงชีวิตเสียเปล่าๆ ซึ่งขุนทิพย์ก็รับคำแต่เป็นการรับคำที่ไม่หนักแน่นอะไรนัก เพราะพอกลับมาถึงบ้านไม่นาน ขุนทิพย์ก็ลืม ในที่สุดก็จบชีวิตลงด้วยฝีงาของพลายจำเริญ.....ดังที่เจ้าพระยานคร ได้ออกปากห้ามปราม.....นั้นเอง

ก่อนที่จะกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ขุนทิพย์จบชีวิตลงด้วยพลายจำเริญจะขอเล่าแทรกให้เห็นถึงอุปนิสัยใจคออันประเสริฐเลิศกว่าคนของพ่อพลายให้ฟังสักตอนหนึ่งก่อน

ครั้งหนึ่ง.....หลังจากกลับจากเมืองนครศรีธรรมราชแล้ว ประมาณครึ่งเดือน พลายจำเริญได้มีโอกาส นำท่านเจ้าคุณรัตนธัชมุนี วัดท่าโพธิ์ ซึ่งได้รับนิมนต์ไปสิชลด้วยกิจศาสนาอย่างใดอย่างหนึ่งยังสืบไม่ได้ความ กลับมายังเมืองนคร ควาญกำกับพลายจำเริญครั้งนั้นคือ ควาญจัน ซึ่งเคยมานครพร้อมขุนทิพย์ฯ ครั้งหนึ่งแล้วนั้นเอง การนำพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณรัตนธัชมุนี มาส่งยังเมืองนคร ครั้งนั้นเป็นการบุญ ไม่ได้ตกลงเป็นว่าจ้างกันด้วยเงินทอง เมื่อมาถึงวัดท่าโพธิ์แล้วก็พักนอนที่นั้นคืนหนึ่ง รุ่งขึ้นควาญจันจัดแจงผูกสัปคับเตรียมกลับสิชลครบครัน แล้วก็ปล่อยพลายจำเริญไว้ตามลำพังที่ใต้ต้นมะขามใหญ่ ตนเองขึ้นไปกราบลาพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณบนกุฏิ ท่านเจ้าคุณได้ให้เงินเป็นรางวัลแก่ควาญจัน ๕ เหรียญ (บาท) ซึ่งควาญจันก็รับเงินนั้นด้วยความยินดี สอดใส่เงินไว้ในย่ามแล้วคลานถอยออกมาหันหลังกลับลงบันได แต่แล้วก็ตะลึงจังงังเพราะขณะนั้นพลายจำเริญมายืนยื่นค้ำหัวบันไดกุฏิอยู่ด้วยท่าทางทะมึงตึง ควาญจันนึกถึงเงิน ๕ เหรียญที่นอนอยู่ก้นย่ามแล้วให้ใจสั่นหนาวๆ ร้อนๆ แต่ยังเข้าใจว่าพลายจำเริญไม่รู้ไม่เห็น จึงทำใจดีสู้ช้าง ค่อยๆ ก้าวเข้าไปจะลงบันได แต่พลายจำเริญก็หายอมหลีกไม่ กลับส่ายงาทำท่าจะปักอกควาญจันเสียให้ได้ ท่านเจ้าคุณเห็นเหตุการณ์แล้ว ท่านเข้าใจโดยตลอด ท่านจึงลุกออกมาประจัญหน้ากับพ่อพลาย แล้วพูดกับพ่อพลายว่า ท่านเข้าใจดีแล้ว พ่อพลายตั้งใจอุทิศแรงเพื่อเอากุศลโดยไม่คิดค่าจ้าง ซึ่งกุศลผลบุญจะส่งพ่อพลายไปสู่สุคติภพในชาติหน้า ที่ให้เงินไปห้าเหรียญไม่ใช่ตอบแทนเป็นค่าจ้างให้สำหรับใช้จ่ายเป็นค่าข้าวค่าน้ำระหว่างทางกลับเท่านั้นขอให้รับไปเถิด ขณะที่ท่านเจ้าคุณพูด พลายจำเริญทรุดหมอบลงแทบตีนบันได งวงชูร่อนในท่าเคารพนบไหว้ แต่เมื่อท่านเจ้าคุณพูดขาดคำลง พลายจำเริญก็ส่ายหัว

เป็นเชิงบอกว่ารับไม่ได้ และคงจะไม่มีใครสนใจเข้าใจอาการบอกใบ้ของมัน พอควาญจันขยับจะก้าวลงบันได พ่อพลายก็พรวดพราดลุกขึ้นยื่นคอค้ำบันไดไว้อีก ในที่สุดควาญจันต้องคืนเงินแก่ท่านเจ้าคุณไปอย่างเสียดาย พลายจำเริญจึงยอมถอยและหมอบให้ควาญจันขึ้นหลังโดยดุษดี ขากลับสิชลเที่ยวนั้น ควาญจันพบเหตุการณ์น่าหวาดเสียวเข้าอีกครั้งหนึ่งมันเป็นเหตุการณ์คับขันพอๆ กับเผชิญช้างเถื่อนคราวไปนครฯ กับขุนทิพย์ฯ จักกระเหลนจะเอาชีวิตไปทิ้งเสียกลางดง

ป่าทึบระหว่างเสาเภากับหิน และสระแก้ว ควาญจันทราบข่าวตั้งแต่ขามาแล้วว่า มีเสือลายพาดกลอนขนาดแม่ม้าแกลบอาละวาดอยู่ตัวหนึ่ง ขามานั้นมีพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณรัตนธัชมุนีนั่งมาด้วย ควาญจันจึงอุ่นใจ ด้วยนึกเอาคุณธรรมของสมณะเป็นที่พึ่ง การเดินทางขามานั้นก็คลาดแคล้วปลอดภัยทุกประการไม่วี่แววแม้แต่กลิ่นสาบ แต่ขากลับพอข้ามคลองกลายไปอีกฟากหนึ่ง พลายจำเริญก็ทำงวงฟุดฟาดและสอดส่ายหาไม้เหมาะงวงได้อันหนึ่ง มันเป็นไม้สะแกที่ลิดตาแล้วยังสดๆ โดยประมาณสองฝ่ามือคนโอบ ยาวประมาณวาเศษกุมกระชับไว้กับงวงฟัดผลุงๆ ไปตลอดทาง

เป็นที่รู้กันระหว่างผู้คุ้นเคยว่า การท่องป่ากับพลายจำเริญ ทุกคราวที่ผ่านเข้าในถิ่นที่พ่อพลายรู้โดยสัญชาตญาณสัตว์ว่ามีเสืออาศัย พ่อพลายเป็นต้องกุมไว้ขนาดฟัดทีเดียวเสือตายติดงวงไปด้วยเสมอ จากฝั่งคลองกลายได้ไม่กี่มากน้อย กลิ่นสาบอย่างแรงกล้าก็โชยฉุนเข้าจมูกควาญจันใจของแกหายวาบ ลุกย่องโย่จากสัปคับลงมานั่งคอมือกุมขอกระชับจนด้ามของมันชื้นด้วยเหงื่อจากฝ่ามือ เดินทางเป็นช่องเล็กพอตัวช้าง สองข้างทางรกทึบ ตอนบน ต้นไม้และเถาวัลย์แผ่กิ่งก้านโอบเข้ามา บางตอนคนนั่งบนสัปคับหลังช้างต้องหลบลอดเป็นพัลวัน ชัยภูมิเป็นที่คับแคบคับขันต่อ

อันตรายจากเสือสางเป็นอย่างยิ่ง ความญจันใจระทึก สองขาของแกหนีบคอพ่อพลายมั่น ตาระมัดระวังสอดส่าย ปากเจริญคุณพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์มาตลอด ทุกก้าวย่างของพ่อพลายซึ่งทอดเดินอย่างเชื่องช้าระมัดระวัง งวงกุมไม้ฟัดสวบซ้ายที ขวาทีอยู่เรื่อยๆ

ครั้นแล้ว พอเลี้ยวโค้งทางตอนหนึ่ง สิ่งที่ความญจันงึมงำไม่ขอพบก็ปรากฏออกมาให้เห็นเจ้าเสือร้าย.....รูปร่างสูงใหญ่ ซึ่งเคยพิชิตคน.....วัวความายมาเสียนักต่อนักพองขนจังก้า.....หางห้อยปัดพื้นไปมา ตาอันมีอำนาจจ้องเขม็งมายังคนที่นั่งบนคอช้าง เขี้ยวของมันแยก ปากของมันคำราม ยืนขวางทางอยู่ในระยะเพียงช่วงกระโดดทีเดียวถึง สองเข่าของความญจันซึ่งซุกอยู่ในซอกหูของพลายจำเริญสั่นพับๆ ขึ้นมาทันที

พลายจำเริญชงัก แล้วถอยหลังช้าๆ อย่างมีชั้นเชิง บริเวณนั้นเผอิญเป็นลานกว้างและเตียนโล่ง ต้นยางหนุ่มขนาดเด็กโอบแผ่กิ่งก้านบังครึ้ม เป็นชัยภูมิเหมาะสำหรับการต่อสู้ระหว่างเสือกับช้างเป็นอย่างยิ่ง พลายจำเริญถอยหลังไปได้เพียงสองสามก้าว เสือลายพาดกลอนก็ฟุบหมอบ.....และในพริบตามันก็กระโจนเข้าใส่อย่างสุดแรง มุ่งตรงที่ตาจันบนคอช้าง

ฝ่ายตาจัน ถึงแม้ใจของแกจะเตลิดเปิดเปิงออกจากตัวไปถึงไหนต่อไหน แต่ก็ยังอุตส่าห์ควงขอช้างกันตัวเคว้งคว้าว แต่.....เปล่า.....เสือร้ายหาสามารถกระโจนเข้าถึงตาจันไม่ พ่อพลายผู้ชาญฉลาดยกไม้ขึ้นฟาดกันไว้ เผอิญถูกกลางตัวเจ้าเสือร้ายกระเด็นหวือออกไปทางซ้าย และทันทีที่มันตั้งหลักได้ก็กระโดดแผล็วเข้ามาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นจังหวะงาม งวงพ่อพลายชูไม้สังแกขึ้นสุดและฟาดตุบลงมา พลาดกะโหลกศีรษะเจ้าลายพาดกลอนหวุดหวิด แต่ก็ถูกต้นคออย่างถนัดถนี่ การกระทบระหว่างไม้ขนาดเหมาะ

งวงกับคอต่อของเสือ ด้วยความแรงอย่างสุดแรงของสัตว์ใหญ่คือช้าง ยังผลให้เจ้าเสือร้ายกระเด็นหวือออกไปกระแด่วตีแปลง ฝุ่นเดือนแปดฟุ้งตระหลบ แต่เจ้าเสือนั้นก็ทนทายาดมันผลุดลุกผลุดล้มอยู่หลายหน แต่เสี้ยงที่เคยคำรามชวนขนหัวลุกกลับดังครืดคราดอยู่ในลำคอ โอกาสงาม.....เปิดให้.....พลายจำเริญก็ย่างสามขุมเข้าใส่เจ้าเสือร้ายโดยไม่รั้งรอ เมื่อได้จังหวะ ตีนหน้าอันมหึมาก็ยกขึ้นกระทืบโครมลงไปตรงหัวของมันพอดิบพอดี

ง.....

ขมองของเจ้าลายพาดกลอนก็แตก เลือดสาดทะลัก หางกระดุกกระดิก อีกสองสามครั้งก็หยุดนิ่ง เจ้าลายพาดกลอนขนาดแม่ม้าซึ่งก่อกวนคนและสัตว์เลี้ยงแถวนั้นให้นอนไม่หลับ หวาดผวาอยู่ร่วมเดือนแล้วก็เป็นอันสิ้นชื่อ ก่อนที่จะเดินทางกันต่อไป ตาจันซึ่งเหมือนตายแล้วเกิดใหม่ชำแหละหนังและตัดศีรษะเจ้าลายพาดกลอนใส่หลังพ่อพลายไปเป็นที่ระลึกด้วย การเดินทางต่อจากนั้น.....ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้นอีก.....

ดังได้เคยกล่าวแล้ว ขุนทิพย์พิมลมีตำแหน่งราชการเป็นถึงนายแขวงเมืองสิชล เทียบเท่านายอำเภอสมัยนั้น จึงเป็นใหญ่กว่าคนทั้งปวง ฤเทศกาลแห่พระปีนั้น ขุนทิพย์ได้ออกหมายประกาศให้ทุกวัดที่มีการแห่พระชักไปรวมชุมนุมกันที่ทุ่งใหญ่ ตัวขุนทิพย์เองได้ชักชวนพรรคพวกชายหญิงใกล้ไกลแห่พระวัดถ้ำ อันเป็นละแวกบ้านภรรยาน้อยขุนทิพย์คนหนึ่ง ซึ่งเพิ่งได้เสียกันประมาณสองสามเดือน ก่อนไปเมืองนครฯ ผมพยายามสอบชื่อไม่พบว่าชื่อใด

คนเราถึงวันตาย โบราณว่าย่อมมีลางให้เห็นปรากฏ ลางวันตายของขุนทิพย์ฯ เท่าที่บอกเล่ากันมามีหลายอย่าง.....

คืนวันรุ่งขึ้นจะเป็นวันแห่พระ ขุนทิพย์สนิทนิทราอยู่กับแม่พลอย ภรรยาหลวงที่บ้านฉลอง ตลอดคืนขุนทิพย์ฯนอนสดุ้งผวาด้วยฝันร้าย ตอนเช้าตรู่.....เมื่อลุกออกจากห้องนอน เจตภูติของท่านขุนก็แสดงให้เห็นเป็นหนูวิ่งตัดหน้า.....แต่ท่านขุนมิได้เฉลียวใจคิด กระวีกระวาดล้างหน้าอาบน้ำแล้วจัดแจงแต่งตัว.....มุ่งแต่จะไปแห่พระวัดถ้ำ เวลานั้นค่อนข้างสายมากแล้ว ขุนทิพย์จึงรีบร้อนอย่างน้อยๆ ก็ขอให้ทันพระหยุดเพลที่ทุ่งใหญ่ ลางร้ายก็ยังปรากฏต่อไปอีก แม่พลอยกำลังวุ่นวายจัดสำรับกับข้าวอยู่ในครัว แลเห็นสามีเดินออกจากห้องนอนไม่มีศีรษะก็เสียวจุบในหัวใจ รีบละงานในครัวออกมาห้ามปรามพลางเล่าเหตุลางให้ฟัง..... พอดีขณะนั้นหมื่นเห็ดมาร้องเร่งเตือนพ่อขุนโหวกเหวกอยู่หน้าบันไดเรือน พ่อขุนเลยหมดความสนใจลางสังหรณ์ที่ภรรยาเล่า ถกเขมรหยักรั้งฉวยขอช้างก้าวลงจากเรือนโดยไม่รีรอ พอก้าวฉับเหยียบขั้นบันไดขั้นแรก ทั้งๆ ที่บันไดยังมั่นคงแข็งแรง ก็มีอันให้หักกราวรูดลงไปตั้งแต่ขั้นบนถึงล่างสุดหมดทั้งห้าขั้น ท่านขุนลงไปนอนจุกอัดอยู่ที่พื้นดิน ศอก.....เข่าถลอกปอกเปิด.....นั่นก็เป็นลางอีก แม่พลอยภรรยาถลาลงไปประคอง พลางพร่ำกล่าวห้ามปรามมิให้ท่านขุนฯไป เอาเหตุลางสามประการขึ้นมาเป็นข้ออ้าง น้ำตาแม่พลอยหยดลงอาบหน้า รู้สึกหวั่นรันทดในเหตุลางอันนางเชื่อแน่ว่าจะต้องมีเหตุร้ายเกิดขึ้นแก่สามีนาง มิฉะนั้นจะไม่มีลางสังหรณ์ให้เห็นถึงสามครั้งสามหน แต่.....อย่างว่าแหละครับ คนเราถึงวันตายก็ต้องไปตายจนได้ ขุนทิพย์หาฟังความไม่ ปลอบเมียสองสามคำแล้วกระโจนขึ้นหลังพ่อพลายหมื่นเห็ดขึ้นนั่งคอ รีบรุดมาทันขบวนแห่พระเมื่อจวนจะถึงท่าใหญ่อยู่แล้ว พอถึงก็ถูกรุมล้อมด้วยเด็กบ้างผู้ใหญ่บ้าง ทักทายเฮฮาที่คอสุราก็ส่งไหขึ้นไปให้ขุนทิพย์ ส่งผ่านยังหมื่นเห็ด แล้วก็พลายจำเริญหลายๆ ครั้ง

และจากหลายๆ คน มนุษย์สองนายบนหลังกับพ่อพลายตัวเอ้ก็สะเงาะสะแงะ ท่ามกลางเสียงประโคมตุ้มเหม้ง.....ตุ้มเหม้ง เสียงประทัดปิงปังและเสียงโห่ร้องอึงคะนึง หมื่นเห็ดยุพ่อพลายให้จับเชือกพระลากตะบึงมาถึงทุ่งใหญ่ก่อนเพลเล็กน้อย

หลังเพล.....อุบาสกอุบาสิกาก็เปิดการเลี้ยงตัวเองกันอย่างครึกครื้น ขุนทิพย์ปล่อยพลายจำเริญไว้กับเด็กทางหนึ่ง ตัวเองล้อมวงกินเหล้ากับเพื่อนๆ นานๆ จะเรียกพ่อพลายมาดูดเสียอึกหนึ่ง กล่าวกันว่าวันนั้นทั้งคนทั้งช้างเมาแปร้

ในวันนั้นมีพวกท่าศาลาพวกหนึ่งมาในงานชักพระนั้นด้วย จำนวนประมาณสามสิบคนเศษ หัวหน้าชื่อริดคนหนึ่ง เวียงคนหนึ่ง ต่างถืออาวุธครบมือเร่เข้ามาล้อมวงเหล้ากับกลุ่มขุนทิพย์ด้วย มีเรื่องเล่าว่านายริดกับนายเวียงขุ่นเคืองมิพอใจขุนทิพย์เรื่องเงินๆ ทองๆ มาก่อนแล้ว ล้อมวงกันไม่ได้นานก็เกิดพูดผิดหู.....ทำผิดเส้นกันขึ้น ต่างก็ลุกฮือเข้าตะลุมบอนกันอุตลุต นายริดกับนายเวียงมุ่งจะเอาชีวิตพ่อขุนเสียให้ได้ แต่ขณะที่ชุลมุนอยู่นั้น พ่อขุนผู้เจนจัดการรักษาตัวรอดเรียกพลายจำเริญขึ้นเต็มเสียง พ่อพลายได้ยินก็ควบตะบึงเข้ามากลางวงทันที คู่ต่อสู้แตกกระจาย พอพบหน้าพ่อขุน พลายจำเริญก็ทรุดหมอบให้พ่อขุนขึ้นคอ ซึ่งเมื่อพ่อขุนขึ้นคอพลายจำเริญได้แล้ว ก็ไสพ่อพลายไล่เล่นงานนายริดนายเวียงกับพวกเตลิดหนีไปหมด

เมื่อเหตุร้ายสงบได้เวลาชักพระกลับวัด ผู้คนที่มาเที่ยวงานนี้ก็พากันทยอยกลับตามพระ ฝ่ายพ่อขุนกับพ่อพลายเสร็จศึกก็อ้อยอิ่งร่ำสุราเพิ่มเติมกันเป็นการใหญ่ ครั้นเมามายเต็มที่แล้วก็ตะโกนประกาศกับผู้คนทั้งนั้นว่า ตนกับพ่อพลายจะแสดงกีฬาเย้ยมฤตยูให้ชมเป็นขวัญตา ขออุบาสก

อุบาสิกาคอยดูอย่าเพิ่งกลับ คนเหล่านั้นก็หยุดยั้งอยู่ หมื่นเห็ดเห็นว่า เวลานั้นทั้งคนทั้งช้างเมามายไม่ได้สติ.....เกรงจะเกิดพลาดพลั้งอันตราย เพราะหมื่นเห็ดมีความรู้สึกเตือนตัวเองอยู่เสมอว่า.....คนมีสัญชาตญาณเป็นคน มีสติของความเป็นคน เมื่อเมาเหล้าเข้าแล้ว สิ่งที่ไม่เคยทำยังกล้าทำ ไฉนสัตว์.....ซึ่งมีสัญชาตญาณความเป็นสัตว์อย่างพลายจำเริญ .....ว่ากันว่า.....มีสติของความเป็นคนกำกับอยู่.....ด้วยเป็นพิเศษนั้น.....ก็เถอะ ยามเมามายอาจจะลืมสัญชาตญาณความเป็นคนปล่อยสติของความเป็นสัตว์ออกมาแทนก็ได้.....ใครจะรู้ หมื่นเห็ดพยายามห้ามปรามให้ระงับการแสดงเย้ยมฤตยูไว้ อยากแสดง.....ค่อยแสดงกันในวันข้างหน้าเมื่อสบฤกษ์งามยามดี แต่ขุนทิพย์ฯไม่ฟังเสียง แม้ที่รับคำไว้กับท่านเจ้าพระยานคร ขุนทิพย์ฯ ก็ลืมสิ้น นอนหงายแผละลงกับพื้นดิน แล้วตะโกนเรียกพลายจำเริญให้ลงฝึงา

ฝ่ายพ่อพลายผู้มีแอลกอฮอล์วิ่งพล่านอยู่ทั่วสายเลือด เมื่อได้ยินเสียงเรียกก็ม้วนงวงจุกปาก แผดร้องอย่างคึกคะนอง แล้วควบตะบึงมา แต่พอถึงตัวขุนทิพย์ก็ชงักแล้วหันกลับ ขุนทิพย์ก็เรียกอีก เมื่อพลายจำเริญโผนเข้ามาถึงก็ชงักถอยหลังเสียอีก ทำอยู่ดังนั้น...หลายครั้งหลายหน .....พลายจำเริญไม่ยอมลงฝึงา ขุนทิพย์ฯเดือดดาลขัดใจยิ่งนักลุกขึ้นได้ควงขอสับผลัวะเข้าให้ที่หางตาและตระพองพ่อพลายหลายที พ่อพลายคงจะโกรธขึ้นมาบ้าง แต่ทำได้เพียงแย่งขอจากมือขุนทิพย์โยนไปไกล และเนื่องจากพ่อขุนเป็นผู้มีพระคุณ ขุนเลี้ยงมันมาแต่น้อยตราบเติบใหญ่ สุดที่มันจะทำอย่างหนึ่งอย่างใดต่อขุนทิพย์ฯ ตอบแทนกันกับความฉุนโกรธที่กำลังพลุ่งวูบวาบขึ้นมาพร้อมพิษแอลกอฮอล์และความเจ็บปวด แต่เพื่อที่จะระบายมันออกมาเสียบ้าง มิฉะนั้นจะอัดใจตาย พ่อพลายจึงหันเข้าหา

ต้นอินทนิลต้นหนึ่ง งวง....ฟาดกิ่งหักยับเยิน....สองงาทิ่มแทงลำต้นทะลุปรุโปร่งด้วยพลังอันมหาศาลของความเดือดดาล

ขณะนั้น.....พวกคนดู ซึ่งล้วนแต่สติเลอะเลือนด้วยฤทธิ์ของน้ำเมาต่างส่งเสียงฮาป่าพ่อขุนที่คะนองก็ตะโกนว่า พ่อขุนหลอกเด็ก ถ้าช้างแทงจริงก็ถึงตายไม่มีปัญหา น้ำหน้าอย่างขุนทิพย์ฯ สูงด้วยลาภ ตำแหน่งและยศถาบรรดาศักดิ์ หรือจะมากล้าตาย ยอมเอาร่างเป็นฝักสวมงาช้าง

เลือดขึ้นหน้าขุนทิพย์ ผสมกับสุราอันแรงฤทธิ์ ทำให้ขุนทิพย์ฯ ขาดความยับยั้งมิไยที่หมื่นเห็ดกับสมัครพรรคที่หวังดีต่อขุนทิพย์ฯ หลายต่อหลายคนจะทักท้วงห้ามปรามจนเสียงหลง สองหูขุนทิพย์ฯ อื้ออึงหาได้ยินไม่ ท่านขุนวิ่งไปหยิบขอที่พลายจำเริญแย่งโยนไปมาถือไว้ในมืออีกวาระหนึ่ง กระชับขอมั่นมือตรงเข้าไปสับตระบองกระชากพลายจำเริญจนหน้าเบนจากการสัประยุทธ์ต้นอินทนิล ช้างพลายจำเริญก็ยังดื้อดัน สะบัดหลุดกลับไประบายความขุ่นแค้นเจ็บปวดกับต้นอินทนิลใหม่ ท่านขุนก็สับด้วยขออีก.. แล้วกระชาก ครั้งแล้วครั้งเล่าถี่ยิบ.....ไม่ปรานีปราศรัยด้วยความโมโหจนบริเวณตระพอง ซอกหู งวงและต้นคอ พลายจำเริญเป็นริ้วรอยแดงฉานด้วยเลือดแต่พ่อพลายยังทนได้.....เพราะนั่นคือขุนทิพย์ฯ ผู้มีพระคุณใหญ่หลวงไม่ผิดผู้ให้กำเนิด.....ม้วนงา..... เสือกสองงาเข้าแทงต้นอินทนิลจนต้นแตกยับแทบจะพับโค่น แม้มันจะเจ็บปวดสาหัสก็พยายามอดทน.....ทำเป็นไม่แยแสต่อขุนทิพย์ที่กระหน่ำมันครั้งแล้วครั้งเล่าด้วยขอเหล็ก ซึ่งขุนทิพย์ไม่เคยลุแก่โทษะ และอำนาจทำ.....มันมาก่อนเลยท่าทีเฉยเมยของพลายจำเริญ แทนที่จะทำให้ขุนทิพย์รู้สึกเมตตา เพลามือกลับทำความขัดอกขัดใจให้ขุนทิพย์ยิ่งขึ้น ขุนทิพย์คิดเตลิดไปว่า พลายจำเริญซึ่งเคยเคารพเชื่อฟัง อยู่ในโอวาทกลับดื้อดันไม่ฟังคำ ซ้ำทำท่า

จองหอง เหมือนเย้ยหยันหลู่อำนาจ ความเดือดดาลของขุนทิพย์ฯ จึงพลุ่งขึ้นสุดขีดหลุดปากด่าพลายจำเริญออกมาคำหนึ่ง ทันทีนั้นเอง พลายจำเริญก็หันสู้ สองงาของพ่อพลายเสียบฉึกเข้ายอดอกพ่อขุน ทรุดฮวบลงขาดใจผู้คนก็อื้ออึงขึ้นเป็นที่โกลาหล

เมื่อร่างของผู้มีพระคุณล้มผลื่อยลงเลือดอาบร่างแดงฉานตำตาพลายจำเริญก็ได้สติ แต่ก็สุดที่จะแก้ไขประการใดทั้งสิ้น พ่อพลายได้แต่ยืนจังงังคร่อมร่างขุนทิพย์ผู้มีพระคุณ น้ำตาไหลพราก หมื่นเห็ดกับควาญจันวิ่งวุ่น จะเข้าไปดูศพขุนทิพย์ฯก็ไม่กล้าเข้า สำหรับควาญจัน.....ขณะนั้นถือคาบศิลาอยู่ในมือ ตัดสินใจยกปืนขึ้นประทับ หมายซอกขาหน้าพลายจำเริญ.....ตั้งใจจะปลิดชีวิตเสีย แต่หมื่นเห็ดได้ห้ามปรามไว้ เพราะตามเหตุการณ์.....พลายจำเริญไม่ใช่ผู้ผิด ขุนทิพย์ฯ เข้าซี้หาเรื่องเองจะฆ่าพลายจำเริญเสียนั้นเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง

ขณะนั้น.....สาวจำรัสบุตรีขุนทิพย์ฯ ซึ่งมาลากพระในวันนั้นด้วยแต่รวมพวกกันมากับเพื่อนสาวรุ่นๆ วัยเดียวกันและได้กลับไปแล้วพร้อมขบวนพระประมาณครึ่งทางมีคนโจษไปถึง.....รู้เรื่องเข้าก็ตกใจ จำรัสรีบรุดกลับมายังที่เกิดเหตุทันที พอเห็นร่างอาบเลือดของพ่อขุนนอนเหยียดยาวอยู่แทบโคนต้นอินทนิลก็เข้าใจเหตุการณ์ตลอด ผวาเข้ากอดศพพ่อร่ำไห้แทบขาดใจ พอได้สติก็หวนคิดแค้นพลายจำเริญ นางหันขวับไปตบดีพลายจำเริญ ปากก็ตัดพ้อรำพันทั้งรักทั้งแค้น ขอให้พลายจำเริญฆ่านางให้ตายตามไปด้วยเถิด จำเริญช้างแสนรู้.....ซบตัวลงทอดหัวระทดระทวยกับพื้นทราย.....น้ำตาพราก นิ่งให้สาวจำรัสใช้สองมือน้อยๆ ทุบตีและบริภาษตามอารมณ์แค้นของนาง.....ภาพนั้น.....ทำให้ทุกคนที่มองเห็นสลดใจไปตามๆ กัน

พฤติการณ์ที่ขุนทิพย์เสียชีวิตด้วยฝีงาพลายจำเริญมีเล่าแตกออกไปสองเสียง.....อีกเสียงหนึ่งว่า เมื่อขุนทิพย์รับจะปฏิบัติตามคำขอร้องของเจ้าพระยานคร ก็เก็บมาคำนึงอยู่มิวาย และเข้าใจตัวเองดีว่า ตราบใดที่ยังกินเหล้า ตราบนั้นตนคงจะขาดสติยับยั้งลงสักวันหนึ่ง.....เมื่อกลับถึงสิชลแล้วมินานก็ชวนพลายจำเริญเลิกเหล้า เฉพาะขุนทิพย์ฯ.....สาบานต่อหน้าพลายจำเริญว่า จะไม่ขอแตะต้องมันอีกต่อไป หากแตะต้องขอให้ตายด้วยฝีงาพ่อพลาย และแล้ว...ทั้งช้างทั้งคนก็อดเหล้ากันมาได้ประมาณสองสามเดือน.....จนถึงงานแห่พระ ขุนทิพย์ฯทนคะยั้นคะยอเพื่อนฝูงไม่ไหวก็ดื่มเหล้าเข้าไปอีก แต่ไม่ลืมที่จะให้พลายจำเริญดื่มด้วย แรกๆ ก็ตั้งใจว่าเสียเพื่อนไม่ได้จะขอเพียงจิบๆ เอา แต่คนคอเหล้า.....เมื่อตึงหน้าก็มักลืมความตั้งใจ ปรากฏว่าลงท้ายทั้งคนทั้งช้าง เมามายไม่ได้สติสมประดีตลอดวัน หลังจากขบวนแห่พระเคลื่อนกลับวัด พวกคอเหล้าที่ยังเหลืออยู่ที่ทุ่งใหญ่ยังร่วมวงสนุกเฮฮากันอยู่อีกมาก ได้รบเร้าให้พ่อขุนแสดงผาดโผนกับช้าง แต่ก็มีหลายคนที่เจตนาดีต่อขุนทิพย์ห้ามปรามเพราะคนก็เมาช้างก็เมา เกรงจะได้อันตราย การเล่นลงนอนหงายใช้ช้างแทงแบบที่เคยเล่นจึงระงับ แต่ตอนนั้นพลายจำเริญคึกคะนองด้วยฤทธิ์แอลกอฮอล์เต็มที่เสียแล้วใกล้ๆ นั้นอินทนิลใหญ่ยืนต้นทะมึนอยู่ต้นหนึ่ง กิ่งก้านสาขาแผ่ปกคลุมกิ่งต่ำที่สุดสูงกว่าหลังช้างไม่เกินศอก ทั้งๆ ที่พ่อขุนนั่งสะเงาะสะแงะอยู่บนคอ พ่อพลายกระโจนเข้าทิ่มแทงอินทนิลต้นนั้นเพื่อจะแก้ความคันของสองงาซึ่งยิบยับขึ้นทุกทีเพราะแรงกระตุ้นของแอลกอฮอล์กับแรงโห่สนับสนุนของคนคอเหล้า ดังได้กล่าวแล้ว กิ่งต่ำที่สุดของอินทนิลสูงกว่าหลังพ่อพลายไม่เกินศอก ทุกคราวที่พ่อพลายบุกและถอย พ่อขุนต้องก้มหลบพัลวันหลายๆ ครั้งเข้าก็ต้องพลาด ประกอบฤทธิ์เหล้าทำให้พ่อขุนนั่งทรงตัวไม่

ไหวอยู่แล้ว ฉะนั้น.....ในคราวถอยคราวหนึ่ง อินทนิลกิ่งหนึ่งจึงปะทะท้ายทอยขุนทิพย์คะมำตกจากคอช้าง แวบหนึ่งที่ร่างทะมึนผ่านสายตาอันสะลึมสะลือของพ่อพลาย ไม่ทันรู้จักว่าอะไรเป็นอะไร พ่อพลายก็แว้งตักเอาด้วยงา เสียบทะลุยอกออกพ่อขุนถึงดับดิ้น เหตุการณ์ต่อจากนั้นก็มาสอดคล้องกับที่เล่าตอนต้น แต่ตอนที่จำรัสเข้าไปเอาศพแตกแขนงออกไปอีก ศพขุนทิพย์ฯ ถูกพากลับบ้านโดยคน ฝ่ายพ่อพลายเมื่อให้ศพสาวจำรัสไปแล้ว ก็กระเจิงเข้าป่าเตลิดไปอาละวาดยู่แถวท่าศาลา

ส่วนเรื่องที่สืบเนื่องมาจากเสียงแรกนั้น.....เมื่อทุกคนได้สติก็จัดแจงทำแคร่สำหรับจะหามศพขุนทิพย์ฯ กลับบ้าน แต่พลายจำเริญไม่ยอมให้ใครเข้าใกล้ เมื่อรู้ความประสงค์จากถ้อยคำที่มนุษย์ปรึกษาหารือกันจะจัดการกับศพ พ่อพลายก็ใช้งวงอุ้มศพขุนทิพย์ฯเสียเอง แล้วพาตุ่มออกจากที่นั่นมุ่งไปบ้านฉลอง เมื่อถึงบ้านก็บรรจงวางศพขุนทิพย์ฯ ลงบนชานเรือน แล้วตัวเองถอยออกมายืนน้ำตาไหลอยู่ริมรั้วบ้าน กว่าเหล่ามนุษย์ที่อยู่ทางบ้านไม่ได้ไปเห็นเหตุการณ์จะรู้เรื่องละเอียดและปลงตกให้ความเห็นอกเห็นใจพ่อพลาย พ่อพลายก็ถูกด่าป่นปี้หาว่าเนรคุณ ซึ่งถ้าเป็นในยามปกติ พ่อพลายจะไม่ให้อภัยเป็นอันขาด แต่เหตุการณ์ที่ผ่านมาหยกๆ นั้น พ่อพลายรู้ตัวว่าพ่อพลายมีส่วนผิดด้วยเป็นอย่างมาก ตลอดเวลาพ่อพลายจึงนิ่งสงบ น้ำตาเท่านั้น.....ไหลรินออกมาไม่ขาดสาย นั้นคือ.....ความเศร้าโศกเสียใจของพ่อพลายซึ่งแสดง ออกมาให้เห็น บรรดาผู้คนที่มาในงานศพขุนทิพย์ฯเมื่อประสบภาพเช่นนั้นเข้า ต่างก็อภัยพ่อพลายสิ้น กลับเมตตาสงสารเหมือนเช่นเดิม หลายคนได้ทอดหญ้าทอดน้ำให้พ่อพลาย แต่ตลอดงานศพ.....สามวันสามคืน พลายจำเริญไม่แตะต้องหญ้าน้ำเลย.....

วันเคลื่อนศพขุนทิพย์ไปป่าช้า ครั้นได้เวลายกโลงศพลงจากเรือน พลายจำเริญเอาตระพองยันตรึงโลงไว้แค่กลางบันไดนั้นเอง ไม่ยอมให้เคลื่อนลงสู่ลานบ้าน.....เล่นอิหลักอิเหลื่อกันอยู่นานกว่าจะเจรจาอ้อนวอนพลายจำเริญขอเคลื่อนศพขุนทิพย์ลงมาพักไว้กลางลานบ้านได้สำเร็จ และการเคลื่อนศพจากบ้านสู่ป่าช้าวัดเขาน้อยในเวลาต่อมา พ่อพลายก็ไม่ยอมให้ผู้ใดเข้าแบกหาม แต่อุปสรรคตอนนี้หมดไปด้วยความคิดของหมื่นเห็ดกล่าวคือยกศพขึ้นตั้งเทินไว้เหนืองาของพลายจำเริญ ให้พ่อพลายพาไปป่าช้าเสียเอง

ที่วัดเขาน้อย หลักจากเสร็จการสวดบังสุกุลตามพิธีศาสนาแล้ว เจ้าภาพก็เคลื่อนศพขึ้นเชิงตะกอนเพื่อเผาจริง แต่กว่าจะนำขึ้นเชิงตะกอนได้สำเร็จต้องอ้อนวอนชี้แจงพ่อพลายกันอีกพักใหญ่ และเมื่อถึงวาระจุดไฟเผาพ่อพลายก็ทำพิษอีก เล่นเอาอลม่าน ธรรมชาติของไฟพลายจำเริญรู้สภาพดีว่าเร่าร้อน มีความเจ็บปวด และสามารถเผาทำลายทุกอย่างให้เป็นเถ้าถ่านในชั่วพริบตา ร่างพ่อขุนของมันที่ว่าตาย และถูกจัดให้นอนสงบนิ่งอยู่ภายในโลงไม้นั้น.....ถ้าถูกไฟเข้าย่อมจะเจ็บปวด นอกจากนั้นมันยังหวังว่า หากไม่ถูกเผาให้เป็นเถ้าถ่านเสีย สักวันหนึ่ง.....พ่อขุนของมันคงจะลุกขึ้นมาเล่นหัวกับมันอีก พอมันเห็นมนุษย์ตัวเล็กๆ จุดไฟให้ลุกโพลงมันจึงวิ่งไปเอางวงอมน้ำจากหนองใกล้ๆ มาพ่นใส่ ครั้งแล้วครั้งเล่ามันวิ่งวุ่นไม่มีใครกล้าเข้าขัดขวาง จนทั้งโลงศพและฟืนสำหรับเผาเปียกปอน..... ไฟดับ เจ้าภาพ แขกเหรื่อ พระสงฆ์องค์เจ้า แสนจะอึดอัดขัดใจ การกระทำทั้งหมดของพลายจำเริญ เป็นการกระทำซึ่งเกิดจากความจงรักภักดี ความกตัญญูรู้คุณ อันแม้แต่มนุษย์ก็มิได้ยาก.....อย่างไรก็ตาม ศพท่านขุนทิพย์ฯจำเป็นจะต้องเผาจริงกันให้ได้ตามประเพณี การแก้อุปสรรคทุกคราว

สำเร็จลงด้วยดีเสมอด้วยการชี้แจงอ้อนวอนพ่อพลาย ฉนั้น ก่อนที่จะโหมไฟเผาซากขุนทิพย์ให้ได้ ก็ต้องใช้การอ้อนวอนชี้แจงกันอีก

พลายจำเริญเป็นช้างที่มหัศจรรย์มาก ชาวบ้านสมัยนั้น เชื่อกันว่าพลายจำเริญเป็นช้างเทวดาลงมาถือกำเนิดหรืออีกนัยหนึ่งถือว่าเป็นช้างมีเทวดาประจำตัว หูทิพย์ตาทิพย์ ฉลาดรอบรู้เหมือนคน การกระทำทุกอย่างของพลายจำเริญนอกจากทำเพราะความเคยชินจากการถูกฝึกแล้วยังกระทำได้เองโดยจดจำสิ่งที่มันพบเห็นเพียงครั้งเดียว และนอกจากนั้นยังกระทำตามสามัญสำนึกที่รู้เองเป็นเองโดยพลังสมองของมันอีกด้วย ไม่ชอบการบีบบังคับ ไม่ชอบถูกดุด่าด้วยคำหยาบ มีอะไรชี้แจงกันเข้าใจได้ด้วยภาษามนุษย์ ยอมรับฟังเหตุผลชนิดที่ไม่มีการเสียเปรียบทุกอย่าง ดูเหมือนจะดีกว่าคนบางคนด้วยซ้ำ จะออกปากไหว้วานให้ทำอะไร ก็ต้องบอกกล่าวด้วยมธุรสวาจา ตรงไปตรงมาไม่ต้องอ้อมค้อม....ขอให้ทำนั้นทำนี้ และจะให้อะไรต้องให้ โกหกมดเท็จกันไม่ได้ นับว่ามันสมองของพลายจำเริญ มีพลังความจำ พลังความคิดเป็นพิเศษเทียมทันคนคนหนึ่งที่เดียว

ครั้นนั้น.....แม่พลอยเรียกพลายจำเริญเข้ามาหา ซึ่งมันก็เข้ามายืนนิ่งอยู่ตรงหน้าแม่พลอยโดยไม่ขัดขืน และแม่พลอยเป็นผู้หนึ่งที่มันรักและเคารพทัดเทียมกับขุนทิพย์ ผู้ที่ให้ความรัก เมตตาเลี้ยงดูมันมาอย่างทนุถนอมตั้งแต่เยาว์.....นอกจากขุนทิพย์ซึ่งเปรียบเสมือนพ่อบังเกิดเกล้า .....ก็แม่พลอยนี้เองที่เปรียบได้เหมือนแม่ อีกคนหนึ่งคือจำรัส ซึ่งเป็นเพื่อนเล่นคลุกคลีใกล้ชิดกันมาแต่เล็กจนรุ่นสาว ไม่ผิดอะไรกับน้องที่คลานตามกันออกมาจากอุทรเดียวกัน ผู้หญิงสองคนนี้เท่านั้นที่พ่อพลายให้ขึ้นนั่งบนหลัง และ.....เชื่อฟัง

พลายจำเริญยกงวงขึ้นพาดบ่าแม่พลอย น้ำตาไหลเป็นทางจากสองเบ้าตา.....

ครั้นแล้ว.....แม่พลอยก็เอื้อนเอ่ยเจรจาอย่างอ่อนหวาน..... แม่พลอยพูดถึงการตาย ซึ่งตายเหมือนกันทั้งสัตว์ทั้งคน ตายแล้วร่างกายก็ต้องเปื่อยเน่า ตามประเพณีของคน.....ตายแล้วต้องเผา ทำลายร่างเสียให้เป็นเถ้าถ่านเพื่อวิญญาณจะได้ไปผุดไปเกิดไม่ต้องห่วงกังวล แม่พลอยชี้แจงให้พ่อพลาย ฟังต่อไปว่าคนตายแล้วถูกไฟไม่เจ็บไม่ปวด ขอให้พ่อพลายจงรับกุศลผลบุญ ยินยอมให้เผาเสียเถิดเพื่อชาติหน้าได้พบกันใหม่ในชาติภูมิเดียวกัน นางพูดพลางมือก็ลูบไล้งวงอันสากของมันอยู่ไปมา

ผลของการเจรจา ปรากฏว่าพ่อพลายเข้าใจ และยินยอมให้เผา มิหนำขณะไฟเริ่มลุกพลายจำเริญยังหาท่อนไม้มาสุมทับร่วมเผาด้วย พฤติการณ์ของพลายจำเริญครั้งนั้นตราตรึงความรู้สึกของคนอยู่นานเท่านาน บัดนี้พลายจำเริญตายไปแล้ว คนที่มีชีวิตอยู่ระหว่างเหตุการณ์ตอนนี้ก็ล้มหายตายจากกันไปหมด มีเหลืออยู่บ้างก็ล้วน เป็นผู้อยู่ระหว่างเหตุการณ์ปั้นปลาย ซึ่งได้รับคำบอกเล่าต่อๆ กันมา และจดจำไว้ด้วยความซาบซึ้งใจ

การศพของขุนทิพย์พิมลเสร็จสิ้นลงด้วยพิธีดับธาตุและเก็บอัฐิในเช้าวันรุ่งขึ้น เสร็จแล้วเหล่ามนุษย์ก็จากป่าช้าไปแต่พลายจำเริญเดียรัจฉานไม่ยอมจาก ยึดเอาป่าช้าเป็นสำนักอาศัยไปเลย ตั้งแต่นั้นมา ที่เผาซากท่านขุน พลายจำเริญเอาฝุ่นและโคลนตมมาถมแล้วถมเล่าจนสูงเป็นจอมปลวก ตัวพ่อพลายเดินวนเวียนเป็นยามเฝ้าอยู่ในป่าช้านั้น เล่ากันว่าทางเดินวนเวียนของพลายจำเริญลุ่มลึกจนถึงสะเอว ในฤดูฝนมีสภาพไม่ผิดกับคูน้ำ พลายจำเริญมั่วสุมอยู่ในป่าช้าวัดเขาน้อย หญ้าน้ำไม่อินังขังขอบ มิไยใคร

จะชักพา พลายจำเริญก็ไม่ยอมออก ป่าช้ากลายเป็นป่าช้าง นานๆ จะโผล่ออกมาเยี่ยมแม่พลอยของมันที่บ้านสักครั้ง ระยะนั้นร่างกายของพ่อพลายซูบผอมลงถนัดตา

๕.....

วิสัยคน.....ปากยาว กว่าปากกา มีอะไรนิดก็ขยายออกไปกว้างขวางพิลึกพิลั่น จึงก่อให้เกิดข่าวเล่าลือทับถมพ่อพลายเสียๆ หายๆ แต่คิดอีกที.....ก็เป็นเรื่องธรรมดาไม่ใช่หรือครับ ยิ่งสัตว์พูดไม่ได้ ไม่มีทางพิสูจน์ตัวเองบางครั้งก็สร้างเสริมโกหกกันต่อหน้าต่อตาเจ้าตัวสัตว์ผู้เป็นข่าวตัวนั้นทีเดียว ทั้งนี้ ผมมิได้หมายถึงพลายจำเริญหรอกครับ เพราะสำหรับพลายจำเริญโกหกกันต่อหน้าเป็นต้องเกมแน่ๆ

ระหว่างพลายจำเริญตกมัน ท่องไพรและท่องบ้านอยู่แถวอำเภอท่าศาลา มีแต่ข่าวอกุศลว่าพลายจำเริญฆ่าคนนั้น แทงคนนี้ถึงตายแพร่สะบัดไปถึงหูเจ้าพระยานคร ก่อให้เกิดความวิตกกังวลทุกข์ร้อนแก่ท่านเป็นอย่างยิ่ง ท่านจึงป่าวประกาศบรรดาขุนควาญ....หมอควาญ ผู้ชำนาญเจนจบ เวทย์ไสยคุณช้างให้มาขันอาสาจับพลายจำเริญไปทั่วหมด ตั้งรางวัลไว้ให้อย่างงาม.....

ครั้นแล้ว.....ผู้ขันอาสาก็ถูกเจ้าพระยานครส่งทยอยกันมาพบควาญสมบุญ

คนแรก.....วัยกลางคน ไว้หนวด ปล่อยเคราเป็นคางแพะยาวถึงสะดือ ท่วงทีมีตะบะเดชะชื่อทองห่อ..... เป็นคนบ้านจันพอ อำเภอฉวาง มีขอทำด้วยตาปูโลงศพ ด้ามไม้พล ลงเลขยันต์เศกคาถาอาคม ซึ่งอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาช้างแก่ทองห่อ เป็นผู้ประกอบวิชาให้ ตัวควาญทองห่อเองก็ใช่ย่อยเสียเมื่อไหร่ เล่าเรียนเวทย์มนต์คาถา สำหรับพิชิตช้างจาก

อาจารย์เป็นที่เจนจบ กล่าวกันว่า สามารถเรียกผีมาใช้ได้ทุกป่าช้าเสียด้วย ตามประวัติควาญทองห่อเคยพิชิตช้างมาเสียนักต่อนัก ไม่เคยถูกช้างพิชิตมาก่อนเลย แน่หละ.....ถ้าทองห่อถูกช้างใดพิชิตเสียก่อน ทองห่อคงไม่มามีชื่อในสาระบบผู้ถูกพลายจำเริญพิชิตกับเขาด้วยคนหนึ่งเป็นแน่ ความเก่งกาจของควาญทองห่อกล่าวกันว่า เคยจับช้างเถื่อนขี่มาแล้วโดยไม่ต้องทำคอก เขาตะครุบเอากลางแปลงด้วยมือเปล่าๆ งั้นแหละครับท่านเจ้าพระยานครจึงส่งมาพบกับควาญสมบุญเป็นอันดับ ๑

พิธีการครั้งแรกของควาญทองห่อก็คือหาอ้อยมาสามท่อน ลงเลขยันต์แล้วเศกคาถาอาคม เสร็จสรรพตามพิธีที่ปรมาจารย์ประสิทธิ์ประสาทให้แล้วก็ชวนควาญสมบุญรุดไปทางสามแพร่งแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นทางที่พลายจำเริญมักจะเดินผ่าน ตั้งอ้อยขวางทางล่อตาไว้แล้วชวนกันขึ้นไปแอบอยู่บนต้นไม้สูง ไม่นานพ่อพลายก็เหยาะย่างผ่านมาทางนั้นสมตามความคาดหมาย แต่เมื่อพลายจำเริญเจอท่อนอ้อยเข้า แทนที่จะจับป้อนเข้าปากอย่างตะกรุมตะกราม พลายจำเริญกลับใช้เท้ากระทืบแหลกละเอียด การกระทำของพลายจำเริญ.....ซึ่งราวกับจะท้ายทายลองดีทำให้ควาญทองห่ออับอายขายหน้าควาญสมบุญเป็นยิ่งนัก เพราะได้อวดคุณวิเศษของตัวไว้เสียพอแรง และแล้วก็พาลโกรธพลายจำเริญแสนสาหัส เพราะในสายตาของควาญทองห่อ.....เห็นว่า พลายจำเริญก็เป็นช้างธรรมดาตัวหนึ่งหาใช่ช้างอุดมด้วยมงคลคชลักษณะตามข่าวเล่าลือกันไม่อันวิชาอาคมเท่าที่ร่ำเรียนสำเร็จมาเคยใช้ได้ผลถึงช้างจะบ้าคลั่งดุแสนดุ ทองห่อพิชิตเสียทุกช้าง การกระทำของพลายจำเริญเท่ากับฉีกหน้าหมอตลอดจนครูหมอช้างเสียยับเยิน อกุศลจิตก็บังเกิดขึ้นกับทองห่อ เมื่อพลายจำเริญผ่านพ้นไปลิบลับแล้ว ก็ชวนควาญสมบุญลงจากต้นไม้รุดกลับบ้าน

เวลาของตอนบ่ายวันนั้น ทองห่อใช้หมดไปด้วยการเตรียมพิธีเขาหา ดอกไม้ หาธูป หาขี้ผึ้งมาฟั่นเทียน หาด้วยดิบ ทำสายสิญจน์ ข้าวสาร และอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับพิธีการเรียกผีตามตำรับปรมาจารย์เคยสั่งสอนไว้พรักพร้อม ความคิดของควาญทองห่อก็คือ จะใช้อำนาจคุณไสยเรียกผีให้มาฆ่าพลายจำเริญเสีย

ตกค่ำ.....ได้ฤกษ์ ควาญทองห่อก็เริ่มพิธีการ เขาขึงสายสิญจน์เป็นวงกลม มีปริมณฑลภายในวงกว้างขวางพอสมควร สำหรับตั้งแท่นวางเครื่องบัดพลีบวงสรวง ตั้งขันน้ำมนต์ ตลอดจนดอกไม้ธูปเทียน เมื่อตรวจสอบทุกสิ่งทุกอย่างเรียบร้อยแล้วก็จุดธูปเทียน ชักมีดครูซึ่งเหน็บเอวอยู่เป็นประจำปักลงไปในโถข้าวสาร ต่อจากนั้น ทองห่อก็เรียกทุกคนเข้ามานั่งรวมอยู่ในวงสายสิญจน์ กำชับให้อยู่ในความสงบ มิให้เกิดสุ้มเสียง ครั้นแล้วก็เริ่มพึมพำประกาศสรรเสริญคุณเทวดา ครูบาอาจารย์ และโอมอ่านมหามนต์เรียกผีอันศักดิ์สิทธิ์.....แต่.....พอว่าไปได้สักครึ่งบท ทั้งๆ ที่สงัดลมก็มีอันเป็นให้เทียน.....ดับ ต้องยกขึ้นตั้งและจุดใหม่ แต่เผอิญกล่องไม้ขีดกระเด็นตกกระโถน บ้วนน้ำหมากอีกต้องเรียกหาไม้ขีดกล่องใหม่มาจุด และเมื่อจุดเทียนลุกสว่างแล้วก็มีอันเกิดปะทุเปรี๊ยะประเหมือนเจี่ยวน้ำมันหมูในกะทะให้ร้อนแล้ว หยดน้ำลงไป เป็นที่ผิดสังเกตอีกครั้ง กระนั้นควาญทองห่อก็ไม่ละความพยายาม แกขวั้นเทียนขึ้นใหม่อีกเล่มหนึ่งในเดี๋ยวนั้น เสร็จแล้วก็จุดขึ้น..แต่.....ผลของมันคงเดิม เป็นการวิปริตผิดเคย ควาญสมบุญสังหรณ์วูบขึ้นในหัวใจทันที แน่หละ เพราะควาญสมบุญรู้แท้แน่อยู่กับใจว่าพลายจำเริญหูทิพย์ตาทิพย์ มีความหยั่งรู้ประดุจเทวดา ใครนินทาคิดร้ายที่ไหน พลายจำเริญต้องถึงตัวทันทีทันควันเสมอ สมบุญคิดได้ดังนั้นก็ไถลลุกออกจากวงสายสิญจน์ไปนั่งชิดประตูเข้าในเรือน....ห่างจากทองห่อไกลลิบ

ผู้มาดูพิธีหกเจ็ดคนซึ่งนั่งอยู่ในวงล้อมสายสิญจน์ด้วยกันก็ดูเหมือนจะรู้สังหรณ์เหมือนควาญสมบุญ พากันลุกตามควาญสมบุญไปหมด ปล่อยให้ทองห่อปล้ำปลุกกับเทียนเพื่อมิให้ปะทุง่วนอยู่ในวงล้อมสายสิญจน์กลางชานเรือนคนเดียว

จริงดังควาญสมบุญสังหรณ์ พลายจำเริญเหยาะย่างมาอย่างเงียบเชียบ ทุกคนเพิ่งจะหันเห็นเมื่อพลายจำเริญเอางวงฟาดตูมลงบนสัมภาระพิธีการในวงล้อมของสายสิญจน์ซึ่งกองแผ่อยู่บนชานเรือนในระยะที่พลายจำเริญยื่นงวงถึง สัมภาระพิธีการกระจัดกระจายแต่ขณะนั้นยังเป็นเสี้ยววินาทีแห่งความเคราะห์ดีของทองห่ออยู่ เพราะนั่งลึกเข้าไปหน่อยหนึ่งจึงพ้นรัศมีงวงของพลายจำเริญ ชีวิตของทองห่อยังไม่สิ้นสุดลงตรงนั้นสำหรับคนอื่นๆ จากความสังหรณ์ชั่ววูบสำนึก.....ต่างเตรียมพร้อมอยู่แล้วอย่างระมัดระวัง ฉะนั้นในทันทีที่พลายจำเริญใช้งวงฟาดกองพิธีการกระจัดกระจาย ทุกคนนอกจากทองห่อก็ผลุบเข้าในเรือนอย่างพร้อมเพรียงซ้ำปิดประตูเสียด้วย ส่วนทองห่อกำลังลืมตัว เพราะจิตใจมุ่งอยู่กับพิธีเมื่อรู้ว่ามีอะไรอย่างหนึ่งฟาดลงมาตูมเบ้อเร้อ อะไรต่อมิอะไรที่จัดวางสำหรับพิธีต่อหน้า กระเด็นหวือคนละทางสองทางพร้อมกับชานเรือนไหวเยือกขึ้นจึงผงะและเมื่อเห็นว่าสิ่งที่ฟาดลงมาเป็นอะไร.....เจ้าของสิ่งนั้นกำลังยื่นศีรษะง้ำขึ้นมา.....งาอันยาวใหญ่เสียดสีชานเรือนดังเสียดลึกเข้าไปในหัวใจ.....ทองห่อจึงได้สติเผ่นผลุง กระโดดไปยังอีกฟากหนึ่ง....กระโจนอีกที่จากชานเรือนสู่พื้นดิน เผอิญสายสิญจน์อันประกอบขึ้นด้วยด้ายดิบเส้นเล็กๆ หลายๆ เส้นทบกันขนาดโตเท่านิ้วก้อยพานพันข้อเท้าควาญทองห่อดึงไว้ การกระโจนของทองห่อจึงแทนที่จะเอาเท้าลงอย่างคนธรรมดา กลับเอาหัวลงเป็นผิดธรรมดาไป ชานเรือนควาญสมบุญถูกสร้างตามแบบ

บ้านป่าสูงพอดู สามารถแขวนทองห่อห้อยหัวไกวอยู่ ได้หลายนาทีกว่าการดิ้นของทองห่อจะทำให้สายสิญจน์ขาดลงไปกองกับพื้นด้วยความขัดยอก และกว่าจะลุกขึ้นได้พลายจำเริญก็วกอ้อมถึงตัวเสียแล้ว.....ไม่มีหนทางสำหรับจะหนีต่อไปอีกได้ ควาญทองห่อแผดร้องขึ้นอย่างโหยหวนในขณะที่งาใหญ่ยาวของพลายจำเริญปักดิ่งเข้าไปในทรวงอก ชะตาชีวิตของทองห่อสิ้นสุดลง ณ ตรงนั้นเอง ทองห่อผู้ไม่เคยถูกช้างใดพิชิต ก็มาขึ้นสาระบบผู้ถูกพลายจำเริญพิชิตด้วยประการฉะนี้.....

การที่หมอควาญมีชื่อต้องดับดิ้นสิ้นชื่อลงด้วยฝีงาพลายจำเริญเนื่องจากความมีหูทิพย์ตาทิพย์เป็นที่อัศจรรย์เช่นนั้น ก่อให้เกิดความเข็ดขยาดขลาดกลัวแก่บรรดาควาญช้างที่ขันอาสามาตับพลายจำเริญทั่วหน้า ควาญอาสาที่ถูกส่งทะยอยมารอแสดงฝีเมืออยู่ที่บ้านควาญสมบุญต่างก็อำลาบ่ายหน้ากลับนิวาสสถานเดิมกันหมด คงเหลืออยู่คนเดียวชื่อฉ่างเป็นคนท้องถิ่นใดไม่ปรากฏ ควาญฉ่างมีช้างพังอยู่ตัวหนึ่งชื่อพังหรอ อันพังหรอตัวนี้ นอกจากถูกฝึกไว้ใช้งานเหมือนช้างบ้านทั่วไปแล้วควาญฉ่างยังฝึกเป็นช้างต่อช้างเถื่อนชำนิชำนาญด้วย ผู้ตั้งคอกจับช้างแถบถิ่นใกล้ไกล ต่างชิงกันประมูลจ้างแกให้พาพังหรอไปประจำ ด้วยราคาสูงลิบ.....เพื่อมิให้เสียเที่ยวเปล่า ไหนๆ ก็ขันอาสามาแล้ว ทั้งแกก็รู้สึกอุ่นใจอยู่อย่างหนึ่งคือ ไม่ต้องเอาตัวเองซึ่งเป็นเพียงมนุษย์ตัวเล็กๆเข้าเสี่ยงส่งแต่พังหรอนางช้างชำนาญเชิง สูงใหญ่ชดช้อยเข้าไปเป็นคู่สู้ อันตราย.....ถ้าจะเกิดก็คงไม่พ้องพานมาถึงแก เหตุนี้ควาญฉ่างจึงหยุดอยู่เพื่อจะจับพลายจำเริญในอันดับต่อมา

ถึงวันกำหนด ควาญฉ่างก็ขี้นคอพังหรอเฉิดฉายเข้าป่าสู่ยังที่ที่เคยพบพลายจำเริญ ท่องเที่ยวเป็นประจำ เมื่อพบชัยภูมิเหมาะแห่งหนึ่งก็ล้วง

ย่ามหยิบมีดหมอขึ้นมาจบเหนือศีรษะ อ่านอาคมแล้วลงจากคอนางพังตั้งเหล้าและข้าวเส้นสักตักแตนเทพยดาอารักษ์เจ้าที่เจ้าทางตลอดผีป่าโขมดไพรพร้อมทั้งจุดธูปเทียนปักสักการะแปดทิศทาง จากนั้นก็ปลดโซ่คอนางพังออกเสีย แล้วเศกก้อนข้าวป้อน เศกด้ายแดงผูกข้อเท้าให้แตะยันต์ให้บนหัวเป็นอันเสร็จสรรพตามตำรับที่ร่ำเรียนมาแล้วปล่อยไป ตนเองกับควาญสมบุญเลือกได้ทำเลเหมาะแห่งหนึ่งซุ่มสงบคอยท่าอยู่

นางพังหรอช้างต่อตัวงามของควาญฉ่างก็ทอดบาทสะเทิ้นเล็ดลอดไปตามสุมทุมพุ่มไม้ วกไปวนมาประดุจนางงามชมสวน นานๆ จะแผดร้องอย่างสบายอารมณ์เสียสักครั้งหนึ่ง.....

ฝ่ายพลายจำเริญ.....อยู่ไม่ไกลจากที่นั้นนัก พอได้กลิ่นสาบสาวก็หางชี้หูผึ่ง รู้สึกคึกคักกระปรี้กระเปร่า พ่อพลายบุกตามกลิ่นเข้ามาทันทีและก็ไม่ต้องใช้เวลานานนัก พอนางแผดร้องครั้งหนึ่ง.....พลายจำเริญก็รุดถึงตัว พ่อพลายกำลังมีความรู้สึกแดดาลรู้แล้ว โดยไม่มีการเคล้าเคลียทามสวาทกันก่อนตามธรรมเนียม พลายจำเริญเข้ารัดรึงสัมผัสโดยไม่รั้งรอ แต่แม่พังหายอมหลงใหลไฝ่ตามไม่ แกล้งทำสะเทิ้นหมุนไปม้วนมา ยั่วให้พ่อพลายงุ่นง่าน ความมัวเมาหน้ามืดในเรื่องเพศ สัตว์ก็ไม่ต่างอะไรกับคนยิ่งยั่วก็เหมือนยิ่งยุ พ่อพลายประชิดจับโน่นดึงนี่ให้วุ่นไป นางพังชำนาญเชิงก็ทำสะบัดสะบิ้งถอยฉากเข้าหาช่องแคบระหว่างเนินดินอันเป็นที่คับขันแห่งหนึ่ง พลายจำเริญเพลินเคล้าเคลียหลงตามเข้าไปด้วยความลืมตัว แต่แล้วก็ฉุกคิดเมื่อรู้สึกว่านางพังอิงตัวเบียดพ่อพลายแนบไว้กับเนินดินอันสูงชันงวงคว้าสองงาของพ่อช้างพลายกดกระซับเหมือนจะทุ่มเทกำลังทั้งหมดมาที่ปลายงวง เป็นที่ผิดสังเกต พลายจำเริญสำนึกถึงความพยายามของมนุษย์ที่เฝ้าต้อนจับตัวมันมาหลายครั้งหลายครา นางพังโสภาตัวนี้มีสาบมนุษย์

กรุ่นอยู่ทั่ว.....ชะรอยจะเป็นนางนกต่อของมนุษย์แต่งมาล่อเสียละกระมัง

โดยสัญชาตญาณแห่งการเอาตัวรอดพ่อพลายผู้ชาญฉลาดทรุดเข่าหน้าลง ปลายงาก็ยังไม่หลุดจากการเกาะกุมอันมั่นคงของนางพัง ในที่แคบระหว่างเนินดินอันช้างสองตัวเบียดแทรกกันแทบ ไม่ได้นั้นมีหลุมลึกพอจุดีนช้างอยู่หลุมหนึ่ง พลายจำเริญพยายามดันนางพังถอยไปหาหลุมนั้น ทีละนิดๆ เผอิญเท้าหลังของแม่พังหรอตกฮวบลงไปในหลุมนั้น งวงที่กระชับงาพ่อพลายก็คลายออกด้วยความตกใจทันที พ่อพลายก็เสือกงาซึ่งทั้งใหญ่และยาวเข้าใต้ท้องนางพัง แล้วงัดขึ้นสุดแรงโดยไม่นึกปรานีว่าพังเป็นผู้หญิง.....ประเภทอ่อนแอที่เดียวเท่านั้น งาอันแหลมคมก็กระชวกหัวใจน้อยๆ ของพังหรอแหลกละเอียด ล้มลงดับดิ้นสิ้นใจ เสร็จสังหารเพศอ่อนแอแล้ว พ่อพลายไม่ยอมหยุดปลงอนิจจัง หันหลังโกยเข้าป่าไป

เป็นอันว่า....ควาญฉ่างสูญเสียนางพังหรือคู่ชีวิตไปโดยไม่ได้ประโยชน์อะไรตอบแทนในแบบเรือหายพายลอย เป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตของควาญฉ่าง ความเสียใจทำให้แกพูดอะไรไม่ออก เดินคอตกออกจากที่นั้น มุ่งไปบ้านของแกโดยไม่หยุดแวะเวียนที่ไหนอีก

ฝ่ายเจ้าพระยานคร เมื่อทราบข่าวว่าควาญช้างที่ส่งไปปราบจำเริญกลับเสียทีถูกพลายจำเริญปราบลงตามๆ กัน ก็เกิดทุกข์ร้อน แต่แล้วก็เหมือนเทวดาดลใจ เจ้าพระยาคิดได้ถึงพังหงส์ผู้ให้กำเนิดพลายจำเริญซึ่งปลดชราปล่อยป่าไว้ตามสบายหลายปีแล้ว เคยปรากฏว่า พลายจำเริญกลัวเกรงพังหงส์มาตั้งแต่เป็นช้างเยาว์วัย เจ้าคุณเคยสังเกตเมื่อสองช้างแม่ลูกลงอาบน้ำในคลอง พลายจำเริญไม่กล้าล่วงเกินแม้การขึ้นอาบเหนือน้ำ ถึงจะแยกไปนานแต่สัตว์อย่างช้างก็มีความจำแม่น ดีร้ายพลายจำเริญรู้ว่าแม่ พังหงส์อาจจับพลายจำเริญตรึงปลอกล่ามโซ่ได้สำเร็จ

ท่านเจ้าพระยาจึงสั่งให้ส่งพังหงส์ไปให้พลายสมบุญดำเนินการ

ด้วยสรีรรูปอันซูบโซ เนื้อหนังหย่อนยานยิ่งกว่าแพรย่นอย่างดีของพังชรา ไม่ได้ก่อให้เกิดความหวังขึ้นในใจควาญสมบุญเลยแม้แต่น้อย ตรงกันข้าม ควาญสมบุญกลับวิตกว่าพังหงส์จะตายด้วยฝีงาของพลายจำเริญเสียเปล่าอีกตัวหนึ่ง แต่ท่านเจ้าของตกปากอนุญาตและสั่งการมาด้วยความมั่นใจ ทั้งจะหวังพึ่งความสามารถใครก็ไม่มีอีกแล้ว จึงสมควรจะลอง ดังนั้น.....เช้าวันหนึ่ง ควาญสมบุญจึงนำพังหงส์ไปปล่อยล่อไว้ที่พ่อพลาย เคยท่องเที่ยว ณ ชายป่าแห่งหนึ่ง

ฝ่ายพลายจำเริญ....พอได้กลิ่นสาบก็รุกตามกลิ่นมาอีกเช่นเคย เมื่อโผล่ชายป่าออกมา เห็นนางพังชราผงาดก็ดิ่งเข้าใส่โดยไม่รั้งรอ ครั้นเข้าถึงตัว.....พังหงส์เบี่ยงหลบ เอางวงฟาดตบเข้าแสกหน้าเจ้าลูกชายพลางแผดเสียงโกญจนาทกึกก้อง เสียงนั้นทำให้พลายจำเริญชะงักและเมื่อได้พินิจใกล้ๆ พลายจำเริญก็พลันจำได้ว่า ที่แท้พังชราผู้กำแหงตัวนี้คือแม่ของมัน.....ก็ตกใจ หันกลับจะหนี แต่พังหงส์ถึงแม้ชราก็ยังว่องไวอยู่..... ยื่นงวงคว้าหางเจ้าลูกชายได้ก็ยึดไว้แน่นไม่ยอมปล่อย ความเมามันของพลายจำเริญเข้าสู่ระยะปลายแล้วความรุนแรงคลายลง ประกอบกับด้วยความตกใจกลัวนางแม่ ในที่สุดพลายจำเริญก็สงบนิ่งยอมให้ควาญสมบุญตกปลอกและล่ามโซ่ อย่างไรก็ตาม พังหงส์ต้องเป็นพี่เลี้ยงปลอบโยนอยู่อีกหลายวัน พ่อพลายจึงละอารมณ์พยศสิ้นเชิง

รวมเวลาทั้งหมดที่พลายจำเริญอยู่ในความอารักขาของควาญสมบุญ ๑๕ ปี เศษ ต่อมาควาญสมบุญถึงแก่ความตาย พลายจำเริญจึงตกอยู่ในการเลี้ยงดูของนายอิน บ้านนากะซะ ตำบลเวียงสระ อำเภอพระแสง แดนต่อแดนตำบลพิปูน อำเภอฉวาง

ควาญอินเป็นคนไม่ประกอบอาชีพอะไรจริงจังเป็นหลักฐาน ใจคอดุร้ายเหี้ยมโหดเป็นนักเลงเหล้า นักการพนัน นักปล้นและลักเล็กขโมยน้อย สารพัด ควาญอินมีเพื่อนคู่หูอยู่ ชื่อเถื่อน เป็นคนซัดเซพเนจรจากไหนมาไม่มีใครรู้ พักพิงอาศัยอยู่ในบ้านควาญอินนั้นเอง

รับพลายจำเริญมาไว้ได้ไม่กี่วัน สองชายก็นำพลายจำเริญไปชักลากไม้ของฝรั่งจากป่าแนวคลองเคี่ยนซามาลงคลองสินปุน ระยะทาง ๔ กิโลเมตรเศษ เพื่อจะล่องต่อไปยังโรงเลื่อยซึ่งตั้งอยู่ปากคลอง การชักลากไม้ครั้งนั้น สองควาญได้เคี่ยวเข็ญใช้งานพลายจำเริญอย่างขนาดหนักตลอดวัน และวันแล้ววันเล่าติดต่อกันเกือบครึ่งเดือน โดยไม่ปรานีให้เวลาพักผ่อนแก่พ่อพลาย ไม่อาทรให้หญ้าให้น้ำ เนื่องจากละโมบจะให้ได้จำนวนไม้มากซึ่งจะได้ค่าจ้างมากขึ้น วันสองวันแรกพลายจำเริญอดทนได้ เพราะโดยปกติพลายจำเริญเป็นช้างสูงใหญ่มีกำลังมากผิดช้างอื่นทั่วไปอยู่แล้ว แต่ครั้นหลายๆ วันเข้า พ่อพลายถูกใช้งานหนักติดพันมิได้เว้น หญ้าน้ำมิได้กินอิ่มหนำ หลับนอนพักผ่อนเต็มอิ่ม ถึงช้าง.....ก็สุดจะทนไหว เพราะมันก็สัตว์มีชีวิตมีหัวใจเหมือนสัตว์ทั้งหลาย กำลังวังชาจึงลดน้อยถอยลงเป็นลำดับ ฝ่ายฝรั่งเจ้าของไม้ก็เร่งรัดงาน เพื่อให้ได้ไม้ป้อนโรงเลื่อยมิให้ขาดมือได้ เปิดโอกาสให้ผู้มีช้างนำช้างไปชักลากไม่จำกัดจำนวน คิดค่าจ้างให้เป็นจำนวนปริมาตรเมตร ใครทำสถิติได้เท่าไรทำเอา ผู้มีช้างหลายตัวก็ชักจะมีภาษีสูง สองชายผู้มีช้างของคนอื่นมาเลี้ยงเพียงตัวเดียวคิดละโมบจะทำสถิติให้ได้เท่าเพื่อน จึงนอกจากเคี่ยวเข็ญรีบให้มากเที่ยวขึ้นแล้วยังเลือกไม้แต่ละท่อนใหญ่โตมโหฬารผูกให้พลายจำเริญชักลากอีกด้วย วันหลังๆ ซุงขนาดธรรมดาพลายจำเริญแสนอ่อนเปลี้ยเพลียแรงชักลากไม่ไหวอยู่แล้ว ยิ่งเป็นไม้ที่ช้างธรรมดาทั่วไปไม่สามารถจะเขยื้อน พ่อพลายก็แย่หนัก...ชักๆ หยุดๆ

ลดความประเปรียวรวดเร็วลงเห็นทันตา แต่แทนที่สองควาญจะนึกถึงสาเหตุให้ความเมตตาแก่สัตว์ ควาญอินควาญเถื่อนกลับเริ่มแสดงความทารุณไม่อินก็เถื่อนผลัดเปลี่ยนกันนั่งคอถือขอลงขอโขกสับอย่างเหี้ยมโหดหน้าตาพ่อพลายแตกพังยับเยิน และไม่อินก็เถื่อนอีกเหมือนกัน ผลัดกันลงเดินตามหลังมือถือหอกทิ่มเท้าหลังพลายจำเริญกระตุ้นให้เดินเนื้อหนังมังสาบริเวณท้าหลังทั้งสองของพ่อพลายมีสภาพไม่แตกต่างกับส่วนหน้าเลย ปากทั้งสองของควาญก็ช่วยกันเอ็ดตะโรบังคับให้พลายจำเริญออกแรงชักลากไม้ ยังดีอยู่น้อยหนึ่งควาญอินควาญเถื่อนยังไม่ถึงกับด่าออกมาด้วยภาษาหยาบๆ คายๆ ทั้งสองควาญผลัดเปลี่ยนกันกระทำทารุณอย่างเหี้ยมโหดทุกวันยิ่งหลายวันเข้า

๖.....

การจับพลายจำเริญของนายกระจ่างไม่มีพิธีการอย่างใด นายกระจ่างเดินโทงๆ เข้าไปประจันหน้ากับพลายจำเริญเอาดื้อๆ งาช้างน้ำของนายกระจ่างจะแท้หรือเทียมไม่รู้ได้ รู้แต่ว่า งาช้างน้ำอันที่ติดตัวนายกระจ่างอยู่นั้น หาได้ยั้งหรือข่มพ่อพลายจำเริญให้ตกอยู่ในอำนาจได้ไม่ เมื่อประจันหน้ากัน พ่อพลายก็พุ่งเข้าใส่โดยมิรั้งรอ แต่นายกระจ่างก็เป็นอันดับหนึ่งอยู่ในหมู่ควาญช้างทั้งหลาย หลบหลีกวิถีงาและงวงของพลายจำเริญอย่างว่องไว มือซ้ายชูงาช้างน้ำอันกระจิริด มือขวาถือขอช้างสู้อย่างยิบตา ส่วนนายจูสองมือจับด้ามหอกทิ่มแทงช่วยเกลอเป็นพลันวัน แต่คน....ตัวนิดเดียว ถึงจะสองแรงแข็งขันหรือจะสู้ช้างซึ่งโตกว่าเทียบกันไม่ได้ ในไม่ช้านาย กระจ่างก็เพลี่ยงพล้ำเสียทีเป็นผีเฝ้าทุ่งน้ำจาน นายจู เคราะห์ยังดีผียังคุ้มเพราะขี้เกียจปั้นใหม่.....ถึงกระนั้นก็ต้องล้มหมอนนอนเสื่อให้เมียนวดหยอดน้ำป้อนข้าวอยู่หลายวัน

ผมได้ออกตัวไว้แล้วตั้งแต่ประเดิมเริ่มเรื่อง แต่ก็ขอบอกซ้ำอีกสักครั้งหนึ่งสำหรับผู้อ่านที่มาจับอ่านเอาตอนกลางๆ ประวัติอันมหัศจรรย์ของพลายจำเริญเท่าที่ผมเขียนเล่าให้คุณอ่านอยู่นี้ ไม่มีใครจดไว้เป็นหลักฐาน ผมรวบรวมมาจากการบอกเล่าของท่านผู้สูงอายุหลายท่าน บางท่านก็เป็นหนุ่ม บางท่านก็เป็นเด็กอยู่ในสมัยปลายชีวิตของพลายจำเริญ ซึ่งบางตอนท่านผู้บอกเล่าประสบการณ์มาเอง บางตอนก็รับการบอกเล่าต่อๆ กันมาอีกทีหนึ่ง เฉพาะอย่างยิ่ง เหตุการณ์ต้นชีวิตพลายจำเริญ เพราะใครเลยจะอายุเท่าช้างหรือยิ่งกว่าช้างมาจนถึงเดี๋ยวนี้ ฉะนั้น บางตอนก็ตรงกันหลายๆ ท่านรับฟังว่าเป็นจริง บางตอนก็แตกต่างกันออกไปตามกระแสผมประมวลมาเฟ้นอีกทีหนึ่ง ถ้าเหตุการณ์ไม่คล้ายคลึงกันจนเกือบจะซ้ำกันผมก็เก็บมาเล่า ที่คล้ายคลึงจนเกือบจะซ้ำกันก็ตัดทิ้งไปเลย และเมื่อมาถึงตอนนี้ ประวัติพลายจำเริญก็ลางเลือนเต็มที ที่ลางเลือน น่าจะเป็นเพราะพลายจำเริญไม่ก่อเหตุการณ์อะไรขึ้นให้เป็นที่ตื่นเต้นสนใจละกระมังครับ.....

ประวัติต่อมาหลังจากควาญกระจ่างนำชีวิตไปทิ้งเสียที่ทุ่งน้ำจานเพื่อให้ผีปั้นใหม่แล้ว ใครจะเป็นผู้จับพลายจำเริญได้โดยวิธีใดมีใครจดจำได้คงมีแต่เสียงเล่าลือว่า พลายจำเริญได้ทำลายชีวิตควาญช้างเสียอีกหลายคน.....ซึ่งผล.....คือการตายของควาญเหล่านั้นเนื่องมาจากเหตุสองเหตุ คือ ควาญผู้ตายตกปากไม่เป็นสัตย์กับพ่อพลายประการหนึ่ง และด่าพ่อพลายอีกประการหนึ่งทั้งสิ้น.....

ผู้ขุนเลี้ยงพลายจำเริญต่อมาเท่าที่ปรากฏชื่อ คือควาญช่วย คนบ้านลานสกา พลายจำเริญอยู่กับควาญช่วยได้สองสามปี ควาญช่วยก็ประสบอุบัติเหตุตกต้นไม้ตาย จากควาญช่วย พลายจำเริญตกมาอยู่กับควาญเฉย บ้านลุ่มตก ต.หินตก อ.ร่อนพิบูลย์ อยู่ได้ปีเดียว ควายเฉยก็ติดตะรางฐาน

ปลอมแปลงเงินตรา คนรับเลี้ยงพลายจำเริญต่อจากควาญเฉย คือ ควาญเนียมบ้านกาโห่ อำเภอเดียวกับควาญเฉยนั้นเอง และในสมัยควาญเนียม..... พลายจำเริญก่อเหตุอีกครั้งหนึ่ง

ครั้งนั้น พระเสนหามนตรีหรือท่านหนามตรี ได้เรียกพลายจำเริญเข้ามายังเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อใช้ชักลากไม้ เมื่อควาญเนียมพาพลายจำเริญมาถึงและได้พักอยู่วันหนึ่งแล้วท่านหนานตรีก็ได้ ให้นายบัวซึ่งเป็นหัวหน้างานของท่านนำไปชักลากไม้เหลี่ยมสองท่อนที่ป่าจิกขาวมายังบ้านคูพาย ต.ศาลามีชัย (ตรงที่เป็นโรงพยาบาลจังหวัดนครฯ เดี๋ยวนี้ เดิมเป็นที่ดินของพระเสนหามนตรี ได้รับมรดกจากเจ้าพระยาสุธรรมมนตรีบิดา) ป่าจิกขาวอยู่ทางตะวันออก ตำบลศาลามีชัยห่างบ้านคูพายประมาณ ๖-๗ ก.ม. ควาญเนียมได้ซักถาม.....จนเป็นที่แน่ใจว่า งานสำหรับพลายจำเริญจะต้องทำครั้งนั้น คงมีเพียงชักไม้สองท่อนจากป่าจิกขาวเท่านั้น นอกนั้นไม่เกี่ยว เพราะช้างอื่นก็ถูกระดมมาหลายเชือก ควาญเนียมจึงพลั้งปากบอกพลายจำเริญและแล้วพลายจำเริญก็ชักลากไม่สองท่อนนั้นจากป่าจิกขาวถึงศาลามีชัย สองเที่ยวแล้วเสร็จในงายเช้านั้นเอง หลังจากนั้นพักผ่อนอยู่ครู่หนึ่ง ควาญเนียมก็จัดแจงขึ้นคอพ่อพลายหวังจะกลับบ้าน เผอิญคราวเคราะห์ของควาญเนียม ท่านหนามตรีสั่งงานตอนเช้าแล้วยังนึกห่วงงาน ท่านได้ออกจากคุ้มในเมืองมายังบ้านคูพายเพื่อจะตรวจตราดูแลให้เรียบร้อย และเพื่อที่จะได้เร่ง.....ให้ได้ไม้มาพอการเร็วๆ เนื่องจากท่านมีความประสงค์จะปลูกบ้านพักขึ้นในที่ดินบ้านคูพายให้แล้วเสร็จทันปีนั้น เมื่อท่านมาถึงบ้านคูพายควาญเนียมกำลังไสพลายจำเริญออกเดินทางพอดี ท่านหนามตรีเห็นความแข็งแรงของพลายจำเริญ ที่สามารถชักไม้เหลี่ยมซึ่งท่านกะว่า ระยะทาง ๖-๗ ก.ม.พลายจำเริญคงจะชักได้งายหนึ่งก็เพียง

สักเหลี่ยมหนึ่งนั้น ร่นมาเป็นสองเหลี่ยมในงายเดียว ก็คิดละโมบไม่ยอมให้ควาญเนียมพาพลายจำเริญกลับ สั่งให้ควาญเนียมกับนายบัวใช้งานงายเย็นไปชักอีกเหลี่ยมที่ป่าบางเตย ระยะทางจากศาลามีชัยไปก็ราว ๖-๗ ก.ม. พอๆ กับป่าจิกขาว ที่แท้ป่าบางเตย เป็นป่าต่อเนื่องกับป่าจิกขาว

ควาญเนียมได้คัดค้านคำสั่งของท่านหนามตรีอย่างแข็งขัน ยกเอาข้อเท็จจริงที่พลายจำเริญได้ฆ่าควาญและก่อความวุ่นวายมาแล้วเพราะกลับกลอกกับมันหลายครั้งหลายคราวขึ้นอ้าง อย่างคราวนี้ที่แรกบอกว่า ไม้สองท่อน ตนได้พลั้งปากบอกพลายจำเริญไปแล้วกลับมาเพิ่มอีกเป็นสาม เป็นการโกหกกันสดๆ ร้อนๆ หากขืนบังคับพลายจำเริญเป็นเกิดเรื่องแน่ๆ พลาดท่าตนเองจะถึงตาย แต่คำคัดค้านทั้งนั้นของควาญเนียมไม่เกิดผล ท่านหนามตรีกลับโกรธปึงปัง เพราะท่านคิดเห็นว่า คนอันประเสริฐหรือจำต้องรักษาสัตย์กับสัตว์ ท่านขึ้นเสียงขู่ควาญเนียมเสียซ้ำเมื่อสำทับอีกครั้งหนึ่ง ท่านหนามตรีก็หุนหันกลับคุ้มในเมืองเสีย ไม่ยอมฟังเสียงควาญเนียมอีกต่อไป

เมื่อคำสั่งของมูลนายปึงปังออกมาอย่างเฉียบขาดเช่นนั้น ควาญเนียมก็สุดจะขัดขืน ทั้งๆ ที่แสนจะหวั่นใจ ควาญเนียมซึ่งขณะนั้นยังนั่งอยู่บนคอก็โน้มตัวตบตระพองพลายจำเริญแล้วปลอบว่า ไปเถิดพ่อพลายเจ้านายท่านสั่ง ขัดไม่ได้ดอก ว่าแล้วก็ไล่พลายจำเริญให้ออกเดิน แต่พลายจำเริญก็ก้าวๆ หยุดๆ หันรีหันขวางไม่ค่อยจะยอมไป พ่อพลายไม่อยากจะทำอะไรให้เกิดขึ้นรุนแรง เพราะได้ยินอยู่กับหูว่า ความสับปลับกลับกลอกไม่ได้เกิดจากควาญของตน

ฝ่ายนายบัว เมื่อเห็นอาการของพลายจำเริญก็พูดขู่ขึ้นอย่างคนคะนองปากว่า อย่าดื้อเลยพ่อพลายจำเริญ ถ้าขืนดื้อ ท่านคงขายพ่อพลาย

ให้กับเทศ.....(หมายถึง แขกอินเดียวที่เข้ามาขายผ้าในเมืองไทย คนเมือง (คอน) นครศรีธรรมราช เรียก “เทศ” ติดปากมาจนเดี๋ยวนี้) เสียแน่ ท่านว่าพ่อพลายจำเริญมักดื้อเอาแต่ใจ ไม่ฟังคำใครฆ่าคนเสียก็นักต่อนัก ท่านเกือบจะขายเสียหลายหนแล้วน่ะ พ่อพลายเอ๊ย.....

ขาดคำนายบัว.....พลายจำเริญก็ออกเดินลิ่ว.....แต่พอตกทุ่งกว้าง.....พ่อพลายก็แผลงฤทธิ์ต่อต้านความโกหกพกลมของมนุษย์ทันที กล่าวคือแทนที่จะมุ่งไปป่าบางเตย กลับควบเป็นม้า.....บ่ายหน้าไปคนละทิศทาง ควาญเนียมผู้เอ้เต้อยู่บนคอหัวโยกหัวคลอนจะตกมิตกแหล่พยายามทรงตัวอยู่ด้วยวิธีหนีบขาเขม่ึงกับซอกคอของพ่อพลาย อกสั่นขวัญบินไม่เป็นสมประดี ค่ำครวญอยู่ในใจว่า.....วันนี้ถึงวันตายของตนแน่แล้ว ส่วนนายบัวยืนจังงังตกตลึงตาค้าง..... เมื่อพลายจำเริญควบเริดไปได้สักสองสามเส้นก็ชลอฝีเท้า หันกลับมามองนายบัวเห็นยืนปักหลักเด่นอยู่กลางทุ่ง ก็ย่างสามขุมกลับมา ถึงตอนนี้ นายบัวต้องใส่ตีนหมาวิ่งหนีตีนช้างหัวซุกหัวซุนกลับบ้าน ทิ้งให้ควาญเนียมนั่งหนีบขาทนทุกข์ทรมานอยู่บนคอพลายจำเริญตลอดบ่ายวันนั้น และนั่งหาวชมดาวชมเดือนในคืนนั้นทั้งคืนโดยคิดไม่ตกว่าจะเอาตัวรอดได้สถานใด

ตลอดคืน..... นายบัวกระสับกระส่าย นอนไม่หลับด้วยนึกเป็นห่วงควาญเนียม เช้าตรู่วันรุ่งขึ้นนายบัวจัดให้คนไปบอกหนามตรีในเมืองแล้วก็ชวนเพื่อนแถบนั้นอีกราว ๔-๕ คน จัดข้าวห่อช่อปั้นออกติดตามพลายจำเริญ เพื่อหาช่องทางช่วยเหลือควาญเนียมมิได้นิ่งนอนใจ นายบัวรีบรุดไปพลางตำหนิท่านหนามตรีไปพลางว่าไม่ควรอุตริดึงดันให้เป็นที่เดือดร้อนตามๆ กัน พลาดท่าเสียก็จะเสียคนดีไปคนหนึ่งเปล่าๆ

คืนนั้นทั้งคืน พลายจำเริญพาควาญเนียมท่องอยู่ในทุ่งกว้างแห่งนั้นเอง หาได้เตลิดไปข้างไหนไม่ นายบัวกับพวกจึงแอบๆ บังๆ ไปยังต้นไทรใหญ่ริมป่าต้นหนึ่ง ทั้งหมดปีนป่ายไปยังต้นไทรต้นนั้น เพื่อยึดเป็นชัยภูมิสู้รบปรบมือกับพลายจำเริญ เมื่อเห็นว่าสูงได้ระยะอันปลอดภัยดีแล้ว ก็ชวนกันตบมือโห่ร้องกันอึกทึกให้ได้ยินไปถึงพลายจำเริญ ซึ่งพาควาญเนียมอาบแสงแดดยามเช้าอยู่ กลางทุ่งลิบๆ และก็ได้ผลเมื่อพ่อพลายสำเหนียกเสียงโห่ร้องอื้ออึงก็ควบเข้าใส่ทันที แต่พ่อพลายก็สุดสามารถที่จะได้ตัวมนุษย์ทะเล้นสี่ห้าคนบนคาคบไทร พ่อพลายจึงได้แต่เพียงทิ่มแทงต้นไทรด้วยสองงาอยู่ปึงปัง ไทรต้นนั้นจะใหญ่โตโอฬารก็สะเทือนเยือกไปทั้งต้น ทุกคราวที่ถูกกระแทกด้วยแรงมหาศาล ในจังหวะที่กำลังชุลมุนวุ่นวายอยู่นั้นเอง ควาญเนียมผู้จ้องโอกาสอยู่ทุกขณะก็กระโดด.....ขึ้นจับกิ่งไทรกิ่งหนึ่ง ซึ่งเผอิญยื่นล้ำออกมาเหนือศีรษะตะลีตะลานกะดุกตัวขึ้นไปตามแบบยิมนาสติก ซึ่งสมัยนั้น.....คงยังไม่ได้มาสอนให้เป็นที่แพร่หลายเป็นแน่ จึงน่าจะเป็นว่าท่ากระดกตัวเท่านั้นของควาญเนียม ควาญเนียมสอนตัวเองตามคำสั่งการของสัญชาตญาณหนีภัย....อารามรีบจะได้ขึ้นไปให้พ้นจากปลายงวงของพลายจำเริญซึ่งขณะนั้นชูร่อนสอดส่ายขึ้นมา ควาญเนียมคว้าผิดคว้าถูกจักกระเหลนจะตกลงไปหลายครั้ง เพื่อนๆ บนปลายไทรต้องช่วยกันจับตันหิ้วขึ้นไป เป็นที่ทุกลักทุเลและหอบฮักตามกัน

ฝ่ายพลายจำเริญผู้ชาญฉลาด รู้แท้แน่แก่ใจอยู่ว่า เหตุที่เกิดหาใช่ความผิดของควาญเนียมไม่ ที่ควาญเนียมเสือกไสตนออกมาให้....ลากไม้อีกเหลี่ยมหนึ่งนั้น เพราะถูกนายบังคับ ทั้งควาญเนียมก็มิได้ตั้งใจจะเป็นศัตรูกับตัว จึงไม่ติดใจที่จะย่ำยีให้ถึงตาย เมื่อเห็นมนุษย์ผู้กลายเป็นเทวดาจำเป็นบนยอดไทรเงียบ..... ก็ผละออกไปจากที่นั่น

รุกขเทวดาบนปลายไม้ทั้ง ๖ คน เมื่อเห็นพลายจำเริญพาร่างลับหายเข้าป่าไปแล้วจึงลงจากต้นไทรรีบรุดกลับบ้านโดยไม่ประหยัดเรี่ยวแรง

พลายจำเริญถูกปล่อยเป็นเจ้าทุ่งแห่งนั้นอยู่หลายวัน พ่อพลายท่องเที่ยวอย่างสุขกายสบายใจ แต่ก็ไม่ปรากฏว่าทำอะไรใครเลย นอกจากวัว ควาย หากเจอล่ามไว้กลางทุ่ง พ่อพลายเป็นต้องแก้ให้ท่องเที่ยวเป็นอิสระเหมือนตนหมดทุกตัว ไม่ก็ต้องให้ชนกันเป็นที่ครึกครื้น

ครั้งหนึ่ง .....พลายจำเริญผ่านทางไร่มันสำปะหลังแปลงหนึ่งแถวริมป่าเตย เจ้าของไร่เป็นอิสลามชราชื่อเจ๊ะสัน ต้นมันในไร่กำลังชูยอดอ่อนสล้างเป็นที่น่ารับประทานยิ่งนัก พ่อพลายมิได้รอช้ารีบเหยาะย่างเข้าไปจัดการทันที พอเพลินๆ ไปได้สักกอสองกอ เจ๊ะสันเจ้าของเห็นเข้าก็ตะเพิดเอะอะโวยวาย พลายจำเริญหันขวับทำตาขุ่น ชันหูและม้วนงวงจุกปาก กิริยาเอาจริงเอาจังของพลายจำเริญในรูปนั้นทำให้เจ๊ะสันตกใจจนหมดสติทรุดพับเพียบลงกับพื้นดิน สองมือพนมแต้เป็นฝักถั่ว ปากก็พร่ำวอนขอชีวิตภาพนั้น.....ทำความพอใจให้กับพลายจำเริญ กริยาของมันเปลี่ยนเป็นปกติทันที หันกลับไปใส่ใจกับการหักยอดมันป้อนเข้าปากต่อไป เจ๊ะสันได้แต่นั่งพับเพียบมองตาปริบๆ ไม่กล้าพูดและไม่กล้าขยับเขยื้อน เพราะพอกระดุกกระดิกทีไร พลายจำเริญต้องชำเลืองมองทุกครั้ง ในที่สุด.....กอมันในเนื้อที่ประมาณ ๑ ไร่ก็ถูกพลายจำเริญกลืนหายไปในท้องประมาณสามในสี่ เจ๊ะสันจึงทนอีกไม่ไหว...เปล่าหรอก...เจ๊ะสันไม่กล้าต่อต้านอย่างวางอำนาจประการใดมิได้ ด้วยรักตัวกลัวตาย บอกกับความเสียดายมันทำให้เจ๊ะสันร้องไห้ มือทั้งสองคงพนมไม่ลด ปากเอ่ยวอนพ่อพลายเสียงเครือว่าต้นมันก็เหลือไม่กี่กอแล้ว เอ็นดูคนเฒ่าคนแก่ไร้ญาติขาดทรัพย์ โปรดเหลือไว้ให้ทำพันธุ์ทำมาหากินต่อไปหน่อยเถิด

พ่อพลายชอบความนิ่มนวลอ่อนหวาน เกลียดการโกหกพกลม สับปลับกลับกลอก เกลียดผรุสวาทด่าทอหยาบๆ คายๆ อย่างนายผู้ทรงอำนาจจนเข้ากระดูกดำก็ละไว้ให้เจ๊ะสันตามขอ เมื่อได้ยินคำวอนอันน่าสงสารเห็นใจ พลายจำเริญผละออกจากที่นั่นไปอย่างดุษณี

ต่อมาอีกวันหนึ่ง.....พระปลอดสำนักวัดมังคุด (ที่ตั้งโรงเรียนประชาบาลวัดพระบรมธาตุเดี๋ยวนี้ สมัยพลายจำเริญยังเป็นวัดที่มีสงฆ์พำนัก) กลับจากสวดบ้านใครคนหนึ่งที่บ้านปากนคร เดินมาตามเส้นทางริมคลองป่าเหล้าพร้อมเด็กชายลูกศิษย์ประมาณ ๑๐ ขวบอีกคนหนึ่ง พอถึงริ้วนาตอนกลาง ท่านก็ต้องวิ่งจนจีวรปลิว...ตามศิษย์ซึ่งเปิดอกตั้งไปก่อนแล้วข้างหน้า ทั้งนี้เพราะ.....ขณะนั้นพลายจำเริญกำลังสีสีข้างอยู่กับต้นมะพร้าวต้นหนึ่งกลางทุ่งไม่ไกลจากเส้นทางริมคลองนัก จากที่พลายจำเริญอยู่.....มองไปทางริมคลอง เห็นสีเหลืองแห่งจีวรของพระปลอดเพียงรำไรเนื่องจากมีดงกกสูงและหนาขวางอยู่ระหว่างกลางพลายจำเริญเห็นวับแวมดังนั้นก็ออกกวดสะกัดทำให้พระปลอดกับศิษย์ต้องวิ่งอย่างไม่คิดชีวิต แต่ในทางที่เป็นเส้นตรงเช่นนั้น คนหรือจะหนีพ้นช้าง ฉะนั้น เมื่อพ้นแนวป่าสาคูออกมาก็เจอพลายจำเริญขวางหน้าอยู่แล้ว....ศิษย์ตัวโปรดกระโดดตูมลงคลอง ส่วนตัวท่านชะงักตรึงเท้าอยู่เพียงชายป่าสาคูนั้นเอง แม้จะเหนื่อยหอบเต็มที่ ท่านก็ยังมีสติพอที่จะสำรวมจิตปลงได้ว่า สังขารเป็นสิ่งไม่เที่ยง ถ้าบุญท่านจะได้ครองผ้ากาสาวพัตรใฝ่หานิพพานหมดเพียงแค่นี้ก็ขอให้จบสิ้นกันลงเสียที ชาติหน้าจะได้เพียง.....ใหม่ต่อไป พระปลอดพยายามสงบระงับจิตจนเป็นปกติดีแล้ว ท่านก็ยืนนิ่งอยู่กับที่ มองพลายจำเริญซึ่งสะเทิ้นย่างเข้ามาอย่างเยือกเย็น แต่แล้วท่านก็ต้องเบิกตากว้างด้วยความ....มหัศจรรย์ใจ เพราะแทนที่พลายจำเริญจะใช้สองงาปักอกท่าน เมื่อเข้ามา

ได้ระยะ พลายจำเริญกลับหมอบลงแล้วชูงวงขึ้นอภิวันท์สมภารท่านอย่างนอบน้อม เสร็จแล้วก็ลุกขึ้นกลับไปยังทิศทางที่พ่อพลายวิ่งจากมา

และ.....อีกครั้งหนึ่งในหลายวันเหล่านั้น พลายจำเริญเหยาะย่างชมนา...ทุ่งนาถึงทุ่งหนองบ่อ เจอวัวถึกล่ำสันถูกปักหลักล่ามโดดเดี่ยวอยู่กลางทุ่ง ก็เข้าปลดหลักจูงเข้าป่าหายเงียบไป

เจ้าของวัวตัวนั้นมีนามว่าขาว ตอนเย็นวันนั้นนายขาวได้ออกมากลางทุ่งเพื่อต้อนวัวเข้าคอก เห็นวัวหายไปจากที่ล่ามก็เข้าใจว่าคนร้ายลักนายขาว จึงชวนเพื่อนออกแกะรอยตามเป็นการใหญ่ แต่ก็ไม่พบจนแล้วจนรอด กระทั้งสามสี่วันต่อมา นายขาวก็ต้องตกตลึงเพราะแทนที่จะเป็นว่าวัวของตนตัวนั้นคนลักตามที่เข้าใจกลับเป็นช้างลัก เพราะนายขาวได้พบวัวถึกของตนถูกพลายจำเริญจูงท่องทุ่งบางเตยอยู่อย่างสง่าผ่าเผย แต่วัวถึกคู่ไถของนายขาวกระปรกกระเปลี้ยเต็มทีแล้ว เนื่องจากพลายจำเริญพาเดินไม่หยุด ไม่ยอมให้กินหญ้ากินน้ำอยู่ตั้งหลายวัน เจ้าวัวถึกร้อง...จนไม่มีเสียงจะร้อง เมื่อนายขาวเห็นวัวของตนทำท่าจะตายแหล่มิตายแหล่เช่นนั้นก็ฉุนโกรธพลายจำเริญผู้ก่อเหตุ นึกด่าพ่อล่อแม่พลายจำเริญโขมงโฉงเฉงอยู่ในใจ นายขาวพยายามแอบแฝงติดตามพลายจำเริญอยู่หลายวันเพื่อหาโอกาสฉกวัวคู่ไถของตนกลับ แต่ก็หมดหวัง หลายๆ วันเข้านายขาวก็ต้องกลับมานอนทอดอาลัยอยู่กับบ้านด้วยความเหนื่อยอ่อน ต่อมาอีกสองสามวันก็รู้ข่าวว่า วัวถึกของตนตายเสียแล้ว

ควาญเลี้ยงพลายจำเริญคนต่อมาชื่อนาก อายุประมาณ ๕๐ ปี นายนาก เป็นคนมีอันจะกิน มีบ้านเรือกสวนไร่นา มีทรัพย์เป็นหลักฐานอยู่ที่ ต.ที่วัง อ.ทุ่งสง มีลูกชายโตเป็นหนุ่มแล้ว ชื่อ พรหม

ควาญนากเป็นคนธรรมะ ธรรโม ใจบุญ นิสัยซื่อตรง วาจาสุภาพอ่อนหวาน เป็นที่รักของคนทั้งตำบล การแตกเปลี่ยวของพลายจำเริญครั้งนั้น.....ไม่ได้อาละวาดทำร้ายใครแต่ก็ตะบึงตะบันไม่ยอมให้ใครจับอยู่หลายวัน กล่าวกันว่า ท่านหนามตรีต้องออกไปพบพลายจำเริญด้วยตนเอง และให้คำมั่นสัญญาว่า ในชั่วชีวิตของท่านจะไม่ยอมขายพลายจำเริญให้ใครเป็นอันขาด นั่นแหละ พลายจำเริญจึงยอมไปกับควาญนาก

พลายจำเริญอยู่กับควาญนากเป็นปกติอยู่เป็นเวลา ๔ ปีเศษ วันหนึ่งควาญนากได้นำพลายจำเริญไปเยี่ยมท่านผู้เป็นเจ้าของที่ในเมืองนครศรีธรรมราช และแล้วพลายจำเริญก็ก่อเหตุขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เพราะความโกหก สับปลับของมนุษย์อีกเช่นเคย

วันรุ่งขึ้นของวันที่ควาญนากนำพลายจำเริญมาถึง พระเสนหามนตรี ซึ่งได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยานครกุลเชษฐ์แล้ว แต่ท่านยังเป็นหนามตรีของควาญนาก ได้บัญชาให้ควาญนากนำพลายจำเริญไปบรรทุกข้าวสารจากบ้านนายแจ้ง ซึ่งตั้งนิวาสถานอยู่ในหมู่บ้านเล็กๆ ห่างจากตัวเมืองไปทางตะวันตกประมาณ ๙ ก.ม. เรียกว่าบ้านเตียน พระยานครกุลเชษฐ์บอกนายนากเป็นขอแรงพลายจำเริญเพียงสองเที่ยวเท่านั้นและคำของท่านพระยานครกุลเชษฐ์ก็ถูกถ่ายทอดเข้าหูพลายจำเริญด้วยควาญนากเหมือนเคยมา เพราะการใช้งานพลายจำเริญนั้นถือเป็นธรรมเนียมของควาญที่จะต้องเล่าแจ้งกำหนดกฎการกันให้รู้ก่อนด้วยมธุรสวาจาเสมอ มิฉะนั้นพลายจำเริญจะแสดงกิริยาดื้อดึง และเกเรงาน ซึ่งไม่มีเทวดาหน้าไหนจะปรามหยุด การลำเลียงข้าวสารสองเที่ยวในวันนั้น พ่อพลายทำด้วยความเต็มใจและเสร็จสิ้นในกลางงายเย็น ทันทีที่เสร็จงาน ควาญนากก็เตรียมการนำพลายจำเริญกลับบ้านของตนที่อำเภอทุ่งสง แต่แล้วไม่ทันที่ควาญนากจะ

นำพลายจำเริญออกพ้นประตูท้ายคุ้ม เหตุอันทำให้เกิดผลก็เริ่ม.....

คุณเสนาะ บุตรชายคนโตของพระยานครกุลเชษฐ์เมามายมาจากไหนก็ไม่รู้ สะเงาะสะแงะสวนประตูท้ายคุ้มเข้ามาสองคนกับนายชาวนักเลงโตบอดี้การ์ดมือขวาของคุณเสนาะ ซึ่งมีบ้านเรือนอาศัยอยู่บริเวณท้ายคุ้มนั้นเอง คุณเสนาะเห็นควาญนากนั่งคอพ่อพลายเหยาะย่างวางสง่าจะออกประตูคุ้มมาก็ร้องบอกให้นายนากหยุดยั้งอยู่ก่อน อ้างคำสั่งท่านพ่อว่านายนากจะพาพลายจำเริญกลับทุ่งสงยังไม่ได้ให้นำพลายจำเริญไปท่าเรือลำเลียงมะพร้าวพันกว่าลูกเข้ามายังคุ้มให้เสร็จก่อนพรุ่งนี้ตอนบ่าย

การโกหกสับปลับหลอกใช้งานพ่อพลายย่อมเป็นไปได้ ไม่ว่ามนุษย์อินทร์พรหมหรือเทวดาผีห่าตัวไหน พูดกับพ่อพลายเป็นคำตอบไว้อย่างไรต้องถือปฏิบัติตรงคำนั้น โดยเคร่งครัด จะนึกหมิ่นว่าสัตว์ไม่เดียงสา ตระบัดสัตย์เอาง่ายๆ เป็นต้องได้ดูดี กิตติศัพท์ที่พ่อพลายทำทัณฑ์ทรมานควาญผู้ขุนเลี้ยงสาหัสสากรรจ์ก็แจ่มแจ้งแก่ควาญนากแล้วสิ้น เมื่อได้ยินคุณเสนาะสั่งการเช่นนั้น ควาญนากก็อกสั่นขวัญแขวนคัดค้านเสียงแข็ง ขั้นแรกออกปากให้บรรทุกข้าวสารสองเที่ยว ก็ต้องสองเที่ยวเท่านั้น สำหรับช้างอื่นพอจะสั่งเพิ่มเป็น สี่ห้าเที่ยวได้อยู่หรอก แต่พ่อพลายถ้าเพิ่มงานให้ทำมากกว่าที่ออกปากออก จะต้องเกิดเหตุเหมือนที่เคยเกิดเหตุให้ประจักษ์มาแล้วแน่นอนเทียวแหละ ตามใจมนุษย์มากนักถูกเคี่ยวเข็ญโดนแล้วเมื่อคราวควาญอินควาญเถื่อน จากนั้นมาพ่อพลายไม่ยอมลงหัวให้ใครเคี่ยวเข็ญไว้อีกเป็นอันขาด

ฝ่ายคุณเสนาะหาฟังความไม่ กลับขึ้นเสียงเอะอะ พูดเป็นเชิงหมิ่นศักดิ์ศรีพ่อพลายอย่างสิ้นดี คุณเสนาะไม่เชื่อน้ำหน้าสัตว์หน้าขนอย่างพลายจำเริญ ว่าจะเลิศกว่าคน แต่นายนากก็คงตั้งหน้าตั้งตาคัดค้านขัดขืนอยู่

นั่นเองจนคุณเสนาะโมโหโกรธาสุดขีด พาลจะจับตัวนายนากลงมาถลกก้น หวายตามสิทธิอำนาจของเจ้านายสมัยนั้นซึ่งมีอยู่เต็มเปี่ยม และก็เป็นธรรมดา นายว่าขี้ข้าพลอย นายขาวผู้ติดสอยห้อยตามเป็นเกือกรองบาท คุณเสนาะอยู่ตลอดเวลาก็เต้นผางพลอยพยักตามนายไปด้วย โดนเข้าไม้นั้น.....ควาญนากก็หน้าหงอ

อย่างไรก็ตาม.....พลายจำเริญผู้พูดภาษามนุษย์ไม่ได้ แต่ฟังมนุษย์พูดกันรู้ภาษาหาได้ยอมหงอด้วยไม่ เพียงถ้อยคำสองบ่าวนายก็สุดแสนระคายหูเต็มทีแล้ว ยิ่งเห็นการออกงิ้วแสดงอำนาจเข้าด้วย ความอดทนของพลายจำเริญก็ถึงที่สุด พลายจำเริญเหลือบซ้ายแลขวาเห็นไม้ท่อนหนึ่งเหมาะก็เสือกงวงจับขว้างหวือใส่คุณเสนาะเต็มแรงช้าง ไม้ท่อนไม่ใหญ่ไม่เล็กท่อนนั้นหมุนติ้วเอาด้านขวางปะทะอกคุณเสนาะตึงถนัด คุณเสนาะซึ่งบอบบางอยู่แล้วก็มีอันเป็นหน้ามืดล้มลงชักดิ้นชักงออยู่ตรงนั้นเอง เพียงเท่านั้นยังไม่พอ พลายจำเริญย่างสามขุนเข้าใส่อีก.....

ในฉับพลันทันทีที่พลายจำเริญสานเหตุให้มีผลขึ้นควาญนากนั่งอยู่บนคอถึงกับตกตะลึงไปเป็นครู่ มารู้สึกตัวได้สติเมื่อพลายจำเริญโขยกเข้าหาร่างคุณเสนาะซึ่งยังนอนเหยียดยาวอยู่บนพื้นดิน ขอในมือควาญนากจึงถูกกดฉับเข้าเหนือตระพองดึงไว้ พลายจำเริญหยุดชะงัก แต่หูชันและหางจุกท้อง สี่ขาถ่างจังก้างวงฟาดลมวืดวาดแสดงกริยาฮึดฮัด อันที่จริงพลายจำเริญหาได้มีเจตนาจะซ้ำเติมคุณเสนาะไม่ สองตาอันขุ่นเขียวมิได้ชำเลืองดูร่างคุณเสนาะเลย แต่จ้องจับอยู่ที่นายขาวซึ่งกำลังเดินเร็วๆ เอาหลังไป นายขาวรู้สึกเป็นห่วงคุณเสนาะก็ห่วง ครั้นนึกถึงชีวิตตัวเองก็ห่วงเหมือนกัน ในขณะที่กำลังเดินถอยหลังลังเลว่าจะเปิดดีหรือไม่เปิดดี สายตาของนายขาวก็ประสบตาอันเขียวขุ่นของพลายจำเริญเข้าอย่างจัง ฉับพลัน.....

นายขาวก็สลัดความเป็นห่วงอะไรอื่นหมด หันหลังกลับพาตัวเองวิ่งเอาหน้าไปออกจากที่นั่นเต็มฝีเท้า และในทันทีนั้นเหมือนกัน พลายจำเริญเสือกงวงขึ้นจับขอซึ่งควาญนากกดเบาๆ อยู่เหนือตระพอง กระชากหลุดจากมือควาญนากชัดตูมหมายร่างนายขาว ผู้กำลังควบปุเลงปุเลง ขอช้างเจ้ากรรมแหวกอากาศวืดวาดจำเพาะได้จังหวะ มันหมุนเอาปลายเหล็กอันแหลมคมสับจึกเข้าตรงเนื้อตะโพกอันนุ่มนิ่มของนายขาวพอดี เลือดทะลักนายขาวทรุดลงกับพื้น ขอช้างติดกระชับตะโพกแน่น เกือกทองรองบาทของคุณเสนาะผืนความเจ็บปวดทรงตัวขึ้นใหม่ พยายามดึงขอช้างให้หลุดก็ไม่หลุด เมื่อเหลียวกลับมาดูพลายจำเริญ เห็นควบตัวกลมพุ่งมายังตน ก็โผวิ่งอีกพาขอช้างห้อยเป็นหาง ลืมความเจ็บปวดไปชั่วคราว.....

ต่อจากนั้น...พลายจำเริญก็พาควาญนากโท่งออกทุ่งปรัง ผ่านทุ่งคลองลาว เตลิดเข้าป่าโพธิ์เสด็จ มะม่วงสองต้นในลักษณาการเดียวกับกับที่เคยพาควาญเนียมท่องทุ่งหยามและป่าบางเตยเมื่อไม่นานมานั้น

ฝ่ายพระยานครกุลเชษฐ์ เมื่อทราบเรื่องก็จัดคนให้ไปตามนายพรหมบุตรชายนายนากที่บ้านที่วัง อำเภอทุ่งสง ปล่อยให้คุณหญิงประคบประหงมคุณเสนาะอยู่ตามลำพัง ตัวเองเรียกบ่าวไพร่จำนวนหนึ่งติดตามพลายจำเริญออกไปทางทุ่งปรังด้วยความร้อนใจเป็นห่วงนายนาก ในใจนึกชิงชังนายเสนาะผู้บุตรเป็นกำลัง ที่แอบอ้างเอาชื่อไปก่อเหตุ สำหรับท่านพระยานครกุลเชษฐ์ เคยพบเห็นคราวนายเนียมมาครั้งหนึ่งแล้ว ตั้งแต่นั้นท่านไม่เคย.....ที่จะเคี่ยวเข็ญพลายจำเริญให้เกินเลยไปจากที่ตกปาก

๗.....

วันนั้น.....เย็นมากแล้ว ไม่ทันจะได้พบนายนากเวลาก็มืดค่ำลงเสียก่อน แต่ก็เบาใจลงหน่อยหนึ่งเมื่อสอบถามได้ความจากคนรายทางที่เดินสวนทางเข้าเมือง ต่างบอกเป็นเสียงเดียวกันว่าเห็นพลายจำเริญพานายนากทะเร่อทะร่าอยู่แถวริมป่าโพธิ์เสด็จ พระยานครกุลเชษฐ์ประสบความล้มเหลวในการติดตามช่วยเหลือควาญนากในวันนั้น ทำให้ท่านสิ้นความอาลัยใยดีพลายจำเริญลงถนัดใจถึงกับลั่นปากว่า จะใช้กระสุนปืนจับตายพลายจำเริญเพื่อให้เป็นการสิ้นสุดกันเสียที

วันรุ่งขึ้น.....พระยานครกุลเชษฐ์ก็ชวนบ่าวไพร่ออกทุ่งโพธิ์เสด็จอีกครั้งหนึ่ง ทุ่งโพธิ์เสด็จ ทุ่งมะม่วงสองต้นที่กล่าวนี้ อยู่ทางตะวันตกของทางรถไฟและทุ่งนาปรัง-ทุ่งคลองลาวอยู่ทางตะวันออกทางรถไฟ ถ้าไม่มีทางรถไฟขั้นก็เป็นทุ่งติดต่อกันนั้นเอง ในวันดังกล่าวนี้ บางท่านจดไว้ว่าตรงกับเดือน ๗ แรม ๕ ค่ำ ปีมะแม หรือวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๖๔ สภาพของท้องทุ่งและทิวป่าดังกล่าว ในสมัยนั้นไม่แตกต่างกับสมัยนี้เท่าไรนัก ผิดกันแต่ว่าสมัยนี้มีบ้านคนมากมายแล้ว สมัยนั้นบ้านคนห่างประปรายเต็มที่

ในวันนั้น พระยานครกุลเชษฐ์กับพวกตามจนพบพลายจำเริญ แต่ไม่มีช่องทางที่จะช่วยเหลือควาญนากได้ประการใดเลย จึงประสบกับความล้มเหลวอีกวันหนึ่ง แต่พระยานครฯ ก็ได้ป่าวประกาศชาวบ้านที่อยู่ริมทุ่งทั้งสี่นั้น ให้ช่วยจัดข้าวห่อ ขนมนมเนยตามมีตามได้ พร้อมกระบอกไม้ไผ่ใส่น้ำแขวนไว้ตามต้นไม้ในแนวทางที่พลายจำเริญอาจจะพานายนากผ่านลอด ปรากฏว่าวันรุ่งขึ้นนั้นนายนากประสบโอกาสคว้าข้าวห่อและน้ำจากต้นไม้ประทังชีวิตไปได้วันหนึ่ง ทั้งๆ ที่พลายจำเริญใช้ความระมัดระวังแล้วอย่างเต็มที่ ที่พลายจำเริญไม่ยอมเข้าใกล้ต้นไม้ พลายจำเริญมิได้

ประสงค์มิให้ควาญนากอดข้าวอดน้ำ แต่เพื่อป้องกันมิให้ควาญนากสบโอกาสเหนี่ยวกิ่งไม้หลบหนีสำเร็จมากกว่า

วันรุ่งขึ้นนั้น พระยานครกุลเชษฐ์ได้ชวนบ่าวไพร่ออกไปอีก แต่ก็ประสบความล้มเหลวอีกตามเคย ในเวลานั้นกิตติศัพท์พลายจำเริญทำทัณฑ์ทรมานควาญนากแพร่หลายไปทั่วบ้านทั่วเมืองแล้ว ประชาชนชาวเมืองชายหญิง ทั้งหนุ่มสาว เฒ่าชะแรแก่ชรา เจ๊กจามพราหมณ์เทศต่างแตกตื่นกันไปดูเต็มทุ่งจำนวนเป็นพันๆ คน ประหนึ่งมีงานมหกรรมใหญ่ ฝ่ายนักฉวยโอกาสก็ทำขนมออกไปวางขาย บางขณะพลายจำเริญเฉียดฉายเข้ามาก็ต้อง...ทิ้งหม้อรามชามไหหลบเอาตัวรอด พอพ่อพลายผ่านพ้นไปก็กลับกันมาอีก เป็นที่สนุกครื้นเครงยิ่งนักแต่ก็ปรากฏว่า ไม่มีใครเป็นอันตรายนับว่าแปลกอยู่.....เล่ากันว่า พลายจำเริญพาควาญนากท่องทุ่งลอดป่าอยู่ตั้งเจ็ดแปดวัน ผู้คนก็ยิ่งแตกตื่นมาเพิ่มมากเข้าทุกวันเป็นความสนุกสนานครึกครื้นมาก แต่สำหรับนายนากผู้จำเป็นต้องอยู่บนคอช้าง ไม่รู้สึกสนุกด้วยเลย มันเหมือนกับอยู่ในนรกโดยแท้

สองสามวันแรก.....ถึงพลายจำเริญไม่ยอมเข้าใกล้ต้นไม้ นายนากยังจะพอสบโอกาสคว้าข้าวห่อหรือกระบอกน้ำที่ถูกแขวนไว้ตามปลายยื่นของต้นไม่บรรเทาความหิวได้บ้าง แต่ในระยะหลังๆ พลายจำเริญรู้....ไม่ยอมเฉียดกรายต้นไม่ที่มีข้าวห่อ มีขนมหรือกระบอกน้ำแขวนไว้ ถ้าจำเป็นจะต้องผ่าน พ่อพลายจะเอางวงฟาดหลุดหล่นจนหมดเสียก่อน ไม่เปิดโอกาสให้นายนากได้หยิบฉวยรับประทาน ยามเที่ยงแดดเปรี้ยงทุกวัน พ่อพลายจะพานายนากลงคลอง ดูดน้ำจากปลายงวงพ่นขึ้นไปอาบน้ำให้เพื่อนายนากจะได้คลายร้อน แต่ถึงพลายจำเริญจะเอื้อเฟื้ออย่างไรก็ไม่ใช่ของสนุกสำหรับนายนาก เรี่ยวแรงของนายนากลดหย่อนลงทุกทีอดข้าว.....

ไม่เท่าไรหรอก เจ็ดแปดวัน มนุษย์พอทนได้.....ถ้าไม่ต้องออกแรงทำงานหนัก แต่อดน้ำนั่นซิคงไม่ไหวทั้งไม่มีโอกาสได้หลับได้นอนถึงสี่ห้าวันแล้ว นายนากจึงหวิวใจ เกือบจะสิ้นสติตกจากหลังพ่อพลายเสี่ยกี่หลายครั้ง ความหิวโหยอ่อนเพลียรุมเร้านายนากจนเกือบจะเป็นบ้าในที่สุด..... นายนากก็ลงทุน พูดอ้อนวอน พ่อพลายอย่าสิ้นอายในวันหนึ่ง วอนขอข้าวขอน้ำกิน ที่พลายจำเริญจะสงสารความญของตนขึ้นมาบ้าง จึงพาความญนากรุดเข้าใต้ต้นไม้ แต่หาได้พาไปหาข้าวห่อที่แขวนไว้ระเกะระกะไม่ พลายจำเริญพาความญของตนไปหาต้นมะไฟต้นหนึ่งซึ่งกำลังออกลูกสุกเหลืองเป็นพวงยั้วเยี้ยเต็มต้น นายนากไม่มีอะไรตกท้องมาหลายวันแล้ว ถึงจะเป็นเพียงมะไฟ นายนากก็รู้ได้ รู้สึกเหมือนได้ตายแล้วเกิดใหม่ คว้าได้เคี้ยวกลืนๆ พลายจำเริญก็หยุดนิ่ง ปล่อยให้นายนากกินได้กินเอาตามสบาย จนเวลาผ่านไปเกือบชั่วโมง ไม่ทันที่พลายจำเริญจะได้ละออกจากต้นของมัน มะไฟในท้องนายนากก็ทำพิษ นายนากพยายามสะกดกั้นต้านทานอย่างสุดเหวี่ยงจนหน้านิ่วคิ้วขมวดก็ต้านทานไม่ได้ จะลงดินหรือพลายจำเริญก็ไม่ยอม อาหารเก่าซึ่งรวบรวมเป็นกากอยู่นานถึงเจ็ดแปดวันก็เล็ดลอดออกมาบนหลังพ่อพลายนั้นเอง มะไฟยาถ่ายขนานเอกขับถ่ายออกมาครั้งแล้วครั้งเล่าจนหมดไส้หมดพุง เลอะเทอะไปทั้งคนทั้งช้าง สิ่งกลิ่นตระหลบไปถึงปลายงวงพ่อพลายด้วย วันเกิดเหตุสำคัญ พ่อพลายจำเริญพานายนากลงแช่คลอง งวงพ่อพลายทำหน้าที่ดูดน้ำขึ้นมาสาดล้างไม่ขาดระยะ แต่ถึงจะขัดสีอย่างไร โสร่งเก่าๆ ที่นายนากนุ่งอยู่ตัวเดียวตัวนั้น นายนากจำต้องเปลื้องโยนคลองไป นายนากบนคอพ่อพลายขณะนั้นไม่ผิดอะไรกับชีเปลือยในเรื่องพระอภัยมณี ผิดกันแต่ชีเปลือยในเรื่องพระอภัยมณีขี่ม้านิลมังกร แต่นายนากเปลือยขี่ช้างพลายจำเริญ นายนากแก้ผ้าขาวม้าที่โพกศีรษะลง

มาจะนุ่งแทน ขณะนั้นในคอของนายนากมีแต่น้ำลายเหนียวลำคอร้อนผ่าว และรู้สึกว่าลิ้นพองจนคับปาก เนื่องจากน้ำท่าไม่ได้หยอดคอมาหลายเพลาแล้ว น้ำใสอันไหลรินอยู่ในคลองต่อหน้าต่อตากระตุ้นความกระหาย ให้พลุ่งขึ้นมาอย่างรุนแรงจนหน้ามืดตาลาย และแล้วความคิดที่จะได้กินน้ำก็ผลุดแวบขึ้นในสมองอันมืนชาควาญนาก นายนากตัดสินใจยอมเสี่ยงกับการที่จะต้องยอมทนเป็นชีเปลือย แกล้งทำผ้าขาวม้าผืนนั้นตกลงในคลอง แล้วเอ่ยปากวอนพ่อพลายให้ช่วยหยิบส่งให้ด้วยถ้อยคำอันอ่อนหวานตามเคยพลายจำเริญซึ่งชอบคำหวานก็หยิบส่งให้โดยดี นายนากดีใจแทบจะเป็นบ้าควาญนากได้อาศัยน้ำที่ชุ่มอยู่ในผ้าขาวม้าผืนนั้นเองกลั้วคอชุ่มชื่นขึ้น และใช้ผ้าขาวม้าผืนนั้นปกปิดสภาพความเป็นชีเปลือยแทนโสร่งที่ต้องถอดโยนทิ้งไป

ถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติในภาวะจำยอมระหว่างพลายจำเริญกับควาญนากอยู่ในสายตาพระยานครกุลเชษฐ์กับพวกตลอดเวลา ถ้าไม่เพราะนายพรหมเป็นบุตรชายนายนาก ซึ่งขณะนั้นเดินทางจากที่วังมาสมทบติดตามหาทางช่วยพ่อด้วยแล้วทักท้วงขอร้องไว้.....ด้วยเกรงจะพลาดไม้พลาดมือไปถูกเอาพ่อเข้า.....ท่านพระยานครฯเกือบตัดสินใจยิงพลายจำเริญทั้งๆที่ควาญนากยังอยู่บนคอวันละหลายหน วันเวลาอันล่วงมาด้วยความล้มเหลววันแล้ววันเล่า จนมาถึงวันคำรบแปด นายนากอ่อนกำลังลงถึงขั้นไม่สามารถฝืนนั่งทรงตัวอยู่ได้อีก นายนากระทดระทวยถึงกับฟุบลงกับคอพ่อพลาย หายใจระรวยจะตกมิตกแหล่

แต่ชะตาของนายนากยังไม่ถึงฆาต วันเทวดาโปรดวันนั้น พระยานครกุลเชษฐ์ได้ป่าวประกาศเรียกสมัครพรรคพวกและเกณฑ์บ่าวไพร่มาพร้อมกันเป็นอันมาก เพื่อช่วยกันล่อจับพลายจำเริญให้ได้ เพราะหากช้าไป

เพียงวันเดียว นายนากต้องตาย หากจำเป็นต้องใช้อาวุธปืนก็จะใช้เป็นที่เด็ดขาดกันเสียในที วันนั้นฝ่ายประชาชนผู้ไม่เกี่ยวข้องกับการจับช้างแต่มาดูมาค้าขายก็มากมายอีกเช่นเคย

การจับพลายจำเริญในวันนั้น ครั้งแรกใช้นางช้างพังมาล่อ แต่พลายจำเริญไม่เล่นด้วย ซ้ำลงงาแทงนางพังวิ่งเริดไปพร้อมแผลสาหัสหลายแผล

ขณะนั้นนายขาว (คนละคนกับที่พลายจำเริญเขวี้ยงเอาด้วยขอ) กับนายพรหมบุตรควาญนากอยู่บนยอดมังคุดริมวัดโพธิ์เสด็จ เห็นพลายจำเริญไล่นางพังผ่านมาก็ตบมือ.....ร้องล่อให้พลายจำเริญโมโหโกรธาละจากนางพังมุ่งเข้ามาเล่นงานตนเพื่อเปิดโอกาสให้ควาญนากได้เหนี่ยวกิ่งมังคุดหลบทุกข์หลบร้อนจากคอพลายจำเริญเสียทีหรือไม่นายพรหมกับนายขาวจะสบช่องทางจับดึงขึ้นมาเสีย ซึ่งก็ได้ผลพลายจำเริญหยุดชะงักการติดตามนางพัง.....เฉลียวถึงประวัติศาสตร์ว่าจะซ้ำรอย หันรีหันขวางอยู่ครู่หนึ่งก็พุ่งเข้าเล่นงานต้นมังคุด และโอกาสนั้นเอง แม้จะอ่อนเปลี้ยเพลียแรง.....สัญชาติญาณเอาตัวรอดก็ยังมีพลังอยู่ ควาญนากพยายามระดมกำลังจากทุกส่วนของร่างกายมารวมกัน ณ จุดๆเดียว คือที่มือ....หมับเข้าที่กิ่งมังคุดเกร็งข้อหลุดจากคอพลายจำเริญขึ้นไปเบื้องบนนายขาวกับนายพรหมช่วยกันฉุดคนมือ จนขึ้นไปถึงระยะปลอดภัยยังผลให้พลายจำเริญโกรธแค้นสาหัส พ่อพลายจำเริญโกรธแค้นสาหัส พ่อพลายแซะงัดและขย่มต้นมังคุดจนเอนล้ม.....ฝ่ายประชาชนดูเมื่อเห็นพลายจำเริญแซะโคน....ขย่มและลงงาแทงต้นมังคุดอุตลุด จวนเจียนที่ต้นมังคุดอันมีสามชีวิตกอดลำต้นอกสั่นขวัญหาย.....บนยอดสุด.....เกือบจะล้มฟาดลงเต็มที่แล้วช่วยกันตบมือโห่ร้องที่มีปืนก็ยิงปืนขึ้นฟ้าปึงปังพลายจำเริญจึงผละจากที่นั่น หันรีหันขวางเห็นมนุษย์ตัวเล็กๆ ล้อมรายเรียงมืดฟ้ามัวดินก็เดินลับเข้าป่าไป

เหตุที่พลายจำเริญยอมละจากต้นมังคุด.....มีผู้เล่าในทำนองอภินิหารแปลกไปอีกอย่างหนึ่งว่า ขณะที่พลายจำเริญใช้งาแซะโคนและ..ศีรษะอันใหญ่โตขย่มลำต้นมังคุดเอนลงจวนถึงพื้นอยู่รอมร่อนั้น มีจิ๋นแก่คนหนึ่งนุ่งกางเกงขาก๊วยใส่เสื้อกุยเฮงสีกรมท่าทั้งชุดศีรษะสวมหมวกสานปิดด้วยไม้ไผ่ ซึ่งบ้านเราเรียกเปี้ยว จิ๋นผู้นี้ไม่มีใครเคยรู้จัก หรือเคยเห็นหน้ามาก่อน เดินกะเร่อกะร่าเข้าไปหาพลายจำเริญเหมือนกับคนตาบอด เกือบจะชนเอาหลายที่ทีเดียว พลายจำเริญจึงละจากต้นมังคุดเผ่นเข้าเล่นงานจิ๋นคนนั้น จิ๋นแก่อุทาน ไอ้ย่าอย่างเต็มเสียงออกได้วิ่งเข้าป่า พลายจำเริญควบตามกระชั้นชิดลับหายเข้าป่าไปทั้งช้างทั้งคน ปรากฏต่อมาว่า ไม่มีใครรู้ว่าจิ๋นแก่คนนั้นถูกพลายจำเริญแทงตายหรือหายไปไหน ทั้งก่อนมาปรากฏตัวและภายหลังพลายจำเริญไล่เตลิดเข้าป่าไปแล้ว ไม่มีใครพบที่ไหนอีกเลยต่างโจษและวิจารณ์กันว่า เทวดาแปลงกายมาช่วยนายนายพรหมและนายขาวให้รอดตาย ฟังไว้ก็สนุกดี.....

ควาญนากรอดชีวิตมาได้ด้วยความสะบักสะบอมเต็มที ต้องนอนพักฟื้นอยู่กับบ้านแรมเดือน ฝ่ายพลายจำเริญก็ท่องเที่ยวตุหรัดตะเหร่เข้าสวนคนนั้น เข้าไร่คนนี้ทำความเดือดร้อนให้ชาวบ้านแถบถิ่นนั้นอยู่หลายวัน เข้าบ้านใคร...ถ้าเจ้าของบ้านซ่อนตัวสงบเงียบ พลายจำเริญก็จะผ่านพ้นไป หากเอะอะตะเพิดขึ้นพลายจำเริญก็จะพังบ้านยับเยิน แต่ก็ไม่เคยทำอันตรายคน วัวควายก็คอกๆ ถ้าพ่อพลายผ่านไปพบ พ่อพลายก็จะพังคอกตะเพิดออกเที่ยวเพ่นพ่านไปทั่ว บางทีก็ต้อนให้ชนกันเป็นที่สนุกสนานครื้นเครงครั้งหนึ่งนายเนตร ซึ่งเป็นคนในตระกูล ณ นครคนหนึ่งบ้านอยู่ข้างวัดมะม่วงสองต้น ตัดไม้ขนาดใหญ่ปักรั้วขัดแตะอย่างแข็งแรง แกทำอยู่สองสามวันก็แล้วเสร็จ ในวันสุดท้ายขณะที่กำลังติดประตูรั้ว เพื่อนบ้านคนหนึ่งมาทัก

อย่างสัพยอกว่า นายเนตรทำรั้วแข็งแรงจริง นายเนตรก็ว่ากันไว้เสียหน่อยดี พลายจำเริญกำลังอาละวาดอยู่ จับพลัดจับผลูเข้าบ้านหักกล้วยหักอ้อยป่นปี้ เวลาที่คนทั้งสองโต้ตอบกันนั้น ไม่ปรากฏว่าพลายจำเริญอยู่ใกล้ๆ แถวนั้น แต่พอตกตอนค่ำ ดึกสงัดพลายจำเริญก็มาทิ้งถอนรั้วจนหมด มิหนำซ้ายังขนขึ้นไปสุมอัดประตูที่เปิดออกมายังชานนอกหน้าเรือนเสียแน่นเปรี๊ยะ เช้าวันรุ่งขึ้นเพื่อนบ้านต้องมาช่วยขนออก นายเนตร เมียและลูกจึงออกจากเรือนทางประตูด้านหน้าได้

พลายจำเริญท่องเที่ยวอยู่เช่นนั้น จนกระทั่งถูกควาญมือดีจับได้ด้วยวิธีแยบยล ควาญคนนั้นชื่อหนู เป็นชาวบ้านตำบลขุนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์

ความจริงพลายจำเริญน่าจะชะตาถึงฆาต หากควาญหนูไม่มาหาพระยานครกุลเชษฐ์ด้วยกิจธุระอย่างใดอย่างหนึ่งในระยะนั้น พระยานครกุลเชษฐ์กำลังโกรธกริ้วพลายจำเริญเป็นการใหญ่ เพราะข่าวพ่อพลายเข้าหักสวนคนนั้นพังบ้านคนนี้ถูกร้องเรียนทยอยกันเข้ามาไม่เว้นแต่ละวัน มีประหลาดอยู่ที่เดียวที่พ่อพลายไม่ทำอันตราย เว้นแต่ผู้ที่ตั้งตนเป็นศัตรูกับพ่อพลายจริงๆ กำลังนึกหักความอาลัยเสียดาย ทบทวนชั่งน้ำหนักความดีความชั่ว เตรียมจะสั่งการให้ตำรวจติดตามไปประหารเสียด้วยพระราม ๖ อยู่แล้วควาญหนูก็โผล่เข้ามา เมื่อควาญหนูทราบความคิดของพระยานครกุลเชษฐ์ก็ขอผัดประวิงไว้ ตนเองรับอาสาไปทำการจับพ่อพลายในวันนั้นเอง

ควาญหนูออกไปหาพลายจำเริญพร้อมด้วยเหล้าสองไหเต็มๆ ควาญหนูออกปากชวนนายแพบ่าวในคุ้มพระยานครกุลเชษฐ์ออกไปเป็นเพื่อนด้วยคนหนึ่ง ทั้งคู่พบพลายจำเริญที่ป่าใสวัดทุ่งแย้ร้างซึ่งอยู่ระหว่างทุ่งโพธิ์เสด็จกับทุ่งมะม่วงสองต้นก็เข้าแอบจอมปลวก ยกไหเหล้าขึ้นตั้งบน

เนินปลวกแห่งนั้นแล้วร้องเรียกพลายจำเริญให้มากินเหล้า

ฝ่ายพ่อพลาย.....ครั้งแรก เห็นสองมนุษย์ลัดเลาะเข้ามานึกว่าเป็นศัตรูมารบกวนเพื่อเอาชนะตนอีก แต่เมื่อได้ยินเรียกให้กินเหล้า..... น้ำเสียงบอกความเป็นมิตรก็เมียงมอง.....ด้วยความรู้สึกทำนองมิตรจิตรมิตรใจเช่นเดียวกัน ควาญหนูเห็นดังนั้นก็ดีใจ รินเหล้าจากไหใส่กระบอกไม้ไผ่กรอกให้ในปากพลายจำเริญที่เดียว ตนเองก็จิบไปบ้าง กว่าเหล้าจะหมดสองไห พลายจำเริญก็เมาโงนเงน ควาญหนูก็ดึงหน้า น้ำใจกล้าหาญขึ้น หันมาเอาขอจากตาแพโจนขึ้นเนินจอมปลวก ขึ้นคอพลายจำเริญทันที พลางปลอบด้วยคำหวานและชักชวนให้ไปอยู่บ้านขุนพังกับตน พลายจำเริญซึ่งชอบคำหวานอยู่แล้วก็ไม่ขัดขืน พร้อมรับคำตกลงด้วยดี ครั้นแล้วช้างและคนทั้งสองบ่ายหน้าไปบ้านขุนพังแต่เพลานั้น

พลายจำเริญสุขกายสบายใจด้วยถ้อยที่ถ้อยอาศัยกับควาญหนูมาได้นานกว่าห้าปี โดยไม่มีเหตุเภทภัย เพราะควาญหนูระมัดระวังคำหยาบและโกหกมดเท็จอยู่เสมอ วันหนึ่งมีชายคนหนึ่งชื่อพุ่มมาหาควาญหนู นายพุ่มผู้นี้ตั้งบ้านเรือนอยู่คนละตำบลกับควาญหนู แต่เป็นคนรู้จักชอบพอกันมาก่อน นายพุ่มวอนขอแรงพลายจำเริญให้ช่วยชักเรือซึ่งตัดโกลนไว้บนเขาสูงแห่งหนึ่งลงมายังน้ำ ปากซึ่งยังไม่ได้เปิดของเรือโกลนลำนั้นกว้างสามศอก และยาวถึงเก้าวา ไม่มีเรี่ยวแรงช้างตัวใดชักไหวด้วยลำพังตัวเดียว เสร็จสรรพแล้วนายพุ่มตกปากสัญญาเป็นมั่นเหมาะจะให้เหล้าเลี้ยงพ่อพลายไหหนึ่งเต็มๆ

นายหนูรู้นิสัยนายพุ่มดี เป็นคนปลิ้นปล้อนตลบตะแลง โกหกมดเท็จอย่างสิ้นคนที่ไม่รับคำเพราะเกรงจะเกิดเรื่อง นายพุ่มหลอกคนอย่างเขาไม่เป็นไร พอจะข่มใจให้กินได้ และเคยอภัยมาแล้วทุกครั้ง แต่ถ้าโกหกพลาย

จำเริญเข้า ไม่แต่นายพุ่มจะไม่ตายดี ตัวควาญหนูเองจะพลอยวิบัติด้วย ไม่มีวันที่พลายจำเริญจะอภัยเป็นอันขาด ควาญหนูไม่เคยเชื่อน้ำหน้าคนอย่างนายพุ่มจึงไม่ยอมตกลงง่ายๆ แต่การเจรจาขอแรงพลายจำเริญวันนั้น นายพุ่มหอบเหล้าโรงอย่างดีมาด้วยไหหนึ่ง เจรจากันไปพลางตอกเหล้ากันไปพลาง ในที่สุดเมื่อเหล้าตึงๆ หน้า ปัญหาที่ทุ่มเถียงกันในเรื่องจะควรเชื่อคำมั่นสัญญาของพุ่มร้องได้แค่ไหนอย่างไรก็หมดน้ำหนัก นายพุ่มขอร้องสองสามครั้ง ควาญหนูก็ตอบตกลง สัญญาของนายพุ่มก็คือ ถ้าเขาโกหกขอให้ตนตายกับงาพลายจำเริญเถิด

วันรุ่งขึ้น อันเป็นวันกำหนดชักเรือลำนั้น ควาญหนูจัดแจงแต่งช้างเช้าแต่เช้ามืด ไม่ลืมถ่ายทอดคำตกลงของนายพุ่มให้พลายจำเริญได้รับรู้ด้วย ควาญหนูแวะรับนายพุ่มที่บ้านแล้วบ่ายหน้าสู่ยังที่หมาย การชักลากเรือในวันนั้น พลายจำเริญทำให้อย่างเต็มใจ ซึ่งมันงัด เข็น ชักลากเรือลำมหึมาลำนั้นมาถึงบ้านนายพุ่มโดยเรียบร้อย แต่ก็เล่นเอาค่ำ และเหน็ดเหนื่อยน้ำลายฟูมปาก

เมื่อทุกอย่างเสร็จสิ้น พลายจำเริญก็เลือกพัดหัวเข้าที่ชานเรือนนายพุ่มแล้วทำตาปริบๆ เป็นเชิงทวงเหล้าตามสัญญาไว้ กำลังเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ไม่ว่าคนว่าสัตว์ไอ้พรรณอย่างว่าเสียสักกรุ๊ปก่อนจะแช่มชื่นดีพิลึกเทียวละ แต่เวลานั้น.....นายพุ่มหามีตัวไม่ ขั้นแรกเดินมาหลังขนวนลากเรือโกลนมากับควาญหนู เผลอประเดี๋ยว นายพุ่มหลบไปไหนแล้ว..... นายพุ่ม หลบเข้าบ้านเพื่อนคนหนึ่งก่อนถึงบ้านนายพุ่มไม่เกินเส้น ทั้งนี้เป็นสันดานของนายพุ่มซึ่งอดที่จะคิดบิดตะกูดเล่นไม่ซื่อกับพลายจำเริญไม่ได้ นายพุ่มมีเจตนาจะไม่ให้เหล้าพลายจำเริญตามสัญญานั้นเอง จึงแอบเสียระหว่างทาง นายพุ่มยังไม่รู้จักพลายจำเริญดีพอ กิติศัพท์ที่เล่าลือเป็นเรื่อง

เหลือเชื่อสำหรับนายพุ่ม ลากมาถึงที่แล้ว ไม่ได้เหล้าก็ลากกลับไปเสียซี.....

ส่วนพลายจำเริญ.....ตั้งหัวคอยบนชานเรือนอยู่เช่นนั้นนานเท่านาน เมื่อเห็นทุกสิ่งทุกอย่างยังคงเงียบกริบ....ไม่มีอะไรเคลื่อนไหว ให้เห็นว่าจะได้เหล้า.....เวลาล่วงไปเป็นครึ่งชั่วโมงแล้ว.....ก็ขัดใจ แผดเสียงร้องแปร๋น ขึ้นด้วยความโกรธ ความรู้สึกของพลายจำเริญคงจะมีว่าขึ้นชื่อว่ามนุษย์แล้วคบกันไม่ได้ พลายจำเริญลงโทษมนุษย์จำพวกนี้ก็มากต่อมากแล้วยังไม่เป็นที่เข็ดหลาบ นายพุ่มซิมาโกหกอีกคน ทันทีพ่อพลายลงงาแทงเรือโกลนลำนั้นจนยับเยินยังมิหนำใจ พลายจำเริญรื้อบ้านนายพุ่มลงเสียอีกราบเป็นหน้ากลอง ลูกเมียนายพุ่มหนีลงบันไดหลังเปิดเข้าป่าไม่คิดชีวิต

ก่อนหน้าพลายจำเริญจะอาละวาด ใจของควาญหนูตุ้มๆ ต้อมๆ อยู่แล้วเมื่อเห็นท่าไม่ค่อยจะดีของพลายจำเริญ นึกเจ็บใจตนเองทันทีไม่ควรตกปากลงคำรับพลายจำเริญมาชักเรือโกลนให้นายพุ่ม และนึกสาปแช่งนายพุ่มที่ไม่เคยพูดจริงเป็นที่เชื่อถือได้สักครั้งตั้งแต่คบกันมา ยิ่งคอยยิ่งไม่มีวี่แววนายพุ่มจะกลับมาบ้าน ขณะที่กระสับกระส่ายคอยแลซ้ายแลขวาหานายพุ่มก็พลันขวัญบิน เมื่อพลายจำเริญแผดร้องและเริ่มใช้งาทิ่มแทงเรือโกลน นายหนูใส่ตีนหมาออกจากที่นั่นแว่บเข้าไปอาศัยอยู่กับพระวัดขุนพัง ซึ่งไกลออกไปจาก ที่นั่น ๒ เส้น

และในขณะฉุกละหุกนายพุ่มขึ้นไปบนปลายแคเล็กๆ ต้นหนึ่งใช้สายตาฝ่าความขมัวของเวลาใกล้พลบ มองพลายจำเริญประทุษร้ายเรือโกลนและบ้านเรือนของตนอยู่ด้วยความเสียดายและใจเต้นระทึก นึกตำหนิความผิดพลาดของตัว ไม่ควรโกหกพกลมกับพลายจำเริญเลย เสียน้อยเสียยาก เสียมากเสียง่ายด้วยประการฉะนี้ แต่ถึงจะกลับใจก็แก้ไขไม่ได้แล้ว

ทุกสิ่งทุกอย่างสายเสียแล้ว ถึงแม้นายพุ่มจะนึกตำหนิและเสียใจตนเอง..... นายพุ่มก็หาได้นึกถึงไม่ว่า ตนสบถไว้เป็นฉกรรจ์อย่างไร นายพุ่มซุ่มเงียบอยู่บนปลายแค ไม่วิตกห่วงใยลูกเมียซึ่งเตลิดเปิดเปิงเข้าป่าไปจะหลบซ่อนกันอยู่ที่ไหนอย่างไร จนทุกสิ่งทุกอย่างจมอยู่ในความมืดสนิท บรรยากาศเหมือนกับจะหมดเหตุร้าย แต่นายพุ่มก็ยังไม่ตัดสินใจที่จะลงจากยอดแคครู่หนึ่ง ต่อมานายพุ่มสะดุ้งสุดตัว พลายจำเริญย่องเงียบเข้ามาใต้ต้นแคอย่างล่องหน จู่ๆ ส่งเสียงแปร๋นขึ้นและแล้วแคเล็กต้นนั้นก็โงนเงนด้วยแรงอันมหาศาลของพลายจำเริญ ไม่นานนัก นายพุ่มชอบโกหกแม้กระทั่งสัตว์ก้องขึ้นอย่างโหยหวน เสียดความวิเวกกระจายไปทั่ว นั่นคือยมบาลรับนายพุ่มเข้าทะเบียนตายไว้เรียบร้อยอีกคนหนึ่งแล้ว.....

สองสามวันต่อมา ควาญหนูก็เข้าถือเพศสมณะ และปรากฏว่าพระหนูสิ้นบุญไปพร้อมผ้าเหลือง เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๙ ภายหลังพลายจำเริญตายหลายปี

หลังจากพิชิตนายพุ่มและควาญหนู หนีเข้าพึ่งผ้าเหลืองเสียแล้ว พลายจำเริญท่องเที่ยวคลุกคลีอยู่กับมนุษย์ชาวบ้านขุนพังเป็นสุขอยู่หลายเดือน เมื่อมนุษย์มีเมตตาจิตต่อช้าง ช้างก็เมตตาตอบ ในระยะนั้นพลายจำเริญไม่ได้เข้าหักล้างเรือกสวนไร่นาใคร ไม่ทำอันตรายใคร เด็กๆ ก็สามารถเข้าคลุกคลีกอดขาดึงงวงได้อย่างสนิทสนม เป็นที่ชอบพอของชาวบ้านขุนพังทั่วทุกครัวเรือน

ควาญคนต่อมาของพลายจำเริญคือนายปาน บ้านพังหมี ตำบลท้ายสำเภา อำเภอเมืองนคร พลายจำเริญอยู่กับควาญปานได้ ๔ ปี ก็ต้องจบชีวิตลงด้วยอาการอันน่าทุเรศ

เหตุที่พลายจำเริญจะถึงกาลอวสานแห่งชีวิต เล่ากันว่า วันหนึ่งควาญปานได้นำพลายจำเริญไปตกปลอกตรึงกลางไว้ที่ป่าไฝ่ในอ่าวเขาควนนกหว้าแล้วกลับมาเพลินไพ่ตองพนันอยู่ที่บ้านเพื่อนคนหนึ่งที่ควนแดงไกลจากควนนกหว้าประมาณทางเดิน ๔๐ นาที ตามปกติช้างที่ตกปลอกควาญจะต้องออกไปดูทุกๆ เช้า แต่พลายจำเริญถูกนายปานทอดทิ้งไว้ตั้งสิบกว่าวัน มานึกได้เมื่อแพ้เกลี้ยงกระเป๋าแล้ว เมื่อนายปานบุกป่าเข้าไปดูก็พบแต่ร่างอันชีวิตไม่แล้วของพลายจำเริญนอนเหวอะหวะด้วยแผลฉกรรจ์หลายสิบแผล รอบๆ ร่างพลายจำเริญมีรอยลุ่มลึกของตีนช้าง ซึ่งไม่ใช่ของพลายจำเริญเกลื่อนกลาด ได้เค้าตามทางสันนิฐานว่า ช้างเถื่อนไม่น้อยกว่าสองตัวรุมกันพิฆาตพ่อพลาย แม้ว่าพ่อพลายจะขึ้นชื่อลือชาว่า ทรงพละกำลังและชั้นเชิงของการต่อสู้เยี่ยมยอด แต่เมื่อเท้าถูกตรึงไว้ด้วยปลอกและถูกรุมถึงสองแรงก็สุดวิสัยที่จะสู้ได้ พ่อพลายจึงต้องสิ้นชื่อ

เมื่อข่าวการตายและสาเหตุแห่งการตายของพลายจำเริญแพร่สะพัดประชาชนชาวนครศรีธรรมราชสาปแช่งควาญปานทั้งสิบทิศ เพราะพลายจำเริญเป็นที่รักของคนทั่วไป ถึงพลายจำเริญจะดุดัน ฆ่าคนมาเสียนักต่อนัก ติคนที่พลายจำเริญฆ่าด้วยแต่เศษคน พลายจำเริญไม่เคยทำอันตรายผู้ที่ไม่เป็นศัตรูเลย.....

ผมได้เรื่องราวของพลายจำเริญมาเขียนเล่าสู่กันฟังเพียงเท่านี้ เมื่ออ่านกันแล้วเห็นว่าผิดพลาด หรือยังมีพฤติการณ์อื่นๆ เพิ่มเติมโดยมีหลักฐานพอสมควร กรุณาจดหมายตรงถึงผมที่ ๑๔๓/๑ ถนนหลังพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช จะขอบคุณมาก เพื่อผมจะได้รวบรวมไว้แก้ไขขัดเกลาให้ถูกต้องต่อไป

